VITAE ITALORUM

DOCTRINA EXCELLENTIUM

QUI SAECULIS XVII. ET XVIII. FLORUERUNT.

VOLUMEN III.

AUCTORE

ANGELO FABRONIO

ACADEMIAE PISANAE CURATORE.

PISIS MDCCLXXIX.

EXCUDEBAT CAROLUS GINESIUS

SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

MAXIMILIANO
ARCHIDUCI AUSTRIAE
TEUTONICI ORDINIS
MAGNO MAGISTRO ETC. ETC.

ANGELUS FABRONIUS.

Nihil profecto in vita mihi jucundius accidere potuit, PRINCEPS REGIE, quam Tecum Romae esse,

Tecum aureae aetatis reliquias invisere, Teque admirari memoria repetentem exempla veterum Romanorum (usu hoc enim venit ut acrius & attentius de claris viris locorum admonitu cogitemus) de eorum praeclaris factis copiose & erudite differentem, aemulantemque iis, qui ea habuerunt, quae Te habere cupiebas. Ex eo tempore in animum induxi meum pro tanto be-

neficio aliquid Tibi rependere; & quoniam maxime delectaris magnis & illuſtribus exemplis, haud prorſus Te indignum putavi libellum, qui continet vitas Italorum doctrina excellentium, & laudes Principum, qui eos voce & praemiis ad preclara ſuſcipienda excitarunt. Magnum laboris mei fructum me percepiſſe arbitrabor, ſi judicio & comprobatione tua gloriari potero.

LECTORI.

H*Abes, amice Lector, tria volumina eodem tempore edita. Nunc vero multo ſum erectior ad proſequendum opus, quod intelligam illud multorum judicio auctoritateque comprobari. Si ea, quae inchoavi, perficere potero, duodecim uſque habebis volumina. Illud quoque te admonitum eſſe volo vitas Montanarii, Malpighii, Redii, Grimaldii, Baglivii, Caſſinii, Maraldii, Guglielminii, Marſilii, Algarotti, Zanotti, & Mittarellii a me nunc primum in vulgus edi, ceteras vero, quamvis jam antea editas, non ſine corollario iterum in lucem emitti. Vale.*

INDEX VITARUM

QUAE IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

ANGELUS FABRONIUS

DOMINICO COTUNIO SUO S. P. D.

MAgnum ingenium Stenonis, magnumque praestantissimarum artium studium, tum omnis liberalis ab eo percepta doctrina singularesque virtutes carere certe non debebant historiae lumine. Quamvis autem sumptae a me partes sint res Italorum doctrina excellentium monumentis commendare meis, non tamen prorsus alienum a proposito sum arbitratus de Dano etiam scribere, qui Hafniam loci & naturae, Florentiam vero juris & voluntatis sibi patriam fuisse dicebat; quod in populi Florentini Civitatem susceptus fuisset; quod ibi veritatis consilium ab hominibus sanctissimis accepisset; quodque commoratio in Etruria ad eas artes, quas excolebat, plurimum sibi profuisset. Praeter haec cum opera & consilio magnam utilitatem attulerit Steno Academiae Pisanae, haec satis justa mihi poterat esse caussa ad illius vitam conscribendam. Non deerant quidem iis temporibus Etruriae Anatomici praestantissimi; conducebat tamen maxime ad illius Provinciae gloriam, unde

fontes ſcientiae ad ceteras fluxerunt, plures eſſe; qui e ſuo multa in commune conferentes longam & difficilem anatomes viam, quantum fieri poterat, expeditiorem redderent. Quam porro longa ſit anatomes ipſa ſcientia, quamque difficilis, is demum intelliget, cui muſculorum, viſcerum, oſſium, totque partium, quae aliarum cauſſa ſunt conſtitutae, numerus innotuerit. Profecto vel ipſa tradit hiſtoria quantam ii laudem conſecuti ſint, qui partem ejuſdem ſcientiae licet exiguam tum plene tenere, tum aliis apte tradere potuerunt. Ex quo licet cognoſcere vere illud a ſummo viro dictum fuiſſe: Ire per omnia & plene omnes regiones corporis humani perſpectas habere id quidem & aeque difficile & aeque rarum eſt, quam plena omnium immenſae regionis pagorum, rivorum, valliumque & collium hiſtoria: oſtendi poteſt etiam calculo poſito, fieri non poſſe ut intra XX. annos partes corporis animalis omnes plane peragrentur. *Nam ſi quae ab auctoribus tradita ſunt aliquo modo tenere ſatis eſſet, magnum id quidem videretur ac docto homine dignum. At in hoc ſtudio res ita comparatae ſunt, ut niſi naturam in cadaveribus per experimenta rimatus ipſe fueris, nunquam ejuſdem do-*

ctrinae laude perfectus possis evadere. Experimenta vero his in rebus quantam per Deum immortalem habent difficultatem atque laborem! Etenim prima lex eorumdem est, non semel, cum de una parte agitur, neque bis instiitui debere, quod cum periti homines aliquando neglexerint, maximis in erroribus versati sunt. Plurima enim, quae ad rem non pertinent, in experimenta ipsa sese quodammodo immiscent, neque facile quid alienum ab ipsa re sit, quid non, animadvertas, nisi eadem experimenta saepius instituens, quid natura ipsa ferat, quid aliae caussae produxerint, aperte cognoscas. Sed & singula experimenta & otium & laborem haud ita parvum desiderant. Omitto enim res aliquando considerandas esse ita minutas, ut quamvis nudorum oculorum aciem effugiant; quare vitris iis juvandi sunt, quae microscopia dicimus. Omitto quot adhibenda sint artificia in incidendo, in exsiccando, in aliis quae sunt ejusdem generis. Illud praecipuum est, artem nescio quam haud sane paucis verbis explicandam in his omnibus adhiberi oportere, quam non pluribus profecto mortalibus a natura concessam novimus, & ab industria frustra requiras. Ut aliquod afferamus exemplum auctoritate Hallerii confirmatum, sectores plerique superioris

saeculi solebant in eo peccare, quod cum particulam aliquam corporis inspicerent, contemplationem situs, ac vinculorum, quibus annectebatur, facile negligebant. Oportet enim vero visceris ejus partes omnes, tum nervulos, tum venas, tum parvas arterias, tum quibus definiatur limitibus inspicere, diligenterque notare; denique ad extremum viscus integrum e vinculis, quae cellulosa dicuntur, exsolvere, atque ab reliquis, quae circumstant, ita liberare, ut omni ex parte tibi mundum appareat; ita tamen, ut quid rejeceris non facile obliviscaris. Expedit etiam aliquando telam ipsam cellulosam omni ex parte resolvere; quod cum a recentioribus diligenter praestitum fuerit, plura fere antiquis incognita deprehensa sunt; cujus generis illa sunt, quod vesiculae seminales non in plura intestina, sed in unicum, eumdemque ramosum, quod cysterna chyli in canales lymphaticos, quodque in unicum vasculum epididymis dissoluta evadit. Maceratio etiam huc facit, quae membranarum elementa ob oculos ponit; & inflatio quae nimis minuta quaedam adaugens ut conspicua sint facile praestat. Neque vero tantum in hominum cadaveribus, sed & in diversorum animalium corporibus experimenta instituenda sunt. Haec enim, quae so-

ta licet, cum adhuc vivunt, incidi, multa quae pertinent ad circuitum sanguinis, subtilioresque ejus motus agnoscendos, ad iter chyli, ad ossium incrementa, ad respirationem, ad intestinorum peristalticum motum intelligendum apte demonstrant. Sed & alia quaedam occurunt in anatome difficilia, quae vix aut nullo modo solvas, nisi quadrupedum, aut avium, aut aliorum brutorum animalium corpora disseces. Exemplum hujus rei poni potest in ea quaestione, quae de bile jecoris, ac de bile, quae in vesicula fellea deprehenditur, inter Anatomicos agitata est; nimirum utrum omnis in jecore, an ipsa in vesicula, & rursus an aliqua pars in jecore, alia vero in vesicula enascatur. Ea quaestio ex hominis inspecto cadavere solvi non ita facile potest; at vero dissecta animalia tantum luminis hanc ad rem attulerunt, ut dubia non amplius esse videatur. Nam & bestiae non paucae satis ingentes bonam sibi bilem in jecore sine ulla fellea vesicula comparant, & nullum animal sine jecore vesiculam habet, & omne quod habet ita cum jecore conjunctam gerit, ut vel ex eodem existat, vel cum ejus canali, quod vocant excretorium, aperte communicet. Hinc autem in jecore, non in vesicula bilem enasci quis

non fateatur? Haec omnia quae & quanta sustinenda ab illo sint, qui studet anatomiae, satis ostendunt. Sed illud maximum est, nervorum notitiam ac scientiam post centum & amplius annorum spatium ita parum fuisse perfectam, ut praeter quinti & septimi paris historiam, quam Nukelius dedit, & nervos oculi, quos plerique vocant Zinnianos, vix aliquid plena perfectaque scientia comprehensum sit. Haec a te saepius audita, mi doctissime Cotuni, aliisque summis viris notata idcirco proferre volui, quo magis inflammarem adolescentium in nobilissimam facultatem incumbentium studia, & quo magis appareret quanta laude digna sint inventa & labores non solum Stenonis, sed etiam tui, tuique similium, qui una cognitione naturae & scientia beati esse videmini.

Florentiae Kal. Sext. MDCCLXXIV.

NICOLAUS STENO.

NIcolaus Steno, (alii Stenonis appellant) Hafniae natus eſt IV. Id. Januarias an. MDCXXXVIII. Patrem habuit aurificem quemdam, & arte qua plurimum praeſtabat, & ſtudio quo ardebat in Lutheranam ſectam Chriſtiano IV. Danorum Regi valde acceptum. Hic prout ipſe amabat litteras, filium omnibus doctrinis, quibus puerilis aetas impertiri ſolet, erudiendum curavit. Erat autem in puero praeter docilitatem ingenii ſumma ſuavitas morum, oriſque praeterea & vocis; quo fiebat ut omnibus eſſet cariſſimus. Thomae vero Bartholinio traditus, ut eo magiſtro medicinae & anatomiae ſtuderet, ab ipſo non ſecus ac filius dilectus eſt, & diligentiſſime inſtitutus. Audiit etiam Olaum Borrichium, Simonem Paulli ceteroſque viros, qui phyſica doctrina excellere putabantur. Cujus doctrinae inſignia in patria cum accepiſſet Lugdunum Batavo-

rum venit fama accitus Francisci Sylvii, quo duce non solum in medicina & anatome, sed etiam in chemia se exercuit. Frequentavit quoque scholam Jo. Van-Hornii omnium Sylvii discipulorum celeberrimi, habuitque aemulos atque imitatores studiorum suorum Joannem Swammerdamium, Carolum Drellincourtium, & quotquot ingenii laude excellerent, & gloriae desiderio tenerentur. Denique Amstelodamum concessit, ut ibi quoque doctissimos physicos audiret, cum in una philosophia quasi tabernaculum vitae suae collocasset. Ibi exceptus fuit hospitio a Gherardo Blasio, quo cum diligentius & saepius de anatome loquebatur; & quia hunc aequissimum eorum studiorum, quae sibi cum ipso erant communia, aestimatorem & judicem se habere putabat, non dubitavit eidem ductum salivalem exteriorem a sese detectum VII. Id. April. an. MDCLXI. (& notanda quidem sunt inventorum tempora) semel iterumque commonstrare. Blasius invidia commotus alienam laudem ad se transferre tentavit. Itaque edito de Medicina *Generali Tractatu*, in hujus limine se inventorem illius ductus professus est.

Aegerrime id tulit Steno, qui talis erat vir ut non modo facere, ſed ne cogitare quidem quidquam auderet, quod non auderet praedicare: quamobrem furti violataeque fidei Blaſium convincere ſtatuit. Sed exitus diſputationis tum brevis, tum etiam non difficilis fuit. Hinc enim explicatis propriis inventis, illinc excuſſis prolatis rebus a Blaſio, qui nec verum ortum, nec verum egreſſum ejuſdem ductus cognoverat, nec ſatis intellexerat quibus illum uſibus natura attribuerit, res plane confecta fuit; ipſeque ductus ex inventore ſuo nomen invenit (1). Multum tamen ſe debere Blaſio profeſſus eſt Steno, quod occaſionem ſibi dederit ſua non modo repetendi, ſed & nova quaedam alia inveniendi. Dum enim parotides in vitulino capite, quo Blaſius ipſum provocavit, inveſtigabat, & vaſa ſequebatur; elegantem diverſarum in collo glandularum per peculiaria vaſa conjunctionem non ſine admiratione obſervavit. Quibus animadverſis rem certius exploraturus bovis caput alterum ſecuit; dein canes aperuit; ad extremum vituli quoque caput ſcrutanti ſalivae vaſa quaedam inſperato occurrerunt. Nam praeter glan-

dulas maxillares & tonsillas a Wartono descriptas, alias notavit intra buccas sub lingua, in palato, quae omnes inter se in eo congruebant, quod ex plurimis glandulosae carnis quasi fragmentis, immo glomis, fibrarum, nervorum, vasorum & membranarum ope copulatis, essent compositae. Haec satis ostendunt quam immerito a nonnullis Steno eo nomine reprehendatur, quod commodam divisionem a Sylvio propositam glandularum conglobatarum, & conglomeratarum secutus minime fuerit. XVI. Kal. Majas an. MDCLXI. se vidisse ait circa ductum salivalem parotidis ludentes plures nervos (quis ignorat quantum id conducat ad plura explicanda phaenomena, quae in salivae secretione contingunt?) ab eodem plane distinctos. XII. vero Kal. Junias ejusdem anni glandulas buccarum salivae assignatas anno ante a Sylvio in homine detectas diligentissime examinans invenit excretoria eorumdem vasa, quorum nonnulla praeter detecta a Bartholinio observavit etiam, quamvis essent angustiora, in glandulis, ut ipse appellabat, sublingualibus. Sex post diebus, cum bubulum caput jam totum fere dis-

fecuiſſet, cumque tonſillas excideret, ac viciniias praemeret, tenacem inde elici humorem animadvertit. Hinc totum illud, quod caelum oris conſtituit, exſectum, digitiſque compreſſum innumeras glutinoſi humoris guttulas per exilia foramina, quae membranam veluti cribrum perviam faciunt, emittere vidit. Per eadem tempora invenit Schneiderius membranam illam, unde pituitam exſudare nos docuit, quo de invento, fecit etiam Steno mentionem, ne quis ſua cum alienis confunderet. Expoſita ſtructura glandularum, eorumque vaſorum, quorum munus eſt humorem praeparare, qui os perpetuo irrigat, unde & quomodo hic humor naſcatur, deferaturque in os pluribus declarat Steno, concluditque humorem hujuſmodi in glandulis conglomeratis ab arterioſo ſanguine ſecretum, & in os per excretoria vaſa ſpirituum animalium in glandulas, & proximos muſculos influentium ope compulſum ſalivam facere, rotundas vero ſeu conglobatas glandulas, quae in priorum vicinia reperiuntur, acceptam ab exterioribus partibus lympham in venas refundere, ut refluo ad cor ſanguini miſceatur. Hac occaſio-

ne insurrexit Steno in Bilsium hominem intolerandae insolentiae ac superbiae, qui in ea erat opinione non modo salivam, sed etiam humores aqueos omnes a ductu chylifero, vel, ut ille vocabat, rorifero, non autem a sanguine oriri, in qua confutanda ita se gessit ut omnem humanitatem exuisse videatur. Glandulas etiam oculorum diligentissime suo more exquisivit, deque iis opusculum scripsit, ex quo apparet invenisse illum anno MDCLXII. in vitulis vasa, quae humorem palpebrarum motui necessarium ex arterioso sanguine in ipsis glandulis secretum ducunt, & eumdem alio inde reducunt. Porro priora vasa nondum, quod sciam, Anatomicis fuerant nota; posteriorum vero quamvis principium non nescirent, tamen quem ad finem progrederentur nondum certum habebant. *Glandularum oculi altera*, inquit Steno, *quam innominatam vocant, in superiori exterioris anguli regione sita, magna & fere rotunda in eo loco conspicitur, unde ad inferiorem orbitae partem inflexa in angustam veluti laciniam sensim attenuatur. Pars ejus anterior per loborum, in quos eleganter divisa est, intervalla prodeuntibus ex ipsa*

glandula, quae humorem ibi secretum excernunt; vasis liberum exitum concedit, quae inde interiorem intra palpebrarum unicam antrorsum pergentia exiguis eandem foraminibus ad brevem a ciliis distantiam pertundunt. In conspectum facile protrahuntur praedictorum fluminum ostia, modo inversam in exteriori angulo palpebram tantillum extenderis..... Altera lacrymalis dicta oblonga in vitulo, & in cantho interiore seu majore recondita praeter vasa sanguinea & nervos, quae illi cum reliquis glandulis omnibus communia, etiam cartilagine praedita est peculiari, & duobus praeterea lympham evehentibus vasis donata... Haec vasa intra glandulam orta, & ad cartilaginis latera assurgentia, ubi haec superiora, versus arctatur cartilaginem inter & oculum se aperiunt ostiis non papilla quadam sed solo hiatu dignoscenda. Licet priora memorata vasa, quae ad glandulam innominatam pertinent, in brutis tantum animalibus observaverit Steno, non dubitavit tamen asserere in humano etiam inesse corpore. Sed haec in homine adeo obscura esse tradit Hallerus (2) ut a se non solum, sed & ab ipso Morganio (3) nunquam fuerint visa, etsi non ignoret affirmasse San-

ctorinum, Winslowium, Briggſium, Briſſeauvium, alioſque eadem ſe omnino vidiſſe. Quamvis autem Morganius allatis Galeni & Faloppii verbis oſtendiſſe videatur neque Galenum puncta lacrymalia & horum uſum, aditumque, qui ab iiſdem eſt ad nares uſque perpetuus, latuiſſe; & Faloppium praeterea meatus ab illis punctis in communem ſinum convenientes aperte & nominatim propoſuiſſe, nihilo tamen minus cum ipſo Hallero fatendum eſt, numquam errandi finem factum eſſe, donec Steno alios ductus hygrophtalmicos, Morganius vero ipſe accuratam carunculae anatomen in medium protulere. Equidem non dubito quin majorem etiam Stenoni laudem tributurus eſſet Hallerus, ſi cum ea ſcriberet, innotuiſſet quam feliciter Monroous junior hos ductus glandulae lacrymalis excretorios etiam in homine agnoſcendos neceſſario eſſe demoſtraverit. Scripto huic *de oculorum glandulis noviſque eorundem vaſis* aliud adjunxit Steno quaſi operis appendiculam *de narium vaſis*, quo declarat ſe praeter aquaeductum, & glandulas pituitariae, punctorum etiam lacrymalium in nares uſque continua-

tionem, aliumque naribus proprium ductum; omnia nares humectantia vasa, & simul angustum quasi fretum, per quod contentus in naribus humor in palatum transmitti non admodum ex vero putabat, observasse (4). Istud oris cum naribus commercium facile iis apparere affirmabat, qui ad anteriorem dentium radicem tunicam vel tantillum presserint tuberculi ibi exsurgentis, ex cujus oppositis lateribus pressione junctis guttam prosilire vidissent. Hinc admonet Steno hujusmodi ductus distinctos esse in ceteris animantibus & separatos; in homine vero conjunctos priusquam in os penetrent. Needhamius eadem se praedicat observasse, neque a Stenone sumpsisse dicit. Quod & Colinsius fecit. Nemo tamen horum animadvertit quam incerte transferantur ad hominem observata a Stenone in brutis animantibus. Quamvis enim in hominis capite membrana sua denudato hujusmodi canalis reperiatur, si tamen adest membrana vix ac ne vix quidem apparet. Primus id notavit Vereheyenius, qui multam operam in hac re investiganda posuit. Ejus postea exemplum alii secuti sunt, omnibusque anteivit

Morgagnius, ex quo inter caetera ſcimus, quamvis hujuſmodi ductus aperti ſint in parte narium, ſintque ſeparati & diſtincti, illorum tamen oſtia in palato adeo anguſta eſſe, ut vix liquido humori tranſitum praebeant (1). Omnia fere quae antea ſeparatim expoſuerat Steno de glandulis complexus eſt unico Tractatu de ipſis glandulis. Sed hic quoque habet ſua propria, e quibus maxime commemoranda videntur tum canaliculi glandulae epiglottidis per hujus foramina traducti, qua obſervatione Stenonis licet nihil verius eſſe doceat Morgagnius; illam tamen aliis additamentis perfici a ſe oportere putavit; tum deſcriptio viae quam tenent vaſa lymphatica, horumque introitus in glandulas & ab iis egreſſus. Sunt omnino legenda quae tradidit Hallerus de hoc Stenonis invento, quod quidem magno uſui fuit illi ad varias humorum ſeparationes explicandas (6). In hoc de glandulis Tractatu non ſolum ordine enumeravit Steno illa omnia quae ſibi invenire contigit, ſed recenſuit etiam aliorum reperta, quae ſuis lucem afferre poſſent: poſtremo neque ea praetermiſit quae conducere putavit ad explican-

dos

dos plurimos naturales effectus, originem lymphae, lacrymarum, lactis, catarrhi, & humoris, qui in ventriculum perpetuo diffluit. Ex observatis a se probabiliter confici posse existimavit, glandulas conglobatas cribrorum esse quasdam similitudines ita a natura comparatas, ut dum ex arteriis in venas per capillaria transit sanguis, liberatae a sanguinearum amplexibus vi caloris serosae partes per suos quaeque poros expellantur in capillaria lymphaticorum: facere enim ad id nervorum, ut ipse quidem putabat, extremis venis affixorum directionem elicito per sensuum perceptionem mentis imperio subjectam. Quam opinionem licet plerique recentiorum physicorum, & Malpighius ipse sint secuti ad explicandam praecipue sudoris secretionem, jure tamen meritoque, ut arbitror, nos admonuit Heisterus, non ea esse multitudine glandulas cutaneas, qua superiores illi autumant, iisque attributum munus materiee quae expiratur secernendae a solis in cute arteriolis confici posse (7). Tractatum de glandulis secutum est commentariolum de musculis, quod quanti faciendum sit ex praeclaro Boerhaavii testi-

monio colligi poteſt, qui Stenonem exercitatiſſimum licet Anatomicum non alia tamen parte Anatomes magis excelluiſſe confirmat (8). Praecipuum operis argumentum quod ſibi propoſuit Steno fuit cor, cujus fibrarum ductus & varias inflexiones dum ſequitur, novis inter diſſecandum ſubinde ortis difficultatibus, muſculorum aliorum corde ſimpliciorum fabricam attentius conſiderare neceſſe fuit. Hinc omnes eos muſculos, qui reſpirationem tuentur, deſcripſit, & de coſtarum elevatoribus ea tradidit, ut mireris horum inventionem Verheyenio a plerisque tribui. Recte vero monet ab intercoſtalibus illos diſtinguendos, quod & ortu diverſi ſint, & diverſum tendinis habeant locum, quamvis omnes idem praeſtent munus. Sacrolumbi muſculi & diaphragmatis, de quibus multa tradebantur dubia, nonnulla etiam commentitia, exquiſitam deſcriptionem fecit, & uſus indicavit; inter quae laudare praeſertim videtur Morgagnius celeberrimum potiſſimumque experimentum ad muſculorum motum explicandum (9). Inde alios alioſque muſculos ad examen vocans Steno inter cetera erroris illos convincit, qui exiſti-

mabant crotaphiten a maxilla ad cranii uſque os minime produci, & linguae muſculorum extrema in peculiarem deſinere ſubſtantiam. Quamvis nonnulli, & in his Nicolaus Maſſa negaverint peculiarem hanc ſubſtantiam, muſculoſam eam eſſe affirmantes, nemo tamen ante Stenonem iſtud ipſum clara certaque notatione oſtenderat. Ex obſervatis a ſe concludere ſe poſſe ait, in omni muſculo eſſe arterias, venas, nervos, fibras & membranas; illud etiam addit requiſiſſe, num eſſent lymphatica, quae ſaepius circa ipſos viderat, ſed minime reperiſſe. Nullum eſſe muſculum docet, cujus ſingulae fibrae minime abeant utrinque in tendinem; carnem haud differre a fibris; has invicem arteque connexas tendinem componere; laxius junctas carnem efformare; alias aliis ſuperimpoſitas muſculi craſſitiem ſeu profunditatem, alias aliis juxta poſitas ejus latitudinem efficere; & nullam in muſculo facile reperiri fibram, quae unam rectam conſtituat lineam, ſed ſingulas in tres minimum lineas dividi, neque has ejuſdem longitudinis, nec ſemper rectas eſſe, ſed interdum etiam curvas, uti in ſphincteribus vi-

deri praesertim potest, quos e musculorum numero eximendos esse nemo affirmaverit. Si quis haec comparaverit cum iis, quae recentiores tradunt Anatomici, non dubito quin eam maxime conversionem rerum, linearumque divisionem facile sit improbaturus. Membranam non modo transverso fibrarum ductu musculum ambire, sed & eodem modo inter singulas ejus se insinuare fibras tradit, ipsamque non communem esse omnibus musculis, sed cuivis musculo suam, & singularem inesse demonstrat. Explicata musculi structura ad ejus actionem, quam in contractione consistere notum est, transit, eamque ope tendinis, ut vulgo credebatur, nullatenus fieri, neque omnino contrahi tendinem affirmat, sed carnem inter expansiones tendinosas comprehensam, quae in se contracta efficit, ut opposita duo vel plura ejusdem musculi ventris plana ad se mutuo (tendinibus nec longitudine immutatis neque crassitie) propius accedant. Hisce Steno aliisque expositis, quae vel sensus deprehendere vel assequi ratio potest, ad extremum conficit cor animantis vitae fontem atque principium in musculorum classe

ʃure cenſendum; nihil enim in eo deſiderari quod muſculo datum, nec quod negatum in ipſo inveniri; inde eos falli qui ajunt cor eſſe ſui generis ſubſtantiam, & certae ſubſtantiae, ut ignis, calidi, quemadmodum loquebantur, innati, & animae ſedem, atque uti ſanguinis, ita humoris cujuſdam. ſpirituumque, quos animales fortaſſe dixeris, officinam. Dum vero totam cordis fabricam perſequitur Steno, quanquam labi ille interdum, & confuſius atque obſcurius loqui videatur, nunquam tamen ſatis praedicari poteſt, quod inter primos ad eamdem fabricam contemplandam phyſicam adduxerit; & viam ceteris aperuit ad veritatem aut aſſequendam aut illuſtrandam. In eo quoque exquiſitiſſimis verbis laudatur ab Hallerio (10) quod ante omnes viderit externum fibrarum ſtratum utrumque ventriculum complectens, quodque fibras, quae ventriculorum caveas ſubeunt, deſcripſerit poſt eum a Pechlino dictas, eaſque etiam, quae circa conum reflexae ad baſim redeunt. Addere etiam potuiſſet Hallerius ſibi facem praetuliſſe Stenonem ad irritabilitatem fibrarum noſcendam, quod haud pauca ſint in ejus ſcri-

ptis, & in iis praesertim, quae ad cor spectant, quae haud immerito semina dixeris hujus praeclarissimi inventi. Tanta porro Steno pollebat solertia in cordis anatome praeparanda, ut Ruyschius (11) commemoranda putaverit bina quae ab eodem secta habuerat corda: nihil enim fieri iis poterat perfectius ad fibrarum praesertim cursum noscendum. Ad haec proditum ab aliis memoriae fuit, Stenonem maceratione, coctione, aliisque artibus in filamenta fere ad fumi modum tenuia cordis texturam resolvisse. Triennio postquam haec vulgaverat Steno, copiosius musculi naturam, partes & fabricam, edito *Elementorum myologiae specimine*, exponere est aggressus: sed magis quam Anatomici Geometrae personam agere voluit, cum ad matheseos regulas musculi figuram apte redigendam, & juxta canones inde sumptos ejus actionem explicandam suscepisset, existimans non posse musculi distincte partes nominari, figuram exprimi, motum definiri, nisi matheseos subsidio myologia uteretur. *Et quidni musculis id daremus*, ajebat Steno, *quod Caelo Astronomi, quod Terrae Geographi, quod oculis*

rei opticae scriptores concessere? Res naturales mathematice tractarunt illi, quo distinctior earum esset cognitio; & musculos mathematice explicandos illorum fabrica quadam quasi necessitate postulat. Sed quid musculis ea vindico, quae toti corpori debentur? Organum est corpus nostrum ex mille organis compositum, cujus veram cognitionem, qui absque matheseos ope investigandam credit, sine extensione materiam, sine figura corpus credat necesse est. Haec idcirco proferre volui, ut intelligatur, quare proximo exeunte saeculo mechanica, hydrostatica, atque hydraulica dogmata in physiologiam traducta sint. Quae res etsi habeat suas utilitates, habet quoque difficultates praecavendas. Multa enim sunt in animali machina a communibus legibus mechanicis valde aliena: motus magni a parvis caussis excitati; celeritates humorum per eas caussas parum diminutae, a quibus per receptas leges eas frangi oportuerat; motus a caussis pene incognitis existentes; motus vehementes a debilibus fibris geniti; decurtationes fibrarum omni supputatione majores; multa praeterea, quae rerum Opifex veluti quaedam mysteria naturae retrusa ve-

luit esse atque abdita. Neque his rebus repudiandas leges crediderim, quibus extra corpus animale vires motrices reguntur; id contendo nunquam transferendas ad nostras animati corporis machinas, nisi experimentum consenserit. Sed ut ad praecipuum operis argumentum veniam, Steno postquam ostendisset, qua ratione carneae fibrae in tendinem vel continuarentur vel insererentur ad angulos obliquos, quos musculos dixit pennatos, vel in multos lacertos ordinatae in unum tendinem convenirent, & qua ratione tendines aetate provectiore in ossium ipsorum naturam coalescerent, demonstrandum suscepit musculum dum contrahitur inflari solum posse ob mutationem figurae ex rhomboide in rectangulum, vel, ut ejus more loquar, ob mutationem anguli carnosarum fibrarum cum tendinosis; & hanc mutationem, dum musculus movetur, necessario accidere debere: ex quo infert eos omnes falli, qui novam accedere materiam existimabant ad inflationem efficiendam. Mirandum sane est Stenonem fugisse rem Geometris notissimam; non posse, obliquangula parallelogrammata in quadrata abire aut rectangula,

quin nova accedat materies, qua majores tunc factae areae repleantur *. Objici & illud Stenonis doctrinae potest, in quo ipsa nititur; figura scilicet musculorum. Sumit enim figuram parallelopipedam obliquangulam (licet enim iis Geometrarum vocibus uti) quam inter omnes maxime regularem iidem dicunt, propriam esse carnosae musculorum substantiae; tendinosae autem figuram prismatis tetragoni similiter obliquanguli. Figuram hanc geometricam adamussim ita compositam ne notiores quidem magisque regulares musculi servant, ut ut ad eam proxime accedant: deest autem omnino multis in musculis, qui per humanum corpus universum late funduntur, quique irregulares vocari consueverunt. His accedit celebre idemque facile experimentum, quo persuaderi videtur, musculos, cum contrahuntur, mole deficere, non autem intumescere, ut cum plurimis aliis Steno ipse docet. Claudit *Elementorum myologiae specimen* epistola ad Thevenotium ex qua apparet ea quae tanquam nova proposuit Steno de cor-

* Vid. Boerhaav. Praelect. Vol. II. §. CCCCXV. & Haller. in ipsum commentar.

de, & de vitelli in intestina pulli transitu, jure sibi, contra ac nonnulli clamabant, vindicasse. Liquebat profecto Volkerum Coiterum apophyseos ab intestinis ad vitellum meminisse, eamque modo canalem, modo meatum nominasse. Sed quam obscure id fecerit vel inde patet, quod nec Harvejus, nec Anatomicorum alii, qui Scriptorem illum sedulo evolverunt, in ejusdem rei suspicionem venire potuerunt. Postquam sua ediderat Steno ex amicorum litteris didicit, Huibertum & Meibonium eumdem canalem antea observasse. Quibus ita rescripsit sibi gratulari se non ab aliis monitum eadem quae doctissimi viri observasse, nec moveri quod post alios haec viderit, modo non surripuisse accusaretur (12). In iis quae ad cor spectabant visus est nonnihil loci iniquioribus dedisse lectoribus secus existimandi. Sed ingenue aperteque confessus est, nunquam sibi tantum sumpsisse, ut homines judicarent se omnium primum docuisse cor musculum esse, & in modum spirae revolutas habere fibras; verum in eo gloriari, quod medium cordis carneas fibras, extremum tendinosas esse demonstraverit, quodque finem

imposuerit controversiae, in qua Hippocratis & Galeni sectatores, Andabatarum fere more pugnabant, quid oppugnarent ac defenderent aut nescii aut saltem incerti. Quoniam vero fundamenta ejus de corde doctrinae maxime nitebantur in fibra motrice, plura exposuit argumenta atque experimenta, quae magis magisque comprobabant, illam in omnibus non hominis solum, sed & cujuslibet animantis musculis inesse. Extrema in epistola iis demum satisfecit, qui myologiam satis illustratam esse putabant; eademque occasione recenset ea quae in musculorum historia restabant indaganda; de qua, ut de ossibus, plura scribere sibi propositum fuisse ait. Absoluta epistola ut varietate lectores oblectet, referet ea quae in dissectione capitis canis carchariae, & alterius piscis ex canum genere observaverat; quae quidem aliis observationibus illustrata non mediocriter zoologiam auxere. Principio confirmavit opinionem, quam in Rajae anatome explicanda antea proposuerat de fontibus unguinosi humoris piscium superficiem oblinentis ad obstantes aquas facilius findendas, & de vasis excretoriis quae a

glandulis, ut ipſe putat, oriuntur, ſive glandulae iſtae cuti ſubſternantur, ſive intexantur, ſive utroque modo ſint diſpoſitae. Cutis ipſa craſſa admodum & dura tot tantosque in cane carcharia muſculorum tendines excipiebat, ut tota nil niſi tendinum iſtorum textura videretur. Quod idem cum in aliis piſcibus, & in ſerpentibus quoque obſervaſſet, ſuam correxit ſententiam, quam Rajae anatomen exponens in medium attulerat, videlicet tendineas fibras non cuti inſeri & continuari, ſed in membranam cuti arctiſſime junctam tantummodo porrigi. Hoc loco oſtendit etiam, qui muſculi in humano corpore tendines cuti habeant continuatos; & ex multis allatis hiſtoriis certe concludere ſe poſſe putavit maximam cutis partem, ſecus ac alias docuerat, ex fibris arteriarum, venarum, nervorum & tendinum contextam eſſe. In eo quidem deceptus eſt Steno cum in admodum paucas humanae cutis partes ipſi tendines deſinant, ac facili negotio, ubi deſinunt, per artem anatomicam ſeparentur. Sed parcendum eſt viro, qui plerumque in corporibus dumtaxat brutorum animantium ſuas obſervatio-

nes instituere potuit, ac de homine per analogiam quaedam minus vere intulit in iisdem brutis feliciter animadversa; quod ex iis etiam, quae infra de ossium origine dicemus, apparebit. Idem ex demonstrata tendinum in cutem insertione evidens esse ait, quid de plerisque membranis statuendum; non illas semper tunicas esse, quae vicinas partes contingerent, hisque tenaciter adhaererent: sed illas esse persaepe iisdem continuatas & junctas ob fibrarum a tunicis in partes vicinas, aut a partibus vicinis in tunicas transitum. Ossium vice erat in cane carcharia cartilago. An ut in animalibus aliis ossa, sic in hujus generis cartilago magnam partem constet ex fibrarum motricium extremitatibus, quamquam dubitari jure possit, id tamen manifestum esse tradit Steno, partem duriorem harum cartilaginum innumerabiles tendines excipientem ex iisdem tendinibus quasi totam constare. Postquam Steno non solum carchariae canis, sed aliorum etiam animalium dentes examinasset, tria haec concludere se posse putavit; primum dentium materiem initio mollem, processu temporis, ut reliqua ossa, indurescere; alte-

rum eſt, hanc duritiem ab apice incipere, & hac in re eos differre ab reliquis oſſibus, in quibus fere omnibus primi nodi circa medium conſpiciuntur; illud vero extremum fuit, duplicem eſſe dentium ſubſtantiam, externam alteram, alteram internam, neque hanc membranae nomen mereri. Haec pauca admodum eſſe intelligebat Steno ad obſcuram dentium naturam cognoſcendam; dolenſque ex hujus ignoratione multa eveuire mala, ejuſdem ſe fore diligentem indagatorem pollicitus eſt; quod promiſſum ſi exolvit, cum in publicam lucem nihil protulerit, haud exolviſſe videtur. De Gloſſopetris majoribus, quos veros eſſe canis carchariae dentes haud dubitat, pluribus diſſerit, eritque alius opportunior rationum hujuſmodi ſententiae exponendarum locus. Non minus ſolertem accuratamque deſcriptionem inſtituit Steno corporis partium, quas in altero diſſecando piſce animadvertit. E quibus illa maxima ſunt commemoranda, quae de ovario, oviductu, & ovo expoſuit; cumque jam vidiſſet eorum teſtes animantium, quae vivos ex ſe procreant foetus ova in ſe continere, notaviſſetque eorumdem uterum

itidem in abdomen, oviductus instar apertum esse, se non amplius dubitare ait, quin mulierum testes ovario similes sint, quocunque modo ex testibus in uterum sive ipsa ova, sive ovis contenta materia transmittatur, de quo invento, quod omnes maxime celebrarunt, separatim & distinctius se acturum spopondit. Fecit autem peculiari commentario; idque a Thoma Bartholinio relatum fuit in Acta medica Hafniensia. Declarat nomine ovi se appellare vesiculas rotundas; quae testes magna ex parte formant, hos vero ovariorum, & tubas cornuaque & uteros oviductuum nomine designare. In medium attulit magnam observationum copiam quas ex plurimis dissectis animalibus, vaccis praesertim, collegit; hisque se demonstrasse putat in omnibus feminis haec ova inesse; eadem cocta gallinaceorum more coagulari; cum vero habuere maturitatem quamdam suam per superincumbentes tubas in uteri cava descendere. In cadavere cujusdam mulieris, quae annos circiter L. habebat invenit ovaria plena vesicularum; cum premeret cervicem uteri serosus inde prodibat humor. In rotundo liga-

mento uteri fibras motricibus fimillimas vidit; quae os pubis verfus abibant. Secuit deinde duas alias feminas ejufdem ferme aetatis, & in unius teftibus obfervavit nonnulla arenofa grana, & binos calculos, quorum unus rotundus erat & minutiffimus, major alter & plurimis tuberculis inaequalis. In uno tefte alterius mulieris erat corpus tuberofum figura fimile pofterioris, de quo diximus, calculi, materia vero profus diffimile, cum haec non multum differre videretur ab illa ipforum teftium. Quartam fecuit mulierem, & hanc juniorem, in qua multa erant ova & rotunda, nec ejufdem magnitudinis omnia, omnia tamen vix feparabilia propter foliditatem materiae, qua continebantur. In quinta demum muliere attente obfervans ligamenta rotunda uteri, invenit vafa fanguinea nervos, & fibras carnofas uteri fubftantiae contiguas. Tubae extrema laciniata diftincta erant fanguineis vafis per longitudinem excurrentibus, fere ut in branchiis pifcium. Intra tubas fibrae in longum pari ratione progrediebantur. Inflatus aer ex tuba in uterum tranfibat. Nemo fuit iis temporibus alicujus nominis Philofo-

losophus, qui Stenonis doctrinam de ovis viviparorum minime sit secutus; & quamvis multi ipsam hodie deseruerint, non tamen eadem plane defecisse videtur. Quid sentiendum in re dubia minime pronuntiaverim contentus admonuisse Lectores Graafium & Van-hoornium frustra inter se pugnasse, cum eorum quilibet hujus inventi gloriam sibi tribuendam esse contenderet; hanc omnium consensu Stenoni deberi (13); quamvis ejusdem rudimenta quaedam & vestigia reperiantur in Hippocrate, in Aristotele, recentioribus praeterea quibusdam Matthaeo de Gradibus, Coitero, Aldrovando, Fabricio denique ab Aqua pendente. In exponendis iis, quae ad myologiae specimen & ad viviparorum ova spectant, argumentorum magis, quam temporum ordinem sum secutus; quem ut repetam, necesse erit cum Stenone ad Batavos reverti. Ibi cum ad enumerandas totius corporis glandulas, & ad miram cordis fabricam indagandam unice esset intentus, de morte carissimae matris, aliorumque propinquorum acerbum nuncium accepit. Hic non modo studiorum, sed & vitae pene jucunditatem illi ademit; & quo

rebus suis consuleret (nam patrem antea quoque amiserat) Hafniam redire coactus est. Non diutius ibi mansit cupiens Galliam & Italiam invisere. Cumque Parisios an. MDCLXIV. venisset, exceptus hospitio fuit a Thevenotio; illiusque consilio & subsidiis factum est, ut studia anatomica repeteret, & in chemicis, duce praesertim Petro Borello, plurimum se exerceret. Hoc sibi multo jucundius & gratius accidisse dicebat Steno, quod in magna paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui vere studiis & rebus suis faverent, illum cupidissimum sui, singularemque sibi benevolentiam semper praestitisse cognovit. Itaque in hoc sibi gratulabatur; nec mediocris illa quoque erat caussa gratulationis, quod flos doctorum virorum domum Thevenotii, tanquam Academiam, frequentaret. In tanto conventu saepe sua exposuit Steno (14); & ex his maxime commemorabimus, quae cerebri antomen illustrant, quaeque ab ipso in lucem sunt edita. Principio probat quam illus natura sit obscura, & quam difficiles explicatus habeat. Quamvis enim animus hoc maxime instrumento utatur, &

nihil esse videatur, quod ipse mirabili quadam vi rationis, & cognitionis & scientiae assequi non possit, nihilo tamen minus cum domum, ut ita dicam, sese recipit, neque hanc, neque se ipsum noscit. Multa quae iis temporibus vulgo tradebantur diluit Steno, & falsa esse docet; irridetque eos, qui nominibus contenti albidae & cineraceae substantiae, nil aliud quaerere videbantur. Albidam praesertim substantiam fibris praeditam esse ostendit, & has miro quodam ordine distribui atque disponi. Enumerat varias physicorum opiniones de separatione humoris, quem ipsi nominant liquidum animale, hasque omnes valide convellit. Dubitari posse ait an humoris, qui in nervos influit, eadem sit materia quae lucis, qua de re ei non solum magnam laudem, sed etiam gratiam habebunt, qui nervis *fluidum electricum* tribuunt. Suam rationem in dissecando cerebro hanc docet fuisse, ut sequeretur nervorum fila intra ipsam cerebri substantiam videndi caussa qua transeant, & quo pertineant. Haud dissimulat difficillimam esse hanc rationem, sed reliquis omnibus praeferendam. Bene irasci & succensere iis videtur qui non

intelligebant, quam in inquirenda cerebri natura necesse esset haud variare illius positionem. Erant enim nonnulli qui quibusdam ejusdem partibus locum illum assignabant, quem non natura dederat, sed qui commodior & aptior erat ad id, quod persuadere volebant. Willis & Cartesii συστήματος nihil ei videtur absurdius; & inter cetera ostendit horum postremum non bene novisse locum glandulae pinealis, cum eam non posterius, sed anterius inclinatam esse crediderit. Quaerit utrum ventriculi tales sint, quales vulgo describuntur, probatque ex varia illos dissecandi ratione variam ipsorum formam apparere. Sunt in hoc opusculo multa alia, quae non parum adjuvant praxin Anatomiae, & ad indagandam, atque e tenebris eruendam veritatem vias tradunt. In his vero omnibus semper elucet mira Auctoris prudentia, modestia, ac simplicitas, adeo ut vere praedicatum fuerit ab Hallerio (15) virum fuisse industrium, candidum, innocuum & magnum inventorem. Postquam Steno amori suo in physicas facultates, quantum satis esse videbatur, in Gallia obsecutus esset, in Italiam

venit exeunte vere an. MDCLXVI. manendique in Etruria cauſſa fuere Etruſcae linguae optimarum artium, & philoſophiae ſtudia. Florebant enim tum homines doctrina praeclari Franciſcus Redius, Vincentius Vivianius, Carolus Datus, Laurentius Magalottus, aliique plures, qui cum intelligerent, quanto decori & utilitati futurus eſſet Steno Mediceis Principibus, optimiſque diſciplinis, quae ab Academia praeſertim *del Cimento* excolebantur, de illo retinendo elaborarunt. Unus fortaſſe Borellius invidebat laudi Stenonis aegre in primis ferens ab illo res tractari, quae ad myologiam pertinebant, in quibus ipſe quoque ita verſabatur, ut veri inveniendi cupiditati adjuncta eſſet appetitio quaedam principatus. Et ſane operis ſui *de motu animalium* initium fecit a cenſura formae muſculorum, & mechanicae illorum actionis, quales a Stenone expoſitas fuiſſe diximus. Porro Magnus Dux Ferdinandus, illiuſque frater Leopoldus non habuere quidquam antiquius quam ut familiaritate, ſummiſque beneficiis ſibi Stenonem devincirent; nec credibile eſt quantis exultaverint gaudiis, cum ipſe ineunte Novembri

an. MDCLXVII. Lutheranae Sectae, ut Catholicam amplecteretur, nuntium remisit. Non commemorabo quomodo res sit gesta; & quomodo divinae gratiae semina inciderint in concipientem comprehendentemque naturam, nactaque sint materiem, ut ita dicam, qua ali, augeri, & miros procreare fructus potuerint; cum haec omnia sciri possint ex ipso Stenone, & ex iis, quos consiliarios & auctores suae salutis habuit. Eorum enim hac de re litteras retuli in II. Volumen operis, quod inscripsimus: *lettere inedite d'uomini illustri*. Quoniam vero vita quidem talis erat Stenonis, talesque mores, ut nihil videretur posse accedere, se habere exemplum innocentiae gloriabatur Magnus Dux Ferdinandus, quod omnes ac filii praesertim sui, imitarentur. Sed tanta virtus, tantaque vis ingenii abfuit aliquandiu ab oculis Etruriae, cum is non solum invitatus, sed pene coactus fuerit ann. MDCLXVIII. Danos suos revisere (16). Dum se ad proficiscendum pararet typis commisit *Prodromum Dissertationis de solido intra solidum naturaliter contento*, ut aliquo modo Ferdinandi studiis faceret satis. Hic enim noscens miram Stenonis intel-

ligentiam in rebus naturalibus facile ab ipso obtinuerat, ut argumentum omnium difficillimum, unde multa corpora sint orta, generata & concreta tractaret. Hanc Dissertationem Etrusce scribendam susceperat Steno, quo benemereretur de Furfureorum, ut vocant, Academia, in quam cooptatus fuerat; & quo multae res, quae ad Etruriam pertinebant notae ac manifestae fierent omnibus illius incolis. Dolendum vero omisisse ea quae in manibus habebat; nihilque ad nos pervenisse nisi Prodromum illum, in quo tres opiniones exponit jam tum apud physicos celebratas de origine testaceorum fossilium, aliorumque corporum, quae animalia vegetabilia appellantur, quaeque in superficie, sive in visceribus montium aut collium inveniuntur. Jam tum erant aliqui, qui cum numero potius quam structura talium corporum, quae nunquam satis apte perpenderant, commoverentur, ipsa a terra genita esse affirmabant crystallorum instar & salium, & earum, quae marchesitae dicuntur. Alii credebant a mari advenisse, & ipso mari olim detumescente, ac cedente, solo adhaesisse iis in locis, in quibus repe-

riuntur: alii demum partem eorumdem corporum terrae, partem mari acceptam referebant. Ipse autem Steno acerrimus indagator venatorque naturae alteram illam opinionem amplectitur, validisque rationibus, tum experientia tum dialectica innixis ostendit, fossilia testacea fuisse animalium plerumque marinorum spolia. Inter multa observata a tanto viro & animadversa praeclare, mirum profecto accidit ipsum cum tot fossilium, ossium gigantum & elephantum invenire vellet originem, eamdem magna ex parte ab elephantibus repetiisse in Etruriam ab Hannibale deductis. Etenim historia docet illustrem eum Ducem post alpium transitum non alios nisi unum, aut ad summum duos elephantes habuisse. Admodum perspicue demonstrat terrarum strata, quibus montes & colles componuntur, ab aquis fuisse relicta. Animadvertit etiam omnia illa strata initio parallela ad horizontem fuisse sita; majorem autem aut minorem, magis aut minus perfectam inclinationem eorumdem ad horizontem aut casu aut ab igne subterraneo extitisse; qui cum immensa vi in altum strata projiceret,

efficiebat utique ut ea recidentia in ſuppoſitas voragines, figura ipſa haud leviter immutarentur: repeti etiam a ſubterraneis aquis miraculi cauſſam poſſe, quae aquae cum eadem ſtrata ſubter corroderent, cavernaſque efformarent, id praeſtabant, ut ipſa proprio lata pondere, fornicem, ut ita dicam, ipſarum cavernarum diſrumperent. Hinc vero fieri debebat, ut cum cavernarum lacunas ipſa replerent, aut magis aut minus ad horizontem inclinari debuerint, quod perſpicue appoſita libro figura idem Auctor oſtendit. Ejus autem doctrina in eo praecipue eſt, ut ſex ſuccedaneas facies aut ſtrata terreſtris globi conſideret. Prima facies ea eſt qua globus univerſus aquis contegebatur, quo tempore neque animalia neque vegetabilia exiſtebant; quod quidem etiam ſacrorum librorum auctoritate confirmat. Jam vero ab aquis hiſce relicta ſtrata unius formae eſſe debent, neque partes aliquas animalium ſive plantarum, aut vegetabilium amplecti. Altera facies plana eſt atque arida ipſius globi, quem aquae reliquerant, animalibus plantiſque diſtincti. Tertia facies eſt aſpera & inaequalis, quam aut i-

ignis, ut diximus, aut aquae ſubterraneae induxerant. Sequitur eam quarta facies, cum iterum diluvii aquis globus univerſus contectus eſt, quae ſcilicet cum terrea multa relinquerent ſpoliis, ac partibus etiam animalium atque plantarum immixta, novis terrarum ſtratis valles repleverunt, iterumque planam globi faciem exhibuerunt. Hinc cum aquae marinae conſediſſent, ea quinta facies aeque in omnes partes fuſa, eademque arida globi extitit. Sed ignis & aquae ſubterraneae adſpectum terrae, qua diximus ratione, aſperum effecerunt, atque ſtratorum ordinem multis in locis immutarunt; ex quo factum eſt ut quae ad horizontis normam jacebant, aliis modis diſponerentur, & alias in figuras evaderent, quae nunc a nobis animadvertuntur. Hoc quidem ſyſtema ſuis laborat difficultatibus ac vitiis: Fatendum tamen eſt doctiorum recentiorum his de rebus excogitata vel eodem numero, vel forſaſſe majore difficultatum premi. Praeterea de varia cryſtallorum & marcheſitarum, quas diximus figura ac generatione admodum accurate loquitur Steno, oſtenditque neque tempori ſe, neque labori

pepercisse, ut omnia haec suas in classes distributa cognosceret, earumque naturam penitus investigaret. Quare fecit, ut judicaverint homines doctissimi, non facile statui posse magis ne anatome excelluerit Steno, an historia naturali. In utraque certe disciplina se exercendi infinita propemodum subsidia ac commoda habuit a liberalitate magni Ducis, easdemque plurimum auxisset, si ea in vulgus omnia edidisset, quae in Etruria degens seposuerat. Quantam cupiditatem naturae investigandae hominibus injiceret Princeps, si quis unquam alius scientiae cupidissimus, saepe a nobis commemoratum est; nec dubitamus hoc in maxima ejus laude ponere, quanquam omnibus fere laudibus celebraretur. Cum domi suae collegisset magnam rerum copiam, quae ad historiam naturalem pertinebant, earum ordinandarum, explicandarumque curam Stenoni dedit. Hic vero desiderio Principis non solum Florentiae, sed etiam Pisis cumulatissime satisfecit, cum Pisana Academia ipsa quoque haberet suum museum, quod operam Stenonis desiderabat. Extant adhuc quae ipse hac occasione scripto mandavit, ex quibus

ejus diligentia & doctrina facile cognosci potest. Ex multis vero observationibus anatomicis, quas jussu Ferdinandi fecit, relatae nonnullae fuerunt cum aliis ipsius scriptis in Acta medica Hafniensia, ex quo libro commemoranda seligemus, quae magis favere Stenonis gloriae videntur. Ut autem a laudabilioribus ordiamur, de ovo & pullo ea tradidit Steno, ut amplius dubitare non possimus, quid sit in ovo, quod formando nutiendoque pullo inserviat. Historiam musculorum aquilae sic contexuit, ut eam laudare praesertim debeant, qui sciunt nihil rarius fuisse apud physicos scriptores superiorum temporum novitate rerum observatarum, solertia & acumine in ipsis peragendis observationibus, harumque accurata & facili descriptione. Postquam diu multumque in sele examinasset peristalticum intestinorum motum, vasorumque biliariorum multos magnosque tumores, ad cor, in quod praecipue inquirebat, remeavit, in eoque quieta omnia esse invenit. Sed vix ter quaterque digitis ipsum compresserat, cum illico reddi ei & venae cavae suos motus & hos distinctos, quamvis raros admodum,

non ſine admiratione obſervavit. Renovavit idem experimentum in cane, qui diu mortuus eſſe videbatur, renaſcebaturque motus non ſolum ſi premeret cor, ſed etiam ſi pungeret dextrum illius ventriculum. Pars ventriculorum ex muſculi maſſa ſeparata certo quodam tempore movebatur. Cor canis occiſi haud multo poſtquam in lucem venerat rubeſcebat quando dilatabatur, ſeu quando illius acies recedebat a baſi, ipſa vero accedente, palleſcebat. Motum auricularum non ſemper reſpondere putavit motui ventriculorum cordis. Vena cava ipſa quoque motum ſibi proprium habebat. Motus auriculae ab uno incipiebat angulo, & in alterum deſinebat. Idem pro certo ſe habere dicit praeſentiam ſanguinis in corde ad hujus pulſationes conferre plurimum. Motum cordis in foetu cuniculi examinans, illud diſtendi notavit, ubi ſeſe contraxerat. Poſtquam plane ceſſaverat motus in cordis ventriculis, animadvertit dextram auriculam moveri, cumque ipſa quoque moveri deſiiſſet, motus ſigna in vena cava dumtaxat apparebant. Si ſpiritum immitteret, aut digiti extrema cordi admoveret, in eo motus iterum exiſtebat. Ex

quibus aliisque rebus tria haec inferre se posse putavit: primum pressione, punctione, flatu, & calore motum in corde renovari; deinde motum hunc non esse universae cordis substantiae, sed singularum fibrarum, quamvis hae extremitatibus suis careant; denique non eodem tempore contrahi fibras omnes, sed sensim & continuata motione quadam ab uno in alterum extremum, eodem ferme modo quo peristalticus in intestinis motus peragitur. Plura se explanaturum promisit Steno in magno opere, quod in manibus habebat de cordis fabrica, cujus rei si non perfectio, at conatus tamen & adumbratio plurimum laudanda est. Quae *de utero leporis proprium foetum resolventis* tradidit Steno declarant qua ratione opus ipsa suum eadem, quae coagmentavit, natura dissolvere potuerit. Et postquam caussas hujus dissolutionis ille exposuisset, minime se dubitare dicit quin intra uterum dissolutae quaedam molliores foetus partes per venarum ostia novum sanguini humorem, quo alatur mater, praebere possint. Hoc eodem loco exposuit Steno notata a sese in dissectione duorum anserum, quae probare videntur unde

esse possit magnum jecoris incrementum, & varietas coloris in sanguine. Quae vero signa naturae dare possit haec varietas, ipsius Stenonis testimonio, habitisque ab eo experimentis declarat Thomas Bartholinius in libro, quem inscripsit *Opuscula nova Anatomica* (17). Dissecuit Steno vituli monstrosum caput, in cujus cerebro magnam aquae copiam libras fere IV. pondo, & sub cranio in narium radice apostema invenit tribus digitis longum; sesquidigito latum, & digito fere profundum; repletumque materia quadam alba & pingui. Aqua sapore salso & colore rubicundo praedita erat: adeo vero ipsa dilataverat cava cerebri, ut aegre cerebrum in ipso cerebro invenisses. Cranium vacuae cucurbitae erat simillimum. Quamvis magna facta esset mutatio in cerebri fabrica ob aquae copiam, nihilo tamen minus, quod praecipue erat mirandum, unio manebat tuberculorum secundi paris, & glandula inferior, quam pituitariam dicunt a plerisque Anatomicorum imbibendo cerebri sero destinata magnitudinem, colorem, ceteras notas, quibus distingui solet, integras, nullaque ex parte deformatas habebat: tan-

tummodo supernatabat ipsi magna seri copia: Unde haec aqua & qualis; quando circumjacentes partes coeperit dilatare; quare in latera suam maxime vim exercuerit, acute sane & docte inquirit Steno: qua in inquisitione multa profert ad obscuram cerebri naturam & fabricam illustrandam utilissima. Haec omnia exposuit Steno italica epistola, quam mense Junio an. MDCLXIX. Oeniponte dedit ad Ferdinandum Mediceum, ut ad hominem harum rerum non solum curiosum, sed etiam aestimatorem aequum & judicem. Libenter referrem alia observata a Stenone, ut zoologiam augeret, quae commemorata sunt a Redio, a Scriptoribus Actorum Academiae Londinensis (18) aliisque plurimis, nisi ego nimis multa me jam retulisse vererer. Etenim in omni re videndum est quatenus: etsi enim suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium quam parum. Vereor etiam ne secutus exemplum videar Stenonis, qui interdum obscure & confuse loquitur. Perspicuitatem quidem semper amavi, neque me poenitet aliquando ei posthabuisse puriorem elegantiam latini sermonis, cum non dubitaverim uti verbis do-

ctri-

ctrinarum, de quibus necesse est loqui, propriis, quanquam minus Latinis. Nam illarum finibus longius prolatis, multa etiam vocabula necesse fuit in censum recipi, & Latii quasi jure donari. Sed ad Stenonem revertor, qui cum, ut diximus supra, in Daniam rediisset, hortantibus amicis, ipsoque Cosmo III., qui Ferdinando Patri an. MDCLXX. Magnus Dux successerat, ut Etruriam reviseret, morem ipsis gerendum putavit. Hoc in tempore num aliquid scripserit ad naturae scientiam illustrandam ignoro. Erat quidem saepe cum Redio, nec otiosi poterant esse talium virorum congressus, habebatque commercium observationum naturalium cum Marcello Malpighio, cum quo antea Romae non modo amicitiam, sed & hospitium fecerat. Deseruit iterum Etruriam Steno mense Majo an. MDCLXXII. traditurus publice anatomen regio in theatro Hafniensi, in quo praeteritis temporibus eamdem facultatem docuerant Simon Paulli, & Thomas Bartholinius. Extat in volumine III. Actorum medicorum Hafniensium *Prooemium*, quo Steno munus suum ingressus est. In eo exposuit quantae utilitatis sit anatome ad prae-

cavendos & curandos morbos, in quo ſi nimium arti ſuae conceſſit, ut opinor, facile excuſabitur. Eſt enim hoc in hominis natura poſitum, ut quam quiſque novit artem, de ea praeclaram opinionem & habere ipſe ſoleat, & ab aliis haberi velit. Oſtendit etiam quantum ipſa conducat ad naturae Auctorem noſcendum admirandumque; neque illam horridam & moeſtam eſſe, ſed jucundam oblectantemque mirum in modum ſtudioſos illius. Extrema denique oratione, quae nec elegantia, nec eloquentia, neque eruditione commendatur, proponit Steno rationem, quam tenere meditabatur in erudiendis iis, qui theatrum frequentaſſent. Quanquam Steno propter multas ejus virtutes, ſingularemque doctrinam magno apud ſuos eſſet in pretio, non effugit tamen multorum invidiam. Interdum etiam ferre debuit accuſatores acres & moleſtos, qui ei probro verterent, quod Lutheranorum caſtra deſeruiſſet. Quapropter ut Catholicae religionis officiis ſecurius vacaret, tanquam in portum, in aulam Coſmi Medicei confugit, a quo ad inſtituendum filium ſuum Ferdinandum in morum diſciplina liberaliter ſane invitabatur. Ex

hoc tempore vale dixit Steno naturalium disciplinarum ſtudiis (19); & novum vitae curſum ingreſſus eſt. Factus Sacerdos an. MDCLXXV. nil aliud agere & meditari videbatur, niſi ut in ſe ipſo abſolutionem & perfectionem omnium magnarum virtutum haberet. A qua quamvis non multum abeſſet, nondum tamen fundamenta, quae cogitabat, jeciſſe ſibi videbatur. Nemo enim illo magis modeſtiam ſervavit, nemo magis ſubmiſſe in omni vitae actione ſe geſſit. Graviſſimum teſtimonium Cardinalis Nerlii Archiepiſcopi Florentini de ſingulari Stenonis in Deum pietate, integritate, patientia, paupertatis amore, ſtudio devios in rectam viam reducendi, omneſque juvandi retulimus in II. volumen epiſtolarum clarorum virorum, de quo ſupra mentionem fecimus. Neque homini tot virtutibus praedito difficile eſſe debebat ad omne officii munus inſtruere Principem, qui quidem ſummam ſpem praeceptoris & civium, quam de eo jam puero conceperant, continuo adoleſcens ſuperavit. Biennium praefuit huic muneri Steno, eoque expleto, obtulit Principi librum, in quo breviter comprehenſis graviſſimis ſenten-

tiis, quasi oracula sapientiae ediderat ad bene beateque vivendum, remque publicam gubernandam. Qui igitur Ferdinando ex Stenone fructus debebantur, ille uberrimos praestantissimosque cepit; dolendumque maxime iis diuturnitatem temporis defuisse. Per haec tempora advectus Florentiam est Gaspar Bartholinius discipulus Stenonis cum fratre & leviro Oligerio Jacobeo. Lacerabatur animus Stenonis cogitans homines carissimos in iis, quae ad religionem salutemque pertinent, devios errore delectari suo; nullique sane pepercit industriae, quo eorum mentes ad veritatem, atque ad officium revocaret. Quaedam etiam scripsit opuscula, quae & iisdem hominibus, & aliis quamplurimis magno usui esse possent. In iis enim exposuit rationes & vias, per quas ad amplectendam Catholicam religionem traductus fuit, & Haereticorum dolos & machinas quasdam detexit irrisitque. Id inique adeo nonnulli eorum tulerunt, ut Jenae publice propugnaverint edideruntque *Dissertationem*, sicuti ipsi appellavere, *Theologicam*, qua omnia prolata a Stenone, mendaci sane trutina, examinarunt, illa redargui & con-

vinci poſſe ſperantes. Ut autem omnia conſilia & facta ſua ad virtutem atque ad aliorum bonum referebat Steno, ita minime Joanni Friderico Principi Brunopolitano, qui Catholicae religioni nomen dederat, recuſavit, ut in illius ditione Epiſcopi munus ſuſtineret. Ipſe Romanus Pontifex, ad cujus aures fama pervenerat de Stenonis ſanctitate, eidem hortator atque auctor fuit, magno animo ut onus ſuſciperet; creavitque Titopolitanum Epiſcopum, poſteaque Vicarium Apoſtolicum in omnibus Boreis regionibus declaravit. Provinciae Magalopolitana & Hannoverana fuerunt principio quaſi theatrum illius vere ſingularis ſtudii in Catholicam religionem. Mortuo Friderico, ſolum mutare coactus, domicilium Monaſterii fixit. Inde quoque non multo poſt diſceſſit ob offenſum ejuſdem civitatis Epiſcopi animum, cui exprobraverat, videri illum omnia omnium concupiſcere, quod non contentus Colonienſi, alteroque Epiſcopatu, tertium contra SS. Canonum decreta efflagitaret. Scriptum invenio nihil non egiſſe eo tempore Arnaldium, qui optime noverat ſingularia Stenonis merita, ut *Suffraganeus* adſciſce-

retur ab Archiepiſcopo Auguſtae Trevirorum; ſed contra obſiſtentibus Jeſuitis, qui Stenonis ſeveritatem verebantur, ipſe repulſam tulit. Itaque Steno aliquandiu manſit Hamburgi, ac demum Sverinum in veterem ſedem Ducum Megalopolitanorum venit. Vidiſſes hominem omnia libentiſſime incommoda ſubire vel externa, vel corporis, vel etiam ipſius animi, ut lucem ſalutemque, quacunque poſſet, afferret; contigitque ei, quod haud ſcio an nemini, ut vel pervicaciſſimos Haereticorum, quos in rectam viam minime deducere potuit, in ſui amorem & admirationem plerumque traheret. Continuis laboribus ac corporis afflictationibus oblanguebant quotidie magis vires illius; ſed ferventius erat ſtudium in rempublicam Chriſtianam. Succubuit denique, ceſſitque languori, acerbiſſimisque doloribus, quos colum & calculus in veſica peperit. Quarto die antequam moreretur (20) de rebus divinis ad populum verba facere voluit, & ſemianimis ſcripſit ad Magnum Etruriae Ducem, commendans ei tres praeclarae virtutis homines, quos ſecum habebat. Profecto omnia ſumma in Stenonem Coſmi me-

rita constitere. Pecuniam ei suppeditabat, qua & ipse aleretur, & alios etiam sublevaret. Ejus commendatione & consilio certum hominem Hamburgi habebat, qui sua negotia procurabat; & summa omnium fere mandatorum erat, ut ad omnia, quae Steno vellet, praesto esset. Juvit etiam pecunia, aliisque rebus Jacobum Benignum Winsloum doctum sane virum, qui magnis propinquitatis vinculis cum Stenone erat conjunctus, postquam is Parisiis opera & consilio Bossuetii Lutheranis renuntiavit. Et ut ubique extarent singularis sui in Stenonem amoris indicia, cum an. MDCLXXXIV. mortem obiisset is, qui Liburni praeerat Ecclesiae principi, nihil non tentavit Cosmus, ut in illius locum Steno succederet, rogans eum, ut valetudini indulgeret suae, cui quidem, dum commodis animarum consuleret, illum non satis servire sciebat. Demum quem vivum haud potuerat, mortuum saltem recuperare voluit; ejusque corpus Sverino, ubi vita decesserat, Florentiam adsportari jussit, sepelirique in Laurentiana Basilica cum hac inscriptione.

4

NICOLAI STENONIS
EPISCOPI TITOPOLITANI
VIRI DEO PLENI
QUIDQUID MORTALE FUIT
HIC SITUM EST
DANIA GENUIT ETHERODOXUM
ETRURIA ORTHODOXUM
ROMA
VIRTUTE PROBATUM SACRIS INFULIS
INSIGNIVIT
SAXONIA INFERIOR
FORTEM EVANGELII ADSERTOREM
AGNOVIT
DEMUM
DIUTURNIS PRO CHRISTO LABORIBUS
AERUMNISQUE CONFECTUM
SVERINUM DESIDERAVIT
ECCLESIA DEFLEVIT
FLORENTIA SIBI RESTITUI
SALTEM IN CINERIBUS VOLUIT
A. D. MDCLXXXVII.

(1) Vid. epist. Barthol. Cent. III. ep. 43. & Haller. In not. ad praelect. Acad. Boer. p. 106. edit. Taurinensis Tom. I.

(2) In not. ad Boerhaavium de visu p. 73. edit. Taurin.

(3) Adverf. Anat. I. & Adv. VI.

(4) *Ex arteriis solis mucum deducebat Scheneiderus, glandulas Stenonius addidit*. *Haller. Elem. Phys. lib.* 14. *Sect.* 1. §. 14.

(5) Non dissimilia tradidit Heisterus. Ait enim *in compend. Anat p.* 33. *Venet. edit. Plerique Anatomici recentiores liquidum per hunc canalem ex naso in os influere sustinent, atque hunc ob caussam eum Stenonis transitum a naribus ad palatum vocant, qui etiam in capite osseo satis apertus & amplus apparet. Verum alias tam angustus, ut neque in vivo, neque in cadavere eum in os hiare, aut sectam transmittere unquam deprehendere potuerim.*

(6) Elem. Phys. lib. 2. sect. 3. §. 22.

(7) Compend. Anat. p. 67.

(8) *In fin. cap. 2. de anat. in lib. de stud. medic.*

(9) Adverf. Anat. II. Animad. VIII.

(10) Phisiol. lib. IV. Sect. 3. §. 22.

(11) Catalogus Rar.

(12) Liceat hoc loco proferre Malpighii verba minime a proposito nostro aliena. Ait ille in principio vitae, quam de se ipso scripsit. *Evolutis antiquorum monumentis excitataque lucis scintilla, latronis notam inurere tentant, quem docentem & magistrum mox audivere. Rerum inventores Urbium & Reipubilicae fundatoribus assimilantur. Hae namque suum venerantur auctorem, non qui sensim gentem propagavit, loci opportunitate aut forte coactas, sed qui da-*

tis legibus, distinctis ordinibus, moeniis, vel septo circumvallavit, aut arce firmavit: ita in artibus & scientiis inventor is dicendus est, qui naturae arcanum per suas caussas patefecit, rationum & experimentorum cumulatis argumentis firmavit, & usum naturae congruum dilucide exposuit. Hinc Harvaeus sanguinis circulationis inventor asseritur, & Pacquetus thoracici ductus auctor vindicatur, aliaque consimilia exempla copiosa occurrunt, licet superiori saeculo his praelusisse videantur. Ceterum quod ad me spectat cum amicissimo Stenone repetam: sic mihi gratulor me non ab illis monitum eadem, quae illi, observasse; nec me movet post alios me haec vidisse, modo ab aliis eadem habuisse non accuser.

(13) De hoc invento videndum est opusculum Joannis Swammerdami, quod in scripsit: *uteri mulieris fabrica*, quodque extat in Vol. I. *Bibliothecae anatomicae Mangeti*. Addit etiam Mangetus *nobilissimum Stenonem paradoxum hoc stupenti orbi primum obtulisse, ovorumque, ut apud omnes est in confesso, in viviparis inventorem dici*. Digna etiam sunt quae legantur tradita hac de re a Valisnerio in libro *della generazione dell' uomo part. 2. in princ. Tom. 2. pag. 145.* Sed praesertim invitandos esse lectores putamus ad ea legenda, quae de Stenonis invento, deque observationibus habitis a Valisnerio ad illud ipsum, si fieri potuisset, confirmandum exposuit Buffonius in Vol. II. *Histoir naturel*, ubi de animalium generatione agit.

(14) Haec habet de Stenone liber, cui titulus: *Journal des Scavantes an. 1665. n. 12. p. 113. Eruditus hic Danus immoratur Parisiis ubi quotidie exercet sectiones in plurimorum naturae curiosorum praesentia, idque in schola fecit medicorum, ubi admirati sunt eum propter inventa sua nova: Habet enim id peculiare ut maximam rerum partem tam reddat sensi-*

cillem, *ut quivis victas dare manus*, *mirarique cogatur quomodo subterfugerint ea Anatomicos ante eum omnes*.

(15) In not. ad Method. ſtud. pag. 521.

(16) Vid. Vivianii epiſtolam ad Magalottum, quae extat in Vol. I. p. 18. epiſtolarum Magalotti, quas nos edidimus Florentiae an. 1769. Ex ea inter cetera ſcimus ſtipendium annuum CCCC. aureorum oblatum Stenoni a Danorum Rege fuiſſe, poteſtatemque factam Catholicam Religionem libere profitendi.

(17) pag. 641. edit. Hafnienſis.

(18) V. Redi *Eſperienze intorno alla generazione degl' inſetti* pag. 75. e 129. & ejus epiſtolam ad ipſum Stenonem *Opere del Redi* Tom. V. p. 47. Vide etiam Acta philoſophica Societatis Regiae Londinenſis an. 1666. & epiſtolam Magalotti ad Falconerium, quam nos edidimus in Vol. I. pag. 172. *delle lettere famigliari del Magalotti*.

(19) Hinc illa quae memoriae tradidit Leibnitius in *miſcellaneis Leibnit. Jochimi Frid. Felleri*. *Je ai apris que feu mr. Stenonis ſe dechargeant de la litterature prophane charga m. Oligerius Jacobeus medecin Danois de pouſſer & de pourſuivre ſes penſees ſur la geographie naturelle*, *& les changemens phyſiques de la ſourface de la terre*.

(20) Extat in Vol. II. epiſtolarum clarorum virorum epiſtola de morte Stenonis ſcripta ad Card. Pallaviciniuni a Cappellano Theodori Kerchringii, qui Hamburgi Magni Ducis Etruriae negotia procurabat. Ex hujus autem litteris ad ipſum Magnum Ducem inter cetera ſcimus Stenonem, cum primum coepit aegrotare, *petiiſſe ut Lubeca Sacerdos S. J. ad ſe veniret*, *qui illi Sacramenta adminiſtraret*; *ſed ſe illum Patrem excuſaſſe*, *ita ut deficiente Sacerdote ſine Sacramentis obierit* 25. *Novembris hora* 7. *matutina* 1687. Narrat

etiam Kerckringius increpanti Medico Stenonem, quod nimis corporis afflictationibus indulsisset, respondisse: *Si c'est la cause, je ne suis pas faché; car je suis persuadé que je l'ai fait dans l'intention de servir Dieu: il y a eu de personnes qui ont vecu plus austerement que moi au pain & a l'eau, & ont vecu long tems; pour quoi ne le ferai je pas, si ce fut ainsi la sainte volonté de Dieu que je devois vivre?*

OPERA EDITA.

De glandulis oris, & novis inde prodeuntibus salivae vasis observationes anatomicae.

De glandulis oculorum, novisque eorumdem vasis observationes anatomicae. Hae observationes editae Lugduni Batavorum separatim primum fuere. Postea conjunctim cum responsione quadam ad Deusingium ibidem impressae fuere an. 1686. in 12. Extant etiam in Volumine II. *Bibliothecae anatomicae*, quam Daniel le Clerc & Jacobus Mangetus contexuere, ediderūntque Genevae an. 1685. in fol.

De musculis observationum specimen. Extat in eadem *Bibliotheca*; impressumque etiam fuit cum duabus epistolis *de Anatome Raiae, & de Vitelli in intestina pulli transitu*: Hafniae 1664.

De cerebri Anatome Dissertatio spectatiss. Viris DD. Societatis apud D. Thevenot Parisiis collectae dicata. Extat in eadem *Bibliotheca*. Parisiis primum an. 1669. prodiit haec Dissertatio Gallice scripta, & secundo Lugd. Bat. an. 1671. cum in Latinum conversa fuisset.

Elementorum myologiae specimen, seu musculi descriptio Geometrica, cui accedunt canis carchariae dissectum caput; & dissectum piscis ex canum genere. Florentiae 1667. in 4.

De solido intrà solidum naturaliter contento, Dissertationis prodromus. *Florentiae* 1669. in 4.

De Vitulo hydrocephalo epistola ad S. Magnum Etruriae Ducem Ferdinandum II. ex Italico in Latinum translata a D. Matthia Motthio. Extat in Vol. II. commemoratae *Bibliothecae Anatomicae*.

Observationes Anatomicae spectantes ova viviparorum. Extant in Vol. I. ejusdem *Bibliothecae Anatomicae*, eaedemque legi etiam possunt in *Actis medicis & philosophicis Hafniensibus* editis a Thoma Bartholinio Hafniae typis Georgii Godiani 1673. ib. 4.

Iisdem in Actis haec etiam sunt, quae pertinent ad Stenonem.

Ova viviparorum spectantes observationes aliae.

In ovo & pullo observationes.

Observationes circa motum cordis avricularum & venae cavae.

Historia musculorum Aquilae.

Embryo monstro affinis Parisiis dissectus.

Uterus leporis proprium foetum exsolventis.

De vitulo.

Prooemium demonstrationum Anatomicarum.

De prima ductus salivalis exterioris inventione & Bilsianis experimentis. Extat apud Thomam Bartholinium in Centuria epistolarum ejusdem Epist. 24. Hafniae 1667.

Epistola Stenonis ad Croon, qua declarantur experimenta quaedam habita Romae de Salamandra. Extat in Actis philosophicis Societatis Regiae Londinensis an. 1666.

Epistola ad virum eruditum cum quo in unitate S. Rom. Ecclesiae aeternam amicitiam inire desiderat de methodo convincendi Acatolicum juxta Chrisostomi Homiliam 33. *Florentiae*

ex typographia Nicolai Nacufii 1675. in 4. Plures aureas Chryfoftomi fententias haereticorum malitia vitiatas fuo reddidit Auctor nitori.

Epiftola de Interprete S. Scripturae: Florentiae 1675. In hac epiftola fatis fuperque exagitatam quaeftionem de Interprete S. Scripturae tractat. Vander Waien Calvinianorum cauffam defendenti refpondet, atque SS. PP. dicta ab eo prolata in ipfum acute retorquet.

Epiftola ad novae Philofophiae Reformatorem de vera philofophia. Florentiae 1675.

Epiftola de propria converfione. Florentiae 1677.

Elucidatio Epiftolae de propria converfione. Hannoverae 1680.

Scrutinium Reformatorum oftendens Reformatores morum fuiffe a Deo, Reformatores autem fidei & doctrinae non fuiffe. Florentiae 1677.

Occafio Sermonum de Religione cum Jo. Sylvio 1678.

Examen objectionis circa diverfas Scripturas Sacras cod. Anno.

Defenfio Scrutinii Reformatorum. Hannoverae 1679.

Tractatus de Purgatorio cum Difcurfu utrum Pontificii an Proteftantes in Religionis negotio confcientiae fuae rectius confulant. Hannov.

Epiftolae duae ad J. Brufmannum. Hafniae 1680.

Parochorum hoc age, feu evidens demonftratio, quod Parochus tenetur omnes alias occupationes dimittere, & fuae attendere perfectioni, ut commiffas fibi oves ad ftatum falutis aeternae ipfis a Chrifto praeparatum perducat. Juffu Cofmi III. M. E. D. impreffus hic liber fuit Florentiae 1683. Vid. Do. Mariae Mannii opus, quod infcribitur: *Vita di Niccolò Stenone ec. Firenze* 1775. p. 186.

Antilogia contra M. Siricii ostensionem abominationum Papatus Idolatricarum. Rostochii 1687.

Epistola Italica ad nobilissimam feminam Arnolfiniam, in qua Steno exponit rationes, quibus convictus fuit ad amplectendam Catholicam Religionem edita est in Vol. II. *delle lettere d' uomini illustri Florentiae* 1774. quo in volumine extant quoque binae aliae epistolae Stenonis ad res physicas pertinentes.

O P E R A I N E D I T A.

Experimenta naturalia ad Sacrae Scripturae & Christi divinam auctoritatem agnoscendam non parum conferentia pro illis, qui vel omnino non credunt, vel ex non credentium sermonibus gravia dubia experiuntur.

Experimenta & argumenta pro libertate voluntatis ex natura & Scriptura desumpta contra modernorum quorumdam necessitatem absolutam aeternae concatenationis caussarum secundarum.

Demonstratio falsae Acatolicorum persuasionis de divini in sacris litteris mandati omnes rationis usum habentes fideles ad calicem sumendum obligantis.

Extat *in Magliabechiana Bibliotheca* manu scriptum volumen cum hac inscriptione:

Nicolai Stenonis Episcopi Titiopolitani Ferdinandi Magni Etruriae Principis quondam magistri opera. Haec sunt sermones de rebus divinis XXXXV. & opuscula XIII. ad varias res theologicas, praesertim morales, pertinentes. Claudit volumen epistola hortatoria Joannis Sterech S. J. ad Stenonem, qui ipsum monet, ne nimis corporis afflictationibus indulgeat.

Trattato di morale per un Principe.

ANGELUS FABRONIUS

SEBASTIANO CANTERZANIO

S. P. D.

SI quando Bononiensium civitas liberalibus studiis floruit, id maxime accidisse videtur ineunte hoc saeculo, cum semina sapientiae, quae per Montanarium praesertim sparsa fuerant, fructus uberrimos edidere; adeo verum est unum hominem, qui ad adspiciendam lucem sit vocatus non ad breve, sed ad diuturnum tempus, neque uni modo civitati, sed universae etiam consulere posse provinciae. Hominibus hujusmodi celeberrimo aliquo in loco statua quidem ponenda esset, ut accepti beneficii esset indicium, ceterosque ad illorum praeclara facta imitanda accenderet. Mihi ante oculos versatur squalor philosophiae, antequam Montanarii vox Bononiensi in Gymnasio illam commendaret atque sustineret: nihil illa foedius, nihil servitute, qua illam Scholastici oppresserant, acerbius & durius: ubi vero extollere jam caput, & aliquando recreari coepit, tanta in spe fuit pristinam dignitatem recuperan-

perandi, ut non dubitaret quin per se Bononienses aliquando gloriam aemulari possent Florentinorum, unde optima philosophandi ratio, ut & aliae multae praeclarae artes, orta atque in omnes terras distributa putatur. Non inanem fuisse spem facile judicabunt ii, qui memoria repetent, quot ex Malpighio, Fracassatio & Valsalva adjumenta & praesidia anatome habuerit, quid debeat Gulielminio & Eustachio Manfredio aquarum & rerum caelestium scientia, quid hujus fratri algebra, quid Stancario omnes fere physicae & mathematicae disciplinae, quid chymica & medicina Beccario, utque de innumeris fere sileam, quid gesserit Ferdinandus Marsilius non modo ad naturalis historiae, quam scriptis suis illustravit, sed ad scientiarum omnium incrementum, cum Institutum, &, quae ei adjuncta est, Academiam condidisset. Deberi hoc a me tantis hominum ingeniis putavi, ut, cum etiam nunc vivam illorum memoriam teneamus, hanc immortalem prodendis illorum monumentis, si possem, redderem. Sed priusquam de illis dicam, exponendam Montanarii vitam putavi, quem ii ipsi, quanquam non omnibus, utpote disparibus aetate, eumdem audire contigerit, omnes tamen tanquam praeceptorem agnoverunt atque suspexe-

runt, cum ab eo, quidquid tum ſcirent de rebus phyſicis, praeſertim manaſſe judicarent. Excitabo etiam laudatorem Laelium Trionſettum, qui philoſophiam publice docuit Bononiae annos amplius quadraginta (vixit enim ad ſummam ſenectutem) & qui cum in hac non modo facultate, ſed & in botanica & univerſa naturali hiſtoria magnum ſibi nomen comparaſſet, omnem celebritatem ſuam Montanario referebat acceptam. Pauca hoc loco de homine immortalitate digniſſimo commemorabo; non enim nunc libet ſeparatim de ipſo ſcribere. Adeo multa in eo elucebant atque eminebant, ut etiam mediocriter doctos admiratione quadam afficeret. Diſputabat ſubtiliter, graviter, & ſatis etiam ornate. Oratio erat copioſa, erudita, & varia; dulcis in primis, & quae repugnantes quoque duceret & impelleret: perſuaderi tibi, etiam cum perſuaſiſſet, deſideraſſes. Nihil novi in re phyſica prodibat in lucem, quod ipſe noſcere non cuperet, & de quo ſuos non doceret diſcipulos. Sentiebat occurrendum eſſe imperitorum machinis, ad quos omnis veritati aditus, qui pene ſolus ſuperſtitioni, errori, fabulis patebat, obſtructus erat: idque fecit patientia atque conſtantia prope incredibili. Inſectabatur vitia, non homines, nec caſtigabat errantes, ſed

emendare studebat. Etiam in senecta hoc reputabat jucundissimum, instruere studiosos philosophiae, affirmans hanc esse philosophiae pulcherrimam partem, agere rem publicam, promere quae lectio & usus docuerat, omnibusque lumen ingenii & consilii sui porrigere atque tendere. Pro quibus meritis, cum primum Institutum conditum est, cunctis Senatus suffragiis Praeses est declaratus, quem honoris gradum ad annum usque millesimum septingentesimum secundum tenuit, quo vitam finivit. Lege cautum erat, ne quis in Instituto duobus fungeretur muneribus: sed Trionfettum excipi libuit, cum naturalis historiae provincia ei quoque demandata fuisset. Nullum sane erat honoris genus, quod sibi a civibus suis polliceri non posset, sed ea erat modestia, nullum ut exoptaret ac requireret. Vitae integritas summa, comitas par cum gravitate conjuncta; occursum reveritus esses, non reformidasses. Habere quidem solet gloria, in studiis praesertim, quiddam ἀκοινώνητον: Trionfetto tamen nullum certamen, nulla contentio, nulla invidia; adeoque oderat consuetudinem nonnullorum litteratorum, qui idcirco disputare videbantur, ut mutuis se injuriis lacerarent, ut a tranquilla, quieta, beata vita Sapientiam minime disjungi pos-

ſe affirmaret. Commemoratio meritorum in litteras Trionfetti, ceterorumque illuſtrium hominum, qui e ſchola Montanarii prodierunt, accommodata ad id, quod inſtitui, pleriſque, ut ſpero, videbitur. Si aliter tu judicabis, tibi ipſi aſſigna, qui me inflammaſti ſtudio doctiorum Italorum praeclara facta perſequendi. In quae cum intueor, maxime mihi occurrit atque lucet Bononia tua, quae cum floruerit ſemper omni genere laudis, hac tamen laude fuit clariſſima.

Piſis IX. *Kal. Decemb.* MDCCLXXVIII.

GEMINIANUS MONTANARIUS.

Geminianus Montanarius natus eſt Mutinae Kal.Junii an. MDCXXXIII. loco honeſto, & urbe Ciſalpinae Galliae ob editos praeſertim doctrina excellentes viros in primis nobili. Ingenue a matre educatus (nam cum decem eſſet annorum patrem amiſit) ſpem in illa excitavit meliorem per ſe fore familiae fortunam. Itaque juris prudentiae, quae artium & doctrinarum omnium quaeſtuoſiſſima putatur, ſeſe tradere coactus fuit. Ad hanc diſcendam, poſtquam in patria animum praeparaſſet humanioribus litteris & philoſophiae ſtudio, Florentiam venit, deditque ſe in diſciplinam Jacobo Federighio homini ea vitae ac morum integritate, eaque juris civilis, ac Pontificii ſcientia, ut judicari haud facile poſſet, utrum melior eſſet an prudentior. Erat libenter in Etruria Montanarius (fuit autem triennium) doctrinarum dulcedine, Etruſci ſermonis venuſtate, & pri-

cupationes patiebantur, libentissime in Cartesianorum dogmatum meditatione versabatur. Sed in magnis tenebris erroris clarissimum lumen sibi praetulisse dicebat Paullum Bonium Galilaei discipulum, quem Viennae offendit, cuique se totum dedit. Ex eo tempore Montanarius omnis doctrinae physicae principem habuit Galilaeum; hunc ferme unice admirabatur, hunc omnibus non solum gravitate rerum, sed & copia dicendi anteponebat. Cum vero intelligeret physicum, quamvis scientiae praecepta perceperit, magnum quidquam sine usu & exercitatione haud consequi posse, consilium cepit de investiganda per se ipsum natura; cumque socium & ducem Bonium adhibuisset in capiendis experimentis, nova quaedam detegere potuit, quae inventori haud mediocrem pepererunt gloriam. Haec Bonius referebat Academicis Florentinis, quibuscum societatem quamdam studiorum habebat, hique nonnulla suos in commentarios intulerunt. Ex his nominabo instrumentum, quo cognitum est haud comprimi posse aquam, & quae de pullorum ortu per artificiosum calorem primus tentavit Montanarius. Viennae

praeerat Bonius monetali officinae; cumque ea de caussa fodinas Stiriae, Bohemiae, & Hungariae an. MDCLVII. invisere deberet, secum habere voluit Montanarium veluti comitem observationum. Ii quidem multa percunctando observandoque operosae arti ea tribuerunt, quae opificum saluti, & rationibus Caesaris maxime conducere videbantur. Physicam quoque auxerunt aeris natura & motu, caussisque investigandis, quare non semper cursus certos & constantes in fodinis habeat. Illud & quaesierunt num eodem modo augescant metalla, quo plantae, scilicet per circulantem terrae succum. Illa quidem crescere & maturescere citius ferrum, serius autem aurum, certissimis argumentis se novisse putabant; sed qua ratione id fieret incertum reliquerunt, quanquam Montanario ad veritatem illa videretur esse propensior opinio, quae fermentationi hanc maturitatem tribueret. *Utinam*, ajebat Montanarius, *tam facile vera invenire possem, quam falsa convincere*; & convicit quidem levitatis & infirmitatis eos, qui Gregorii Agricolae praesertim testimonio credebant in fodinis volitare & vagari umbras quasdam

homunculorum specie, a quibus saepe perturbarentur operarii. Nemo ignorat quam facile verba sibi dari patiantur in hujusmodi rebus Germani; & si verum est, ut ait Cicero, credulitatem in optimi cujusque mentem facillime irrepere, non dubitabis illas gentes bonitate ceteris anteponere. Physicae investigationes Montanarii & Bonii suspectae esse debebant iis in regionibus, iisque temporibus, quibus nihil tam vereri homines videbantur, quam clarissimum veritatis lumen adspicere. Accessit eo, quod cum ii viri auctores esse voluissent, ut non solum jucundissima, sed etiam utilissima studiorum societas cum aliis doctrina praestantibus iniretur, occasionem malevolis dedere calumniandi hujusmodi societates, perinde ac si perniciem Reipublicae molirentur. Indignatus Bonius hujusmodi voces in Pannoniae Regis aulam confugit, ibique non multo post vitam finivit. Juvat hoc loco praeclarissimum de illo Ismaelis Bullialdi testimonium afferre, ex quo facile cognosci poterit, qui quantusque vir fuerit. *Quoniam injecta mihi est* (sic ad Leopoldum Mediceum scribit (1)) *a Seren. Cel. tua men-*

(1) In Vol. I. epist. p. 209.

tio de nuper defuncto in Poloniae Regis aula Paulo de Bono luctum de illo amisso comprimere meum hic nequeo. Ingenio enim in mathematicis ac praecipue in mechanicis valebat, moribusque probis & honestis praeditus erat, sique diutius in vivis egisset plura procul dubio praestiturus. De Republica litteraria ac philosophica, quam animo conceperat, ac statuere cogitabat, aliquid intellexi. Excelsae quidem mentis, & ad magna viri nati propositum erat; sed hisce temporibus sedes inter Europaeos quaerere non debebat, cum omnibus in regnis & rebuspublicis orbis nostri nulla societas iniri queat, quae suspecta dominantibus non sit. Sed ad Montanarium revertor, qui Vienna discedens semel iterumque adiit periculum vitae in itinere, quod per Germaniam fecit. Incidit etiam in morbum articulorum, ac satis vehementer diuque aegrotavit. Consedit demum in patria haud mediocribus invitatus beneficiis ab Alphonso IV. Duce; cumque quotidie magis illi spes ostenderetur fore melius fortunas suas, facile de uxore ducenda consilium cepit. Sed qui locus quietis plenissimus fore videbatur, in eo turbulentissimae tempestates extiterunt, quas aulicorum invidia, pro-

pinquorum aviditas, & ipsius Montanarii ingenium morosum, anxium, iracundum excitarunt. Ea propter Florentiam remeavit sperans fore, ut sibi ab juris prudentia suppeditarentur quae ad victum & cultum essent necessaria. Sed quia nil decet invita, ut ajunt, minerva, brevi foro renuntiavit, physicasque exercitationes, plaudente maxime Leopoldo Mediceo, repetiit. Interea Alphonsus Dux, qui tantum ingenium a patria abesse dolebat, de illo revocando cogitavit. Neque id conjectura prospiciebat, sed jam expertus videbat, fore ut per illum mathematica & physica studia plurimum proveherentur. Commisit igitur illi, ut in hanc rem omni cura cogitationeque incumberet, large ac liberaliter subsidia promittens. Aemulus fortasse & imitator esse cupiebat Mediceorum Principum, qui immortalem gloriam sibi pepererunt ob illustratam Etruriam omni praeclara arte atque doctrina, & sapientibus viris ornatam; sed illorum instituta atque exempla laudare facilius poterat, quam aemulari. Obstitit etiam mors, ne ea, quae consulebantur, ad exitum pervenerint, quapropter desperans Montanarius re-

bus & ſtudiis ſuis, iterum patriam deſerendi conſilium cepit. Manſit in Panſano, quod non longe Mutina abeſt, apud Cornelium Malvaſiam, ſuamque illi operam obtulit ad perficiendas, in quibus elaborabat, caeleſtes ephemerides. Ex hoc tempore magnus Malvaſiae amor in Montanarium eſt exortus, & deſiderium excitatum, ſuſceptumque conſilium, ut patriae Academiae illum addiceret. Quod quidem homini auctoritate ſumma haud difficile fuit. Munus igitur cum an. MDCLXIV. aſſignatum fuiſſet Montanario docendi mathematicas diſciplinas, ſategit ut non tam diſcipulorum utilitati, quam ſuae & Academiae gloriae ſerviret. Quod magni referre putavit eſſe, qui aſtronomicas ephemeridum ſcriptiones a Malvaſia inſtitutas perſequeretur, hoc libenter ſuſtulit oneris, adjuvantibus Graſſinio & Mezzavacca, hominibus in ſubducendis calculis experientiſſimis. Libellum itaque hac de re edidit, qui ephemeridem continet an. MDCLXVI. ex Jambergianis tabulis magna ex parte deductam. Sed breviori, quam Lambergius, inceſſit via, ejuſdemque errores quoſdam correxit de marte praeſertim & mercu-

rio. Quod ad ſolis motum attinet excogitatam a Jo. Dominico Caſſinio theoriam, & quas inde derivatus eſt ſummus aſtronomus tabulas, ſecutus eſt Montanarius. Hiſce vero ephemeridibus addidit obſervationes quasdam, & exempla de uſu refractionum, cum ſolſtitialibus diebus aeedem obſervationes habentur, quibus celeberrimam de eclipticae obliquitate controverſiam ſe confeciſſe putavit. Erant enim qui vellent angulum, quem facit ecliptica cum aequatore, eumdem ſemper eſſe; alii contra mutari continenter arbitrabantur, & paullatim in annos ſingulos minui. Suas cum duorum ſaeculorum obſervationibus comparans Montanarius, omneſque ad eaſdem refractionum tabulas exigens, cognovit toto hoc tempore minime extitiſſe in ecliptica varietatem, quae ſenſu deprehendi poſſet. Multi alii doctiſſimi viri in eadem re inquirenda poſtea elaborarunt; & Maraldus praeſertim & Malezieus magno obſervationum numero ſe deprehendiſſe exiſtimarunt nullam omnino in eclipticae & aequatoris angulo factam fuiſſe mutationem. Quorum hominum auctoritas plane me moveret, niſi alii non minoris do-

ctrinae astronomi contrarium affirmarent. Ceterum Montanarium suimet poenituit, quod in solaribus tabulis conficiendis principio refractionum minime rationem habuerit: habuit postea motus auctoritate Cassinii, cujus sententiam, cum oppugnaretur a Ricciolio, non rationibus modo, sed & experientia illam defendit. Notatis enim in meridiana, quae in S. Petronii extat, linea variis locis, ad quae pro varia tum Cassinii tum Ricciolii hypothesi solis imago accedere debebat, rei semper exitus prioris veritatem comprobavit. Inter haec cometa apparuit, qui omnium fere astronomorum oculos & studia commovit. Primus illum fortasse vidit Montanarius, cum Mutina Bononiam rediturus ad villam hospitis Francisci Insulani Senatoris divertisset. Illius motum, viam, formam, magnitudinem, parallaxin, & si qua sint alia phaenomena diligenter observavit, deque iis librum scripsit, quem LV viris Senatus Bononiensis dicavit. Cum autem nulla re magis astronomicae observationes conturbentur, quam refractionibus, deque iis variae & discrepantes sint astronomorum sententiae, Montanarius rationem excogitavit,

qua suae observationes cum illa opinionum varietate facile convenirent. Supra lunam fuisse illum cometam ait, ductoque argumento ex solaribus maculis, quae ex aethere existere putabantur, ex densioribus caeli particulis gigni hujusmodi corpora credidit. Harum vero caudam quasi vaporem, qui ab ipsis emanat, & a quo involvuntur, habendam esse; vaporisque partem, quae a sole est aversa, haud facile ab ipso dissipari, eaque propter longo temporis & loci conspici intervallo. Cum vero dissolvi incipit, tantam esse illius tenuitatem, ut fugiat aciem. Vetus haec erat opinio, & eam secutus videbatur Cassinius cum de cometa, qui apparuit anno MDCLII. librum edidisset: quae quidem exposuisse satis est ad eorum levitatem confutandam. Nec minus in physicis quam in astronomicis studiis versabatur Montanarius, ad quae excolenda cum instituta fuisset Academia quaedam apud Carolum Antonium Samperium, hanc maxime frequentabat, novi semper aliquid afferens, quo audientium animos delectaret atque doceret. Ex his autem ea in vulgus edidit, quae de liquoribus in

vitreis tubis contentis, experientia duce, cognoverat, quae paucis persequemur, ut intelligatur quantus ille speculator venatorque naturae fuerit. Principio examinat quae Fabrius, Grimaldius S. I. homines, Boylius, & Fabricius Guastaferrius hac de re excogitaverant, multusque est in illorum opinionibus confutandis. Haec subtiliter & recte dicta videntur, si ea excipias, quae ad Grimaldium pertinent. Vir enim acutissimus ab attractione aquae in vitrum effectus illos, hoc est a vera caussa, repetierat. Sed hic ipse cum mechanicam ejus rei rationem ignoraverit, non injuria semper a Montanario reprehensus est. Post id philosophus noster sua cogitata proponit. Ex ea facilitate, qua modo dilatatur aer, modo densatur, illum infert ex partibus constare propter figuram suam implendo spatio non satis idoneis, atque hinc etiam superficiei admodum laevi corporis alicujus non satis apte respondentibus. Aer etiam est gravitate praeditus, & ideo premit undique, & ad motum impellit leviora corpora, fluida praesertim, in quibus est vis resistendi minor. Aqua vero gluten nescio quod habere vide-

tur,

tur, cujus vi particula quaevis haud moveatur, quin alias post se trahat. Ejusdem aquae particulae tam facile flectuntur atque plicantur, ut magis quam aereae vitri superficiei congruant. Cum aer igitur aquam premat, hujus particulae vitro adjacentes in illa spatiola vacua, quae sunt inter aerem & vitrum ipsum, subire compelluntur, atque ideo alias post se trahentes particulas ascendunt, quousque totius aqueae molis pondus, cum vi, quam particulae illae ad ascendendum afferunt, sit in aequilibrio. Sed quemadmodum aqua melius quam aer vitro congruit, fluida etiam corpora esse possunt, quae minus congruant quam aer ipse; tunc autem ea deprimi debent, ut in hydrargyro accidit. Cum vero ad id minime sufficiat, aerem vitro magis quam hydrargyrum congruere, nisi aliquod in ipsius particulis gluten, ei quod jam dicebamus valde simile, dicatur inesse, id etiam Montanarius conatur ostendere. Utitur autem ad id ea difficultate, qua particulae aeris a corporibus, quae sub aqua sunt, divelluntur, quorum superficiei adhaerentes exiguas quasdam bullas efformant. Nemo est quin videat, quam

falsa haec doctrina sit, postquam attractio Newtoniana per tot insignes philosophos tantopere illustrata est, atque ad id praesertim, de quo agitur, explicandum a Delalandio adhibita. Praestat id nobilis hic scriptor in epistola, quae legitur inter ephemerides doctorum hominum, quae Parisiis prodeunt, ad mensem Octobris an. MDCCLXVIII. At Montanario in iis, quae tam subtiliter excogitavit, magna laus ingenii denegari non potest, praesertim cum ἀναλογίαν aut similitudinem, quae inter ascensum aquae in tubis capillaribus, ascensum humoris, qui nutritioni deservit in vasis plantarum, intercedit, animadverterit. Contra Montanarii doctrinam aliqua sunt objecta per Sampierium, quibus ille in epistola eodem anno MDCLXVII. Bononiae edita respondere conatus est. Argumenta Sampierii tam valida erant, ut non satis apte possent a Montanario confutari. Ingenii tamen laudem ea etiam responsa merentur, quibus identidem non pauca quaedam animadversa subtilius admixta sunt. Hoc eodem loco dispersum in athmosphaera vaporum cum iis, quas chemicas dicimus solutiones, pluvias autem cum iis, quas

praecipitationes, artis chemicae usi vocabulis, appellamus, ingeniose comparat, quamvis ea phaenomena non satis explicet. Quemadmodum vero salis particulae, quamvis aqua graviores, in ea sustinentur, neque in fundum decidunt, nisi cum in grandiores massas, quae vincant aquae oppositum, coaluerunt, ita vult vapores aere graviores in athmosphaera sustentari posse, neque decidere, nisi cum iis in guttas grandiores coagulatis proportio superficiei ad massam ita sit imminuta, ut vis, qua contra casum ipsorum renititur aer, pondere deorsum impellente minor evaserit. Nihil certe melius per ea tempora afferri poterat, quibus electricitas terrestris athmosphaerica, nec non quidquid ea praestat in extollendis, dispergendis, ac demum in densandis ac dejiciendis vaporibus penitus ignorabatur. Quod cognoverit ille vapores non oportere aere leviores esse, ut in aero ipso extolli ac sustineri possent, quae sententia tunc apud philosophos fere omnes obtinuerat, non exiguam profecto laudem meretur. Vix annus intercesserat postquam haec Montanarius in vulgus emiserat, cum Donatus Rossettus librum edi-

dit (*Antignome* inscribitur) quo omnia fere Montanarii cogitata se evertere gloriabatur. Minime intelligebat homo ambitiosus & petulans se satis virium non habere, ut luctari & congredi posset cum Montanario, qui quidem, uno alteroque vulgato scripto, omnia ab adversario contra se allata diluit. Dilatavit praesertim hac occasione atque explicavit celebriorum mathematicorum ac physicorum dogmata de centro gravitatis & de iis, quae aquae insident, ad quae pleraque objecta a Rossetto referebantur. Sed fuit Montanario in hac re non modo calamo, sed etiam dimicatione quadam elaborandum. Ea propter Augustam Taurinorum venit, qua in urbe Rossettus primarii mathematici munus sustinebat. Cum dicendi veniam obtinuisset a Maria Sabaudiae *Ducissa*, coram ea orationem habuit, in qua totius controversiae originem, seriemque rerum exposuit; qua ex narratione quilibet intelligere per se poterat Montanarium indignis habitum modis a Rossetto ipsumque indignum hac injuria fuisse. Cum Maria non ferendum esse putaret, ut homines doctrina clari, gravissime inter se dissen-

tirent, seque maledictis mutuo insectarentur, egit de reconciliatione gratiae. Tantae feminae consilium auctoritatemque ii secuti sunt, & quamvis Montanarius esset ingenio acri & vehementi, nec facile injuriae oblivisceretur, cavit tamen semper ne cui suspicionem ficte reconciliatae gratiae daret. Singularibus enim beneficiis atque honoribus, tanquam praedibus, illius voluntatem obstrinxisse videbatur Maria. Eodem tempore, quo Montanarius scriptis cum Rossetto dimicabat, multa alia illi erant in manibus, nec videbatur unum hominem tot ingenii & corporis labores diu ferre posse. Cum intelligeret se non minus Bononiensibus, quam illos sibi esse jucundos, non defugiebat munus instituendi quotidie adolescentes tum mathesi, tum civili, ut vocant, architectura, tum physica, tum astronomia; veniebat in publicum gymnasium frequens, ultroque afferebat res multum & diu cogitatas; multum tribuebat temporis caelestibus observationibus, investigandaeque per experimenta diversorum corporum naturae; consulentibus respondebat; omninoque sibi in his studiis laboribusque semper viventi nullum ex

quiete & remissione dari videbatur oblectamentum. Demum se ipsum coarguere debuit, quod intemperanter adeo corporis viribus abusus fuerit, cum cruditate, insomniis, ophtalmia, aliisque valetudinis incommodis affici coeperit. Ea propter consulentibus non modo, sed etiam invitantibus amicis, itinera fecit per Cisalpinam Galliam & Etruriam. Hoc itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut postea nunquam dextro aeque bene usus sit. Redeunti Bononiam cum melius esset factum, haud se continere potuit, quin ad veteres occupationes, & ad astra praesertim, rediret. Invitamentis nobilissimae facultatis accedebant voces Jo. Dominici Cassinii, qui coactus Bononiam & Italiam deserere, astronomiam, & quae hanc plurimum illustravit, constructam a se meridianam lineam in S. Petronii Aede, ingenio & diligentiae Montanarii commendavit. Quid illi non commisit, quid cum ipso non communicavit? Vir sane summus Eustachius Manfredius magno studio quaesivit collegitque, quae Montanarius aliique ope illius praeclari & singularis instrumenti observaverant, cumque eadem in vul-

gus edidisset, plurimum illustravit eam astronomiae partem, quae ad elementa pertinet. Mandavit quoque Cassinius Montanario, ut etiam atque etiam videret, num plurium annorum intervallo quaedam in ipso gnomone facta esset mutatio. Quod negotium subtiliter sane & diligenter confecit, comperitque nihil omnino in perpendiculo mutatum, & marmora tantum, in quibus meridiana linea erat descripta, ab horizontali positu alicubi declinasse. Inter haec cum telescopium viginti palmos longum per se fabricasset (erat enim in illo summae genus solertiae, ad omnia imitanda atque efficienda, quae ab quoque traderentur, aptissimum) diu observare & diligenter notare potuit magnum illum stellarum numerum, quae circum Plejades versantur. Eo magis laetatus est ista sua notatione, quod affirmavit Cassinius plurimum illam valere ad illustriorum astronomorum, & Galilaei ipsius errores quosdam de iisdem stellis corrigendos. Videbatur porro Montanarius esse in omni re astronomica & physica exercitatissimus, & paratissimus ad bene de multis merendum. Eapropter plures erant, qui aliquid de iisdem

doctrinis ab eo requirerent, & aliquam quaestionem ei proponentes ejus verbosiores elicerent epistolas. Horum in numero fuit vel ipse Magnus Etruriae Dux Ferdinandus II., & extat epistola ad ipsum, qua Montanarius rationem reddit, quare vitreae guttulae, in quacumque parte sint fractae, in minutissimam statim abeant pulverem. Rationem quoque docuit Montanarius hujusmodi vitreas guttulas fabricandi, de qua saepius se expertum fuisse affirmat, praesertim coram Stenone & Rinaldinio, cum anno MDCLXIX. Venetiis apud amplissimum virum Hieronymum Savornianum diversaretur. Ad hunc quoque epistolam dedit, cum habere se quaedam diceret, quae in illam priorem epistolam ad Ferdinandum Mediceum adderet. Ex editis Montanarii litteris illae quoque commemorandae videntur, quibus de mutata sede a quibusdam stellis fixis, deque ratione hujus observandi phaenomeni primus docuit astronomos; nec non illae, quibus Londinensis Academiae Socios admonuit binas secundae, ut vocant, magnitudinis stellas obscuratas esse, atque evanuisse; & quae demum praecepta tra-

dunt montium altitudines barometri ope mensurandi. In vulgus has Montanarii epistolas emisimus, cumque illae exceptae libenter fuerint, id alias ex pluribus lectas edendi alacritatem nobis addidit. Hae autem sunt ejusmodi, ut elegantiam differendi non contempsisse videatur Montanarius, imitatusque est illos, qui in epularum apparatu a magnificentia recedentes non parci solum, sed etiam elegantes videri volunt. Dolebat vero sibi verum exquirere haud licere sine invidia, disputavitque saepe cum aemulis suis non solum vehementer, sed etiam iracunde. Exarsit praesertim contra Ferronium Jesuitam, qui erat ex Borellii discipulis unus; & ex homine, quocum dulcissime per decennium vixerat, intelligere se dixit difficillimam esse cum Jesuitis societatem. Et quidem ex eorum numero omnes fere erant partim obscurius iniqui, partim non dissimulanter irati in Montanarium, ceterosque, qui omissis auctoritatibus, ipsa re & ratione exquirebant veritatem. In exagitando quoque Petro Cavina iracundiam exprompsit suam. Neque injuria. Homo enim durus & agrestis, medio-

eriterque doctus, quidquid ex Montanario audiebat & compererat, ſe multo ante illum ſciſſe gloriabatur; antevertere quoque conabatur explicationem earum rerum, de quibus ſcripturum putabat Montanarium, & ſi quid inter eos minime conveniſſet, non tam ratione quam injuriis pugnabat. Aliquandiu ſibi temperans, tacuit Montanarius: poſtremò cum ea ferre non poſſet, quae aſperius & inurbanius ſibi a Cavina objecta fuerant de igneo quodam globo, qui per ea tempora in ſublimi apparuerat & de quo libellum ediderat, ea proferre & patefacere decrevit, quae harum rerum inſcitiam in adverſario probarent. Defenſionem praeceptoris ſuſcepit quoque Gulielminius, ediditque ſummam rerum & ſententiae illius cum multis & gravibus argumentis, quibus praeſertim docebat illud *μετέωρον* genus ab oriente fere ad occidentem iter ſuum abſolviſſe, circulum maximum confeciſſe celeritate mirabili, neque propius terram fuiſſe millibus paſſuum XXXIV. neque longius millibus XXXXI. Ortum habere flammam illam ab exhalationibus terrae perſuaderi plane non potuit Montanario, qui adver-

sus Honoratum Fabrium pluribus argumentis probaverat vapores, qui ex aquis tepefactis a sole excitantur, non ultra millia passuum duo extolli. Videbatur credere eamdem fere esse materiem (fluidam nempe) hujusmodi flammarum & fulminum, & in ignoratione earum rerum, quae ad electricitatem spectant, ea protulisse judicandus est Montanarius, quae a veritate non plurimum aberant. Eodem tempore magnum & difficile opus habebat in manibus, quo totam de fluidis corporibus sententiam explicandam susceperat. Cum esset opus unum hoc maxime physicum, politius ipsum limavit. Non tamen, quod mireris, pervulgavit, ut integram rem totam Gulielminio reservaret, qui ex hoc praesertim fonte quidquid de hydrostatica in medium protulit, se hausisse gloriabatur. In quo tamen ipso licet hominis modestiam singularem suspicere. Nam praeceptorem in eo, quod ab illo didicerat, longe multumque superavit. Illud vero Etruscis hominibus gloriosum, quod per Montanarium artem, quae dirigendarum aquarum scientiam profitetur, apud illos ortam ad Bononienses detulerint, a quibus postea longissime (ma-

gna enim eſt vis neceſſitatis) provecta eſt. Erat porro Montanarius unus homo ex omnibus, qui cunctis prope civibus diſciplinarum cupidis lumen ingenii & conſilii ſui porrigere atque tendere poſſet; & ea ſane praeſtitit Bononiae, quae aeternitatem immortalitatemque merentur. Cogebatur in domo illius flos juventutis (huic hominum ſocietati nomen impoſitum Academiae *della Traccia*) & ad quamcumque diſputationem illi cuperent accedere, non deſugiebat Montanarius, cui nihil eſſe novum, nihil inauditum eſſe videbatur. Sed praeſertim exercebat eos in experimentis phyſicis habendis, & quae ab hominibus callidis & peritis animadverſa & notata fuerant, ſtatuebat ante oculos Academicorum ſuorum. Addebat etiam plurima de ſuo, quod maxime fecit in aeris natura, ac miris ejus inveſtigandis proprietatibus, harumque legibus quibuſdam, ſi fieri potuiſſet, conſtituendis. Qua de re cogitabat librum edere, qui non modo phyſicam, ſed etiam aſtronomiam & opticam, in eo quod pertinet ad refractiones, eſſet illuſtraturus. Sed aegritudo ob imminuta Doctorum ſtipendia, ac retardatam eorum ſolu-

tionem sine ulla rerum exspectatione meliorum pene omnem ardorem industriamque in Montanario extinxit. Venit etiam in eam cogitationem alio migrandi, & Academiam Pisanam, invitante maxime Magliabechio, ceteris praetulisset, nisi recens fuisset memoria earum rerum, quas Bellinius aliique doctissimi viri a Marsilio ejusdem Academiae curatore injuste quidem perpessi fuerant. Et sane quis fuit tam insigniter impudens in exagitanda atque contemnenda recentiorum philosophia? Ita factum ut Montanarius operam suam Academiae Patavinae addixerit, cum datum ei munus fuisset (res erat inusitata & nova) explicandi astronomiam, atque μετέωρα. Sensere statim Veneti quantas utilitates ex uno homine ipsi capturi forent. Itaque adhibebatur ab iis tum ad aquarum pericula depellenda, tum ad arces muniendas, aliasque res bellicas perficiendas, tum demum ad monetales officinas bene & utiliter gubernandas. Quarum rerum caussa plura suscipere itinera debuit, quae non sine magno incommodo hominis perdita fere valetudine fuere. Hoc vehementer intererat Reipublicae, salubritati Vene-

tiarum consulere, cui offici ab proxima lacuna putabatur. Hujusmodi malum tribuerat praesertim Benedictus Castellius materiae, quae a mari infundebatur in lacunam, quapropter suadebat haud removenda, quae in ipsam influunt, flumina, sed augendam potius aquarum copiam, tum ad exonerandam facilius materiem, tum ad impediendum, ne a terra ab aquis derelicta vapores excitarentur. Hanc sententiam visus est confirmasse Alphonsus Borellius. At cum hac ipsa de re consultus fuisset Montanarius, non dubitavit affirmare quotidie magis lacunam terra repleri ab influentibus fluminibus illuc advecta, & ex mixtione aquarum marinarum & fluviatilium, cum facile eae putrescant, praesertim oriri insalubritatem illam: quocirca avertenda illa flumina, & ad mare usque deducenda. Auctoritas Gulielminii, &, quod magis est, experientia ipsa veritatem sententiae Montanarii comprobavit. Confecit ipse hac eadem de re librum, qui inscribitur: *Il mare Adriatico, e sua corrente esaminata ec.* Marinas aquas contento, sed perquam lento cursu (vix enim unius diei spatio tria millia passuum conficiunt) a sinistra ad

dextram juxta litus ferri certissimis argumentis sibi liquere asserit, ex eoque fieri ut quaedam sit aquarum communicatio inter Adriaticum, Mediterraneum, magnumque Oceanum. Ex hoc aquarum motu plura infert sane utilissima ad avertendas, quae a mari cum ipsis aquis feruntur, arenas, neque fore huic malo utilius remedium, quam si flumen aliquod, quod in mare deducatur, iis marinis aquis opponatur. Quod enim infra est litus, seu portus, habet in iis fluminibus, quorum velocitas ad longum maris tractum durat, quasi aggerem quemdam, qui subsidere arenas cogit. Etsi negotiis publicis impeditus vix satis otii suppeditare posset Montanarius astronomiae, voluntas tamen Hieronymi Cornelii hominis nobilissimi illum commovit, ut de cometis scriberet, sumeretque iterum in manus, quod Bononiae inchoaverat, opus de instabilitate (sic enim appellabat) firmamenti, cum uranometria quadam, quam in rem plures seposuerat observationes. Optasset etiam quaedam ad physicam pertinentia perpolire & in vulgus edere, dolens nobilissimae scientiae studium obsolevisse eo tempore, quo multo

vehementius erat retinendum, & ſtudioſius adaugendum. Nam quo indignius rem honeſtiſſimam rectiſſimamque violabat ſtultorum temeritas & audacia ſummo cum Reipublicae detrimento, eo ſtudioſius & illis reſiſtendum, & Reipublicae conſulendum eſſe intelligebat. Quapropter nec deſerendum officium putavit publice & privatim inſtituendi adoleſcentes, eosque praeparandi ad rectam ſtudiorum rationem excolendam defendendamque, e quibus nominabo praeſertim Franciſcum Blanchinium, & Aloyſium Ferdinandum Marſilium, quorum vivet immortalis memorìa & gloria. Sed non omnia quae volebat ſemper praeſtare potuit Montarius, ſeque oneribus ſuſceptarum mandatarumque rerum & officii oppreſſum eſſe ſaepius dolere debuit. Idcirco minus ſtuduit vulgandis ſcriptis ſuis, quorum pleraque, eaque inſigniora, occultantur adhuc. Extant, ut vulgatorum narrationem perſequamur epiſtolae tres ad Antonium Magliabechium, de cometis, qui apparuerunt exeuntibus annis MDCLXXX. & MDCLXXXII. Memorabiles quidem hi duo cometae ſunt, quod occaſionem Newtono dederint intelligendi cometas omnes e numero erran-

ran-

trantium astrorum esse, iisdemque omnino legibus subjectos, eaque propter sic ipsos volvi circa solem, ut elipsin, quae ad parabolam accedit, describant. Hallejus, quod dictu inopinatum atque mirabile videbatur, incredibili prope labore manifestum fecit. Ceteri ante illum astronomi, & vel Cassinius ipse, & qui hunc sequebatur Montanarius, in ea erant sententia, cometarum motus centrum, ipsam tellurem esse. Scripta epistola ad Carolum Patinium medicinae doctorem plura affert argumenta adversus eos, qui cometas visos annis MDCLXXXI. & insequenti non plures, sed unum eumdemque fuisse cometam putabant. Defectionem lunae, quae fuit V. Kal. Sext. an. MDCLXXXI. sic observavit descripsitque, ut ex ejus scripto plura sumpserint astronomi tum ad meridianorum differentiam noscendam, tum ad hypotheses quasdam de lunae motibus comprobandas. Eodem tempore, quo summi mathematici Hugenius, Roemerius, Picardius, Hirius, aliique in sua quadam propria invenienda libella adlaborabant, idem tentavit Montanarius, neque infelici successu. Nam cum aqueae libellae octo

pedes longae telescopium uno pede majus firmiter junxisset, illud obtinuit, ut ex eodem loco eodemque tempore unius milliarii distantiam, & majus etiam spatium, si in aequo & plano loco consisteret, dimetiri posset. In hac vero majori distantia dimetienda cum quaedam haberi ratio debeat telluris figurae, id ipsum admonuit Montanarius, & praecepta ad rem exequendam dedit. Opus *de libella* aliud excepit, quo instituendos & erudiendos suscepit ballistarios (nam, ut diximus, Veneti utebantur opera Montanarii in bello, in otio, & in negotio) ea omnia in medium proferens, quae summi mathematici hac de re excogitaverant, quaeque ipse per se expertus fuerat. Eam vero laudem is ducebat maximam cum illis placeret, qui tum omnium Italorum sapientissimi existimabantur, quique benignitate liberalitateque singulari ejusdem ad scribendum augebant industriam. Qua in re mirificus erat omnium Venetorum consensus, cum summa esset Montanarii prudentia in eorum quoque retinendo usu atque benevolentia, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio, sed etiam obtrectatio

intercedebat. Colebat vero maxime Hieronymum Cornelium, de quo nunquam ita magnifice quidquam dici potuit, quod virtus non ſuperaverit illius. Cumque doctrina is etiam excelleret, ſpeculam in ejus aedibus faciendam Montanarius curavit, quae & meridiana linea ceteriſque aſtronomicis inſtrumentis, quorum magnam partem per ſe fabricaverat, & copia atque praeſtantia obſervationum brevi illuſtrata eſt. Sed ut ad Montanarii edita ſcripta redeat oratio, is vulgato libro, quem inſcripſit, *La tromba parlante*, ſtuduit obſequi iis, qui a ſe requirebant qua de cauſſa inventum tubae genus a Morlandio Anglo noctu ad III. & amplius paſſuum millia, interdiu vero ad D. paſſus uſque voces referret. Hoc in libro explicavit totam Galilaei doctrinam de ſono, ſuis ipſam experimentis & obſervationibus comprobans. Et quoniam in omni pene re phyſica mirabilis erat artifex Montanarius, in hoc quoque ſibi elaborandum putavit, ut per opifices Italos hujuſmodi efficerentur tubae, quae perfectione Britannicis minime concederent. Hoc opus ſecutum eſt illud, quod *de viribus Æoli* ſcripſit. Saevus enim anno

MCCLXXXVI. extiterat turbo, isque igneus; qui Veronensium & Patavinorum fines vastavit. Nec aliquid mirabile in natura accidere posse videbatur, quin harum rerum curiosi explicationem a Montanario requirerent. Non satis is fortasse intelligebat μετέωρα caussas habere obscurissimas, & explicatu difficillimas, ut jam physici plerique, cum ad hunc locum venerint, satis habeant ea colligere, quae miremur. Nihil certe mirabilius turbine, de quo Montanarius in disputatione & dialogo scribendum suscepit, vix ut majorem extitisse crederet. Exortus ille ab africo iter in latitudinem quingentorum passuum, in longitudinem autem quadraginta passuum millia confecit. Nihilo tamen minus dimidiati quadrantis spatio dissipatus est. Non unum, sed plures fuisse ventos, qui in diversa nitentes, & circumacti immanem verticem effecerunt plurimis ex signis apparuit. Hic autem vortex cum e centro aerem abire cogat, fit ibi vacuum, quod superincumbentis athmosphaerae vi coacta corpora occupare compelluntur. Ex hac caussa oriri putat Montanarius maximam vim illam, qua turbo qua-

cunque tranſit, multa cujuſquemodi rapit; nec aquas ſolum, homines, armenta, lapides, ſed & magnos arborum truncos ceteraque hujuſmodi graviſſima corpora ſublime fert, & longo tranſvehit ſpatio. In hac exponenda ſententia multa alia phyſica affert, quod ad rem, de qua egit, pertinere putavit, utque varietate quadam dialogum condiret. Quem cum ad umbilicum minime perduxiſſet, praeſtitit id ejus amantiſſimus diſcipulus Franciſcus Blanchinius. Hic autem in illo edendo rem gratam ſe lectoribus facturum arbitratus eſt, ſi ipſi adderet quae de vacuo quondam diſſeruerat Montanarius, & de hujus vita pauca quaedam exponeret. Mirum profecto videri debet quadraginta tribus poſt annis eodem ferme loco, eodemque anni tempore turbinem multis modis ſimilem extitiſſe. De eo plura retulit Heraclitus Manfredius ad Academicos Bononienſis Inſtituti, ſpem habens fore ut ſi plurima hujus generis μετέωρα deſcripta fuerint, quemadmodum procellarum ſyſtemata ab aliquibus jam conduntur, ſic etiam turbinum aliquando condi poſſint; idque a poſteris quaſi requirebat. Voluntas

non improbanda (1). Sed illuc revertor. Fuerunt, qui putarent nihil tum accidisse, quod vere ab astrologis quibusdam non fuerit ante praedictum. Irrisit semper Montanarius hujusmodi praedictiones, dolens tantam apud omnes fidem mereri dicta, quae sine ulla probabili conjectura rationeque, sed casu ac fortuito pronuntiabantur. Itaque non tam stultis hominibus quam temporibus iratus saepe ac vehementer contra astrologos declamabat, neque ullum munus majus meliusve reipublicae afferre se posse putavit, quam si doceret juventutem praesertim, quae facile in errorem rapitur, ex fraude, fallaciis, mendaciisque illos constare totos. Cum vero id effici non posse consideret sola rationum copia alienisque exemplis, usus est propriis, & iis quidem claris & illustribus. Per plures enim annos confecit astrologicas ephemerides, idque secreto, licet in iis conficiendis plures adessent prudentes viri, quos non modo testes, sed etiam socios habere voluit Montanarius suarum fortuitarum praedictionum. Quamvis sine ratione ulla, aut arte, aut usu, aut conje-

(1) Vid. Commentar. Acad. Instit. Tom. II. part. I, pag. 458.

ctura, sed temere & casu quid principibus viris eventurum, quo quisque fato natus esset, qui rerum publicarum motus, quae tempestates futurae essent, praenuntiaverit, nullumque divinationis genus ab eo relictum esse videretur, saepe tamen res & eventus praedictionem comprobavit. Narrationem harum rerum aptissimam esse putavit ad vanitatis non solum & imprudentiae, sed etiam amentiae convincendos eos, qui astrologiae se dediderunt, quod in ea nulla esse possit praesensio, aut scientia veritatis futurae. Liber itaque, quem hac de re vulgavit, ab eo inscriptus est: *l'astrologia convinta di falso*, in quo multa etiam astronomica sparsit, cum sibi proposuisset ostendere, quid in rebus terrestribus re vera possint astra, & quomodo accessus & recessus maritimorum aestuum lunae motibus gubernentur. Sed nihil necesse est de singulis dicere. Tantum sat est intelligi fuisse Montanarium hominem prudentissimum in separandis iis rebus, quae vel opinione vulgi, vel doctrina continentur. Iis profecto temporibus, quibus multa erant inventa fallaciis aut ad quaestum, aut ad superstitionem, aut ad er-

rorem, quibusque haud quidquam tam vulgare erat, quam *nihil sapere*, illud profecto opus & munus hominis sapientis proprium esse maxime videbatur a philosophia commentitias fabulas explodere, ac superstitionis stirpes omnes, si fieri potuisset, evellere. Si quieto & vacuo animo fuisset Montanarius, multa quidem hujusmodi sparsisset in vulgus, cum in ipsis gravissimis Senatus Veneti mandatis exequendis sibi aliquid seposuisset temporis ad perficiendum opus, quod inscripserat: *Fasciculus epistolarum physico-mathematicarum*. In eo locos graves ex physica, mathesi & astronomia tractabat, ea probabat quae simillima veri videbantur, conferebat caussas, & quid in quamque sententiam dici posset non solum docte & erudite, sed etiam eleganter, & interdum hilare, ut severitatem argumenti mitigaret, & lectores magis alliceret, expromebat. Sed cum opus hoc, & illud alterum *de monetis*, quod maxime πολιτικὸν esse dicebat, haberet in manibus, oppressit ipsum mors, quam obivit III. Id. Octobris MDCLXXXVII. Quinquennio ferme antea e periculosa & diuturna febri, quam levis apoplexis excepit, conva-

luerat. Cum ſuaderent medici ut a lectione ſcriptioneque ſe abſtineret, & ab omni occupatione ſcholae paulisper faceſſeret, eorum non paruit conſiliis; qua re factum eſt, ut veteri morbo oculorum, aliiſque valetudinis incommodis gravius tentaretur. Praevidit tum ſe diu non eſſe victurum; quare decrevit religioni impenſius vacare, ne invitus & imparatus ex hac vita migraret. Sepultus eſt cum pompa funeris ad S. Benedicti, tumuloque haec poſita inſcriptio.

HIC JACET
GEMINIANUS MONTANARIUS
CIVIS MUTINENSIS
PHILOSOPHIAE JURISPRUDENTIAE
AC MEDICINAE
DOCTOR
MATHEMATICUS NULLI SECUNDUS
PRIMUM BONONIAE
PER XIV. ANNOS PUBLICE DOCUERAT
DEIN IN EJUS HONOREM
A SER. REPUBLICA
ERECTAM IN ARCHI-LYCEO PATAVINO
ASTRONOMIAE CATHEDRAM

METEORUM DISCIPLINAE CONJUNCTAM
PLAUDENTE SENATU ACADEMIA
ORBEQUE LITTERATO
PER IX. ANNOS
DILIGENTISSIME CONSCENDIT
TANDEM STUDIIS POTIUS
QUAM ANNIS CONFECTUS
FREQUENTI PERCULSUS APOPLEXIA
MORTALES RELIQUIT EXUVIAS
PATAVII
A. C. M. DC. LXXXVII. AETAT. LV.
LAURENTIUS BACCHETT.
PATAVINUS JURISCONSULTUS
MED. DOCTOR ET PROFESSOR
PRAECEPTORI SUO DILECTISSIMO
M. H. P.

Heredem fecit hominis amicissimi filium, cum ex Elisabetha uxore nullos suscepisset liberos. Qua de femina hoc memoriae prodendum esse videtur, haud ignaram physicarum rerum fuisse, & artem novisse telescopia, ceteraque hujusmodi instrumenta fabricandi. Non lautum quidem & copiosum patrimo-

nium reliquit Montanarius, quanquam illius augendi occasionem ipsi dederint Veneti & datis muneribus, & aucto annuo stipendio ad nongentos usque florenos. Benigne quoque ac liberaliter se gessit in Rinaldium Ruaeum Gallum, qui sibi a studiis fuerat, hominem sane probum ac multarum rerum peritum, qui postquam plura itinera fecisset, praesertim in Africa & America, tanquam in portum, in Montanarii domum confugit. Omnes quidem commemorabant de singulari comitate Montanarii in amicitiis tuendis; & quia is florebat gratia atque hospitiis nobilissimorum hominum, multi ejus commendatione fortunas haud vulgares consecuti sunt. Cum adolescentiae cupiditates in eo deferbuissent, consedisse quoque videbatur ille ardor animi, quo non tam dimicare & vincere, quam ulcisci adversarios in illis suis litterariis disputationibus optabat. Quapropter ne lacessitus quidem ab Honorato Fabrio, qui multa attulit in suis dialogis physicis contraria sententiis Montanarii, quidquam illi respondit; nec questus est aut cum Antonio Grandio, aut cum Claudio Chalesio, qui a se multa fur-

repta, tanquam propria, callide venditarant. Quid profecto superbius quam irasci ac succensere omnibus iis, qui a nobis dissentiunt; & quasi multae offensionum datae sint caussae, assiduas jacere ore & scripto querelas, omnesque invitare ad nostram caussam cognoscendam defendendamque? Si qui fato malo disputare aut ament aut cogantur, quam velim illos dictis factisque non iracundiae & dolori, sed publicae utilitati, dignitatique litterarum servire!

OPERA EDITA.

Cometes Bononiae observatus an. 1664. & 1665. Astronomico-physica Dissertatio Geminiani Montanarii J. V. D. Mutinensis in almo Bononiensi Archigymnasio mathematicarum scientiarum publici Professoris ad Illustriss. DD. Sapientissimi Bononiensis Senatus L. Viros. Bononiae 1665. in 4.

Ephemeris Lambergiana ad longitudinem almae matris studiorum Bononiae ad an. 1666. nuperrime supputata a Geminiano Montanari J. V. D. Mutinensi Bononiensis Archigymnasii mathematicarum scientiarum publico Professore. Addita in fine ephemeride motus solis ex tabulis Excellentiss. Do. Jo. Dominici Cassinii ejusdem Archigymnasii Astronomi una cum ejusdem D. Cassinii ep. responsiva ad auctorem: multa de ejus solari hypothesi & refractionum doctrina ad dubia R. P. Jo. Baptistae Riccioli tollenda continent. *Bononiae ex typographia Ferroniana 1665. in 4.*

Pensieri fisico-matematici sopra alcune esperienze fatte in Bologna, intorno diversi effetti di liquori in cannuccia di vetro, ed altri vasi ec. in 4. Bologna.

Lettera all' Illustrifs. e Rev. S. Abate Sampieri, in risposta ad alcune objezioni intorno a' suoi pensieri fisico-matematici, in 4. Bologna 1667.

Scritti varj intorno alle controversie col Rossetti 1668. Horum scriptorum quaedam proprio vulgavit nomine Montanarius, quaedam alieno. Ex ipsius Montanarii narratione intelliges, quae fuerit controversiarum origo. Quomodo vero se excusaverit Rossettus, ut omnem culpam in Montanarium transferret, ex ipsius intelliges epistola, quam nos edidimus in Tom. I. *Delle lettere inedite d' uomini illustri pag. 229.*

Speculazioni fisiche del Dot. Geminiano Montanari Modanese, sopra gli effetti di que' vetri temprati, che rotti in una parte si risolvono tutti in polvere, esposti in due lettere una al Ser. Granduca Ferdinando II., l' altra all' Illustrifs. Sig. Co. Girolamo Savorgnano nobile Veneto. In Bologna per li Manolessi 1671. in 4.

Discorso accademico sopra la sparizione di alcune stelle, ed altre novità scoperte nel cielo, inserto fra le Prose de' SS. Accademici Gelati, del Dott. Geminiano Montanari, l' Elevato Accademico, in 4. Bologna 1672.

La Livella diottrica del Dot. Montanari ec. nuova invenzione per livellare il cannocchiale con maggiore esattezza e facilità, che per l' addietro con altre livelle non si è fatto, aggiuntovi il modo di misurare una distanza incognita con una sola stazione, guardando nel cannocchiale, e un nuovo e facile modo di misurare mediante la livella medesima il vero circuito della terra. In Bologna 1674. in 4.

Fiamma volante gran meteora veduta sopra l' Italia la se-

na del dì 31. Marzo 1676. speculazioni fisiche ed astronomiche espresse dal Dott. Geminiano Montanari in una lettera al Sig. Marchese Gonzaga. Bologna per li Manolessi 1676.

Copia di lettera del Dott. Montanari scritta al Sig. Marchese Gio. Giuseppe Orsi a Mantova sopra un impressione meteorologica. Bologna per li Manolessi 1676.

Lezione accademica avuta nell' Accademia di S. A. R. in Torino il giorno 5. Marzo 1678. dal Dott. Geminiano Montanari Modanese ec. sopra le controversie letterarie passate fra lui e il dottissimo Sig. N. N. dedicata a Madama Reale in Torino 1678. per Bartolommeo Zappata.

Manualetto de' bombisti, ovvero ristretto delle avvertenze più necessarie per ben maneggiare i mortari, aggiuntevi le tavole delle inclinazioni di essi mortari per fare i tiri giusti, calcolate secondo la dottrina del Galileo e di altri matematici, e ridotte ad uso facile da servirsene senza far conti ec., seconda impressione. In Verona 1682. per Gio. Batista Merlo in 24. In fine extat epistola *sopra la linea parabolica descritta dalle palle.*

Copia di due lettere scritte all' Illustriss. Sig. Antonio Magliabechi sopra i moti e le apparenze delle due comete ultimamente apparse sul fine di Novembre 1680. nelle costellazioni di Vergine e Libra, e sul fine di Dicembre in quella di Capricorno.

Copia di lettera scritta al medesimo intorno alla nuova cometa apparsa in quest' anno 1682. sotto i piedi dell' Orsa maggiore. Padova 1682.

L' Astrologia convinta di falso. Venezia 1685. in 4.

Discorso sopra la tromba parlante del Sig. Dot. Geminiano Montanari Professore delle matematiche in Padova, aggiuntovi un trattato postumo del mare Adriatico e sue correnti

esaminata, e la naturalezza de' fiumi scoperta, e con nuove forme di ripari corretta: Pensieri del Dott. Geminiano Montanari espressi già tempo fa in due lettere alla gl. mem. dell' Em. Sig. Card. Pietro Basadonna, e ora pubblicato a comun benefizio. Opera postuma Venezia 1715. per Girolamo Albrizzi.

Le forze di Eolo Dialogo fisico-matematico sopra gli effetti del vortice o sia turbine detto negli Stati Veneti la Bisciabuova ec. opera postuma: Parma 1694. in 12. Ibi extat quoque *Discorso del vacuo recitato nell' Accademia della Traccia an. 1675.* Extat etiam: *Lettera in cui risponde il Sig. Dot. Montanari al quesito perchè li forestieri che capitano in Venezia si stancano nell' andare in gondola, e li Sigg. Veneziani non sentono alcuna stanchezza dal lungo andarvi*.

Epistola Montanarii ad Carolum Patinum de cometis anni 1681. & 1682. Plures Montanarii epistolas nos edidimus in libro, qui inscribitur, *Lettere inedite d' uomini illustri*.

OPERA INEDITA.

L' ingegnero civile diviso in due libri, nei quali si contiene tutto ciò che dalle scienze matematiche ha bisogno di sapere un pubblico perito per gli usi civili.

L' ingegnero militare diviso in sei libri, ne' quali la fabbrica offesa, e difesa delle fortezze, il maneggio dell' artiglierie, de' mortari, e de' fuochi artifiziati, breve e chiaramente s' insegnano.

L' ingegnero d' acque, nel quale la scienza della misura dell' acque correnti vien promossa, corretta, e dilucidata per la pratica. La natura de' fiumi, l' arte di ripararli, dirigerli vien con nuove dottrine, ed esperienze stabilita e dichiarata.

La natura, peso, ed equilibrio de' corpi fluidi, trattato fisico-matematico.

De usu reticulae in telescopio ad caelestia, & ad terrestria adhibendae, tractatus astronomico-geometricus.

La caccia del frugnuolo, ovvero l'astrologia giudiciaria con nuove dottrine confutata, e con nuove esperienze delusa, e derisa.

L' esame delle comete nel quale oltre l'istoria e osservazioni delle due comete apparse nel 1680. e 1681., si discorre fisico-astronomicamente in cinque dialoghi

1. *Della reale, o apparente esistenza delle comete:*

2. *Della parallasse, o nuovo modo dell' Autore d' osservarla esente da refrazioni:*

3. *Della linea del moto della cometa, o sia sua trajezione nel cielo:*

4. *Se le comete siano corpi temporanei, o coetanei al mondo:*

5. *Delle conseguenze che dal moto delle comete altri volesse dedurre per il sistema del mondo.*

Contemplazioni diottriche, opera geometrica, nella quale da' suoi principj si dimostrano tutti gli effetti, e difetti del Telescopio, e del Microscopio.

Meteorologia physico-astronomica: Exercitationes in IV. libros meteor. Aristotelis.

L' instabilità del firmamento; osservazioni astronomiche ec.

Compendio della scienza meccanica, e sue figure.

Trattato della trigonometria piana. Compendio della natura de' logaritmi.

Compendium doctrinae sphaericae, & geographiae.

Compendio dell' architettura militare, o sia fortificazione

divi-

divisio in due parti, nella prima si contiene la fabbrica, nella seconda si contiene la difesa, e l' offesa.

Trattati di geometria pratica.

Lettere, e manoscritti di diverse materie.

Trattato delle vere cagioni del crescere di valore le monete, danni pubblici, e privati che ne provengano, e modo di sfuggirli. Multum elaboraverat Montanarius in hoc opere conficiendo. Minime vero ingratum lectori futurum arbitror, si hic afferam epistolam ejusdem Montanarii ad Jo. Dom. Cassinium, ex qua intelligi poterunt multa ad illud ipsum opus, & ad Auctorem pertinentia.

Illustriss. Sig. mio Sig. Colendiss.

NON molto buone nuove di me avrà recato con sue lettere a VS. Illustr. il P. Coronelli, che m' ha favorito della pregiatissima sua lettera nel suo ritorno passando a Venezia. Battuto questo autunno scorso d' una doppia terzana continua con recidiva, accompagnata di vertigini, e intermittenza del polso, e seguitata da lunga e debole convalescenza, finalmente la mattina de 26. Dicembre la mano del Signore Iddio mi toccò d'un accidente apopletico leggiero nella parte sinistra, se si può dir leggiera l'apoplessia. Vado però col divino ajuto rimettendomi assai bene, e col decotto di cina, e stufa, che questa primavera mi preparano, spero ricuperarmi assai bene, non avendomi il male impedito se non leggiermente il moto, aggravando qualche cosa più il senso del tatto alla parte che però vado riavendo; e per altro camino, e parlo spedito. Ma il peggiore de' mali è la debolezza del capo, che reg-

ge poco alle applicazioni, di che sono state elle stesse la causa.

Io mi viveva in assai prospera salute dopo avere acquistata (lode a Dio) in questo paese stima assai maggiore del merito, mentre la Serenifs. Repubblica si valeva quasi del continuo di me a consulta ne' Magistrati dell' acque, dell'artiglierie, delle miniere, delle monete, ed altro, ed era in piedi qualche trattato di darmi titolo di Consultore matematico, con buona provvisione per dovere star sei mesi dell' anno in Venezia, e sei a Padova; e frattanto m'avevano rinovata la condotta quasi due anni prima di compire la prima con 300. ducati d'aumento, onde ho adesso per la sola Cattedra 900. ducati l'anno, che sono circa da 200. doble l'anno, compreso l'esenzioni, e di più l'utile del Collegio ec. Ma perchè fui sempre destinato a faticar molto, e goder poco, ora mi conviene disputar la vita con i Medici, e Speziali, quando era tempo ormai di cominciare a vivere. La colpa è però della mia solita troppa applicazione, e in particolare l'avere frapposto a tant' altri studj anche quello delle monete, e fatti questa estate sforzi di studio per compire un opera sopra questa materia che intitolerò forse; *Il Consultor di Zecca*, o *la Zecca regolata ec.* nella quale esamino le vere cagioni dell'accrescimento che va sempre facendosi al valor delle monete, i danni che ne ricevono i Principi, e i Popoli, e le vere regole da preservar gli Stati da cotali pregiudizj; e sarà opera, se non m'inganna l'amor proprio, di universal utile, non solo per non essere stato fin qui chi di tal modo esamini questa materia, e ne riduca in chiaro le vere massime, come ho fatto io, ma dilettevole ancora per averla vestita d'erudizione antica, e moderna, con molte importanti notizie, e casi

succeduti a'nostri giorni, e nel passato secolo, che dilucidano mirabilmente la materia. Sono restati attoniti a Venezia quando ho fatto veder loro dimostrativamente che dal 1605. in quà eglino hanno perduta quasi la metà dell' entrate pubbliche a causa dell' alzamento delle monete, e che tutto è provenuto dall' alterazione dello zecchino, nel quale avevano per massima costante d'avere fatto altissimi guadagni.

Questo è stato lo studio, che m' ha portato le infermità, ma, grazie a Dio, l' opera è finita, e solo vado rivedendola, e facendola copiare al pulito, per metterla sotto il torchio verso Pasqua. Il P. Coronelli m' ha detto che vi sono adesso grandissimi disordini per le monete in Francia, il che avevo pronosticato io due anni sono in certa mia scrittura a questi Signori sul fondamento d' alcune informazioni, che ebbi da chi veniva di costà, che mi disse essersi battuta gran quantità di monete da quattro soldi, se non erro, che non contenevano il suo valore; il che avrà creduto S. M. e suoi Ministri risulti a profitto Regio; e infatti non può non risultare a danno grandissimo e delle Regie entrate, e dei Popoli.

Ora quest' opera vorrei io raccomandare a VS. Illustr. perchè col solito suo amore sincero, di che m' ha sempre favorito, m' avvisasse, se stimerebbe cosa a proposito dedicarla a cotesto gran Re, al quale destinavo prima dedicare la mia opera fisico-astronomica sopra le comete, ma le pubbliche occupazioni, e lo stato presente di mia salute non m' assicurano più di finirla, e non vorrei morire senz' avermi preso l' onore di consacrar alcuna cosa del mio a sì gran Monarca. Il volume veramente non è grande perchè non credo eccederà 35. in 40. fogli; ma se VS. Illustr. mi darà animo, io lo farò stampare in forma magnifica, e

nobile. Altro mezzo che lei non ho, nè voglio cercare; perchè ella nel mio cuore è descritta per il piu vero, ed amorevole amico, che io mai avessi, ed ha ella tutti i mezzi necessarj, quando nelle congiunture correnti, ella ne approvi il pensiero; onde la supplico con tutto il cuore a favorirmi del suo parere ed ajuto. Godo infinitamente delle nuove che m' ha dato il P. Coronelli dell' ottima sua salute, e di Madama sua, e de' Sigg. suoi figli, a' quali tutti prego dal Signore Iddio perpetua felicità, e gli assicuro che io ne godo quanto d' ogni mia maggior fortuna farei.

Fui a Bologna l' estate decorsa, trovai la sua nobile meridiana in cattivo stato perchè era stata staccata dal suo luogo la piastra del forame, ed io non ebbi tempo di collocarla di nuovo al suo luogo come desiderava solo quando era per partir fra due giorni: ne parlai però all' Illustriss. Fachinetti che diede ordine perchè occorrendo potesse andarci, ed esser assistito occorendo il Sig. Dott. Guglielmini già mio scolare, e che è bell' ingegno, e diligente, al quale promisi mandar istruzione pienissima per situarla senza errore; e pregai il Sig. Quaranta Bentivogli favorirlo, ed egli cortesemente mi promise assistere a tutto, e levar ogni ostacolo anche di borsa occorrendo, il che faceva egli di tutto genio: ma giunto a casa fui chiamato a Verona, ove m' infermai, e d' allora in quà non ho potuto più applicarci. Tornò poi di Francia il Sig. A. Felice Marsilj, e mi dice il P.re Coronelli ch' egli aveva particolari instruzioni da VS. Illustriss, ond' egli può supplire alle mie forzose negligenze, massime unendosi, come sento, col Guglielmini, perchè altri non v' è a Bologna che sia a proposito. Io aveva destinato prima di sapere del Sig Marsilj, di riportarmi a Bologna la primavera ventura per le rogazioni. Ma l' apoplessia mi vuol

in forno a quel tempo, onde non sò ciò che sarà, che per altro avrei avuto ambizione a servirla io in persona, e mi dolse non averlo saputo a tempo quest' estate, perchè fui forzato per pubblico negozio di quà ritornare a casa. Per altro il P. Coronelli m'ha fatto un offesa su quest'affare, e per parte di VS. Illustr. e per parte del Sig. Anton Felice ch'era affatto superfluo, e tanto, che posso giurare a VS. Illustr. che prima del P. Coronelli non ho avuta notizia di cosa veruna per conto del Sig. Anton Felice, ed io che non ho altra ambizione e desiderio che servir alla gloria di lei, e che sono sì antico servitore suo, e del Sig. Anton Felice, non sò come mai possa chicchessia figurarsi che io avessi puntigli improprj in un negozio ove ogn'uno concorre nel desiderio del pubblico servizio e del particolare di lei ancora.

Che però ho scritto al medesimo Sig. Anton Felice, acciò resti persuaso dell' animo mio lontano da ogn' altra ambizione in questo fatto, fuor di quello di servire all' uno, ed all' altro, onde rimetto in lui l'operare, il valersi di chi a lui piace, e il comandarmi se dal mio canto possa in alcuna cosa contribuire, sebbene quando sia già instrutto da lei, basterà; ma occorrendogli non mi risparmierò in conto alcuno; e volesse pure Iddio, che io passassi con felicità, e utile la mia lunga purga, che devo fare, il che pero spero, e certo se mi troverò bene di salute in tempo, non mancherò d' andare.

Mia consorte riverisce VS. Illustriss., e Madama sua, e figli: abbiamo noi ancora un figliolino di due anni, ma posticcio. Questo fu l'unico maschio che lasciò il Sig. Giacomo Pighi Anatomico primario di questo Studio, mio strettissimo e cordialissimo amico, che morto in età di 34. anni

ha privato questo Studio della più bella gioja che vi fosse; e lascio questo bambino, e due bambine, e lo stato suo così tenue, che pagati i debiti, e la dote della moglie, non n'è restato nulla, onde io mi presi questo per figlio, e mia consorte lo alleva con tenerezza più che di madre. Oh se VS. Illustr. avesse conosciuto questo bell' ingegno, quanto rara cosa sarebbe parso a lei ancora! Lo chiamavano quà la Sirene dello Studio, perchè le sue lezioni, e il suo parlare anche estemporaneo era d' una sì tersa, e dilettevole latinità, che pareva sentir leggere il Barclaio, ma l'ingegno nella fisica, l'erudizione e la finezza del giudizio non avevano paragone, e quel che era più, bellezze d' anima le più scelte che si sappiano descrivere. Due grandi amici, che ho avuto in questo mondo, de' quali come di grandissima fortuna mi pregiavo, gli ho goduti poco, perchè non li meritavo; uno ch' è VS. separatomi con tanta distanza, l'altro il Pighi toltomi per l' affatto dalla morte. Dio conceda lunga vita a lei, onde possa vedere i pronepoti, e goder tranquillamente le meritate sue fortune.

La supplico favorirmi di qualche comando qualche volta quà, se vaglio o per lei o per altri. Avendo un pò di tugurio in Padova ove passando qualche suo amico posso anche riceverlo, e servirlo, e darle saggio almeno della mia cordialità.

Finisco col soggiungere, che io aveva già qualche picciolo impegno con un Senatore o due per dedicar il libro alla Sereniss. Repubblica, ma ora che si tratta di guerra v' è altri pensieri, onde posso liberamente, tanto più che forse tratterebbono di farmi Cavaliere del Senato, ch' è bene un onore stimato quà, ma non ho ancora fieno abbastanza per tener cavalli, e non voglio esser Cavaliere a piedi. Ho

qualche servitù con codesto Eccellentiss. Veniero Ambasciadore, e però può VS. Illustriss. dar le sue lettere a S. E., che io pure a S. E. manderò le mie col piego pubblico, e così potremo rivederci in carta con meno incomodo: e frattanto pregandola scusare la mia lunghezza resto col riverirla ossequiosamente.

Padova 25. Febbraro 1684.

Di VS. Illustriss.

Se potesse ella darmi qualche ragguaglio de' disordini delle monete costì, mi sarebbe grand.issimo favore.

Dev. ed Obb. Servitore
G. Montanari.

ANGELUS FABRONIUS

DOMINICO COTUNIO

S. P. D.

Quoniam me tecum, doctissime Cotuni, de re anatomica balbutire finis, non ab re erit, postquam superiori epistola exposuimus hujus artis percipiendae tractandaeque difficultatem, nunc ortum ejusdem progressionemque persequi. Credibile quidem est haud ignaros utilissimae scientiae fuisse Judaeos, ceterasque antiquissimas gentes, Chaldaeos, Persas, quibus mos erat hostias immolare. Aegyptii, quamvis omne fere bestiarum genus consecrare, & carnificinam prius subire, quam aut taurum, aut felem, aut canem, aut crocodilum violare consuessent, satis tamen periti zoologiae fuisse videntur, cujus rei monumenta certa esse possunt Sphinges quaedam in eorum obeliscis expressae, & marmorea illa Leonum signa, quae Romanum Capitolium, & fontem, ut vocant, Felicem ornant. Quod ad anthropologiam pertinet, nemo ignorat consuetudinem illius gentis aperiendi

condiendique cadavera, quae res ad eorum miram fabricam noscendam facile conducere poterat; & sane praeclara adeo ab Homero & Herodoto de Aegyptiorum medicina praedicari haud potuissent, nisi subsidium anatomes ad illam exercendam sibi comparassent. De Graecis nihil attinet dicere: nam cum ab his philosophia, omnesque ingenuae artes aut progenitae aut perfectae fuerint, negligi ab iisdem non posse videbatur anatome, a qua non medicina modo & chirurgia, sed & sculptura atque pictura maxime adjuvantur. Quare minime est mirandum si praeclarus ille universae naturae pictor Homerus in lethalibus vulneribus suorum Heroum describendis se peritum adeo structurae humani corporis ostendat, ut tendinum non modo insertiones indicet, immo & ligamentum, quo hepar septo nectitur, & reconditos ischiorum sinus rotundos, quibus femorum capita arctantur atque moventur. Hoc autem studium anatomes commune fuisse universae Graeciae videtur; & quod Crotone unus omnium maxime floreret Timaeus Locrus, hunc auctorem & ducem habuit Plato in conscribendo dialogo, quam ab illius nomine appellavit, in quo multa de mira hominis fabrica; & de viribus, quibus & movemur & sentimus,

Errata vero quaedam ei facile condonabimus, si recordabimur non meliora fortasse protulisse Democritum, & ipsum medicorum principem Hippocratem. Maxime autem vir prudentissimus eas rationes exquirens, quibus non magni in re anatomica progressus fiebant, nihil non egit ut hominum mentes liberaret superstitiosa sollicitudine erga defunctorum corpora, acute eleganterque probans animum, cum semel corpus tanquam alienam domum reliquerit, non curare amplius quid de eo fiat. Ex quo evenisse puto, ut magnus ille humanae naturae investigator Erasistratus ab Antiocho Syriae rege obtinuerit facultatem incidendi nocentium corpora, qui morte damnati fuerant. Hujusmodi mos postea transiit ad Aegyptios, imperantibus utroque Ptolemaeo Lagi filio, & Philadelpho; favitque adeo fortuna Herophilo Chalcedonio in secandis capite damnatorum cadaveribus, ut vasa chylifera viderit, & figuras situsque plurium viscerum ignoratos descripserit. Quis profecto non mirabitur solertissimo viro vel illud innotuisse, jecur perquam raro in hominibus, non raro autem in brutis in sinistra parte repetiri? Habuerint haec inventa obtrectationem. Tantis enim viris maledici deesse non poterant, qui eosdem criminati sunt.

vivos interemisse homines. Sed non propterea iis & lingua obmutuit, & manus obtorpuere, ex quo veluti fonte manarunt veriora medicinae dogmata, & illius praesertim, quae manu curat, quorum pleraque ad nos usque pervenere. Extinctis Ptolemaeis, qui omnis praeclarae artis atque doctrinae patroni, custodes defensoresque fuerant, religioni iterum haberi coepit mortuorum corpora cultro secare, honoremque sepulturae iis denegare; quod quidem speciem quamdam humanitatis habere videbatur, cum re vera inhumanum esset, retardare progressiones scientiae, cui hominum salus proposita est. Itaque in tot veterum scriptis post Herophilum nullum extat exemplum dissecti cadaveris praeter unum aut alterum vel hostis in bello caesi, vel mortui infantis expositi, quae etiam festinanter & meticulose dissecta fuisse animadvertimus. Non idcirco tamen tum apud Graecos, tum apud Romanos Graecorum aemulos omnem humani corporis cognitionem a diligentibus medicis neglectam fuisse judicare debemus; quin immo studiose illam perquisivisse monumenta testantur. Nihil dico de Asclepiade, Musa, Archigene, Sorano, Marino, quod eorum scripta ad nos minime pervenerint. Rufi profecto, Celsi, Aretaei & Averliani mira

in hac re diligentia & ſagacitas apparuit, ut per eam maxime nobilitari voluiſſe videantur. Quis eſt, cui perſpicua non ſint ſingularia ſtudia Galeni, qui licet hominem nunquam ſecuerit, collectis tamen collatiſque ſuperiorum medicorum libris, omnique arrepta occaſione inſpiciendi aut vivi corporis vulnera, aut mortui oſſa, & continua brutorum animalium ſectione, quod tum diſci potuit de anatome didicit, & quod iis, qui illam tractaverant, defuit, ipſe magna ex parte attulit? Atque haec ſingularis hominis diligentia retardaſſe potius, quam excitaſſe poſteriorum medicorum induſtriam viſa eſt, cum naturam non amplius in ipſa natura, ut Baconis verbis utar, ſed in Galeni libris inquirerent. Conſecuta poſtea ea ſunt tempora non medicinae modo & anatomi, ſed cunctis diſciplinis ingenuiſque artibus calamitoſiſſima, cum ſempiterna nox offuſa iis Barbarorum opera videretur. Fatendum tamen eſt Arabes medicos in tantis tenebris noviſſe praeſtantiam anatomes, atque utilitatem, quam medicina & chirurgia ab ea comparari ſibi poterant. Sed ſuis occupati tricis, nugis, erroribus ſuperſtitionibuſque nihil adjumenti nobiliſſimae facultati attulerunt. Quo tempore ad adſpiciendam lucem revocari coeperunt litterae, conditaeque in

universa Italia publicae Academiae fuerunt, ad quas tanquam ad mercaturam omnium bonarum artium proficiscerentur studiosi adolescentes, in honore quoque fuit anatome, sectaque publice morte punitorum cadavera, primusque medicorum extitit Mundinus, qui de rebus a se in cadaveribus observatis librum conscripserit. Sunt haec quidem mediocria, & quasi incunabula renascentis anatomes dixeris. Saeculo demum XVI. *quando mirus quidam omnium quasi consensus doctrinarum concentusque esse coepit, plurimi sic excoluerunt anatomen, ut omnia, quae erant jam inventa examinaverint confirmaverintque, alia correxerint, & multa nova detexerint. Tum etiam uti coeperunt anatomici tabulis pro litteris, ut totum illud, quod noscebatur, facilius oculorum commendatione discipulorum animis traderetur. Ipsi Principes cum admirarentur istam scientiam propter utilitatem & praestantiam illius, magnam curam de eadem provehenda adhibuerunt; nec defuerunt etiam, qui in maximis imperii occupationibus aliquid temporis ipsi impertiverint. Quare minime est mirandum, si magnus anatomicorum numerus tum fuit, & quaelibet ferme cultioris Europae provincia propria sua hac in facultate gloriose jactet inventa. Ecce tibi*

In Britannia exoritur Guillelmus Harvaeus, qui sanguinis circuitum primus omnium vel excogitavit, vel certissimis argumentis, quod nonnulli antea suspicari visi fuerant, comprobavit, quod inventum non est credibile quantum aliorum anatomicorum industriam excitaverit. Sic cum Warthonius corporis glandulas, Glissonius jecur, Lowerius cor & motum illius, Willis cerebrum & nervos examinandos suscepissent, magna anatomiae incrementa attulerunt. Eadem laude floruit Gallia, quae semper extitit in omni praeclara arte Britanniae aemula; huic tamen plurimum concessit & numero & praestantia inventorum, cujus rei hanc caussam fuisse putat Senacus, quod plerumque Galli, quasi quodam aestu ingenii abrepti haud patienter naturam inquirant, & systematum amore facile capiantur. Quantum anatome debeat Daniae ob inventa a Thoma Bartholinio vasa lymphatica, quibus ignoratis, intelligi ullo modo non poterat universus humorum circuitus, nullus est qui nesciat. Nec suis modo van-Hornis, Swammerdamiis & Graafis aliisque gloriatur Batavia, sed merito etiam effertur, quod prima cavos canales corporis colorato liquore vel cera opplere docuerit, unde vasorum minutissimae propagines, viscerumque & glan-

dularum recondita structura sub oculos poni potuere. Quam artem quod in primis callucrit Ruyschius tantam celebritatem nominis consecutus est, ut nemo ei par poneretur, & quasi anatomiae parens ab omnibus praedicaretur. In his ut & in aliis studiis non minus lucet Italia nostra, ejusque gloria quo studiosius ab invidis scriptoribus, praesertim Gallis, opprimitur & absconditur, eo magis eminere & apparere videtur. Nec parum facit ad laudem illius, quod Vesalius, quem multi principem recentioris anatomiae dixere, hanc celebritatem praesertim Italiae, ad quam, deserta patria, studiorum caussa venit, se debere confessus fuerit. Haec enim ab eo tempore, quo secari mortuorum cadavera libere permissum est, anatomicos quasi majorum gentium procreavit, de quibus nunc non dicemus, cum propositum sit de singulis separatim scribere. Ordiar a Malpighio, qui eorum omnium dux & princeps esse videtur ob excellentiam doctrinae & judicii, & inventorum copiam. Nolo tamen ejus vita in lucem exeat quin prius subierit judicium tuum, in quo mihi aeque jucunda erit corrigentis severitas, quam comprobantis auctoritas. Vale.

Pisis Kal. Jan. MDCCLXXIX.

MARCELLUS MALPIGHIUS.

MArcellus Malpighius honesto genere natus est Crevalcorii in oppido Bononiensis ditionis ineunte Martio an. MDCXXVIII. Fuit hic quidem vir mirabili ac pene divina quadam ingenii facultate praeditus ad omnia naturae abstrusiora mysteria indaganda atque describenda. Is omnium primus non solum praecipua vitae organa in suas partes resoluta & divisa patefecit, sed &, quod plurimi faciendum est, posteros omnes suo exemplo docuit in omni naturali historia verum a ficto secernere. Hic simplicem atque unam, eamque perpetuis mechanices legibus obstrictam methodum naturae in corporum viventium actionibus obeundis, innumeris experimentis detexit & explicavit, & notata a philosophis de plantis, de humano corpore, omnique genere animalium, quae nihil commune habere videbantur, quaeque dispersa ac vage disjecta erant, felicissime junxit, mutuamque sibi lu-

lucem afferre oftendit. Ad haec bona confequenda vel a prima aetate praeparavit adjutoria fingularis induftriae, adeoque ardebat cupiditate difcendi, ut amiffis mature parentibus, hac una cogitatione orbitatis fuae abftergeret moleftiam. Cum domicilium Bononiae fibi conftituiffet propter fummam & doctorum auctoritatem & urbis, applicuit fe praefertim ad Francifcum Natalium, qui longe ceteris philofophiae doctoribus tum excellere putabatur. Ex hujus autem, ut & aliorum fcholis talis evafit Malpighius, ut ad omnem reconditiorem fcientiam adipifcendam maxime natus aptufque videretur. Nihilo tamen minus ceteris abdicatis, unam artem medicam fibi excolere propofuit, quod optimo ab eo factum confilio, cum perquam raro accidat, ut qui in plura ftudia animum intendit, in una aliqua arte perfectus evadat. Erant tum Bononiae plures fapientes viri, qui fordibus & fqualore, in quibus jamdiu jacuerat medicina, liberandam ipfam fufceperant. Inter hos tamen eminebant Bartholomaeus Maffarius rei anatomicae ftudiofiffimus, & Andreas Marianus, qui cum & res novas per fe

quaereret, & aliorum inventa prudenter examinaret, unus videbatur posse in tantis tenebris clarissimum lumen praeferre. Hos praesertim magistros habere voluit Malpighius. A Mariani vero latere minime cum discederet, ab illo semper rationem poscebat quare quidque diceret & faceret, & si quando gravioribus morbis periculosas curationes & ancipites adhibere cogeretur, omnia curiosius conquirebat discipulorum diligentissimus, & in adversaria conjiciebat. Investigabat etiam morborum sedes in humanis cadaveribus, ad quae dissecanda cum ducem & magistrum Massarium haberet, eam in hac facultate praestantiam brevi consecutus est, ut cum experientissimis compararetur. A discipulo vero id exigebat Massarius, ut de observatis a sese coram lectissimis viris, quos statis diebus domi suae ad anatomica studia excolenda congregabat, disputaret, resque ipsas ante oculos statueret. Quae discendi ratio cum minus multis probaretur (saepe enim fit, ut ea solum homines honesta, utilia, ac laude digna putent, quae a veteribus sunt accepta, idque in disciplinis praecipue, in quibus nihil tutum arbitrantur nisi

quod ab illis profectum est) non defuere qui non solum objurgatione, sed etiam irrisione Malpighium incesserent, quod viam laudis, quam majores tritam reliquerunt, ipse desereret, & contemnere videretur. Quae contumelia non fregit eum, sed erexit. Nam cum judicasset sine summa industria non posse eam extingui, magis magisque se dedidit medicis studiis, diligentius praeceptoribus, famaeque serviens. Multum in nosocomiis versabatur, frequentabat omnes litteratorum virorum coetus, res diu multumque cogitatas afferebat, facile easdem oratione explicabat. Neque minus in curandis aegrotis promptus, quod & de instantibus verissime judicabat, & de futuris callidissime conjiciebat. Quo factum est ut brevi tempore illustraretur. In hac celebritate nominis facile a Senatu Bononiensi obtinuit, ut publicus medicinae magister fieret, quadriennio postquam laurea ceterisque doctrinae insignibus decoratus fuerat. Hoc tamen beneficio diu ille uti noluit. Parendum enim existimavit Ferdinandi II. Magni Etruriae Ducis voluntati, a quo honorificentissimis litteris, honestissimisque conditionibus invitatus est ad tradendam theori-

cam medicinam in Academia Pisana. Hic ita vixit, ut omnibus merito esset carissimus, omnesque studio suo incitaret. Cum vero penitus se immersisset in Alphonsi Borellii consuetudinem, multa ab homine, qui maximus omnium judicio aestimabatur, adjumenta habuit ad illas suas physicas & anatomicas exercitationes. Quiu immo quidquid in libero philosophandi genere profecisset, id totum illi se debere palam profitebatur. At si amorem ejus in multis rebus utilibus suscipiendis perspexit, fidem desideravit, cum de se praedicari ac nominari voluisset Borellius, quando spiralis fibrarum humani cordis figura detecta est. Tota enim hujus inventi gloria Malpighio debetur, quanquam illius & testem & spectatorem Borellium fortuna constituit. Interea assiduis experimentis capiendis cum multa sibi jam comperta esse videret, quae si palam fierent, medica ars mirifice illustraretur, ea de re dialogos vernaculo sermone scripsit nonnullos. In his maxime exposuit quae de sanguinis natura observaverat, rationemque reddebat, quare ejus color mutetur, si cum eo diversa corpora, ac praesertim oleum vitrioli

miſceantur. Multas & magnas res afferebat de diſtillatione & concretione ſeri, de ſaliva, ceteriſque humoribus, quorum ope cibus mutatur & concoquitur. Ad haec exponebat quantae interdum utilitatis, quantique ſaepe detrimenti in acutis praeſertim morbis ſint purgationes, Galenicos irridens, qui hoc remedio omnes fere ſanari poſſe morbos putabant. Exemplo ſuo invitare omnes volebat Malpighius ad noſcendam miram corporis fabricam, naturamque earum rerum, quae prodeſſe & obeſſe poſſunt, conſulendamque illam omnium rerum magiſtram experientiam. Hi porro dialogi adeo probati ſunt Borellio, ut de illis edendis hortari non ceſſaret Malpighium. Sed cum hic rem procraſtinaret, incenſa neſcio quo caſu ejus domo, omnes magno litterariae Reipublicae damno perierunt. Dum ſemper aliquid inquirebat Malpighius quod ſpectaret ad rem anatomicam provehendam, manu ferme duxit Claudium Auberium in vera teſtium ſtructura detegenda; qua occaſione Auberius ipſe ductum, quem ab ejus inventore Highmorianum vocant, & vaſa, quae illi adhaerent, diligentius inveſtigavit & clarius

exposuit. Hae res eo magis valuerunt ad gloriam Borellii, Malpighii ceterorumque, quos in studiis physicis habebant adjutores & socios, quod ab iis occasionem sumpserunt Medicei Principes eos instituendi litteratorum virorum coetus a quibus tantopere naturae scientia provecta est. Quanquam videret Malpighius in studiis suis gratiae plurimum & gloriae esse, iis imperantibus Principibus, qui in philosophiae sinu educati esse videbantur, consilium tamen cepit deserendi Academiam Pisanam, aeris insalubritatem caussatus. Accidit id an. MDCLIX. triennio scilicet postquam ad illam venerat. Cum itaque Bononiam ad suum pristinum munus rediisset incostantiae labem singulari diligentia studuit eluere. Ibi multos habebat cum amicitia, tum studiis exercitationibusque conjunctos, e quibus praesertim dilexit Silvestrum Bonfiliolium, & Carolum Fracassatium. Erant qui haec ipsa studia exagitarent, quorum ineptias & stultitias non ferebat, iracundiusque respuebat, sive morose, ut putabatur, sive ingenuo liberoque fastidio. Non propterea tamen ejus tardabatur industria, gaudebatque sibi adeo fortunam

propitiam esse, ut aliquid semper novi detegeret. Cum an. MDCLX. sanguinis motum & praecordiorum fabricam diligentius inquireret, factum est ut de pulmonibus, microscopii praesertim ope, ea observaret, quae omnium anatomicorum oculos antea fugerant. Vidit itaque rotundas vesiculas, ex quibus pulmones constant, formari ramis bronchiorum in ampullas dilatatis (1): vidit etiam arteriam pulmoneam reticulum efficere, suisque ramis ceu annulis, vesiculas complecti, eoque in loco per anastomosin, ut loquuntur, cum venis conjungi. Cum observasset rete, quod totum est ex fibris muscularibus, circumdari pulmones ranarum, eamdemque rem sibi videre visus esset in agnis, non dubitavit quin idem eveniret in hominibus. Hoc tamen fibrarum implexu non hominum modo, verum etiam omnium animalium, quae calida dicere solemus, pulmones carere affirmat Hallerius. Dubitare etiam videtur de ranis, quam-

(1) Admonendos Lectores putamus magni nominis Anatomicos esse qui dissentiunt a Malpighio in eo quod pertinet ad figuram hujusmodi vesicularum. Vid. Barth. *Cent. IV. ep.* 55. Cowper, *Tab. XXV. fig.* 6. Haller. *phys. lib. VIII.* §. 29.

vis Morgagnii affirmatio accesserit (1) propterea quod pulmones quadrupedum illa sua *irritabilitate* spoliatos esse observavit. Non effugere acutos Malpighii visus tum extrema arteriarum in suos minimos ramos divisarum, tum cellularis tela, quae pulmonis lobos jungit, & quod medium inter eos est replet. In hac ipsa tela sedem idatides habere is affirmavit. Explicata pulmonis fabrica, suam quamdam protulit hypothesin de sanguinis generatione, hanc ab alterno motu vasorum pulmonis, quibus chylus premitur, repetens, qua in re exemplo branchiarum piscium opportune utitur. Nihil vero similius vel ex recentiorum physiologorum sententia, proferri sane poterat, quanquam Malpighius ipse quaedam se habere postea dixerit, quae huic opinioni suae adderet. Suspicatus enim est aliquid etiam fermentationi hac in re esse tribuendum. Magnam his inventis gloriam consecutus est Malpighius, neque eam multorum obtrectatio devincere potuit. Fuerunt nonnulli, & in his Fracassatius, qui suas cum Malpighii observationibus minime consentire dice-

(1) Adv. Anat. V. animad. 29.

rent; alii, quibus mos semper fuit praesentia invidia, praeterita veneratione prosequi, quod his se instrui, illis obrui crederent, inconsultius res ipsas rejecerunt; alii demum malignitate & procacitate intolleranda, aut quod cognitum habebant, negabant, aut surripuisse Malpighium a Cornelio ab Hogelande quae pro suis venditabat, affirmabant. Pluribus rem ipsam narrat Malpighius, & quamvis ex anteacta vita omnes de se judicium facere possent, suae tamen gloriae propugnator esse voluit. Scripsit etiam hac de re plures ad Borellium epistolas, qui magnopere auctor fuit, ne diferret typis committere quae pro sui defensione scripto mandaverat. Sed, quod mireris, ille testis & laudator inventorum Malpighii, mutata subito voluntate, in eumdem calamum sumpsit (1), quae quidem inconstantia ex multis exarsit vitiis, & praesertim ex invidia, quae illum lacerare solebat. Praeter quam quod nemo ignorat, quam natura is esset propensus ad amicitias dissuendas. Sed haec antequam acciderent, magnum inter eos erat commercium medicarum atque anatomicarum

(1) De motu Animalium lib. II.

observationum, & jure laudantur, quae spectant ad contagiosas febres, quae in toto agro Pisano manarunt latius cum magna hominum internecione. Inter cetera admonet Malpighius quam caute & prudenter purgationes adhiberi debeant in acutis morbis, ex quibus aliisque facile intelligi potest quantus usus ad illius summam prudentiam in medicina facienda accessisset. Interea Messanae demoritur Petrus Castellus, qui in illa Academia medicinam profitebatur. Cum de successore eligendo ageretur, factum est commendatione Borellii, ut Malpighius in illius locum succederet, annuo M. centussium stipendio illi assignato. Dumque iter Neapoli faceret cum Thomà Cornelio ac Lionardo a Capua viris litteratissimis, ac in omni re physica exercitatissimis amicitiam iniit, quam vel absens semper coluit diligentissime. Messanam mense Octobri pervenit an. MDCLXII. ibique humanissime exceptus a Jacobo Ruffo Francavillae Vice-comite, quocum familiariter Pisis vixerat, quod magno studio is deditus philosophiae esset. Eo vero auctore, non tam docere, quam facere medicinam aggressus est,

ſic tamen ut non intermiteret conſuetudinem priſtinam aliquid ſemper novi in naturali philoſophia inquirendi. Et jam quaſi voto quodam & promiſſo ad hanc rem ſe teneri putabat, cum in omni ſermone, & in ipſa, quam ad Meſſanenſes, quo die primum ingreſſus eſt ad dicendum, habuit oratione, declaraverit quantum his ſtudiis egeret medicina, poſtquam omni errore ab Arabis & Barbaris inquinata, deformata, ac pene everſa fuerit. Ipſe locus, in quo dicebat, occaſionem Malpighio dedit oſtendendi, quam veteres Siculi, ac Graeci omnes optime de medicina meriti fuerint, quo magis illa depravatio ac deformitas appareret, auditoreſque ad majorum exemplum imitandum excitarentur. Ruſticabatur ipſe non longe ab urbe apud Ruffum, cum in caſtaneae fruſtulo ductus aeris, ſeu, ut vocant, tracheas deprehendit. Repetitis experimentis, affirmare ſe poſſe putavit, illos ductus omnibus ineſſe plantis, & non ſolum aeri, ſed etiam humori, quo ipſae plantae aluntur ferendo idoneos eſſe. Ipſa loci opportunitate admonitus multum impendebat temporis ſecandis piſcibus. In omenti ſtructuram intendit primum o-

culos, omniumque primus descripsit ovatas & caecas ampullas, quae cum extremo arteriarum conjunguntur, a quibus in ipsas ampullas pinguitudo, & oleum animale transit. Illas globatas, & reticulatis vasibus praeditas esse ait, quae agnita forma a recentioribus quoque anatomicis fuit. Suspicatus est separari animale oleum per proprios adipatos ductus, eam ob caussam quod in histricis omento adipatas strias (comitantur hae rubra vasa) & quasdam lineas globulis adipatis, qui varii sunt pro variis striis, turgescentes vidit. Cupiebat aliquid odorari diligentius, & certius comprobare, sed multum licet laboris hanc in rem insumpserit, eam tamen nonnisi conjectura, a qua non satis veritatem illustrari dicebat, se perspexisse ingenue confessus est. Cui ingenuitati maximas sane laudes impertivere summi viri Morgagnius & Hallerius, quamvis tota sententia a Malpighio dissenserint. Vidit hic in sanguine oleosas particulas, ex quibus fit pinguitudo, neque hoc modo, sed & varios usus olei animalis exposuit, quod pro explorato habebat ab incerto distinguens, cum nihil indignius philosopho putaret quam

incerta pro certis venditare. Cum totus esset in tynni & gladii oculis observandis, multa nova deprehendit de motoribus musculis, de figura & fabrica humorum, de membranis, vasisque, a quibus eae circumdantur. Praeter id branchiarum structuram indagavit, observatasque a se diligentissime in gladio piloricas, ut vocant, appendices nil aliud esse vidit nisi ingentem struem parvulorum intestinorum, quae repleta sunt liquore quodam a magna glandularum copia expresso. Hunc liquorem digerendis cibis idoneum, & vices pancreatis, quo plerique piscium carent, agere putat. Descriptionem quam fecit crystallinae lentis, & ansarum, quibus utrinque sustentatur (sunt enim hae loco processuum, ut vocant, ciliarium, quibus omnes pisces carent) magno exceperunt plausu rei anatomicae studiosi; & miror equidem Hallerium hujus inventi gloriam Peireschio unice tribuisse. Quoniam res una aliam saepe secum trahit, Malpighio piscium cerebrum contemplanti feliciter accidit, ut de medullari substantia, quam in omnium animalium cerebro inesse ait, ea proferret, quae innumeris postea experimen-

tis recentiores confirmarunt anatomici. Rationem quoque docuit coquendi cerebrum ad clarius diſtinguendas medullares fibras, & faſciculos, in quos ipſae fibrae colligantur. Tota vero erraſſe via dicendus eſt Malpighius, quod ſuccum nerveum ſe vidiſſe putaverit, in cujus uſu explicando, cauſſiſque morborum, qui ab eo pendere arbitratus eſt, indicandis levi conjectura rem ponderaſſe videtur. Nec a veritate ille minus deflexit, cum cerebri corticem ex glandulosa materia conſtare ſibi perſuaſerit. In tynno & gladio dum nervi optici fabricam attentius inveſtigaret, magna cum admiratione comperit illum non ex faſciculo funiculorum, ſicuti ceteros nervos omnes componi, ſed totum eſſe ex lata faſcia, quam cerebri medulla effecit. Illa autem pia matre tegitur, & in ſua membra plicatur, atque a dura matre undique circumdatur. Non idem reperit ceteris in piſcibus, ex quo conjicere ſe poſſe putavit, quodammodo naturam indiguiſſe hac varietate ad replendum magnum illud cavum, quod in hujuſmodi piſcium oculis fecit. Haec ut in vulgus ſparſa fuerunt, defenſores & oppugnatores habue-

runt. Fracassatius & Borellius ex illorum numero fuere, contra maxime obnitentibus Finchio, qui Pisis anatomen profitebatur, & Tilemano, quo is sectore utebatur. Multa deinde a Malpighio de torpedine, in qua praesertim vasa quaedam mucoso alboque humore plena, quae oriuntur a racemo glandularum in interiori cerebri parte locato, indagavit. Positum etiam excretoriorum vasorum, quae sunt extra cerebrum, indicavit, sicque magis magisque eam anatomiae partem illustravit, quae spectat ad vasa, e quibus sudor aliique humores emanant. Post haec rerum naturalium studio paullisper intermisso, non autem omnino seposito, opus magnum omnino aggreditur, quo universam anatomiae disciplinam vernaculo sermone complecti volebat. Adjuvandos enim discipulos suos putabat earum rerum explicatione, quae se usus & continua scriptorum lectio docuerat, ut se duce venirent eo, quo sine duce ipse pervenerat, quoniam meliora tradere non poterat. Initium operis a corde fecit, ut ad alias deinde partes, quae ab eo pendent, progrederetur; ac singularum singillatim naturam

ex Italorum primum, qui plurimum hoc in genere valuerunt, sententiis, tum deinceps ex omnium exterorum doctrina quam accuratissime exequeretur. Cum partem illam absolvisset, quae est de visceribus a thorace contentis, hanc Borellio & Fracassatio misit illorum judicium exquirens. Ii quidem singularem Auctoris industriam magnopere laudarunt. Nihilo tamen minus ipsum hortati sunt, ut ab incepto desisteret, & quod res erat laboris prope immensi, & quod facile erat incurrere in odium offensionemque multorum, cum judicium de alienis scriptis esset ferendum; & quod gloriosius Malpighio putarent ipsum novam, ut ita dicam, scientiam creare & gignere, quam aliorum inventa scrutari. Subjicitur etiam a Borellio Ruffus, qui hanc rem distrahat, & reliqua, quae agere Malpighius instituerat, impediat. Cum tantorum virorum judicio consuesset Malpighius permittere omnia, quod ii jusserunt fecit, & ad pristinas occupationes rediit. Igitur, quod jamdudum constituerat, linguam primum tentandam suscepit, multisque in ea observanda perspectis, de his Fracassatius & Bellinius per Borellium certia-

tiores facti sunt. Qua arrepta occasione, ii quoque in eamdem rem inquisierunt, deque ea libellos ediderunt. Nemo tamen est, qui non facile Malpighio gloriam concedat, quod primus observaverit papillas, unde tactum & gustatum habemus, neque has modo, sed & fibras, quae ita varie sunt dispositae, ut per eas facile lingua in quamcumque partem moveatur. Tria in genera pro varia earum figura linguae papillas distinxit: has omnes nervis praeditas esse ait, ac transire per reticulum vel membranam adeo perforatam, ut tot foramina quot papillas numerare possis; demum easdem epidermide sic contegi, ut singulae in ea suas habeant vaginas. Verum recentiores anatomici nos docent neque has vaginas, neque perforatum reticulum in hominis lingua reperiri, & idcirco, correctione quadam adhibita, sententiam Malpighii, qui suas observationes in vituli lingua instituit, retinendam. Eodem tempore, quo is in inquirendo usu papillarum linguae elaborabat, aliarum papillarum inquisitor esse voluit; qua in re favit illi fortuna, cum eas in cute, in manibus, in toto externo corpo-

re inveniſſet. Has quoque nervoſis filis muniri animarique conjecit, quod multo poſtea a Kaw-Boerhaavio apertiſſime comprobatum eſt. Tum in brutis, tum in homine earum figuram magnitudinemque notavit Malpighius, quodque ipſis ea maxime abundare membra animadvertit, in quibus tactus eſt vividior, hoc argumento in primis confirmari putavit, quod de tactus inſtrumento protulerat. Texturam quoque cutis, & quomodo pili ac pennae ei inſerantur, & vaſa illa, quorum uſus eſt in perſpiratione & in ſudore, expoſuit in epiſtola, quae eſt ad Jacobum Ruffum. Voluit etiam ab eo invitatus rationem reddere nigritudinis Aethiopum, cujus ſedem eſſe arbitratus eſt in reticulo, ſeu mucoſa ſubſtantia, quae epidermidi ſubjicitur, quaeque ab ejus inventore Malpighiana appellatur. Illud vero quod tum a Malpighio, tum a Stenone affirmatum eſt de glandulis ſudatoriis, & de valvulis, quas unice deſtinatas rebantur ad claudendos aperiendoſque excretorios ductus earumdem glandularum, multis nunc rationibus & experimentis, ſicuti alibi quoque docuimus (1) re-

(1) Pag. 17.

futatum eſt. In hujuſmodi rebus inquirendis exponendiſque cum totus eſſet Malpighius, habuit & bene longam & ſatis litigioſam diſputationem cum Michaele Liparo, quae non mediocriter ipſum a ſtudiis ſuis avocavit. Mos erat Meſſanae, ut quo tempore a Senatu Magiſtratus, quorum poteſtas eſſet annua, crearentur, urbis etiam Archiatrus eligeretur, quod ſane munus quamvis illi plerumque ex medicis deferri ſoleret, qui magnam ſui concitaſſet expectationem, exigebatur tamen ab eo, qui illud poſtulabat, ut doctrinae atque ingenii ſpecimen publice diſputando ederet. Unus eminebat inter competitores Liparus, pertinaciter Neotericis omnibus infenſus, a quibus quo ſtudioſius Galenicorum ſapientia opprimebatur & abſcondebatur, eo magis illam elucere atque apparere dicebat. In certamen itaque vocavit Malpighium, & qui ſtudiorum ſocietate erat ei conjunctiſſimus, Catalanium, illudens praeſtantiora recentium phyſicorum inventa, & praeſertim ſanguinis circuitum. Malpighius certe ſtatuerat non adeſſe, quod nec dignitatis, nec famae ſuae putaret eſſe hujuſmodi implicari diſputationibus: ſi amice

& privatim secum contendere Liparus vellet haud se detrectaturum certamen. Erat tum Messanae Franciscus Maria Giangrandius florenti aetate, & acuto ingenio medicus, qui competitricem scenam cum Liparo habere cupiebat. Rogat itaque Malpighium, ut sibi qua consilio, qua opera auxilium ferat. Annuit Malpighius, excerptisque thesibus quibusdam ex anatomia & physiologia, in quibus illustriora Neotericorum inventa continebantur, ei se ducem in illis memoria, & scientia etiam comprehendis fore spopondit. Recusavit tamen in illa disputatione adesse, non tam ut sibi, quam ut Catalanio rem gratam faceret, qui vehementer optabat, additis quibusdam de suo in illas theses, se omnium consiliorum auctorem & praeceptorem judicari. Hujus rei fama, ipsaeque theses brevi per universam Siciliam & Calabriam pervulgatae sunt. Quo facto cum Liparus vehementer commotus esset, librum statim Latino sermone vulgavit, qui *Galenistarum triumphus* erat inscriptus, quo non magis in recentiorum medicorum sententias, quam in Catalanium & Malpighium ipsos acerbius & contumeliosius invehebatur,

Indignas responsione, & plane contemnendas hasce injurias esse putavit Malpighius, & quod hujusmodi homines coercendi magis quam dedocendi esse videantur, & quod ille pro ingenii sui lenitate valde ab omni contentionum genere semper abhorruit. Nihilo tamen minus cessit Alberti Tuccari aliorumque consiliis, qui ab eo, tanquam a tutore, non modo postulabant, sed etiam exigebant recentioris medicinae defensionem. Librum itaque hac de re scripsit gravem sane & doctum, nomine Placidi de Papadopolis, qui sui & Catalanii olim auditor fuerat, supposito. Plurimum is quidem liber apud eruditos celebratus est; nunquam tamen adduci potuit Malpighius ut ipsum typis committeret, quanquam a Borellio, Fracassatio aliisque quamplurimis, id ut faceret, rogabatur assidue. Neque vero his rebus multi tam amici Malpighio sunt facti, quam a Liparo alienati. Ipse Senatus Messanensis cum acerrimi viri praestantem prudentiam in omni re physica cognosceret atque admiraretur, pertimuit ne caritate patriae & taedio contentionum, ad quas compellebatur, motus Malpighius aliquando ab ipsis discederet.

Itaque omni officiorum genere ipſum ſibi magis magiſque devincire ſtuduit. Non tamen ab ipſo impetrari potuit, quominus expleto magiſterii ſui curriculo (id ad quadriennium erat) ad ſuos rediret, illud pollicitus, cum primum per domeſtica negotia licuiſſet, ſe Meſſanam rediturum. Non tamen quod promiſerat praeſtitit, quamvis novis a Meſſanenſi Senatu invitaretur beneficiis. Etenim cum videret ſe res domeſticas & familiares poſſe & melius tueri & lautius, ſi Bononiae conſiſteret, & in ſummo apud Bononienſes honore eſſe, quas excolebat, facultates, ſtatuit ab iis non diſcedere. Placuit ei vero nec priſtinum docendi munus deponere, nec recuſare cuiquam operam ſuam in medicina facienda: & ſi occupatus proderat civibus ſuis, iis etiam prodeſſe ſtudebat otioſus. Otii fructus fuere quae *de viſcerum ſtructura*, *de cordis polypo*, *& de cerebri cortice* in vulgus ann. MDCLXVI. edidit. Negligentius quidem ſuperiores anatomici verſati fuerant in inquiſitione tum viſcerum materiae, quam carneam putabant, & parenchimatis nomine deſignabant, tum illorum fabricae. Gliſſonius pauca quaedam haud impro-

banda de jecoris natura protulerat; ſed haec tanti non erant, quin merito in ſpem venerit Malpighius ſe quoque poſſe novi aliquid invenire. Cum itaque plurimorum animalium, quae perfecta & imperfecta dicebat, jecur ſpoliaſſet ſua externa membrana, hoc totum conſtare animadvertit ex lobulis, qui in corpuſcula vinaceos acinos imitantia deſinebant. Hos ipſos acinos vero cum vaſis, quae ferendo & referendo ſanguini ſunt deſtinata, interjectos eſſe vidiſſet, concludere ſe poſſe putavit nil aliud eſſe jecur niſi conglomeratam glandulam. Neque uno, ſed pluribus argumentis utebatur, ut probaret cavos eſſe acinos illos, atque humori, qui ſeparatur, retinendo idoneos. Ducebat illa ex aliarum glandularum analogia, ex obſervatis a ſeſe microſcopii ope in inſectorum jecore, quod totum ex ſtrue cavorum ſacculorum compoſitum apparebat, ac demum ex hepatariis morbis, in quibus cernere licet viſceris illius acinos aut aqua repletos, aut gypſea quadam materia, aliiſque ſimilibus rebus. Felicius poſtea Ruyſchius eamdem rem quaeſivit, adhibitiſque miris illis ſuis, ut vocant, injectionibus, o-

stendere potuit Malpighianos acinos minime cavos esse, cum ex glomeribus vasorum ipsi componantur. De reliquo quod ad glandulas conglobatas conglomeratasque attinet, quae tum in jecore, tum in aliis visceribus inesse Malpighius monstravit, hujus opinioni standum ipse ceterique putarunt. Attentissime etiam consideravit Malpighius bilis cursum, ejusque ductus, & quomodo haec separetur, & excernatur explicavit. Debitas tribuit laudes Bartholinio, quod haud ignoraverit esse in hepate lymphatica vasa, & glandulas conglobatas, sed negat ullum esse commercium inter excretorios bilis ductus, & lymphatica vasa, & quidquam habere commune conglobatas glandulas cum conglomeratis, ex quibus jecur constare putat. Eadem ferme protulit de cerebri cortice, cum hunc quoque ex parvulis glandulis conflari crederet, quae simul junctae glandulam conglomeratam efficerent. Hujus vero vasa excretoria in fibris medullaris substantiae inesse arbitrabatur, quibus de rebus, ut inter homines peritos nunc constare video, Malpighio haud assentiendum est. Renum fabricam tum in foetis, tum in multis

brutis animalibus, ac praesertim in avibus diligentissime inquisivit, cum multa tradi de iis aut dubia & incerta, aut falsa & certe obscura ab anatomicis intelligeret. Docuit ergo illos ex multis lobulis constare, hosque veluti totidem glandulas separandae urinae a natura destinatos fuisse: injectionis vero ope cum ductus excretorios uniuscujusque lobuli se vidisse putaret, hoc argumento maxime confirmari judicavit ipsos aut glandulas esse, aut partes glandularum agere. Extitit Peyerus, qui se huic sententiae opponeret, nil aliud esse hujusmodi lobulos pugnacissime contendens quam glomera vasorum in papillas desinentia. Quapropter Malpighius & id quod intendebat novis comprobandum argumentis, & id quod contra dicebatur refellendum suscepit. Hinc vero occasionem sumpsit examinandi lienis, quem etiam suis cavis acinis minime destitui credidit. Cum observationes suas in liene bubulo instituisset, hunc, non sicuti humanum, unica, sed duplici membrana contectum esse comperit. In humano quoque multa lymphatica vasa in superficie extantia observavit. In iis quae de fibris, vel lacertis mu-

ſcularibus tradidit, ſolent recentiores anatomici a Malpighio diſſentire, quamvis ipſe plurimum hoc invento gloriari videretur. Lienis uſum dum inquirit, hepati hunc famulari ex vero judicavit: minus tamen vere, qua ratione id fiat, explicare videtur. Exprimi enim putavit ab illius glandulis ſuccum quemdam, qui ipſi ſanguini commixtus viam quodammodo huic ſeparationi aperiat. Ceterum nunquam ſatis laudari poteſt ſingularis Malpighii diligentia, qui microſcopii, injectionum, & macerationis ope adeo multa in animalium viſceribus quaeſivit feliciterque invenit, quae quidem non tam a ſuperioribus anatomicis ignorabantur, quam multis erant circumvallata erroribus, quo difficilius inde verum emergeret. Quia vero non erat ignarus multos ſtudioſe contra ſe eſſe dicturos, quod vitare nullo modo potuiſſet, niſi nihil omnino ſcripſiſſet, multa anteoccupavit, quae oppoſitum iri arbitratus eſt ſuis inventis, multoſque invitavit ad illa novis experimentis confirmanda. Quorum teſtimonia ſane honorifica retulit in commentariolum vitae, quam de ſe ipſo ſcripſit. Quod autem haud paucis in rebus

dissentire a Malpighio visus est Jo. Baptista Blanchius, illius defensionem suscepit Morgagnius, & sententiam de glandularum acinis, seu folliculis, seu globulis disertissime exposuit (1). Postquam illa, quae diximus, de viscerum fabrica explicasset Malpighius, de cordis polypis agendum suscepit. Hi in dextro praesertim cordis ventriculo gigni putat ex nimia acoris copia, aliisque caussis, quibus sanguis libere fluere impeditur. Implicantur enim sanguinis ipsius fibrae: implicatae vero sensim solidum efficiunt corpus, quod vel interstitiis lacertorum, quibus interiores cordis & auricularum parietes contexuntur, adhaeret, vel in medio ventriculi cavo locatur. Multis & praesertim Kirckringio visum est hanc fieri concretionem non posse, ipso praesertim vigente sanguinis motu, & idcirco hominis vitam finem habere necesse esse eodem momento, quo polypus gigni incipit. Sed Malpighius affuso sulphuris, vitrioli & aluminis acore, qua ratione in modum polypi concrescat sanguis ostendit: probavit etiam certissimis argumentis, generato polypo, posse diu hominem vivere, &

(1) In epist. Anat. epist. alt. p. 237. edit. Lugd. Bat.

tamdiu durare vitam, donec ex aucta polypi magnitudine viae, per quas ſanguis tranſit, omnino obſtruantur. Ceterum tantum aberat ut ſcribi contra ſe Malpighius nollet, ut id etiam maxime optaret; & profecto tanto in honore nunquam philoſophia fuiſſet, niſi doctiſſimorum contentionibus diſſenſionibuſque viguiſſet. Quamobrem hortabatur omnes, qui facere id poterant, ut hujus quoque generis laude florere Bononiam vellent. Profecto plurimi ejus voce & exemplo excitati ad haec ſtudia confluxerunt, a quibus etiam non mediocria habuit auxilia, cum quiſquam in ea, quae propoſuerat, conaretur invadere. Curavit etiam ut ſibi non epiſtolarum modo, ſed etiam anatomicarum obſervationum commercium eſſet cum Sylvio, Williſio, Bartholinio, Stenone aliiſque, qui ceteros phyſica ſcientia antecellere tum putabantur. Quibus non commendantibus modo, ſed pene etiam invitantibus, unde concretae, & quomodo factae ſint glandulae conglobatae accuratius inquirendum ſuſcepit. In illas ipſas glandulas cum atramentum per arterias injeciſſet, non augeri glandularum corpus, ſed ſolum repleri

ſanguinea vaſa vidit, quo capto experimento, miror equidem ipſum non revocaſſe in dubium, eſſent ne revera folliculi in glandulis, iiſque coagmentarentur. Sed ſaepe fit, ut quod opinione tenemus, tanquam infixum in natura arbitremur, comprehendique ſuis cujuſque poſſe ſenſibus ſic, ut contra ſi quis dicere velit, non audiatur. Similibus experimentis fabricam praegnantis uteri tum in vaccis, tum in aliis animalibus Malpighius indagavit, in quibus lymphatica vaſa, naturamque humoris, qui ab his continetur, primus omnium inſpexit. Eadem poſtea obſervarunt in humano utero Meryus, Morgagnius, Winslowius aliique, quo facto magnum ſane addidere pondus inventis Malpighii. Examinavit hic ova ovorumque ſedem, ſed verecunde ingenueque faſſus eſt, ſe haud detegere potuiſſe illorum ſtructuram; nec multum haec licet quaeſiverit, noviſſe originem & vias, per quas tubarum vaſa tranſeunt. Multa tamen in lucem protulit de iiſdem vaſis, quae erant occultiſſima, ut & de tubis perforatis, quarum extrema carneis fibris praedita eſſe vidit, de fontibus muci, quos in praegnantis vaccae

utero quaesivit, & de venosis demum sinubus uteri, totaque interiori ejusdem substantia. Ex acervo enim lacertorum illum esse putavit, quod indicare sibi videbantur musculares fibrae sic implexae, ut retis figuram imitentur. Cui opinioni fidem auctoritatemque adjunxit quidem multorum anatomicorum, & praesertim Morgagnii confirmatio. Viam a vesica ad allantoidem directam esse in quadrupedibus comperit; cotyledonum minima vasa, chorii globulos a glandulis distinctos observavit; ac demum in ovis amnio fistulosas quasdam appendices detexit, quas frustra in homine quaesiveris. Haec brevi non in Italiam modo, sed & in Bataviam & Britanniam pervulgata fuere Sponii, Stenonis & Graafii opera, quibuscum eadem Malpighius communicaverat. Cum sibi proposuisset Malpighius non una aliqua in re, quae ad animalium fabricam pertineret, separatim elaborare, sed omnia, quaecunque posset, scientiae pervestigatione comprehendere, a viscerum contemplatione ad ossa transiit. De quibus ea protulit, ut summus vir Hallerius quidquam adhuc se non invenisse firmius affirmare non du-

bitaverit. Quin immo cum adversus Hamelium, defendendum suscepisset quod duxerat jam Malpighius, ossa videlicet gigni a coagulato induratoque succo quodam, in suis capiendis experimentis eamdem viam visus est sequi voluisse, quam tenuerat Malpighius. Porro hic, cum observare instituisset tum brutorum animalium, tum hominum foetus, in iis filamenta & fibras, ut vocant, longitudinales, quae in modum retis disponuntur, inspexit. Succum osseum omnino idoneum esse comperit replendis filamentorum intervallis, ipsisque ossibus coagmentandis, quod exemplo quoque cranii piscium comprobavit. Quas partes habeant sanguinea vasa in hujusmodi coagmentatione incipienda, quas squamae vel laminae in eadem absolvenda ostendit. Postquam vero multis certissimisque argumentis ex ossium praesertim, quae iterum coaluere, fractura ductis probasset, esse revera succum osseum, unde ille nascatur, quomodo a vasis erumpat, suumque opus efficiat pluribus exposuit. Qui fieri possit ut quaedam corporis partes, haud immutata propria illarum figura, osseae evadant,

& quomodo ossa ipsa in lapides convertantur, docet; qua occasione multa sane curiosa ab illo & ab aliis animadversa, quae naturalem historiam haud parum illustrant, narrantur. Atque hoc loco illud non queo praeterire, quod quamvis ab Hallerio, aliisque diligentissimis hominibus sagaciter pervestigatum sit, inessent ne sanguini, ut putabat Malpighius, succi ossei elementa, nullus tamen eorum inventus est, qui eidem hac in re minime sit assensus. De dentium natura ea quoque exposuit Malpighius, quae omnium nunc confirmantur anatomicorum consensu, adeo ut vere mihi videar hoc esse dicturus, in nulla pene re inquirenda ipsum elaborasse quin, quod voluerit, sit consecutus. Cum videret vero sic inter se jungi copularique posse naturalem historiam, medicinam, & anatomen, ut magna sibi vicissim eae facultates suppeditare potuissent adjumenta, hac in re quoque hominibus ille prodesse voluit. Et sane tantum illis ipsis facultatibus sibi nomen comparavit, ut id admirari praesertim debeant, qui nolunt eumdem pluribus rebus excellere posse. Quod ad naturalem historiam pertinet,

tinet, vix credibile est quot falsis & mendacibus opinionibus atque dictis omnia referta essent, ut non immerito quibusdam visum, nihil certum sciri, nihil plane cognosci & percipi posse. Quapropter nobilissima scientia, quae latissime patet, ab homine acuto, & natura usuque callido, qualis certe erat Malpighius, expectabat, vel potius exigebat, ut aliquando ad lucem adspiciendam per eum vocaretur. Qua in re perficienda non ipse quaesivit quid ceteri cogitarent, sentirent, opinarentur, ut mos erat omnium philosophorum, sed sagaciter pervestigavit, quid in ipsis rebus, quas noscere volebat, contineretur, quarum vim & naturam non ratio, sed experientia explicat. Atque ex multis animalium generibus bombycem praesertim observationibus suis dignum putavit Malpighius non tam propter utilitatem difficultatemque rei, quam quod de eo vix tolerabilia prodita litteris fuerant. Per plures menses assidue, incredibilique prope labore eamdem rem persecutus est, ex quo factum ut febri & oculorum morbo tentaretur. Levia tamen haec putavit philosophus homo prae gaudio, quo

cumulatus eſt ob inventionem rerum occultiſſimarum. Quae forma bombycis externa eſſet, quae fierent in omni aetate mutationes, quique omnium minimarum partium uſus eſſet, primum expoſuit. Poſt id illa interiora ſcrutatus eſt. Mirari licuit tracheae truncos, a quibus rami, arteriarum inſtar, in ſingulas corporis partes, quod eſt ad vitam & ad motum neceſſarium, propagantur: interdum etiam in oblongos & ſubrotundos ſacculos laxantur, ſpecie & forma pulmonum. Ambit tracheas zona quaedam argentei coloris in ſpiram collecta, quae patentem efficit tubulum. Zonae conſtant ex lamellis ita diſpoſitis, ut non ſecus ac piſcium ſquamae, compreſſo & dilatato tubulo, ipſae contrahi ac protrahi poſſint. Eaedem a lateribus oriuntur, ita ut ſinguli annuli geminum habeant trachearum truncum atque hiatum, quod aliis etiam inſectis commune eſt. Cor continuum tubum a capite ad extrema uſque corporis ductum eſſe ait, niſi mavis dicere eſſe in bombyce ordinem ſeriemque cordium, ut haec annulorum numerum aequent. Eo in tubo cernere licet tracheae ramos hinc illinc ſparſos, adhaeren-

temque mucosam materiem, quam satis probabiliter omentum appellaveris. Eosdem ramos esse quoque videbis in ventriculo, cujus membranacea moles magnitudine reliqua viscera multum vincit. Oritur ab ore, terminaturque in ano. Ambiunt ipsum carneae fibrae & vasa, globulique exterius sic locantur, ut vice glandularum eos fungi manifesto appareat. Circa pylorum hiant oblonga intestinula magnitudine & colore diversa ad bilem & pancreaticum succum separandos. In ventriculi lateribus bina existunt vasa gummosum liquorem, ex quo sericum efficitur, continentia. Mira est illorum implicatio & circuitus in toto vermis corpore, claudique videntur ipsorum extrema capita. Haec quoque tracheae ramis minime carent. Neque viscera modo, sed & spinalem medullam, cranium, dentes, mandibula, & qui prope illa jacet, carneum tumorem, per quem stamen transit, quidquid demum in capite notatione dignum putavit, minute describit Malpighius. Post id quomodo opus suum efficiat bombyx, & chrysallis papilioque demum evadat, ab eodem narratur. Papilionis minimas partes scrutatur, &

curiosa praesertim in alium non solum forma, sed & motibus, quos numerare illum non piguit, animadvertit. Plurimum elaboravit in noscendo toto eo, unde ova generantur; quodque reprehensus fuit a Swammerdamio se quaedam minus vere protulisse, quae ad generationem pertinent, id occasionem illi dedit praeteritas observationes renovandi confirmandique, quibus res prorsus miras atque occultissimas patefecit. Quamvis vix ulla appareat varietas in vermis & papilionis corde, non sine tamen admiratione animadvertit Malpighius, liquorem ab eo contentum ex superiori ad inferiorem partem in papilione, contra ac fit in verme, moveri, quod tamen neque semper, neque sine varietate quadam, & copia phaenomenorum sane curiosorum accidere affirmavit. In his quidem explicandis fortasse minime haesisset, si irritabilitatis, ut loquuntur, vis illi plane nota fuisset. Quoniam ad ea, quae quaerebat, multum proficere aliorum insectorum atque animalium inspectionem intellexit Malpighius, multorum historiam sic junxit explicavitque, ut inde magnum naturae scientiae allatum sit incrementum. Neque

His rebus tantummodo gloriam, sed gratiam quoque adeptus est Malpighius. Adeo enim Socios regiae Britannicae Academiae, ad quos dissertationem suam, ineunte an. MDCLXIX. de bombyce misit, sibi devinxit, ut hi ei uni plurimum viderentur tribuere. Edendam quoque curarunt eamdem dissertationem, & ad simillima munera mittenda ipsum invitarunt. In quo non Malpighii modo, sed etiam ipsius Academiae gloria agebatur, cum in eam honorificentissimo decreto cooptatus fuisset. De bombyce quoque accurate scripsit ad Silvestrum Bonfiliolium, qua de re & praesens cum illo egerat. Id enim opportunum & necessarium esse putavit ad confirmanda nonnulla, quae in dubium docti homines revocaverant. Exploratis hominum, brutorum, & insectorum visceribus, plantarum anatomen tractandam suscepit, haud dubitans quin ex ea plura mutuare posset, quae magis magisque noscendae animalium fabricae conducerent. Quoniam vero res erat prope immensi laboris, ab omni alia occupatione se expediendum, urbemque relinquendam putavit, ut illi uni vacaret. Quanta voluptate hominem phi-

losophum perfusum existimabimus in otio ac solitudine contemplantem terrae vim ac naturam, quae cum gremio mollito ac subacto semen accepit, primum id occaecatum cohibet, deinde complexu suo diffundit, & virgultum ex eo elicit, quod nixum fibris sensim adolescit, & in varios se fundit ramos, vestiturque foliis, a quibus orientes fructus sese ostendunt, qui cum & succo terrae, & calore solis augescant ac maturescant, res rusticas laetas faciunt. In hac vita plures consumpsit menses Malpighius: observationibus vero illius nihil invenit solertius Britannica Academia, ad quam adumbratam quamdam operis, quod instituerat, formam misit. Istud opus, quod haud immerito omnium Malpighii maximum judicaveris, binas in partes dividitur. Cortex, quo obducuntur plantae, primum examinatur. Vestitur hic epidermide, cui subjiciuntur reticulatae fibrae paribus intervallis distantes inter se, in quibus videre licet utriculos pellucido liquore refertos, & vasa lacti, aliisve humoribus, quibus plantae nutriuntur, deferendis idonea. Eadem ferme de libro dixeris. Nutricius humor in corticis utriculis concoqui-

tur. A cortice ad truncum tranfit Malpighius. Hic quoque, non fecus ac cortex, fuos utriculos, quorum nonnulli ab ipfo cortice ad medullam recta feruntur, fuaque vafa habet, per quae aut fuccus aut aer tranfit. Aerea vafa conflantur fquamofa lamina argentei coloris in fpiram collecta, in qua tubi & vefículae pulmonibus infectorum ferme fimiles includuntur. Unde plantarum liber, & quomodo in illis fibrae nodique fenfim augefcant minute perfequitur Malpighius. Neque minus, illo docente, ignoraveris quomodo exiftat tum ea, quae gemma dicitur, tum ex hac orientes frondes & flores, in quibus non fine admiratione omnes ferme plantae partes, vafa, tracheas, utriculos adumbratos infpexeris. In explicando harum omnium rerum natura & ufu oftendit Malpighius magnam effe inter plantas & animalia corpora fimilitudinem, quapropter folia cuti, ftylum uteri tubis comparat: in feminibus vero eamdem vim rationemque generandi, ac in viviparis omnino agnofcere videtur. Haec quidem in priori operis parte. In fecunda autem feminum fatus, ortus, incrementa exponuntur. Plurimis

comprobat experimentis plantas minime adolescere, nisi uterum in terra habeant, cotyledones in foliis, inque cotyledonibus umbilicalia vasa atque utriculos, quae nutricium humorem recipiant, ac foetui tradant. Post haec natura exponitur tumorum, quos quorumdam insectorum aut morsus, aut ova, aut aliae hujusmodi generant caussae. Pilos & spinas a transversis, qui continuantur, utriculis, deflexoque a sua via nutricio humore gigni putat. Post id naturam earum plantarum inquirit, quae multiplici lapsu & erratico serpunt, quaeque claviculis suis, quasi manibus, quidquid sunt nactae complectuntur. Neque harum modo plantarum, sed & illarum, quas parasitas appellare solemus, fabricam proprietatesque examinat: ex semine ipsarum plerasque oriri affirmat, & inclinare quoque videtur ad semina danda fungis, mucori, & musco. Demum sic describuntur plantarum radices, ut eas a trunco minime differre appareat, si vasa tamen aerea excipias, quorum major est copia in ipsis radicibus, in quibus medullae locum occupant. Hactenus satis mihi videor dixisse de operis divisione ac materia,

Si qua praeterea ſunt (ſunt autem plurima) ab ipſo, ſi videbitur, Malpighio quaerito. Cujus quidem laus eſt ſingularis, quod primus plantarum fabricam ſic examinavit, ut omnes earum partes atque munera, quae illi natura aſſignavit, noſcere atque explicare potuerit. Non erat neſcius cum id aggreſſus eſt, fore ut hic ſuus labor in varias reprehenſiones incurreret. Quibuſdam enim totum hoc philoſophandi per experimenta genus diſplicebat, quo multa ex eorum ſcriptis recidi neceſſe erat.; alii quibus novitas rerum ſuſpecta erat, & quod alienae inviderent laudi; libenter, ac interdum etiam acerbe & contumelioſe in omnia Malpighii inventa atque ſcripta invehebantur. Sed haec facile contemnebat philoſophus homo, quem non magis novitas, quam magnitudo rerum debebat ad exquirendas cauſſas excitare. Praeter quam quod ſe ſolari poterat multorum doctiſſimorum hominum, & ipſius Britannicae Academiae honorificentiſſimis teſtimoniis; neque illud erat ad gloriam mediocre, quod multi ejus libris ad ſcientiam rerum naturalium comprehendendam amplificandamque impulſi fuere.

Eodem tempore, quo is plantarum anatomiam explicabat, in eadem re elaborabat Britannicus homo praestanti doctrina Grewius; sed neque ab eo, neque ab aliis quidquam sumpsit Malpighius, qui, ut ita dicam, novavit & fecit ipse hanc historiae naturalis partem. Quapropter miror equidem virum summum Linnaeum in explicando modo, quo plantarum folia in calyce plicantur, affirmasse se *praetervisa antecessoribus* investigasse, quasi Malpighius hac in re, ut & in aliis multis, doctorum desiderio minime satisfecisset (1). Jam vero illa longam orationem desiderare putavit, quamobrem existimaret necessaria esse vegetationi plantarum folia, ut ipse vocat, seminalia, quae locum placentae, seu cotyledonum tenere dixerat ad succum a terrae utero receptum ipsis plantis deferendum. Nam huic sententiae sese opposuerant Jo. Baptista Triumphettus Romani horti Praefectus, & Alphonsus Borellius, quorum argumenta sic infirmavit ac diluit (2) ut quod dubium & incertum esse videbatur,

(1) Vid. Adanson *familles des Plantes*. *Preface* pag. cxxxv.

(2) Legi haec possunt in operibus posth. p. 63. & seq.

manifeſtum fecerit. Probavit etiam quodammodo injuriam ſibi Borellium feciſſe, cum fingeret cauſſas ad diſcordiam, eaque ſibi objiceret, de quibus antea, ut de probabilibus rebus, ſecum convenerat. Sapientius quidem ſe geſſit vir politiſſimus, & prudentia ſingulari Franciſcus Redius, ad cujus manus cum perveniſſet Malpighii diſſertatio *de Gallis* ſeparatim in Anglia impreſſa, ſuam quamdam, quam de iis antea ſcripto propugnaverat, ſententiam mutavit. Silentio praetereo quae Jeſuita Philippus Bonannius adverſus Malpighium ſcripſit, quod eum infra infimos omnes, qui hujuſmodi ſtudiis dediti fuerunt, homines fuiſſe puto, quamvis omnes garrulitate ſuperaret. Cum totum ſe Malpighius in contemplandis rebus perſpiciendiſque poſuiſſet, facile ab eo obtinuit Britannica Academia, ut opus, quod inſtituerat, *de formatione pulli in ovo & de ovo incubato* edolaret. Id eo libentius aggreſſus eſt, quod eam naturae conſuetudinem eſſe diceret, *ut omnia ab ovo produceret, vel ſaltem omnia ad modum ovi exordia & augmenta capeſſeret*. Innuit quae Hippocrates & Ariſtoteles, e recentioribus ve-

ro Aquapendens & Harvaeus attulerant ad animalium generationem illustrandam; ne ea quae peperisse ipse putabatur, aliunde didicisse videretur. Et profecto adeo pauca in re omnium obscurissima noscebantur, adeoque omnia plena erant errorum, ut novas se peragrasse terras haud injuria gloriari potuerit. Sed ne latius hac patere viderentur (quis enim est tanto inflatus errore, ut omnia quae ad generationem pertinent se scire posse arbitretur?) paucis complexus est, quae sibi fortunate videre contigit, quaeque hic referre haud pigebit. *Ex serie* (ait ille) *observationum in incubatis gallinarum ovis saepius repetita colligere licet, foecundis ovis inesse, tanquam principem partem, cicatricem, quae nihil aliud est, quam fluidi quaedam congestio, aggere quasi conclusa, in qua prima animalium rudimenta continentur. Instituta itaque incubatione, vi tepidi caloris, rarescente fluido, continentes, & ambientes solidae partes, intercurrentibus lymphis, quasi in toi sulcos solvuntur, & discontinuantur, & humor effluit, & pedetentim conclusus in centro cicatricis turget, & augetur. In hoc pariter manifestari incipiunt prima partium stamina, in quibus compangendis videtur*

Natura primo quasi assurgentes parietes excitare; quorum variis inclinationibus, & incurvationibus concavitates consurgunt: intercepta itaque spatia subintrans fluidum replet, hinc carina, seu rudimentum spinae emergit. In exaratis parietibus lateraliter tumores fiunt per longum statuti, qui loculos orbiculares referunt, subingresso sensim ichore manifestatos, a quibus vertebrarum prima compages. Spatium vero inter erectos parietes, admisso fluido, amplas vesiculas in latiori area exhibet, unde cerebri inchoamentum, ab his oblongus canalis, fluido refectus, appensae spinalis medullae inchoat compagem. Quapropter Naturae institutum videtur, omnia ex fluido tamquam prima materia, singula excitare, hac tamen ratione, ut solidiori materia delineatis veluti tot praesepibus, & alveolis, partium delineamenta, & extimos fines describat. Quinimo partium delineandarum inchoamenta utriculis, & sacculis membranosis inchoat, quorum poris, quasi tot glandularum cribris, separat determinatum fluidum ab eo, in quo innatat, & ita custoditum plastico spiritu pervaditur, & organizatur, transpiratis incongruis, & facta debita suarum partium adaptatione. Hoc evidentius in papilionum partibus videmus, in quibus

Sacculi pro alis, antennis, & consimilibus, quae ultimo manifestantur, longo tempore praeexistunt primo delineati, tandem fluidis replentur, & solidefacta partis substantia, a continentibus sacculis, veluti enses e vagina eruuntur. Taliter igitur incedendo Natura carinam, cerebrum, & spinam plasmat. Et quoniam animalibus necessaria est fluidi perennis circumvolutio pro vita, nutritione, & motu, ideo novam instituit choream. Ab extremo igitur cicatricis limbo tubuli veluti tot radices manifestantur, qui in truncum desinunt: hic ad centrum cicatricis deductus curvatur, & in globulos laxatur, circa quos carnei lacerti circumducuntur, quibus veluti tot digitis comprimentibus, novus motus contento fluido communicatur, & cordis rudimentum excitatur. Propulsum itaque fluidum ulterius intra tubulum progreditur, donec redux ad limbum venarum & arteriarum, & successive sanguinis circulationi inchoamentum exhibeat. Ex subministrata vero pedetentim materia a limbo derivatis humoribus ab exarato canali appendices fiunt, ex quibus viscera, & musculi consurgunt. Hoc totum meditanti mutationes, & manifestationes expositas primis diebus incubatus patebit; unde concludere licebit, naturam ex fluida materia con-

cavitates solida substantia circumvallatas excitare, quibus admittitur congrua materia, quae in compagem partis assumitur, & statuta hac solida partium textura, tamquam corporis basi, canales manifestari cum propriis fluidis motum, sensum, nutritionem, reliquaque exequentes. Ex his igitur, & similibus probari videtur, in cicatrice adesse compendium animalis, hoc est, delineationes primas principalium partium; extimos scilicet fines, qui, vegetatione media, communicato fluidis motu, cum sensim repleantur concavitates, & turgeant obviae fiunt sensibus. Quapropter incubatus solum motum communicat contentis fluidis, & partes extuberare facit, easque pervias reddit, & tandem consolidando firmat; hinc superfluum videtur quaerere, an cor ante cerebrum, an sanguis ante cor gignetur, cum sensibus pateat, ante incubatum, carinam manifesto in cicatrice jacere; inchoato autem incubatu, vasa in limbo repleta turgendo occurrere, deinde ex motu cordis ventriculos, & exinde continuatos arteriarum tubulos. Et licet excurrens fluidum notas omnes non habeat veri sanguinis, probabiliter tamen censere possum, sanguinis non solam materiam esse, verum & sanguinem, cum ipso partes vivificentur,

& *augeantur*, *ut in adultis contingit*. Haec Malpighius, de quo Hallerius ait (1) ceteros physicos omnes ab illo, cum *de formatione pulli in ovo* ſcripſit, addita autem priori operi appendice *de ovo incubato* ipſum a ſeſe ſuperatum. Quoniam vero quaedam de formatione cordis prolata a Malpighio confirmatione & emendatione quoque egere putavit Hallerius, illud ipſum argumentum iterum tractandum ſuſcepit. Et ſane divino quo erat ingenio praeditus, & inuſitato quodam mentis acumine haud pauca ab aliis ignorata per ſe vidit, lapſumque Malpighium probavit, quod dextrum cordis ventriculum primum in pullo formari putaverit, & illam aortae partem, quam bulbum appellat, pro ſiniſtro habuerit. Illius profecto ſi valuiſſet ſententia, haud intelligi potuiſſet qui fiat ſanguinis circuitus. Quoniam vero naturae lumen ſtatim apparere videbatur, aliquid inquirente Malpighio, multi ab eo poſtulabant ne ceſſaret ab opere animantium varios ortus, variamque fabricam explicandi. Quae eſſet differentia quorumdam viſcerum in iis, quae cibum aut ſugunt, aut carpunt,

aut

(1) *Preface ſur la formation du poulet*.

aut vorant, aut mandunt, notavit. Descriptionem etiam separatim fecit unius alteriusque aquilae a se dissectae; & minute exposuit, quae forma esset tum externa, tum interior vermium, qui in hominum & brutorum intestinis reperiuntur. Plura quoque persecutus est de noctilucis, papilionibus, insectisque aliis, quae aliquid commune cum noctilucis habere videbantur. Cum animadvertisset contineri succum quemdam eo in cavo, quod bini extremi annuli faciunt, hunc materiem & caussam lucis esse minime dubitavit. Quamvis satis accurate aliis locis uteri fabrica a Malpighio exposita fuisset, rem eamdem iterum tractandam suscepit in ea, quam an. MDCLXXXI. ad Sponium scripsit, epistola. Hoc autem loco consideranti sibi vim naturae, dum animalia & plantas generat, multa sane occurrerunt, quae utrique rei mutuam afferre lucem putavit. Esse etiam nonnullam similitudinem in monstrosis foetibus non solum inter animalia & plantas, sed etiam inter lapides pluribus exemplis postea probavit. Qua de re dum disputat, eorum favere sententiae videtur, qui superfoetare posse animalia arbitrabantur. Or-

tum incrementum, fabricam cornuum primus ex vero explicavit Malpighius, cujus rei occasionem illi dedit monstrosum cornu, quod e bovis collo emerserat. His autem scriptis exposita etiam sunt ea quae de fibris musculosis, de fontibus muci, vasisque uteri antea protulerat, quo majoribus argumentis inventa sua confirmaret. Idem fecit cum de glandulis conglobatis iterum scribendum suscepisset rogatu Ricardi Vallerii, qui Henrico Ondelburgio (erat hic Regiae Londinensi Academiae ab epistolis) successerat. Perseverabat ille quidem, & in sua veteri sententia permanebat, numeranda esse in glandulis non modo pericardium, peritonaeum, pleuram, testium membranam, quam vaginalem dicunt, sed etiam intestina ipsa, ventriculum, cotyledones, omnesque magnos corporis humani cavos, qui totidem folliculi sibi esse videbantur. Hoc opusculum propter bella, quibus ardebat Anglia, sero ad regiam Societatem perlatum est. Cum ad eam tamen pervenit, & magno exceptum plausu, & ipsius Societatis sumptu typis commissum fuit. Eodem ferme tempore de pinnarum textura,

& de pilis, quae antea vix attigerat, de unguibus, aliisque corpusculis e cute prodeuntibus uberius scripsit. Diversa pilorum genera recenset, in quibus etiam echini spinas numerat. Sed ad illorum structuram noscendam usus praesertim est apri setis, & pilis, qui vel in inferiori labio equi & asini, vel in naribus bovis enascuntur. Illos plantae comparat, quae germen sub cute habet. Considerat quibus usibus natura provida utilitatum opportunitatumque omnium eos destinavit. Fieri etiam interdum ait, sed praeter naturam, ut circum viscera pili generentur, quod uno alteroque probat exemplo. Quomodo ii augescant ac nutriantur, exponit. Eodem modo pinnarum omnes mutationes, naturamque persequitur. Harum germen foetui comparat, cum & ipsum quoque membranacea vagina placentae simili, per quam alitur & pubescit, includatur. Nominatim etiam explicat omnes minimas earum partes; quare haud est mirandum si recentiores physici nihil habuerunt, quod ad inventa Malpighii hujusmodi in rebus omnibus adderent. Atque illa quidem dum tractaret, saepe deducebatur ad eam co-

gitationem, num fieri possset, ut oculis subjicieretur inventum omnium nobilissimum de sanguinis in animalium corpore circuitu. Neque enim sensuum fidem sine ratione, neque rationes sine sensibus exquirere solebat Malpighius. Huic rei opportunissimae fuerunt ranae, in quarum mesenterio & intestinis, quod frustra in multis animalibus quaesierat, tandem invenit. Vidit itaque varios sanguinis motus, qui fiunt & ex arteriarum, & venarum varietate, & ex dispari diametro vasorum, diversisque eorum flexibus; medio in canali magis quam ad latera moveri sanguinem ait; quibusque de caussis hic motus aut languescat, ac rursus reviviscat, feliciter indagavit. Post haec colorem sanguinis consideravit, & ubi major esset copia globulorum, ibi magis illum rubere animadvertit. Erant qui hos globulos in gyrum agi crederent, quos facile fuit Malpighio erroris convincere. Mirari equidem possumus acri diligentia & judicio res hujusmodi quaesitas a Malpighio, diu non attendisse philosophos nimium calculis suis tribuentes, quibus omnia, quae ad sanguinis motum pertinent, explicare se posse rebantur. Neque mi-

mus illud mirandum, quod cum ratio philosophandi tradita a Malpighio nunc in honore esse coeperit, audeant nonnulli tanquam nova in lucem proferre, quae solertissimi viri libris continentur. Quos ego libros si pulcherrimarum ac reconditarum rerum thesauros appellem, minus quam debeam, praedicem. Et si artis maxime proprium est creare & gignere, non sane video qui cum Malpighio conferri possit, qui in excolenda anatome & historia naturali tot magnarum rerum semina jecit, quae postea, accedente gravissimarum facultatum scientia, & doctissimorum hominum experientia, quasi mollita & subacta, sensim adolevere, & tandem aliquando laetam tulerunt atque uberem verae germanaeque sapientiae frugem. Neque minus dedit ille materiem invidiae, & stultorum hominum criminationibus, qui cum viderent se decus & dignitatem non posse servare, si vigeret institutum a Malpighio philosophandi genus, hujus studia plena futilitatis esse summaeque levitatis clamare non cessabant. Non commemoranda esse puto horum nomina, quae posteritas quasi perpetua oblivione obruit. Multorum

quoque ſcripta Malpighius ipſe indigna reſponſione putavit, praeſertim cum haberet ſuavem recordationem omnium magnorum hominum, qui graviſſimas injurias ſcientiarum, quas excoluerunt, cauſſa libenter pertulerunt. *Si mihi facere licuerit*, ſcribebat ille aliquando ad amicum, *quod jamdiu cogito, aut alius quispiam, aut me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, ut quae diſperſa ſunt, ſcripta mea colligam, emendem, augeam, facile tum per ſe judicabunt aequi homines, non illi quos praepotens & temeraria philoſophia delectat, quantum contulerim ad utiliſſimarum diſciplinarum incrementum incognita aperiendo, obſcura explicando, & multa, quae erant diſſoluta & divulſa, conglutinando, & ratione quadam conſtringendo.* Interea ne minus lucide appareret quid praeſtiterit, ſuam ipſe vitam narrare inſtituit, quod fiduciam potius morum geſtarumque rerum, quam arrogantiam fuiſſe judicaveris. *Apud priores*, ajebat Tacitus iniquitatem ſuorum temporum conquerens ac deplorans, *ut agere memoratu digna pronum, magiſque in aperto erat, ita celeberrimus quiſque ingenio ad prodendam virtutis memoriam ſine gratia aut ambitione, bonae tantum conſcien-*

tiae pretio ducebatur. Non artem adhibuit Malpighius, non ornatum orationis, ut quae ſua mens, mores, diſciplina, ſtudia, inventa, diſputationes, fortunae fuiſſent, explicaret. Facile tamen ex narratis ab illo intelliges quantum praeſtiterit prudentia ceteris omnibus, & nullum ferme fuiſſe locum paullo obſcuriorem in univerſa anatome & hiſtoria naturali, cui non aliquam lucem attulerit. Saepe etiam hominum ſegnitiem & inertiam caſtigat, quos labor deterret, quominus naturam inquirant; eorumque levitatem coarguit, quibus cum objiciatur ſpecies quaedam veritatis, eam ſic tenent, ut nihil amplius inquirant. Atque hoc vitium tum commune erat omnium ferme philoſophorum. Itaque cum nunquam ipſe conquieſceret in ſeparando vero a falſo, & in confirmando exquiſitis experimentis & rationibus omni eo quod ſe inveniſſe putabat..., ſi id ſibi aſſumebat, viam, quae ducit ad veritatem, ceteris monſtraſſe, videbatur id ſuo jure quodammodo vindicare. Fontes quidem, unde tantarum rerum ſcientiam hauſit, atque itinera ipſa ita putavit eſſe demonſtranda in commentario de rebus ſuis, ut qui hunc le-

git non multum desideret lectionem operum illius; quin immo ut studiis eorum satisfaceret, qui quae videbantur aut obscura, aut dubia & controversa illustrari & confirmari postulaverant, plurima in hanc rem contulit, quae frustra in operibus ejusdem quaesiveris. Quod commentarium cum ad regiam Londinensem Academiam mitteret, ipsum inter cetera scripsisse narratur: *non expectate a me, eruditissimi homines, ornatam orationem, cui nunquam studui; ipsaque illa, quae in commentarium meum retuli, sunt ejusmodi, non aliqua mihi doctrina tradita, sed ab ipsa sumpta natura, duce & magistra experientia; quae si vobis non probabuntur, vestram iniquitatem accusatote, qui ex me ea quaesieritis, quae ego nescirem, meam facilitatem laudatote, cum vobis non meo judicio, sed vestro studio inductus non gravate satisfeci.* Non satis vero dici potest quantis existimationis significationibus hujusmodi munera a doctissimorum hominum coetu acciperentur, qui quidem una voce de Malpighii doctrina in omni re anatomica & naturali sic praedicabant, quasi is artis suae antistes esset, & philosophorum Homerus. Ad quam prome-

rendam laudem id praefertim conduxiffe arbitror, quod ejus induftria minime in plura ftudia effet diftracta, & quod. eafdem res contemplandi nunquam diligentiam & patientiam amiferit. Sunt quidem plurima hujus folertiae illuftria exempla, fed praefertim recordari libet, quod de Philopoemene narrat Livius, cujus exemplum utinam omnes ii imitarentur, qui in aliqua praeclara arte excellere cupiunt. *Erat autem Philopoemen*, ait ille, *praecipuae in ducendo agmine locifque capiendis folertiae atque ufus, nec belli tantum temporibus, fed etiam in pace ad id maxime animum exercuerat. Ubi iter quopiam faceret, & ad difficilem tranfitu faltum veniffet, contemplatus ab omni parte loci naturam, cum folus erat, fecum ipfe agitabat animo: cum comites haberet, ab iis quaerebat, fi hoftis eo loco apparuiffet; quid fi a fronte, quid fi ab latere hoc aut illo, quid fi a tergo adoriretur, capiendum confilii foret? Poffe inftructos recta acie, poffe inconditum agmen & tantummodo aptum viae, occurrere. Quem locum ipfe capturus effet cogitando aut quaerendo exequebatur; aut quot armatis, aut quo genere armorum (plurimum enim intereffe)*

usurus, quo impedimenta, quo sarcinas, quo turbam inermem rejiceret. Quanto ea, aut quali praesidio custodiret: & utrum pergere qua coepisset ire via, an ea qua venisset repetere melius esset. Castris quoque quem locum caperet, quantum munimento amplecteretur loci, qua opportuna aquatio, qua pabuli lignorumque copia esset. Qua postero die castra moventi tutum maxime iter: quae forma agminis foret. His curis, cogitationibusque ita ab ineunte aetate animum agitaverat, ut nulla ei nova in tali re cogitatio esset. Satis de Malpighii studiis me dixisse arbitrabor, cum illud addidero vel in maximis occupationibus ipsum nunquam intermisisse medicam operam, quod munus se Reipublicae in primis debere putabat. Quando in suburbanum rus concedebat, ut ibi liberius rerum naturalium inquisitioni vacaret, assidui ad eum fiebant hominum consilia de rebus medicis exquirentium concursus, & a principibus viris, quorum salus in discrimine versaretur, eamdem ob caussam accersebatur saepissime. Sunt in manibus hominum plurima, quae exaravit, consilia (sic enim appellant) ex quibus intelligi potest, quam prudens, quam cautus,

quam saepe etiam felix fuerit in arte omnium periculosa & incerta exercenda. Ea propter sic vivebat Bononiae Malpighius, ut in eum omnium oculi conjecti essent, & nihil ei deesse videretur neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendam. Sed placuit Innocentio XII., ut in clariori luce tanta virtus versaretur. Nam cum ad Pontificatum Maximum evectus esset, statim ad se advocavit Malpighium, cui valetudinis suae curam committeret. Vixerat cum eo familiariter quando Legatus Bononiensem Provinciam gubernavit; praeter quam quod nemo ignorat Pontificem illum, licet ei nec velox esset ingenium, nec multis subactum disciplinis, litteras tamen in aliis adeo amasse, ut quos ipsarum compotes reputavit, cunctos honoribus ac liberalitate sit prosecutus. Malpighio Romae viventi & propter singularem doctrinae opinionem, & propter Pontificis gratiam favebatur quidem ab omnibus; & cum in gravioribus morbis ab omnibus ferme consuleretur, vix tempora subcisiva incurrebant, quae iis rebus, quas persequimur meditatione, concederet. Arcadicis tamen conventibus recens

institutis identidem intererat, quod magnam ex poesi voluptatem caperet, quodque plures tum essent poetae, qui cum magnam speciem doctrinae sapientiaeque prae se ferrent, audiebantur, legebantur atque ediscebantur, penitusque inhaerebant in mentibus. In eorum Academiam ipse quoque legi voluit, Theonis Philacii nomine adscito. Atqui non laudibus modo, sed & liberalitate acuit nonnullorum industriam, cum consuetudine beneficentiae paratus esset, & tanquam exercitatus ab bene de multis promerendum. Quid vita Malpighii non habebat commodi, quid non honoris? Non tamen christianus homo commotus est, cum aetatis peractionem, tanquam fabulae, adesse sensit. Annus erat MDCXCIV. quando macie sensim deformari, & respirationis difficultate aliisque valetudinis incommodis laborare coepit: quae cum graviora quotidie magis fierent, demum IX. Kal. Quintil. apoplexi ille correptus est. Habuit morbus a salutari arte levamenta, non illa tamen, quae virium & memoriae usum, qua praecipue praestiterat, aegro redderent. Itaque cum vitae exitum instare ille sentiret, nihil antiquius

habuit, quam ut ſcripta ſua colligeret, ordinaretque, quae ad Bonfiliolium miſit, illum etiam atque etiam rogans, ut eorum impreſſioni praeeſſet: ſi minus id poſſet, alicui ſaltem ex diſcipulis ſuis id negotii daret. Hanc rem egit Bonfiliolius cum Sociis Britannicae Academiae, quos ita in Malpighium animatos eſſe intelligebat, ut ad eorum mentes flectendas oratione minime indigeret. Convertit ille quaedam ex Italico in Latinum, quibus locus datus eſt inter opera poſthuma. Extitit etiam Ludovicus Donellius, qui Malpighii opuſculum adverſus Galeniſtarum triumphum Latinum fecit. Ceterum illa ipſa Academia, quae gloriam Malpighii ſibi cum eo eſſe communem arbitrabatur, ſumma diligentia mandatum perfecit; & cum ad Bonfiliolium litteras daret, ſignificavit illi, ſe ex omnibus maxime Malpighii mortem doluiſſe; dolere etiam quod eo frui ſibi non licuit, & beatiſſimos ſe putare, apud quos ille diutiſſime commoratus eſt. Deceſſit autem Malpighius III. Kal. Octob. MDCXCIV. in Aedibus Quirinalibus, cum iterum apoplexi perculſus fuiſſet; quod quidem illi minime improviſum inopinatumque accidit. Nam cum

totus eſſet in chriſtianae religionis officiis o-beundis, dicere ſolebat ſe praeſtolari mortem, cum in vita nihil ineſſet niſi propagatio miſerrimi temporis. Defuncti corpus balſamo obliniendi cauſſa diſſectum (juſſerat enim illud adſportari Bononiam ac ſepeliri in S. Gregorii) mortis cauſſam liquido oſtendit. Siquidem in laevo cerebri ventriculo binae transfuſi ſanguinis unciae, in dextero autem magna lenti humoris copia, & haec flavi coloris inventa eſt. Qua de re extat Baglivii ſcriptum, qui lacrimans extrema perſolvit amantiſſimo praeceptori officia. Statura fuit modica, pleno gravitatis adſpectu, colore inter rubrum & aquilum, curvis humeris. Valetudine uſus eſt tenui: nam adoleſcens & renum dolore vexatus, & ſtomacho graviter laboravit; ſenex vero cordis palpitationibus, capitiſque vertiginibus fuit obnoxius. Uxorem habuit Franciſcam Maſſariam magiſtri ſui ſororem magna prudentia & caſtimonia feminam, cum qua vixit conjunctiſſime. Cum ex ea nullos ſuſcepiſſet liberos, heredem inſtituit fratrem natu minorem, alioſque cum fratris ejuſdem, tum ſoro-

rum filios. Rei familiaris ad paucos, sapientiae ad multos venit hereditas. Nam ex ejus schola multi prodierunt discipuli, per quos ad nos usque, quasi per manus tradita, recta philosophandi ratio tum in medicina, tum in anatome, tum in historia naturali pervenit. Glorians ajebat Morgagnius se nepotem esse Malpighii, qua re innuere volebat, se rei anatomicae, qua tantopere floruit, doctrinam accepisse a Valsalva, qui totum illud, quod de physicis sciebat, Malpighio referebat acceptum. Pro quibus meritis Bononienses non solum vivo, sed etiam mortuo singulares honores decreverunt. Posita est ei statua, cusum numisma, aliisque monumentis hominis sano immortalitate dignissimi consecrata memoria.

OPERA EDITA.

Epistolae duae de pulmonibus. Bononiae 1661. fol.

----- Iterum cum Thomae Bartholini Diatribe de pulmonum substantia, & motu impressae Hafniae 1663. in 8.

Tetras anatomicarum epistolarum Marcelli Malpighii, & Caroli Fracassatii de Lingua, & Cerebro. Accessit Exercitatio de Omento, Pinguedine, & Ductibus adiposis. Bononiae 1665. Ex his quatuor epistolis superiores duas Malpighius, posteriores Fracassatius scripsit.

Exercitatio anatomica de viscerum structura, cui accedit Exercitatio de Polypo cordis. Bononiae 1666. in 4.

----- *Iterum Amstelodami*. 1669. *in* 12.

----- *Iterum Jenae*. 1677. *in* 12.

----- *Iterum Francfurti*. 1678. *in* 12.

----- *Iterum in Biblioth. Anat. Mangeti*.

----- *Iterum Gallice reddita*. *Parisiis* 1682. *in* 12.

Differtatio Epistolica de Bombyce figuris illustrata. *Londini* 1673. *in* 4.

----- *Iterum Gallice reddita*. *Parisiis* 1678. *in* 4.

Differtatio de externo tactus organo. *Neapoli* 1665. *in* 12.

Anatomes plantarum idea.

Anatome plantarum cum figuris, cui accesserunt Observationes de ovo incubato. *Pars I. Londini* 1674. *fol. Pars II. Ibidem* 1679. *fol.*

Epistolae quaedam circa tractatus de anatome plantarum ultro citroque a Malpighio & Oldemburgio scriptae.

Differtatio epistolica de formatione pulli in ovo.

Epistolae quaedam circa hanc de ovo differtationem, aliaque ex occasione subnata argumenta ultro citroque scriptae.

Appendix repetitas auctasque de ovo incubato observationes continens.

Differtatio epistolica de cornuum vegetatione, utero, viviparorum ovis, plantis &c.

In Biblioth. Anatomica de le Clerc *ex Malpighii operibus leguntur*;

Responsio ad epistolam de recentiorum Medicorum studiis Tom. I.

Exercitationes anatomicae.

----- *De Glandularum structura*. *ibidem*.

----- *De externo tactus organo*. *ibid.*

----- *De Cornuum vegetatione*. *ibid.*

----- *De omento, pinguedine, & ductibus adiposis*. *ibid.*

----- *De*

——— *De hepate . ibid.*

——— *De renibus . ibid.*

——— *De utero & viviparorum ovis . ibid.*

——— *De polypo cordis, & pulmonibus . ibid.*

——— *De cerebro . ibid.*

——— *De lingua . ibid.*

Opera omnia figuris illustrata . Londini . 1686. in fol. Vol. II.

——— *Iterum opera illa, quae, dum viveret, Malpighius in lucem emisit, edita sunt Lugduni Batavorum an. 1687. in 4.*

Opera Posthuma figuris illustrata, quibus praefixa est Auctoris vita ab ipsomet scripta . Londini in fol. 1697.

——— *Iterum Amstelodami cum Praefatione, & Supplementis necessariis Petri Regis Monspeliensis . Editio longe priori anteponenda .*

——— *Iterum Venetiis 1698.*

Marcelli Malpighii Consultationum medicarum Centuria prima, quam in gratiam Clinicorum evulgat Hieronymus Gaspari: Patavii ex typographia Seminarii 1713. in 4.

Marcelli Malpighii & Jo. Mariae Lancisii Consultationum medicarum collectio: Venetiis ex typographia Josephi Coronae 1747. Cum ad Mangeti & Valentini manus pervenissent duo Malpighiana consilia, tanti illa aestimarunt, ut libris ille *Bibliothecae Medico-Practicae*, hic *suae medicinae infallibili*, tanquam artis miracula, inseruerint.

ANGELUS FABRONIUS

JULIO ORICELLARIO

S. P. D.

Et mea sponte optabam antea, & post tuis cohortationibus magnopere sum commotus, ut vitam explicarem litteratissimi viri Laurentii Magalotti. Opus perfeci quam diligentissime potui, nec mediocrem laborem in eo consumpsi, cum conquirenda mihi fuerint monumenta rerum ex ingenti praesertim, eaque non jam in unum locum collecta, sed in multis diffitiisque dispersa ac disseminata multitudine epistolarum, quas ille vir dare ad amicos, & ab iis accipere solitus fuerat. Nec praetermisi quoque naviter evolvere omnia, quae extant Magalotti scripta apud nobilissimum, humanissimumque virum Cosmum Venturium, ad quem illa cum omnibus Magalottae familiae bonis hereditate pervenerunt; & quidquid sciri potuit ex memoria patrum, quod pertineret ad illius mores, factaque cognoscenda, curiose investigavi. Restat, ut a te intelligam quid de eodem opere

sentias, si modo tanti putabis, ut illud prudenti sinceroque judicio tuo expendendum subjicias; & certe putabis, si humanitati ac benevolentiae erga me tuae constare voles. Vereor, ne putidum sit tibi declarare, quae me caussae impulerint, ut de viris Italis, & Italarum litterarum gloria excellentibus Latine scripserim. Feci id non odio patriae linguae, sed quod melius consultum iri famae summorum virorum, reique litterarum publicae semper putavi, si illorum facta, quae cognita omnibus essent profutura, eo explicarentur sermone, qui ab omnibus, qui summis saltem labiis gustarunt studia doctrinae, intelligeretur. Qua in re imitatus sum illorum Romanorum exemplum, qui quondam res Romanas litteris Graecis tradiderunt, ut eae patrios transgressae fines ad longinquas regiones, & ad ultimas etiam terras pervenirent. Accedit eo, quod magnopere interesse sum arbitratus optimae studiorum rationi, ut quisquis pro viribus elaboret Latinas excolere litteras, quoniam in ea devenimus tempora, quibus stulta quaedam opinio transalpinis profecta regionibus permultorum occupavit animos, Latinam linguam, tanquam aetate jam grandi effoetam anum, turpem, rugosam, edentulam, deliram negligendam; frustra te-

ri tempus in Latinis vocibus ediscendis, cum Latinorum doctrinam omnem intelligentes interpretes in vernaculas linguas transtulerint; has ipsas linguas, ac praesertim Italicam, satis graves, satis splendidas, satis suaves, satis copiosas esse, ut iis unice contenti esse debeamus; has unas provehendas, amandas &, ut ita dicam, procandas. Ex quo factum puto, ut propemodum nunc pudeat Latinum aliquod afferre in litteratorum hominum conventus, qui nullo non in Italiae angulo sunt instituti; & si libri edantur, vix aliqui Latino sermone, eoque puro & casto sint conscripti. Profecto non ego id statuo, ut linguam, quam in cunis cum lacte nutricis ebibimus, contemnamus; quin immo cum iis actum esse praeclare arbitror, qui in ea multum operae studiique posuerint. Verum illud contendo, Latinam linguam, quam tot saecula foverunt, minime de sinu ejiciendam; ad hanc tanquam ad matrem suam confugere debere Italicam, ut ex ea opes, prudentiam, artem, ornamenta colligat; neque aliter se gerere debere nostros homines in Latinas litteras, quam doctissimi Romanorum in Graecas se gesserint. Scimus enim Ciceronem, Virgilium, Horatium, Propertium, aliosque diurna nocturnaque manu versasse Graecorum volu-

mina, & ex his sumptis omnium rerum affluentibus copiis scripta sua locupletasse: scimus Aulum Albinum, Lucium Lucullum, Titum Pomponium, ipsumque Ciceronem, Acilium, Aelianum, ceterosque Graece scripsisse; neque ignorare possumus praecepisse Quintilianum, ut puerilis institutio a Graeca lingua inciperet, quod Latinae disciplinae a Graecis fluxerunt, quodque Latinae linguae scientia a Graeca prorsus lingua penderet. Sed si verum amamus, non aliter de Latina lingua nos Itali judicare debemus; cujus studium plus etiam prodesse poterit Italicis litteris, quae arctioribus vinculis cum Latinis, quam hae cum Graecis conjunguntur. Quapropter sapientissime monitum est a Leonardo Salviato, cujus judicium omnes profecto sciunt quanti in hoc rerum genere faciendum sit, neminem, qui non gustaverit Latinas veneres, & aureos Latinitatis scriptores diu multumque volutaverit, & imitando expresserit, posse ad perfecte Etrusce scribendi laudem aspirare. Qua laude clariores non tulit certe haec civitas Dante, Petrarcha, Boccaccio, & Casa, quos multo studio se exercuisse in Latine scribendo constat inter omnes. Videbor equidem ineptus esse voluisse, quod tecum egerim de utilitate, necessitateque Latinarum litte-

rarum. Nemo enim haec te melius novit, qui cum ex schola Josephi & Nicolai fratrum Averaniorum prodieris, ab iis non solum magnarum rerum scientiam, sed etiam luculenter scire Latine didicisti; sic vero cum Latinis Graeca conjunxisti, ut aemulari voluisse videaris majorum tuorum Joannis, & Bernardi Oricellariorum gloriam, quorum florebunt nomina, dum optimarum artium studia vigebunt. Quod te scire velim, illud superest unum, brevi in lucem hominum prodituras Latinas epistolas, sane doctas & laboriosas, quibus Hieronymus Ferrius Rhetor Faventinus, amicissimus meus, idemque liberalibus doctrinis politissimus defensionem suscepit Latinae linguae adversus Gallos, ceterosque, qui illi horribile ac nefarium bellum indixisse videntur. Habes epistolam verbosiorem fortasse quam velles. Cura ut valeas.

Florentiae Idibus Junii MDCCLXVIII.

LAURENTIUS MAGALOTTUS.

Laurentius Magalottus nobilissima inter Florentinas familia Romae ortus Id. Decembris (1) an. MDCXXXVII. parentes habuit Horatium Magalottum, & Franciscam Venturiam. Is acceptam a majoribus nobilitatem plurimum doctrina, virtuteque auxit, ad quas concipiendas ab ineunte aetate praeparatus est. Matrem enim habuit castissimam, diligentissimamque, nec vulgariter eruditam, patrem satis studiosum litterarum, quem munus Praefecti tabellariorum, quod sustinebat apud Urbanum VIII. P. M., aliaeque publi-

(1) Scripserunt de vita Magalotti pauca quaedam Salvinus Salvinius, & Cajetanus Cambiasius, hique errarunt in notando die ortus Laurentii nostri. Erroris suspicionem mihi movit epistola ejusdem ad Leonem Strozzium. Itaque communicata re cum viro clarissimo, amicissimoque meo Petro Aloysio Galletio Abbate Cassinensi, quem non ignorabam evolvisse omnes libros, in quibus describuntur nomina eorum, qui Romae ortum habuerunt, vitamque amiserunt, ad contexendum Romanum Necrologium, ab eo quid certi esset comperi.

cae occupationes minime impedivere ab inſtruendo optimae ſpei filio. Hic e domeſtica diſciplina venit ad Jeſuitas, cum ageret annum decimum tertium. Adoleſcens vero factus cum philoſophiae tenendae ſtudio eſſet incenſus, multa ad eam rem habuit adjumenta ab Antonio Oliva, qui tum Barberiniis ſeſe devoverat, poſteaque Piſis medicinam docuit, ab Jeſuita Honorato Fabrio, & ab Antonio Lancio Canonico, ut vocant, Regulari, hominibus ſane praeſtanti doctrina. Sed mira praeſertim Laurentius de Lancio praedicabat, cum hunc vel ipſi Galilaeo in epiſtola quadam ad amicum comparare videatur. Hoc confecto Romae ſtudiorum curriculo, ad Academiam Piſanam venit an. MDCLVI. ea mente, ut juris prudentiae praeſertim ſtuderet. Non hanc hauſit, ſed voravit. Teſtatur enim de ſe ipſo illam facultatem ſic tenuiſſe non amplius ſexdecim hebdomadarum ſpatio, ut praeceptores eum ab ſe ſumma admiratione dimiſerint. Profecto ſi de illa juris prudentia omni eruditionis dote locupletata, quae nunc eſt in uſu, loqueretur, meras fabulas illum loqui judicaremus. Eodem anno & inſequenti haud mediocriter

incubuit anatomiae, quod illum ad ſuas anatomicas exercitationes Malpighius & Borellius facile admitterent, capti adoleſcentis humanitate atque ingenio. Ut vero plane ſatisfaceret amori, quo maxime ferebatur in mathematicas & philoſophicas diſciplinas, per triennium Florentiae operam dedit Vincentio Viviano, quem ſic ſibi devinxit, ut nemo ei perpetuo fuerit carior. Quantam vero opinionem de Magalotti ingenio haberet Vivianius ſatis declarant ea, quae ipſe ſcripſit in praefatione libri *de maximis & minimis*, quaeque hic referre libet, quoniam ſunt ad adoleſcentis laudem maxime illuſtria. *Nec praeſtantiſſimo adoleſcenti Laurentio Magalotto celatum volui, inſimul ratus amicitiae candori labem inferre, ſi haec mea qualiacunque inventa feliciſſimum, atque admirabile prorſus ingenium latuiſſent, mathematicis non minus, quam philoſophicis, atque anatomicis ſtudiis impenſe addictum, Juris prudentiae ſacris initiatum, Muſis, qua Latinis, qua Etruſcis apprime carum, ad omnia egregia aeque natum, nulliſque demum equeſtrium exercitationum decoribus deſtitutum, qui ingenuum, & ornatiſſimum Patricium decent, e cujus tam clara adoleſcentiae aurora fulgentiſſimum*

virilitatis meridiem Patria haec merito auguratur. Merito quidem augurata eſt. Nondum enim ex adoleſcentia egreſſus erat Laurentius, cum ea geſſit in litterarum bonum, quae non tam ſpe & expectatione, quam re & maturitate fuerunt laudatiſſima. Ad quae declaranda non ab re erit de Academiae *del Cimento* hiſtoria nonnulla ſubtexere. Florebat unus omnium maxime e Mediceis Principibus Leopoldus Coſmi II. Magni Etruriae Ducis, & Mariae Magdalenae Auſtriacae filius. *Fuit enim* ut de Tito Capitone praedicavit C. Plinius Secundus, *vir optimus, & inter praecipua ſaeculi ornamenta numerandus: colebat ſtudia, ſtudioſos amabat, fovebat, provehebat, multorumque, qui aliqua componebant, portus, ſinus, praemium; omnium exemplum, ipſarum denique litterarum jam ſeneſcentium reductor, & reformator.* Sic fere accidere videmus, ut qua in familia laus aliqua floruerit, eam, qui ſunt ejuſdem ſtirpis, cupidiſſime perſequantur. Neque Leopoldus praeclarae illi ſuae in litteras voluntati ſe ſatisfacere poſſe putavit, niſi Academiam ſuis in Aedibus inſtitueret, cui naturae per experimenta inveſtigatio, quod ſtudium ipſi & fratri

Ferdinando II. Magno Etruriae Duci jamdudum erat in deliciis, unice proposita esset. Regendam hanc dedit quibusdam viris geometriae scientia insignibus, & Alexandro Segnio munus assignavit describendi quidquid experimentorum in eadem Academia haberetur. Sed hic non triennio amplius in suscepta provincia permansit, eique datus est successor Laurentius Magalottus, commendatione praesertim Borellii & Vivianii, quorum magna erat propter singularem eorum doctrinam in Academia auctoritas. Cunctis Academicis praeerat Leopoldus, qui saepe etiam collegae partes agebat, qua experiendo, qua cogitata a se in medium afferendo; videbaturque odorari omnia, & pervestigare acutissime, diligentissimeque. Conventus Academicorum celebrari coeperunt anno MDCLVII. quibus nullam aliam legem praescripsit Leopoldus, nisi ut nihil praejudicati illuc afferretur, & sine studiis dissensionis veritas quaereretur, inventaque suo in lumine collocaretur. Porro haec una laus deesse videbatur illi omnium pene doctrinarum & artium vel inventrici, vel restitutrici Florentiae, ut prima exemplum

daret illorum coetuum, in quibus rerum physicarum studia pulcherrime colerentur. Tam illustris civitas merito quidem gestiebat, cum videret ea parari ab Academicis suis, quae clarissimam lucem in obscuritate rerum naturalium, qua tum omnes fere Europae scholae misere involvebantur, essent allatura. Ad quam rem obtinendam curavit Magalottus, ut suae partes minime desiderarentur. Erat enim in Academia assiduus, notabat omnia diligenter, studebatque non tam dilucide, quam eleganter experimentorum narrationem exponere. Quod quidem ei multo labore stetit. Etenim quo tempore Romae fuit (fuit autem ad annum usque MDCLV.) minus studuerat Etrusce scribendi elegantiae; & primis annis, quibus in Etruria commoratus est, effusa sine intermissione contentio ad majores facultates minime illi studio locum reliquerat. Volens itaque Laurentius temporis jacturam resarcire, totum se dedit lectioni optimorum scriptorum, ac praesertim Boccaccii; cumque a nonnullis reprehenderetur, quod in eo, tanquam in silice quadam, adhaerere videretur, ille sui judicii potius quid se facere par esse intueba-

tur, quam quod alii laudaturi forent; solitus dicere malle se similem esse Boccaccii, quam Lauretani, Mascardii, & Cardinalis Bentivoli. Nae totum Decameronem memoriter ipsum tenuisse oportet, utpote qui nonnullas fabulas dicendi modis ex eo libro sumptis, quasi tessellatum opus, componere potuerit. Cujus industriae profecto eumdem non poenituit: succo enim, & sanguine illo incorrupto, qui a scriptis veterum petitur, sic aluit stylum suum, ut nemini elegantia, ac munditia orationis concederet. Sensit ille narrationem experimentorum, quam fecerat primis temporibus, quibus Academiae operam suam dederat, vix dignam esse illa facultate, quam ex diuturna veterum lectione, exercitationeque consecutus fuerat. Itaque de retexendo opere cogitavit; sed ne faceret varia obstiterunt impedimenta. Interea jussus est a Leopoldo librum experimentorum edere. Qua re imperata, non plus habuit temporis Laurentius, ut multa mutaret, multa de integro texeret, quam quod sibi a typographo concedebatur. Diu tamen duravit impressio libri, qui cum exeunte an. MDCLXVI. in publicum prodiis-

ſet, ab intelligentibus viris ſic exceptus eſt, ut in eo non minus ſtyli elegantiam, quam novitatem, gravitatemque rerum admirarentur. Illa tamen plane contentus non erat Magalottus, ſicuti declaravit Octavio Falconerio, cui etiam faſſus eſt, nonnulla exquiſita nimis ſibi excidiſſe: ſed haec mediocria, aut nullius momenti fuiſſe oportet, quoniam Joſephus Averanius (qui quantuſque judex!) non dubitavit aureum plane dicere hunc librum, & dignum quem ſibi omnes, in philoſophicis praeſertim deſcribendis rebus, tanquam exemplar, ad imitandum proponerent. Ex eo profecto intelligi poteſt nihil tam horridum tamque incultum eſſe, quod non ſplendeſcat oratione, & tanquam excolatur, nihilque magis ad legendum allicere, quam elegantiam & munditiam ſermonis. In praefatione autem ad hanc elegantiam adjunxit etiam Magalottus illa oratoria ornamenta dicendi, cum philoſophiam, id eſt veritatis ſcientiam, omnium matrem artium, donum atque inventum Dei fuiſſe probare vellet. Tantum quidem hujus operis elegantiae tribuit Academia, quae eſt Etruſci ſermonis cuſtos & mo-

deratrix, ut saepe exemplis ex eo sumptis utatur ad comprobandum quod rectum est in oratione. Pleraque in eodem libro contenta declarant aeris pressionem, reliqua vero spectant naturalem congelationem aquae aliorumque fluidorum corporum, varios caloris, & frigoris effectus, aquae compressionem, nonnullorum corporum, quae omnino levia putabantur, gravitatem, magnetem, succinum, aliaque electrica corpora, lucem, colores, sonum, projectus, hisque similia. Neque solum experimentorum libro scribendo utilem operam praebuit Academiae Magalottus, sed etiam ejus nomine multa per litteras communicando de rebus naturalibus cum doctissimis viris, praesertim Gallis & Anglis. Scripsit etiam opusculum an. MDCLX. ad Christianum Hugenium, in quo multa erant astronomica, suppeditata praesertim a Borellio, quae mirifice confirmabant ejus de Saturni annulo inventum. Quinquennio tamen tardius illud impressum est; qua occasione optasset Joannes Dominicus Cassinius, ut libro quaedam adjungerentur, quae furtum aperirent, quod Hadrianus Auzutus se-

cerat suae theoriae de reversione, & motu constanti cometarum; nec non quaedam alia, quae attingerent disceptationem, quam cum Bulialdo habuit de determinando geometrice apogaeo, & excentricitate cujusvis planetae, positis duobus intervallis inter locum verum, & locum medium. Verum ad haec delabi non debere putavit Laurentius. Illa tamen declarant quantum Cassinius tribueret judicio Academiae, quae non mediocria sunt, aut obscura ad laudem ejusdem. Non progrediar longius in narratione rerum, quae ad historiam omnium nobilissimae Academiae pertinent. Si quis tamen scire cupiat quo tempore, quibusque de caussis illa esse desierit, illum ad Clementis IX. vitam rejicimus, in qua plura hac de re persecuti sumus. Magalottus quidem, ut illa revivisceret, non solum desideravit, sed etiam vehementer poposcit & flagitavit. *Suscepisti, & gessisti*, scribebat ille aliquando ad Leopoldum Principem, *res prope incredibiles ad scientiarum incrementum. Maxime quidem intererat, in physicis praesertim, hominum mentes ab errore deducere, verum a ficto, certumque ab incerto, ac probabili secernere, removere multa, quae obsta-*

obstabant, quominus veritatis lux appareret. Huic quidem rei gloriose a te consultum. Restant tamen alia multa, cum nisi gradatim nobis Dii ad magna inventa pervenire concesserint. Quare jure meritoque a te omnes non solum postulant, sed etiam exigunt, ut pergas conficere iter reliquum. Extat etiam Italicum carmen Magalotti ad ipsum Leopoldum (1), quo hunc cohortatur ad retinendum rerum physicarum studium; sed tanta rerum facta erat commutatio tum ob discessum ab Etruria illustrium Academicorum, tum ob novum vitae genus, quod Leopoldus creatus jam Cardinalis instituere coactus est, ut inanis omnis cohortatio fuerit. Eodem tempore, quo Laurentius occupabatur in scribendis Academiae commentariis, veniam a Leopoldo obtinuit Romam redeundi ad patrem. Visa est occasio commoda & idonea ad consulendum virum perfecta doctrina Michaelem Angelum Riccium de iisdem commentariis, ceterosque, a quibus se corrigi & doceri posse putabat Laurentius. Verum ad hoc suscipiendum iter magis illum moverunt domestica negotia, spesque obtinendi cessionem cujusdam divitis fa-

O

(1) V. Vol. 1. *delle lettere inedite d' uomini illustri* p. 322.

cerdotii a Cardinali Barberinio, quocum non uno cognationis vinculo conjungebatur. Is enim matrem habuerat a domo Magalotta, & Laurentium e ſacro baptiſmatis fonte ſuſceperat. Egit rem per amicos ejuſdem Cardinalis; verum ubi de illa impetranda ſpem ſe feſelliſſe intellexit, conſtituit optimum eſſe Florentiam regredi, eoque curas intendere, ut referretur in numerum nobilium cubiculariorum, qui officia ſua Ferdinando II. praeſtabant. Quod quidem ei facile fuit. Nam huic ſuae voluntati favit, adjutorque fuit Leopoldus Princeps, a quo omnia ſibi poterat polliceri; eaque erat opinio, quae virtutis, doctrinaeque illius occupaverat animum Ferdinandi, ut hic nihil magis vellet, quam ut tantus adoleſcens (tunc enim vix exceſſerat quintum & viceſimum aetatis annum) apud ſe eſſet, ejusque quotidiana conſuetudine uteretur. Ad illa animi ornamenta accedebat magna corporis dignitas, quae non minimum commendat, ſcientiaque ſaltandi, equitandique, ſic ut plane ad aulam Laurentius natus, inſtructuſque eſſe videretur. Non mediocris quoque erat in eo cognitio architecturae, & praeſertim pi-

ſturae, cujus rei hoc ſatis erit teſtimonium, quod Cyrus Ferrius plurimum ejus conſilio uſus eſt in pingendis Saturni, & Apollinis fabulis in Mediceis aedibus. Sed quam naturaliter eſſet in hanc artem propenſus ex hoc puto conjici poſſe. Quadrimus idem erat, cum forte incidit in quamdam Titiani tabulam eximia pulchritudine. Exhibebat haec pueri imaginem, quae facile potuit ad ſe allicere aequalis oculos. Ut vidit Laurentius, quaeſivit illico a matre, a cujus latere nunquam diſcedebat, quis tam praeclarum opus pinxiſſet? *Se ignorare*, reſpondit mater. Cui Laurentius; *quoniam in hac re mihi non ſatisfacis, patiare ſaltem illud me quantum libet contemplari*. Tam alte impreſſa eſt in pueruli animo picta imago, ut poſteaquam grandior factus eſt, per ſe judicare potuerit illam Titiani opus eſſe; & ſexaginta quinque poſt annos tam minute, tam graphice non amplius viſam tabulam amico cuidam deſcripſerit, perinde ac ſi ante oculos tum ſibi propoſita fuiſſet. Quod quanquam nonnullis leve viſum iri putem, nolui tamen praeterire, ut facilius homines intelligant, quam fautricem Laurentius nactus ſit

naturam in tribuendo ingenio ad omnia pene apio. Quare minime eſt mirandum ſi Principibus ſuis fuerit cariſſimus, & ſaepe Magnus Dux ſocium ſtudiorum ſuorum (erat enim non vulgariter litteris deditus) ipſum habuerit. Non leve quoque ei indicium dedit voluntatis & exiſtimationis ſuae Alexander VII. P. M. quo tempore a Leopoldo Principe accepit magnam inſtrumentorum partem, quibus Academia *del Cimento* ad experimenta utebatur. Nam cum rationis eorum tractandorum perſpicuam, & dilucidam cum elegantia deſcriptionem feciſſet Laurentius, hujus operam remunerandam putavit Pontifex; ipſumque donavit quadam, ut vocabant, Hiſpanica penſione, ex qua quinquaginta aurei nummi ad ſex annos eidem redirent. Idem Pontifex non ceſſabat quoque celebrare purum quaſi quoddam, & candidum orationis genus, quo Laurentius illud ſuum experimentorum naturalium opus perpoliverat, cum judicium feciſſet ex aliquot ejuſdem operis paginis, quas priuſquam illud in vulgus ederetur (editum enim eſt mortuo eodem Pontifice) Romam ad ſe afferri curaverat. Sic cum fama, atque opinio de

Magalotti eruditione, doctrinaque quotidie magis invalesceret, is ad egregia ingenii facinora maxime impellebatur. Erat enim laudis cupidus; partaque jam gloria majorem in eo gloriae sitim videbatur accendere. Suscepit opus, quo explicaret, quomodo esse possint suavitates odorum sine ullo corporis, a quo afflantur, detrimento atque jactura; quod cum alienum a veritate videretur, praeclare secum agi putavit Laurentius, si in ejusmodi re verosimile quod esset invenisset. Neque solum in hoc pertractando argumento physici partes agere volebat, sed etiam eruditi, cum ad illud ipsum ornandum e scriptis veterum omnia, quae pertinebant ad odores, collegisset. Verum opus hoc imperfectum & rude reliquit. Absolvit tamen Italicam orationem, nobilem illam quidem, & elegantissimam, qua carpsit variam hominum voluptatem in novis quotidie admittendis odorum generibus, cum accideret, ut qui odores semel perplacuerant, mox fastidirentur. Ceterum Magalottus erat odorum amantissimus, eorumque componendorum valde studiosus. Qua in re tempori serviebat, cum rudis & impo-

ſitus tum haberetur, qui haec minime curaret. Eodem tempore laboravit in contexendo opere de vi electrica, quod cum in duas partes diviſiſſet, alteram experimentorum hiſtoriae, eorumdem examini alteram attribuit. Hoc opere fortaſſe ſupplere volebat quod deeſſe videbatur Florentinae Academiae commentariorum libro. Sed iis temporibus tanta in ignoratione rerum electricarum vel doctiſſimi homines verſabantur, ut magni quidpiam ab iis minime expectari potuerit. Sed indagatio ipſa rerum occultiſſimarum habebat oblectationem. Vix etiam dici poteſt quam delectaretur Laurentius in notando aſtrorum curſu. Contemplans enim ſupera atque caeleſtia videbatur ſibi elatior fieri, & humana, tanquam exigua & minima deſpicere. Et ne ullus praetermitteretur tempus aliquid agendi, cogitandique, poſtmeridianas horas tribuebat lectioni SS. Patrum, e quibus mirabiliter diligebat Tertullianum; videbaturque Laurentius illud dolere, quod minime tuliſſet Deus, ut ſe totum ſacris ſtudiis, ſacraeque vitae addiceret. Cum ineunte an. MDCLXV. Florentiam adveniſſet Jeſuita Joannes Graeberus, &

ex ipso curiosa multa ad historiam rerum Sinensium pertinentia (diu enim in Sinarum regno Religiosus ille commoratus fuerat) didicisset, eadem libello complexus est, quem ad Cosmum Ferdinandi II. filium instituit. Quanquam libellum hunc se scripsisse raptim fateatur Laurentius, talis tamen est, ut Janus Vincentius Gravina affirmaverit epistola Latina quadam ad eumdem Magalottum, in eo praeter novitatem, varietatemque rerum maxime admiratum fuisse styli perspicuitatem, candorem, atque elegantiam, praecipue vero festivitatem sermonis, artemque res etiam per se humiles venustate orationis attollendi. Cui laudationi haec, ut puto, notatu digna addidit idem Gravina: *succensere se Laurentio, quod cum tales haberet facultates, quales ex illa narratiuncula, tanquam Apellem ex linea, ipse cognoverat, non se conferret ad scribendam suorum temporum historiam. Id enim si faceret, rem facturum dignam animo, ingenioque suo, & patria, quae summis viris e sinu suo editis collabentem iterum Italiae doctrinam omnium prima reparavit.* Neque illud est mediocre ad laudem memorati libelli, quod Melchisedech Thevenotus Ludovici XIV.

Galliarum Regis a bibliotheca illum ipſum Gallicum in ſermonem vertit. Expoſuit etiam Italice Laurentius, cum interpretem habuiſſet Siculum quemdam cognomento Intorcettam ex eadem Societate Jeſu, opus morale illius Confucii doctrinarum omnium divinarum, humanarumque apud Sinenſes magiſtri. Erat enim non magnus, verum aureolus, & ad verbum ediſcendus libellus. Eodem ferme tempore ſcripſit Magalottus de ſalium natura ad Horatium patrem, qui ſaepe hujuſmodi munuſcula ab induſtrio filio flagitabat. Sed haec, & quae de atomis frigoriferis ad Horatium Oricellarium ſcripſit, haud magni momenti eſſe putaveris. Sunt & quaedam de circuitu aquae per nervos, & vaſa lymphatica, quae ejus de rebus anatomicis ſcientiam declarant. Cum autem is vellet relaxare animum a philoſophia, aliiſque gravioribus ſtudiis, ad Italicam poeſim ſe conferebat, ad quam eum finxerat natura. Sed illam in pueritia coluerat negligentius. Saepe enim ſumpſerat in manus ſcriptores abhorrentes a recta & ſimplici, in qua praecipua poetarum ſita laus eſt, imitatione naturae;

ab iisque nonnihil contraxerat fucati illius ſplendoris, qui ita occaecaverat animos hominum, ut qui verſum maxime inflaſſet, & ſententiam maxime contorſiſſet, is majori in pretio haberetur. Ut autem coepit Magalottus guſtare ſcripta optimorum poetarum, mirum quanta, & quam brevi tempore ſit conſecuta mutatio. Ex omnibus unum maxime diligebat Dantem, nihilque curabat magis, quam ut ſuis carminibus vim illius exprimeret, & formas illas, comparationeſque ex rerum natura, & veritatis exemplis deſumptas in ſua ſcripta transferret. Quare minime eſt mirandum ſi multum operae ad ſenſus ejuſdem penitus intelligendos contulit. Qua in re cum longius, quam ceteri omnes interpretes, proceſſiſſet, cogitavit aliquando commentata, & ſcripta a ſe in lucem proferre. Quod vero rem minime perfecerit, nec reliquerit niſi interpretationes in quinque priores cantus Inferni, plurimum dolere debent illius Poetae amatores. In hoc quoque ſeſe oſtendebat amor, quo flagrabat Magalottus in Dantem, quod ſaepe ſententiis ex eo uſurpatis, tanquam fulgentibus gemmis, ſcripta ſua, ſermones-

que suos illuminaret. Deditus quoque fuit a pueritia Latinae poesi: sed non multum in hac profecit; & quidquid Latine scripsit (non multum autem scripsit) sive numeris adstricta, sive soluta oratione, ei flos, & color defuit aureae aetatis scriptorum. Attigit etiam poetas Graecos: satis enim luculenter Graece sciebat, qua in facultate praeceptorem habuit Joannem Targionium Florentinae Basilicae S. Laurentii Canonicum. Quod maxime eluxit in ea, quam Anacreontis fecit Italicis versibus interpretatione, quae tota concinna est, elegans, & venusta, & mirabiliter exprimens poetae sensus. Ad laudum autem summam accedit, quod Magalottus aut primus, aut in primis certe fuerit, qui illam rem tentaverint. Opus enim anno MDCLXX. perfecerat, biennio antequam Philippus Corsinius interpretationem suam ederet. Quid autem a proferendo illud ipsum in aspectum hominum Laurentium retraxerit, ignoro. Interea Florentiam advenit Bartholomaeus Herbelottus vir doctus, & Arabicae linguae peritissimus. Tenuit, quam optabat, ejusdem linguae addiscendae occasionem Laurentius;

neque satis dici potest quam feliciter hoc illi processerit. Tanta vero felicitas animum ei adjecit ad alias Orientis linguas percipiendas, ac praesertim in Turcica versatus est, quod ex hac facilem ad ceteras (ex omnibus enim ferme componitur) ascensum esse intelligeret. Quas vero loquuntur linguas cultiores Europae populi, eas usu magis, quam studio didicit; idemque non solum pronuntiabat, sed etiam scribebat Gallice, Hispanice, & Anglice sic, ut appareret in eo nativum quemdam leporem esse, non adscitum. Quod opportunitate trium itinerum, quae per illa regna fecit, consecutus est. Ingressus est primum an. MDCLXVII., cum habuerit comitem Paullum Falconerium, virum omni liberali arte, maximeque poesi, & architectura eruditissimum, quocum, totaque domo Falconeria maximis erat Laurentius amicitiae vinculis conjunctus. Longius ipsi trans alpes, & mare processerant, cum regredi jussi sunt a Ferdinando II. Magno Etruriae Duce, comitarique una cum aliis optimis viris filium suum Cosmum in itinere, quod is per Europam faciebat. In hac peregrinatione Lauren-

tius incidit in febrim, ex qua non convaluit nisi sex post menses. Is autem non magis sibi, quam Principi carissimo se convaluisse existimans, nihil aliud egit, quam ut ipsi in omni re consilio, fide, atque opera praesto esset. Ut primum in Angliam venit Magalottus maxime optavit, ut sibi aditus daretur ad ineundam amicitiam cum Roberto Boyleo, quem cum Oxonii convenisset, honorificentissime ab eo exceptus est: etenim illi fama bene cognitus erat. Cumque conspectu ipso, congressuque majorem etiam de se opinionem fecisset; brevi mirabilis quaedam inter eos exarsit benevolentiae magnitudo, quam ad extremam aetatem aluit praesertim similitudo studiorum. Nullum vero majus testimonium afferre possum hujus conjunctionis, quam quod eo tempore, quo Laurentius Londini aeger fuit (fuit autem duobus fere mensibus) tanta diligentia ei Robertus officia sua praestitit, ut quotidie ad duas, tresve horas ejus lectulo assideret. In summa oblectatione ac solatio, quod ex viri amantissimi consuetudine percipiebat Laurentius, dolebat unice; quod non iisdem Religionis ac Fidei, sicuti

amoris vinculis utriusque animi inter se jungerentur. Quae res eum impulit, postquam in patriam rediit, ut eidem scriberet longissimam epistolam, qua convellit errores, quos illum ab amplectenda Catholica veritate abstrahere putavit. De hac vero epistola cum judicium exquisivisset doctissimorum Theologorum Michaelis Angeli Riccii, & Hieronymi Casanactae, qui tum Romae maxime florebant, ab his laudes non mediocres reportavit, eorumque monitu quaedam etiam in ea meliora fecit. Sed non sivit Deus, ut illa expugnaret animum hominis ceteroquin maximis clarissimisque virtutibus praediti, de quibus multa mirabiliter & magnifice scripsit Laurentius principio ejusdem epistolae. Tanta vero erat in eodem magnarum rerum, atque artium scientia, ut Laurentius ipsum judicaverit totius Angliae doctissimum; nec satiari unquam potuerit ejus scripta legendo, inter quae opus *de Seraphico amore* magna ex parte in Etruscum sermonem ex Britannico convertit. Magna extat copia epistolarum, quibus Magalottus Ferdinandum II. certiorem faciebat de omni eo, quod in itinere accidebat; ex quibus profecto

intelligi poteſt fuiſſe hominem ſingulari prudentia, praeclara eruditione atque doctrina, & excellente ingenii magnitudine. Interdum etiam litteras dabat ad Leopoldum Principem hilaritatis & facetiarum plenas, ut judicari ex ea poteſt, in qua feſtive ſane Hiſpanorum mores & inſcitiam pingit, quamque nos edidimus in I. epiſtolarum clarorum virorum volumine. Ipſa deſcriptio itineris, quae pluribus in voluminibus continetur, ſatis declarat nihil indiligenter a Magalotto factum, & plane eum ſatisfeciſſe Principis, quem comitabatur, voluntati. Oſtendit hic quidem univerſae Europae eam eſſe naturam Mediceorum Principum, ut gloriam quaererent non, ut plerumque accidit, in vexandis bello finitimis, in crudelitate exercenda, & injuria inferenda, ſed in fovendis praeclaris diſciplinis & artibus, in excitandis liberalitate & diligentia hominibus ad laborem & laudem; quamobrem cum ad caelum efferretur Coſmus, nemo dubitabat quin Magalotti praeſertim conſiliis obtemperans praeſtantiſſimum & ſingularem Principem ſeſe eſſet praebiturus. Acceſſit ille quidem non multo poſt ad imperii gubernacu-

lum; & quanquam non alienum dignitati suae putaret esse, quod ipsi Agamemnoni regum regi fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiundis Nestorem, perpauca tamen ad Magalottum detulit. Ipsum quidem misit ad Ferdinandum Carolum Mantuae Ducem, non solum ut illi fausta & felicia omnia precaretur ob conjugium cum Anna Isabella e Guastallae Ducibus, sed etiam ut cum eo de quibusdam rebus suis gravissimis ageret. Quo expleto mandato, coepit Laurentius, ut erat honorum cupidissimus, majora cogitare, nulla non prece sollicitans Principem ad legationem sibi dandam vel ad Caesarem, vel ad Galliarum regem. Hac spe quod diutius teneretur, nihil non egit ut excitaret vel sopitam, vel suspicione aliqua retardatam erga se Principis voluntatem. Sed dum sustineret magnam honorum expectationem, summo animi sui angore praeficitur a Cosmo τῇ συναγωγῇ rerum naturalium, qua, curante praesertim viro maximo & spectatissimo Nicolao Stenone, Magnus Dux Ferdinandus suas aedes ornaverat. Reliquit hanc curationem Steno, quia ad Danos populares suos Rex illum re-

ducem esse voluit. Sed qui ab iis venerat Heterodoxus, rediit Orthodoxus; quam religionis conversionem non mediocriter adjuvit consilium, atque opera Magalotti, in cujus familiaritatem Steno penitus sese dederat. Credibile autem est Laurentium, cui in naturae contemplatione a pueritia plurimum studii fuerat & temporis, cumulate satisfecisse muneri suo. Eodem tempore exercebat quoque studia antiquitatis, & prae omnibus, quibus ad eam rem usus est scriptoribus, amavit Tristanum, cujus singulare acumen in interpretandis numismatum exergis non satis se admirari posse dicebat. Sed acceptis quibusdam domesticis calamitatibus, a contentionibus, quibus summis uti solebat in studiis doctrinae, non parum relaxavit. Patrem habuerat, non eum quidem suarum rerum & attentum, & prudentem patremfamilias; cumque hereditatem illius non adiisset, bona sua repetere ac persequi lite & judicio debuit a paternis creditoribus. Quod si fuit huic malo aliquod levamen, id fuit in amore carissimae matris, quae summo in honore & pretio erat apud omnes, & apud Mediceos Principes praesertim, quorum in aula amplissimum

mum

cum tenebat locum. Sed hanc quoque ei mors an. MDCLXXI. eripuit; quo casu se non modo afflictum, & sed dolore confectum fuisse amico cuidam declaravit. Post illius interitum coepit a fratribus, quos duos habebat, de domesticis rebus diffidere; & ad declinanda majora dissidia patria, Italiaque cedere constituit. Accidit ei opportunum, quod ille suus amicus, & tanquam alter idem Octavius Falconerius ad Belgas hoc tempore proficiscebatur, ut munus apud eos Pontifici Internuncii, si hoc verbo uti possumus, sustineret. Ad eum igitur sese junxit Laurentius, cujus profectionis quanquam non fuerit suasor, approbator certe fuit Cosmus III. Usui enim fore rebus suis Magalotti in Belgio commorationem non dubitabat. Porro ab eo singulis hebdomadis doceri volebat de rebus publicis (bello enim ardebant Hollandia, aliaeque finitimae Provinciae) aliquando etiam ei mandata dedit, quae per se, vel per amicos, quos multos & illustres habebat, curaret. Cumque exeunte anno MDCLXXIII. Coloniae Agrippinae conventus haberetur ad pacem conciliandam, huic suo nomine adesse Laurentium

jussit. Magnum opus, magnique consilii esse videbatur pacem componere inter bellicosas nationes. Sed qui hujus procurandae rei caussa convenerant, sex integris mensibus, quibus eo loci fuerunt, vix semel de re publica collocuti sunt, cum omnia mensa, venatio, saltatio, scena, aliaque oblectamenta occupassent. Pax tamen confecta est; neque quisquam fortasse fuit, qui in tanti momenti negotio expediendo plurimum consumptum fuisse & laboris & temporis non judicaverit; adeo saepe hominum judicia specie rerum decipiuntur. Confecta pace, facile Laurentius impetravit a Magno Duce, ut Daniae & Sveciae regna inviseret; qua in peregrinatione multa observavit atque collegit, quae pertinent ad declaranda studia, mores, omnemque vitae rationem incolarum, leges, quibus illi reguntur, situs locorum, caelique naturam. In perdiscenda vero Svecica lingua haud pauca notavit, e quibus bene originem duci putavit verborum quorumdam Italorum; unde eos errare dicebat, qui etymon omnium vocabulorum, quibus nos Itali utimur, quaerunt semper vel in Graecia, vel in Latio.

quin unquam adeant Septentrionales regiones. Quibus in regionibus diu commorari meditabatur Laurentius, cum sua sponte, tum invitatu hominis amantissimi Nicolai Stenonis, cujus jucundissima consuetudine eo tempore, quo Hafniae fuit, sic usus est, ut prorsus una viveret, nec fere ab illo unquam discederet. Sed repente eum in patriam redire jussit Cosmus Magnus Dux; quae revocatio, cujus caussam ignorabat Laurentius, incredibilem ei attulit dolorem. Cum Florentiam igitur summa celeritate sub finem an. MDCLXXIV. venisset, intellexit se destinatum fuisse Legatum ad Caesarem, quod illi plane moerorem omnem abstersit. Consumpsit hyemem insequentis anni in apparando itinere, aliisque rebus, quas nova dignitas flagitabat. Ineunte autem vere Viennam se contulit, ibique exceptus honorifice, quod multa ac praeclara de eo fama nuntiaverat. Non paucos, qui virtutis, honorum, & generis summam nobilitatem habebant, brevi sibi conciliavit: insinuavit etiam se penitus in benevolentiam Imperatricis; nullumque suum dictum, aut factum pro Magno Duce intercessit, quod

Leopoldus Caesar non illustri gratia exceperit. In deprecandis quoque amicorum periculis, vel in eorum fortunis, honoribusque provehendis, saepe cognitum est, quantum gratia, auctoritateque Magalottus valeret. Sed cum continuis fere afflictaretur valetudinis incommodis, ac praesertim ophthalmia, cepit illum taedium commorationis Viennensis; ad quod levandum hortos in suburbiis conduxit, ibique frequenter cum mansuetioribus musis habitabat. Illud etiam querebatur, quod Magnus Dux videretur reprehendere, & subaccusare ejus largitatem; quodque nimium Quaestores cunctarentur in persolvendis sibi pensionibus, iisque pecuniae summis, quas Principi expensas ferebat. Cum ad ceteras molestias illa quoque adjuncta fuisset, quod graviter Florentiae aegrotaret Ludovicus frater, repente, & ne venia quidem a Magno Duce impetrata, in patriam reversus est Laurentius exeunte vere an. MDCLXXVIII. Hoc eodem tempore nuntius Florentiam affertur, Laurentium toto animo cogitare de ducenda uxore principe quadam femina cognomento Pia. Egerat ipse per se, & molitus aliquid erat de

hac re, priusquam Vienna, ubi solitus fuerat frequentare domum illius primariae feminae, proficisceretur. Sed ut intellexit id displicere Magno Duci, susceptam cogitationem abjecit. Is longius ductum iri existimans morbum fratris (hydrope enim laborabat) Viennam remigrare ad suum munus destinavit. Sed obstitit Magnus Dux, qui retinendum apud se magni consilii, & altae mentis hominem putavit. Itaque & gradum honoris in sua aula, & sedem in suis aedibus, & annuum stipendium sexcentorum centussium eidem assignavit. Viennam vero legavit Petrum Antonium Gerinium, qui quod gratissimus ea in civitate fuerit, commendationi in primis Magalotti se debere confessus est. Alias quoque, neque obscuras declarationes dedit Cosimus opinionis suae de Magalotti prudentia ac fide. Sed cum ex omnibus partibus Principis amor minime se Laurentio ostenderet, id ei erat molestissimum. Qua in re non satis se videre ostendebat, illam laudem sapientiae esse maximam, non aliunde pendere, nec extrinsecus tranquille vivendi suspensas habere rationes, praesertim cum idem haberet solatia,

quibus se sustentaret, optimae mentis conscientiam, maximarum rerum gloriam, & optimarum artium scientiam. Doluit etiam mortem fratris, quam obivit mense Novembri anno MDCLXXIX. & acrem doloris morsum in eo fuisse satis declarant epistolae plenae querelarum & luctus, quas hoc tempore ad amicos dedit. Solus cum sustinere deberet onus domesticarum rerum (nam qui supererat frater Alexander Neapoli commorabatur) de levando sibi hoc molesto onere cogitavit. Egit igitur semel iterumque de ducenda uxore; egitque primo cum Olinda Piccolominea, deinde cum Portia Romulia feminis primariis, & viro non solum maturis, sed etiam assuetis, cum harum utraque matrimonio antea juncta fuisset, liberosque suscepisset. Sed ne res conficeretur variae obstiterunt difficultates. Magnam tamen Laurentio praebebant levationem ac perfugium humaniora studia, quibus indulgebat praesertim, cum se de aula & urbe, tanquam ex vinculis, in otium solitudinemque conferret. Anno MDCLXXXIV. odas XV. Italicas condidit, quibus pingit formam quamdam mulieris nobilitate insignis,

eximiaque pulchritudine, neque tam corporis, quam animi bonis omnibus praeditae, quid illa agat, ut se oblectet, quibusque induatur ornamentis. Non hanc reperiri posse in natura putavit Laurentius, quapropter inscripsit libellum hunc carminum, *La donna immaginaria*; in qua muliere exprimenda tantam magnitudinem, varietatem, novitatem, multitudinemque colorum adhibuit, ut si dilatarentur, ac spargerentur, quae idem uno libello collegit, contraxitque cogitata, multorum possent poetarum condire volumina. Sed dum nimium veritati rerum servire voluit Poeta, haud potuit libere vagari poetico stylo, & efficere, ut delicate & molliter versus fluerent; ipsaque copia rerum eam saepe obscuritatem affert, ut vel ipse Auctor in his suis legendis odis aliquot annos postquam eas composuerat, non semel haesisse confessus sit. Utitur etiam interdum verbis novis, novisque dicendi modis; quod condonandum est poetae, qui res non antea dictas, & quae recentissime in usu, atque mulierum more versabantur, exprimere sibi proposuit. Ceterum qui has ipsas odas contemplatur, nun-

quam satis admirari potest in Magalotto acumen ingenii, & magnarum rerum scientiam, quod judicium fecerunt quoque summi poetae Franciscus Redius, Vincentius a Filicaja & Paullus Falconerius, quos in primis habere voluit suorum carminum Aristarchos. Sed praesertim excellentem eruditionem, atque doctrinam ostendit Laurentius in triginta novem epistolis, quas ad amicum scripsit, ut ei probaret Deum esse, seu potius ut dilueret omnia, quae adversus hanc veritatem objici solent argumenta. Non dubitat neminem, aut perpaucos esse, qui veri sint athei: hos Deum negare, quia illum peccatorum vindicem metuunt & oderunt, aut quod ipsum intelligere se posse desperant. Quod omnium gentium generumque hominibus persuasum semper fuerit Deum esse aliquem, id satis magnum argumentum censeri debere dicit ad convincendos atheos: ritus ac caeremonias Christianae, ac praesertim Catholicae religionis sanctissime tuendas, neque in eis quidquam esse, quod minus pietatem redoleat. De ortu mundi disserens non repugnat esse quaedam perquam obscura in

principio Genesis, ubi Moyses historiam creationis mundi narravit, maxime tamen convenire ait humanae rationi philosophiam Mosaycam: acute explicat quomodo dici potuerit, uno eodemque loco originem habuisse Tigrim, Euphratem, Gangem, & Nilum: probat Democriti corpuscula haud esse rerum naturale principium; neque ex concursu fortuito materiae effectum fuisse caelum & terram: ipsam materiem, ipsumque mundum a-liquo a principio, id est a Deo, minime vero ex aeterno tempore intelligi debere: convincit necesse esse, eos turpissime labi in rerum divinarum opinione, qui illas se assequi arbitrantur, duce & magistra philosophia; qua occasione prudenter disserit de diversis philosophorum sectis, eorumque usu in theologia. Ostendit demum, & quidem subtiliter, rationis expertes esse homines illos, qui rationem, ceteraque, quae sunt propria spiritus, inesse in materia posse sibi fingunt. Et haec quidem in prima parte operis. In secunda autem hoc primum vult persuadere auctor, haud esse sane quod athei signa & miracula requirant, ex quibus probetur Deum

eſſe, cum tota, aut magna vis eorum ſita ſit in Fide: quare hujus Fidei expertes illa ſemper eluſuros eſſe ad arbitrium libidinemque ſuam: deinde exquiſitis rationibus evincit, quae de Chriſto multis ante ſaeculis praeſenſa & praedicta vere fuerant, totam illius vitam, leges, inſtituta, clariſſima eſſe ipſius divinitatis argumenta. Quae quidem omnia, quanquam non ita tractentur, ut continuatio quaedam, ſerieſque rerum appareat, neque una ex altera naſcatur epiſtola, omneſque inter ſe colligatae ſint, hae tamen continent quaſi theſauros rerum divinarum, ad quas explicandas non ſolum adhibuit Laurentius genus orationis ſolidum, ſaepe illuminatum translatis verbis, & cum dignitate elegans, ſed etiam copiam ſententiarum, & ἀποφθεγμάτων, narrationes rerum geſtarum, crebras ſimilitudines, comparationes, exempla, auctoritateſque graviſſimorum ſcriptorum. Profecto tanta cognitio rerum, quae ad theologiam pertinent, non admodum expectabatur a Magalotto, qui totam vitam in aliis ſtudiorum generibus conſumpſiſſe videbatur. Sed incredibilis quaedam ingenii magnitudo

potuit hanc quoque laudem ceteris adjungere; neque illam mediocrem fuiſſe oportet, cum vir eruditione praeſtans Petrus Franciſcus Toccius Laurentianae Florentinae Baſilicae Canonicus non dubitaverit affirmare in vita Vincentii Vivianii, nihil & ſua & patrum memoria vidiſſe Italiam, quod pertineret ad convincendos atheos, quod cum Magalotti epiſtolis comparari poſſet. Quarum epiſtolarum fama cum ad multos ſtatim pervaſiſſet, invito quidem auctore, qui eas occultare volebat, non potuit hic ipſarum lectionem negare quibuſdam intimis amicis ſuis. Fuit inter hos Jeſuita Franciſcus Raſponius, qui nimium invidens laudi & gloriae Magalotti, hanc ei eripere, veteris oblitus amicitiae, cogitavit. Dialogum enim ſcripſit totum ferme compactum verbis & rebus, quas ex iiſdem epiſtolis ſumpſit; & edidiſſet quoque in vulgus, niſi re comperta, illius impudentiam opportune repreſſiſſet Laurentius. Quo obtento, culpam violatae fidei reo libenter condonavit, quod magni animi eſſe cenſebat injurias obliviſci. Neque illud leve reconciliatae gratiae argumentum, quod eumdem rure ſuo ſubur-

bano, ubi magnam anni partem degebat; humanissime receperit, & censorem epistolarum una cum Petro Pinotio Monacho Cisterciensi, aliisque doctis viris habere voluerit. Hae autem epistolae etsi utilissimae & salutares fore hominibus viderentur, non minorem tamen utilitatis fructum iisdem se allaturum putavit Laurentius, si libro exponeret artem instituendi Principem, regendique populos pie, juste ac prudenter. De quo opere, quod inscripsit: *La concordia della Religione e del Principato*, factum est ab eo diligenter, multumque ipsum in manibus habuit. Etenim non communia & contrita praecepta tradere volebat, sed e media sumpta philosophia ac politica, quae haberent ordinem, & quasdam in administratione Reipublicae errare non patientes vias. Quod idem opus, postquam magna ex parte absolvisset, facti nescio qua de caussa poenitens in ignem conjecit. Ejusdem tamen superfuit sylva quaedam rerum & sententiarum, ex qua apparet eum egisse primo de religione & justitia, deinde modum docuisse parandi sibi fidos atque optimos amicos, servos, & administratores,

verosque a falsis dignoscendi, & explicasse sicuti se gerere debeat Princeps cum pauperibus, delatoribus, criminum ac praesertim privatorum reis, nobilitate, & plebe; ut benevolentiam, & timorem sibi conciliare, liberos educare, publica spectacula moderari, bellum administrare, fines imperii propagare, commercium augere, & non solum domesticas, verum etiam externas res sagaciter indagare queat. Eodem tempore, quo haec scribebat Laurentius, habuit familiaria negotia, sane molesta, ad quae incumberet, quorum caussa debuit Romam, & Neapolim, ubi frater illius Alexander degebat, advolare. Mortuo vero eodem fratre, quod fuit anno MDCLXXXVII. mense Novembri, Romam rediit, ut illatam litem a Savellis & Ursinis in partem hereditatis, quae sibi venerat a Cardinali Laurentio Magalotto propinquo suo, praesens propulsaret. Disceptare quoque debuit cum Quaestoribus Pontificiis caussa spoliorum, quae frater, cui duo satis ampla sacerdotia fuerant, reliquerat. Explicatis magna ex parte his negotiis, cogitavit sedem ac domicilium collocare in ipsa Urbe, nomen-

que dare aut Clericali, aut Hierosolymitanorum equitum militiae. Verum hortatu Aloysii Oricellarii, Philippi Martellii, aliorumque amicorum propositum mutavit. Florentiam igitur autumno anni MDCLXXXIX. remigravit; eodemque ferme tempore factus fuit a Consiliis Magni Ducis. Ab hoc etiam adhibebatur ad alias res, in primis ad excipiendos, sociandosque dignitate illustres homines, qui Florentiam adveniebant; parumque abfuit, quin mitteretur in Hispaniam, ut conciliator esset matrimonii inter Carolum II. Regem, & Annam Mariam Ludovicam ejusdem Magni Ducis filiam. Curasset profecto Laurentius mandatum diligenter dextereque, adeo ut non sine caussa plerique contrarium rei exitum tribuerint mutationi consilii, quam fecit Cosmus, cum Marchionem Castilioneum elegisset, cui illud oneris committeret. At praesertim fidem, prudentiam, officia, observantiamque Laurentii diligebat Cardinalis Franciscus Maria Mediceus; & incredibile est quam ejus congressus, sermonesque sapientiae plenos optaret: cum vero ab urbe abesset, nulla fere hebdomada intercedebat, qua non ad eum scri

beret, & modo aliquid de rebus publicis ab eo requirens, modo aliquam eruditam quaestionem proponens ejus verbosiores eliceret epistolas. Factum ejus consilio, ut de Leopoldi Cardinalis laudibus pauca quaedam scriberet Laurentius, ex quibus magna, praeclara, ac pene divina illius immortalis viri in omnes nobiliores artes ac disciplinas merita cognoscere possumus. Interdum etiam accipiebat ab eo hendecasyllabos, quibus describebat aliquid modo jocose, modo serio, modo pressius, modo elatius, cum ipsa varietate tentaret efficere, ut alia aliis, quaedam fortasse omnibus placerent. Omnino nihil non indulgebat Laurentius voluntati Principis, qui nihil a se secretum non joculare, non serium, non triste, non laetum esse volebat. Quae quidem, quamvis honorificentissima, seu quod contemnere didicisset Laurentius, seu quod majora, ut multi suspicionibus judicarunt, concupisceret, expectaretque a Romano Pontifice, seu quod desiderio aestuaret obligandi se sacrae militiae sacramento, a qua non suam voluntatem, sed suas vitae rationes ab ineunte fere aetate susce-

ptas se prohibuisse dicebat, Romam venit ineunte Martio an. MDCXCI. & in collegium Sacerdotum a S. Philippo Nerio institutum cooptari voluit. Pervulgata & percelebrata sermonibus illico res fuit non solum in Italia, sed etiam apud exteras cultiores gentes, quibus notissimus erat Magalottus; deque ea ceteros inter scripsit Leibnitius in epistola quadam ad amicum, negans id consilii se probare posse in altae mentis, summaeque prudentiae homine. Probavit certe Magnus Dux Cosmus; utque intellexit multa invenisse Laurentium in novo vitae genere, quae illius natura pati omnino non poterat, ipsum per litteras hortari non cessavit, ut constantia impedimenta superaret, & in repugnantia tot rerum, animique angore dolos, machinas, & praestigias communis hostis agnosceret. Nihil haec consilia levabant Laurentium, cujus animus majoribus quotidie exedebatur curis. Itaque ne diutius miserrimam vitam degeret, ad pristinum suum statum quinque post menses tyrocinii rediit. Quod si datum est iis, qui ab itinere sibi a Deo assignato melioris boni specie paullum deerraverunt, corrigere

erro-

errorem poenitendo, omnem profecto inconſtantiae maculam eluit Laurentius, in quo tanta vis fuit poenitendi, ut miſericordiam commoveret. Roma contulit ſe ad villam ſuam, quam habebat loco montoſo & ſylveſtri ſeptimo a Florentia lapide, quo facilius ibi non ſolum conſuetudinem, ſed etiam aſpectum hominum vitaret; tantuſque erat in illo ſolitudinis deſiderium, ut in tenebris, tanquam in gurguſtio, habitare optaſſet. Non potuit tamen novem poſt menſes, quibus remotus ab omnium oculis vixerat, recuſare Magno Duci, quin Florentiam ad eum veniret; cumque & benigne exceptus, & in priſtino dignitatis loco repoſitus ab illo fuiſſet, ſenſit ſe aliquantulum acerbiſſima aegritudine ſua levari. Non mediocre quoque levamentum reperiebat in ſtudiis ſuis, quae colebat praeſertim ruri dum eſſet. Erat autem quantum patiebantur munus ſuum, & officia, quae Principi praeſtabat. Studium philoſophiae jamdiu intermiſſum revocare cogitavit; eaque propter iterum ſumpſit in manus ab adoleſcentia inchoatum opus de naturalibus quaeſtionibus; ſed brevi illius abſolvendi ſtu-

dium deposuit. Hoc opus quale futurum esset facile existimabit is, qui leget volumen illud, cui titulus: *Lettere scientifiche ed erudite del Co. Magalotti*, quodque an. MDCCXXI. in lucem edidit Thomas Bonaventurius. Sunt enim in eo epistolarum volumine haud pauca, quae ad easdem naturales quaestiones pertinent, qualia sunt illa, quae summam frigoris potestatem explicant; quae repetunt a diversa salium natura & figura, quibus vina, aliaque corpora sunt praedita, quosdam sanguinis aestus; quae rationem reddunt si non vere, sane ingeniose, motus corporum gravium, & lucis; quae cum elegantissime, tum acute exponunt illud Galilaei effatum, nulla re alia vinum componi, nisi luce & humore, quod vidisse etiam Dantem existimo; & quae versantur in investigatione unde fiat, quod facilius ab odoratu, quam a ceteris sensibus decipiamur. Quidquid scripsit de odoribus Magalottus, profecto ita scripsit, ut se percupidum eorum, & cujusvis ferme generis & intelligentem, & copiosum ostenderet; adeoque extulit odorum scientiam, ut affirmare videretur, multa in ea reperiri politices, at-

que ethices femina, hasque facultates maximam habere similitudinem inter se. Ad res naturales, quae in memorato epistolarum volumine continentur, referri etiam debent observationes habitae an. MDCLXIII. coram Magno Duce Ferdinando, quibus probatur, viperas habere venenum in vaginis quibusdam, quae dentes tegunt; & quae demum rationem reddunt, quare diu aciem oculorum intendenti in cometam, qui apparuerat anno MDCLXIV. hic non amplius radiatus cerneretur, iterum vero cerneretur, si palpebrae moverentur. At quae hoc loco attigit Magalottus de theoria cometarum, nequaquam consentiunt cum iis, quae tradidit Joannes Dominicus Cassinius, cujus sententiam una voce & consensu tum approbarunt Astronomi. Accedunt ad pretium ejusdem voluminis elegans descriptio, quam Laurentius fecit sui Lonchiani ruris, in quo imitari voluit exemplum C. Plinii Secundi, S. Basilii, aliorumque veterum scriptorum; enodationes locorum quorumdam Tertulliani, S. Augustini, & Synodi II. Nicenae, nec non explicatio argumenti satis probabiliter ostendentis ex amore, quo multi feruntur in bru-

ta, haec anima praedita esse. At qui talia, & majora etiam ex se gignere poterat, non dubitavit tamen, quod mireris, ad occupationem descendere convertendi aliorum scripta in Italicum sermonem; tamque multa & varia convertit iis temporibus, quibus rus abdiderat se, ut hac re maxime videretur delectari. Fecit Italica, ut praecipua commemorem, opuscula haud pauca Sancti Euremondi, in quibus, ut & in ceteris praeclari illius viri scriptis, admirabatur praestantiam judicii, magnitudinem cognitionis, & genus orationis totum splendens & sententiis & verbis. Non semel ego notavi ex iisdem scriptis totidem ferme verbis transtulisse Magalottum in sua illustriores sententias; & ut se aequaret Sancto Euremondo, scribens ad amicos modo de animi fortitudine, quae aequaliter omnibus hominibus est distributa, modo de aliis rebus, quae in disceptationem quaestionemque vocarentur, tractavit. Expressit de Anglico Italicis versibus, quos solutos appellamus, partem poematis, quod de amisso Paradiso fecit Miltonius, & poemata hujus aemuli & imitatoris Joannis Philipsii, quae inscribuntur *il Si-*

dro, & *lo Scelino lampante*, alterumque poema ab Edmundo Walerio conditum de certamine Bermudarum. Sunt in manibus quae ex eadem Anglica lingua in Italicam convertit de Nilo, ejusque alluvionibus, de rarissimis quibusdam avibus, de Imperatore Abyssinorum, de mari Rubro, de palma, ejusque utilitate atque cultu. Vertit etiam nonnulla ex Arabo, Syriaco, Turcico, Hispanico, Gallico, & Lusitano sermone, quorum pleraque ornant volumen, cui titulus: *Canzonette anacreontiche di Lindoro Elateo*, quod nomen erat Magalotto apud Arcades. Quoniam autem mentionem fecimus hujus voluminis carminum, admonendos lectores putamus, nihil in illo esse quod venustate non afflat, & imaginibus agentibus & insignitis; neque satis quempiam admirari posse varietatem, novitatemque rerum, quas coloribus poeticis pingendas Auctor suscepit. Extant quoque in eodem volumine carmina quaedam dithyrambica de vasis illis fictilibus Americanis, quae aspersa aqua terram olent, quaeque *Buccheri* appellamus. Porro ita meritus est Laurentius de hoc vasorum genere, ut

non contentus suis illa carminibus celebrasse; obtinuerit etiam ab illustrioribus Italis poetis amicis suis, ut eorumdem laudes canerent. Qua in re non tam satisfecit suo in odores amori, inter quos jam ab antiquissimis temporibus, ut Cicero & Plinius testantur, summo in pretio fuerunt, qui terram sapiunt, quam voluntati lectissimae feminae Octaviae Stroctiae. Hujus rogatu scripsit etiam octo epistolas sane longas, plenasque leporis & festivitatis, quibus omnia, quae vel per se, vel per amicos fide dignos de *Buccheris* scire potuerat, exposuit, notans nominis etymon, illorum diversa genera, usum cum apud Americanos, tum apud Europaeos, sive is pertineat ad privatum & publicum luxum, sive ad medicinam, sive ad ornamentum, sive ad oblectationem; qua occasione exponit, quid inter se differant populi Orientis & Occidentis sensu & studio odorum. Neque illud est praetereundum, Magalottum omnium primum ex Hispania in Italiam traduxisse usum *Buccherorum* tum ad voluptatem odoratus, tum ad ornatum cubiculorum; a quo tamen usu jamdiu fastidio quodam & satietate abalienati sumus. Post-

quam volumen illud epistolarum de *Buccheris* Romam miserat Laurentius ad Octaviam Strociam, laboris sui illum vehementer poenituit, quod diceret, has ineptias haud dignas esse provecta aetate sua, ac dignitatis gradu, quem obtinebat. Tum optime se collocare operam judicabat; cum Magno Duci, quod non semel accidit, de augendo in Etruria commercio consulenti responderet; cum instrueret aut voce, aut scripto quos idem Magnus Dux ad Europae Principes legatos designabat; & cum vel coram amicis, vel per epistolas locos graves ex theologia tractaret. Inter ceteras hujus generis epistolas illa commemoranda in primis videtur, quam ad Franciscum Frosinum Archiepiscopum Pisarum dedit, in qua hanc Algeri Cluniacensis sententiam explicandam suscepit: *Sed quomodo* (ait ille) *impossibile videtur, ut caro Verbi Dei, quae multo spiritualior, & potentior est verbo nostro; sit tota, & integra in ore omnium sumentium; cum verbum nostrum unum idemque totum & integrum sit in auribus omnium audientium?* Magnum quoque operae & laboris fructum se colligere putabat, cum amicis prodesset. Quare

minime est mirandum, si saepe occupabatur in illorum scriptis virgula censoria notandis; quod officium praestitit, ceteros inter, Francisco Redio, Vincentio Filicajae, Laurentio Bellinio & Gabrieli Fasanio in iis rebus, quas versibus mandarunt, Philippo Corsinio in ea, quam fecit Mexicanae historiae Italica interpretatione, & Seraphino Francisco Regnerio Gallo, cum hic Italicis carminibus reddidisset Anacreontem, & Homeri Iliadem. Suspicor etiam Mariam Selvagiam Borghiniam auxilium haud mediocre habuisse a Magalotto in difficillimo, quod susceperat, exequendo munere transferendi in Italicam linguam Tertulliani opera, quae idem scripsit antequam Montani haeresi inficeretur. Nec minus faciles in se expertus est amicos, cum eorum censorium judicium de scriptis suis exquireret. Quae quidem societas & communicatio utilitatum fuit semper propria sapientum virorum, qui & reprehendi, & reprehendere libere & amice nunquam recusare solent. Tanta autem vis erat amicitiae in Magalotto, ut non solum ingenii, sed etiam rei familiaris facultates ad amicorum subsidium paratas haberet; nec

facile invenias, qui illo magis in amicitiis conciliandis, colendisque excelluerit. Et si quando caussae suspicionum offensionumque datae sunt, aut eas vitabat, aut elevabat, aut patienter ferebat. Bis accidit, ut reprehenderetur a Falconeriis fratribus, quasi desciviffet ab officio amicitiae, quod eos participes non fecerat quorumdam negotiorum, quae taciturnitati suae concredita fuerant; sed ita se illis purgavit per litteras, ut in his clarissima fidei, probitatis, & virtutis suae testimonia reliquerit. Sic cum se gereret, facile illud assequebatur, ut veterrimas retineret amicitias, quas, ut ea vina, quae vetustatem ferunt, suaviores esse dicebat. Possem hoc loco enumerare illustriores ejusdem amicos: sed id nimis longum, atque adeo etiam injucundum foret. Cum quidem ille multas Provincias peragrasset, ubique, ac praesertim in Anglia, & Gallia amantissimos sui reliquit, a quibus & praesens, & absens singularibus affectus fuit honoribus. Saepe etiam accidit, ut qui ne de facie quidem noverant Laurentium, moti celebritate nominis, ipsius amicitiam appeterent, quos minime repudiabat,

si spes erat fore, ut tanquam herbae non fallaces, fructus laetos & uberes essent allaturi. Horum in numero fuit Joannes Sommersius Anglus, vir multis nominibus spectatissimus, cujus officiis retulit acceptum Laurentius, quod an. MDCCVII. cooptatus fuerit in Regiam Londinensem Societatem, a qua praeclara sane, debitaque ejus doctrinae testimonia accepit. Plurimis quoque aliis officiis Sommersius in perpetuum sibi Magalottum devinxit. Crebris enim litteris amoris & observantiae plenis illum appellabat; ad omnia; quae ipsum velle arbitrabatur, ita praesto erat, ut non alienam sed suam rem agere videretur; eumdemque donavit etiam aliquando horologio opera mirabili confecto, quod donum plane regale reputatum est. At Magalottus, qui nullum officium referenda gratia magis esse necessarium videbat; & qui majore etiam mensura, si modo quis posset, reddere beneficia praecipiebat, neque amore, neque liberalitate se a Sommersio vinci est passus. Sic communicatis animi sensibus, ultro & citro datis, acceptisque beneficiis & muneribus, in his duobus viris illud effectum

eſt, ut aeque quiſque altero delectaretur, ac ſe ipſo. Nec mediocris eſt illa laus Magalotti, quod in Heterodoxorum amicitiis ita ſe gereret, ut nullam occaſionem porrigendi, ac tendendi iis lumen veritatis amitteret; illudque fuit poſtremum religioſi hominis opus, quod ſcripſit, ut amico perſuaderet, divina providentia factum fuiſſe, ut miracula, veluti inſignes verae Fidei notae, nullo non tempore apparuerint. Haud ſcio an quidquam fieri perfectius poſſit hoc commentariolo, quod tanquam ſuaviſſima cycnea vox proximum Laurentii interitum viſum eſt praenuntiaſſe. Aliquot jam erant menſes cum ille coeperat incommoda eſſe valetudine; vix ſomnum capere poterat; vires, quibus ſatis firmis, ingraveſcente etiam aetate, uſus fuerat, multum ipſum defecerant; & interdum anhelans ex imis pulmonibus aegre ſpiritum ducebat. Namque tabes ipſos pulmones infecerat; cumque remedia nulla fuiſſent, vi morbi conſumptus eſt Magalottus poſtridie Kal. Mart. an. MDCCXII., cum compleſſet quatuor & ſeptuaginta annos, menſes duos, dies ſeptemdecim. Fuit haec mors acerba patriae, in

qua ille florentiffima multum omnibus gloria praeftitit, luctuofa amicis, & bonis omnibus, quibus fuavitate ingenii & morum Laurentii frui licuit, gravis Italarum litterarum amatoribus, qui conqueri non ceffabant hujufmodi cafu damnum irreparabile ipfas litteras feciffe. Sepultus eft ad S. Florentii in monumento majorum fuorum. Scripfit heredem Hippolytum Venturium, quo neminem arctiore propinquitatis vinculo conjunctum habebat. Nam familia Magalotta, illuftris illa quidem & pervetus, cujus nobilitatis graviffima & certiffima monumenta vel a faeculo XIII. repetuntur, extincta eft morte Laurentii. Sed vigebit ejus nomen memoria aetatum omnium, praefertim ob partam illi a Laurentio gloriam, cujus fingularis doctrina & excellentes virtutes vel obfcuram potuiffent illuftrare familiam. Ex omnibus autem ipfius virtutibus eluxit in primis pietas adverfus Deum, cujus rei haec erunt teftimonia. Nullum quamvis leve religionis perfolvebat officium, quin ex toto corporis habitu quidam animi ardor emicaret: precationes illas, quibus veteri Ecclefiae inftituto facris initiati utuntur, quoti-

die recitabat: mirifice oblectabatur divinorum librorum lectione; & postremis, quibus vixit annis, in hoc praesertim occupatus est, ut in Etruscum sermonem transferret aut Prophetarum cantica, aut Davidicos psalmos, aut aliquod Sanctorum Patrum opusculum, aut partem operum Sanctae Theresiae, aliosque hujus generis libros sive Latinos, sive Hispanicos, sive Gallicos agentes de rebus caelestibus, humanaque vita sancte gubernanda. Obibat etiam octavo quoque die sacra Confessionis & Eucharistiae mysteria; & semel aut iterum in annos singulos se abdebat in religiosam domum, quam Florentiae incolunt Sacerdotes ii, qui *Congregationis Missionis* dicuntur, ut liberius Deo vacaret. Ex hac autem incensa in Deum caritate egregius in homines amor redundabat, cui unice tribuenda sunt multa, quae scripsit, ut errantes animos, quos miserabilis Dei divinaeque legis ignoratio tenebat, ad veritatem traduceret. Fuit, ut alibi diximus, gloriae honorumque cupidus; quod animi vitium ut debellaret, & radicitus evelleret, visus est interdum repuerascere. Neque illud edomitae

ambitionis mediocre est indicium, quod hoc peccato, aliisque, in quae incurrit, dum prima juventus efferbuit, graviter sese accusaret. In eo etiam gloriae cupiditatem continuit, quod non passus est sua scripta, si ea excipias quae pertinent ad Academiam *del Cimento*, & pauca quaedam alia, in aspectum hominum prodire; quodque multa eorum, quibus extrema manus jam accesserat, cremavit. Invitanti amico cuidam, ut exemplo Francisci Redii, qui suum vulgaverat Dithyrambum, ipse quoque ederet Eclogam dithyrambicam, quam condiderat de florum laudibus, cuique nomen imposuerat *La Madreselva*, respondit illis Statii versibus:

. . . . . nec tu divinam Aeneida tenta,
Sed longe sequere, & vestigia semper adora.

Quae quidem, aliaque multa, quae possem afferre, satis comprobant nihil a Magalotto abfuisse longius fastu & arrogantia; quod vitium tum in se, tum in aliis, quanquam ei esset persuasum, nobis inter nos nostra esse sive vitia, sive incommoda toleranda, pati minime poterat. Summam ei natura tribuerat gravitatem, confirmaverantque doctrina, ac-

tas, & amplissima, quibus functus est, munera; sed illam ipsam tanta comitate facilitateque condiebat, ut homines non minus ad se diligendum, quam ad observandum alliceret. Augebat gravitatem dignitas oris, in quo effictam majestatem dixisses. Non propterea tamen multa non erat, cum tempus posceret, in eodem hilaritas; & delectabatur etiam interdum genere jocandi eleganti, urbano, ingenioso, faceto: dicebat enim saepe accidere, ut plus profici possit lepore & facetiis (non enim vivimus cum perfectis hominibus) quam philosophia. Sed praesertim excelluit illo facetiarum genere, quod positum est in narratione aut fabellarum, aut rerum ex historia sumptarum, quae similitudinem faciunt. At sive de jocosis, sive de seriis rebus loqueretur Magalottus, decorum semper servavit; quod mirabiliter etiam praestitit in aequalitate universae vitae, singularumque actionum. Nihil enim in eo dissonum, nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem. Liberalis, non prodigus; beneficus, minime vero gratiae exactor; prudens, non timidus; pectore candidus, non asper & maledicus; doctus, non

gloriosus, aliorumque contemptor; philosophus, sed a tristi, & horrida sapientia prorsus alienus. Elegans, splendidusque omni diligentia munditiam, non mollitiem affectabat; omnibusque rebus, quae ad vitae cultum pertinent, optimis usus est. Domum habebat trans Arnum prope pontem Sanctae Trinitatis, cujus amoenitas constabat non laxitate, & magnificentia aedificii, quod tamen satis habebat salis, sed silvula, horto floribus halante, picturis, & multa supellectili, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis, & in omni re exquisito judicio pollentis. Saepe autem cum ad prandium invitaret amicos hos non minus animo, quam ventre pascebat, cum aut excitaret eruditas quaestiones, aut sermones de rebus publicis induceret, aut legeret aliquid, aut visa a se in diuturna peregrinatione narraret. Et amplam quidem segetem narrandi is habebat, qui fuit perspicacia singulari, & incredibili in noscendis hominum moribus, civitatumque, atque imperiorum fortunis, ac statibus, neque minori diligentia in notandis. Ei rei sunt indicio tria volumina, quae scripsit de quibus-
dam

dam regnis a se peragratis, in quibus etiam, ut vates, nonnulla futura praedixit, facile ut existimari possit prudentiam esse divinationem. Minime igitur est mirandum, si ejus consuetudo expeteretur ab omnibus; si ejus domus summorum hominum splendore celebraretur; si magna, & in primis gravis esset apud omnes ejus auctoritas, & multi saepe ab eo consilia peterent. In explicandis autem cogitationibus suis, praesertim si magnitudo rei postulabat, tantum eloquentia valebat, ut Suada ipsa, quemadmodum de Pericle scriptum est, in ejus labiis sessitare videretur. Fuit aliquando, ut supra narravimus, oratio Magalotti tota pura, totaque Etrusca. Postquam autem idem multorum vidit mores, atque urbes, multasque exteras didicit linguas, infusit in illam aliquid peregrinitatis; eaque propter saepe reprehensus est a civibus suis. Nihilo tamen minus vere contendere mihi posse videor illum retinuisse semper opimum quoddam, & quasi adipatae dictionis genus; & in iis praesertim quae scripsit cum esset aetate provectior, facere orationem pompae plenam, illustrem, splendidam, ut habeat sum-

mam ſpeciem, & dignitatem, prae ſe feratque, quod de Meſſala olim praedicatum eſt, Auctoris nobilitatem. Hanc autem laudem debuit in primis Magalottus rerum magnarum uſui, & matri illi omnium non ſolum bene factorum, ſed etiam bene dictorum philoſophiae, qua pectus ſuum oneraverat atque compleverat. Nullius philoſophorum diſciplinae ignarus fugit veteris auctoritatem, riſitque ſemper eos, qui unius diſciplinae legibus adſtricti, ſuumque minime adhibentes judicium, id habent ratum, quod ab eo, quem probant, judicatum vident. Hinc in diſputando rationum tantummodo momenta quaerebat, acuteque expendebat; & in inveſtigatione naturae nullam aliam ducem, quam ſequeretur, praeter experientiam voluit. Non negabat tamen multa reperiri in Democraticorum, & Epicureorum libris, quae ſatis probabiliter rationem redderent quorumdam naturalium effectuum. Plurimum uſus eſt Platonicorum opinionibus in ſcribendis verſibus. In eo certe non ſe Platonis ſtudioſum oſtendit, quod averſiſſimis auribus fuerit a muſica. Dicebat etiam, idcirco quod multa ſint in Pla-

tonis libris, quae valde congruere videntur cum iis, quae Christiana Religio tenet, saepe accidisse, ut non pauci specie veri in errorem inducerentur. Unde illud in ore habebat ex Tertulliano: *doleo Platonem, cetera bonum, haereticorum omnium condimentarium factum.* E recentioribus philosophis unum prae ceteris admirabatur Galilaeum; & beatos illos appellabat, quibus contigit cum eo versari, illiusque vocem sapientiae plenam audire. De opinione autem doctrinae & virtutis, quam Magalottus habuit apud summos viros, quid plura commemorem? Prope infinitum esset, si colligere vellem amplissima testimonia, quae eidem tributa sunt non solum ab Italis nostris, sed etiam ab illustrioribus alienigenis; satisque erit dicere omnes uno ore consensisse, fuisse hominem quasi divinum, undique spargentem lucem ac lumen ingenii virtutisque suae. Hoc repraesentat exergum numismatis, quod aeternae ejusdem memoriae dicatum est, in quo exergo conspicitur radiata Phoebi imago cum hac inscriptione: OMNIA LUSTRAT. Haec quoque gloriosa fuerunt Magalotto, quod Franciscus Redius, Lauren-

tius Bellinius, & Franciscus Seraphinus Regnerius opera quaedam sua illius nomini nuncuparunt; quodque Josephus Averanius ipsum funebri oratione laudavit. Bene enim Cicero: *gloria est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellente virtute*.

OPERA EDITA.

Saggi di naturali esperienze fatte nell' Accademia del Cimento sotto la protezione del Sereniss. Principe Leopoldo di Toscana, e descritte dal Segretario di essa Accademia. In Firenze per Giuseppe Cocchini all' insegna della Stella 1666. *in fol. magno*. Iterum opus hoc editum est Florentiae an. 1691. apud Joannem Philippum Cecchi in fol. Alibi quoque typis impressum est. Summum vero ejusdem operis ornamentum reputari debet, quod clarifs. vir Petrus Muschembroeckius illud ipsum notis illustravit. Pertinent etiam ad Academiam *del Cimento* quae Magalottus scripsit ad Octavium Falconerium ediditque an. 1664. de Saturno ejusque annulo, aliisque rebus physicis.

Lettera proemiale per la traduzione della Concordia dei quattro Evangelisti di Giansenio, stampata in Firenze sotto il titolo di Specchio della vita di G. Cristo 1680.

Relazioni varie cavate da una traduzione Inglese dell' originale Portughese; del Nilo, e perchè il Nilo inondi e metta sotto le campagne d' Egitto nei giorni del maggior caldo d' Europa; dell' Unicorno, e del passaggio della Fenice; dell' Uccello di Paradiso, e del Pellicano; perchè l' Imperatore de

gli Abissini si chiami comunemente il Prete Janni; del Mar Rosso, e sua denominazione; della Palma, sue varietà, frutto, utilità, e cultura. In Firenze presso Pietro Matini 1693. in 8.

Il mendicare abolito nella Città di Montealbano da un pubblico ufizio di carità, con la replica alle principali objezioni che potrebbon farsi contro questo regolamento. Tradotto dal Franzese in Firenze 1693. appresso Gio. Filippo Cocchi in 8.

Relazione della China cavata da un ragionamento tenuto col Gesuita Graeber. In Firenze 1697. presso Giuseppe Manni.

Ragionamenti di Francesco Carletti Fiorentino sopra le cose da lui vedute ne' suoi viaggi sì dell' Indie Occidentali, e Orientali, come di altri paesi ec. In Firenze nel Garbo nella Stamperia di Giuseppe Manni 1701. in 8. Ideo retulimus inter opera Magalotti hanc descriptionem itinerum Carletti, quia Magalottus illam ordinavit, emendavit, & indice copiosissimo auxit.

Lettere familiari del Conte Lorenzo Magalotti Gentiluomo Fiorentino, e Accademico della Crusca divise in due parti. In Venezia 1761. appresso Sebastiano Coleti in 4. Hae sunt celeberrimae epistolae, quas Magalottus adversus atheos scripsit, quasque ad Carolum Theodolum amicum suum instituit.

Lettere scientifiche ed erudite del Conte Lorenzo Magalotti Gentiluomo trattenuto, e del Consiglio di Stato dell' A. R. del Serenifs. Granduca di Toscana. In Firenze 1721. per i Tartini e Franchi in 4.

Canzonette anacreontiche di Lindoro Elateo Pastor Arcade. In Firenze 1723. per Gio. Gaetano Tartini, e Santi Franchi in 8. Horum carminum nonnulla reperiuntur in parte 4. *della Raccolta del Gobbi.*

Lettere del Conte Lorenzo Magalotti Gentiluomo Fioren-

tino. In Firenze presso Giuseppe Manni 1736. in 4. Fere totus componitur hic liber ex familiaribus epistolis, quas Magalottus scripsit ad Leonem Strozzium.

Il Sidro poema tradotto dall' Inglese. In Firenze 1749. presso Andrea Bonducci.

La donna immaginaria, Canzoniere del Conte Lorenzo Magalotti con altre di lui leggiadrissime composizioni inedite ec. In Lucca 1762. nella Stamperia di Giovanni Riccomini in 8. Extat etiam in hoc volumine Dithyrambus, quem scripsit Magalottus de floribus, cuique titulum fecit *la Madre selva*, de quo non injucundum erit intelligere quid scripserit Vincentius a Filicaja in epistola ad Magalottum. *Sono addosso al vostro Ditirambo, e lo trovo sempre più splendido, e grande; ma veggo in esso una tal profusione di bei concetti, e di belle idee, che io non so, come voi possiate scampare la taccia d'un ingegno scialacquatore, che non conosce moderazione, e vuol sempre mettere in grande tutte le cose più piccole, e farle talmente crescere di statura, che di nane che erano, diventino gigantesche.*

Lettere familiari del Co. Lorenzo Magalotti vol. II. In Firenze nella Stamperia Granducale 1768. in 8. Sunt in his voluminibus sparsa carmina nonnulla Magalotti; & in primo extat etiam hujus vitae Italica interpretatio, quam fecit Petrus Cianfognus Canonicus Laurentianae Florentinae Basilicae.

In I. volumine *delle lettere inedite d'uomini illustri*, quod nos Florentiae edidimus an. 1773. extat, *elogio del Card. Leopoldo scritto dal Co. Lorenzo Magalotti*, & extant quoque plures illius epistolae tum ad ipsum Leopoldum, tum ad Franciscum Mariam Cardinales Mediceos. Habes etiam vol. II. nonnullas epistolas Magalotti, & plura ad ipsum perti-

mentia. Anno 1765. Florentiae Typis Bonduccianis impressus est libellus cum hoc titulo:

Gli amori innocenti di Sigismondo Conte d' Arco con la Principessa Claudia d' Inspruck tradotti dalla lingua Spagnuola dal Conte Lorenzo Magalotti.

OPERA INEDITA.

Lettere VIII. sulle terre odorose d' Europa, e di America, dette volgarmente Buccheri, scritte alla Sig. Marchesa Strozzi. Epitomen rerum omnium, quas explicavit Magalottus in his epistolis, ipse fecit in fine VIII. epistolae, quam hoc loco referre libet. *Il Signore Iddio ha creato in questo Mondo alcune vene di terra odorose, alcune in Europa nel Regno di Portogallo, e alcune in America, che una nel Regno di Cile, e due in terra di Messico. In quelle di Portogallo in qual più, in qual meno, in tutte però l' odore è più tenue, più semplice; e benchè assai grazioso, ed amabile, pure si allontana meno da quello, che esala ogni terreno divampato dal Sole al cadere della prima pioggia. In quelle dell' Indie sul fondo di questo stesso odore spicca un aromatico, dove più, e dove meno alterato, ma un aromatico pastoso, e che conforta senza invasare. La singolarità di quest' odore ha invitato gli uomini tanto di quà, che di là a fare di queste terre vasi da beverci l' acqua, per godere nell' istesso tempo dell' utile, e del dilettevole. A poco a poco tra la curiosità, il lusso, e l' immeginazione è talmente cresciuta particolarmente nelle Dame la vaghezza, la passione, o la frenesia di questi vasi, che moltiplicatene dal grande spaccio le fabbriche, e raffinata*

colla grand'aura la maestria di lavorargli, si vedono in oggi ridotti a far figura quasi in tutte le Corti d'Europa, di rarità ne' musei, d'arredo galante ne' gabinetti, e di suppellettile deliziosa nelle profumerie, nelle credenze, e nelle bottiglierie per servire alla curiosità, al lusso, o al regalo.

Selva d'una lettera al Principe Leopoldo, con cui si pretende d'assegnare un modo, come gli odori possan essere senza che da' corpi odorosi fluisca, e si perda un minimo che della loro sostanza.

Orazione del vario genio del secolo in materia d'odori.

Anacreonte tradotto dal Greco in versi Toscani.

Lettere intorno a questioni naturali.

Comento sopra i primi cinque canti dell'Inferno di Dante.

Sommario del libro della concordia del Principato, e della Religione.

Miscellanea Varia. Extant in hoc libro;

------ *Orazione di ringraziamento all'Accademia della Crusca per essere stato aggregato in essa.* Vix in hac oratione eucharistica agnosces Magalotti elegantiam.

------ *Apologia contro Benedetto Gori Censore della Crusca, che calunniò di sediziosa, e piena di mal talento un'impresa che assunse il Magalotti detto il* Sollevato. *Era quest'impresa un cantuccio immerso in vino rosso contenuto in una tazza di cristallo, nella quale si vede salire il vino sopra il livello col motto del Petrarca:* Ove per se non sale.

------ *Discorso Accademico.* Casus Tantali narrat. Fabula haec omnes veneres habet, quam idcirco se narrasse Academicis suis dixit Magalottus, ut iis originem exponeret aquae, quam dicimus *cedrata*. Mollis & lubrica est in ea parte, ubi describit somnium, in quo Tantalo objecta est Taigetes.

------ *Orazione sul riaprimento della Crusca detta l' anno 1663. nel dì 27. di Novembre, con cui si dimostra, essere tutte le anime dà un' medesimo creatore Iddio con eguali forze, potenze, e virtù create, ed essere in tutte egualmente puro lume di divinità riposto; e d' onde avvenga, che alcune più, alcune meno risplendano, e mostrino di quella fiamma, che dalla loro origine ebbero.* Elegans, venusta, litterata Oratio.

------ *Novella di Rosana d' Antenore e Giovanello.* Elegantissima fabella, in qua Magalottus Boccaccii stylum non adumbravit, sed ad vivum expressit.

Lettera al Sig. Roberto Boyle in materia di controversia.

------ *al Principe Leopoldo sopra il vacuo.*

------ *al Padre D. Angelo Maria Quirini sopra la dottrina dell' immortalità dell' anima.*

------ *al medesimo per provare, che non v' è maggior titolo per Dio, che quello di Re de' secoli.*

------ *Al Marchese Gio. Vincenzio Salviati sul combattere le passioni della superbia, lussuria, e avarizia.*

------ *a Roberto Helson sopra la Fede.*

------ *a Filippo Bonarroti sull' etimologia di Lonchio e sue adjacenze.*

------ *a Monsignor Frosini sull' Eucarestia.*

------ *al Barone Bettino Ricasoli destinato Inviato straordinario del G. Duca in Francia intorno ai costumi dei Franzesi, e dei Spagnuoli.*

Ristretto intorno alla pace de' Pirenei, cavato da memorie originali, e diviso in libri sei.

Memoria per uso di diversi istrumenti mandati a Papa Alessandro II.

Relazione del Regno di Svezia.

Osservazioni sopra varie Corti, e particolarmente sulla Corte d' Inghilterra. Vol. II.

Caratteri di diversi illustri personaggi.

Trattato al G. Duca Cosimo per regolare il commercio del vino.

Registro di lettere scritte al G. Duca nel 1675. allorchè il Megalotti era Ministro in Vienna.

Traduzioni di varie opere di S. Euremont, che sono; Riflessioni sopra Annibale dopo la battaglia di Canne; Osservazioni sopra Tacito, e Salustio; l' idea della donna, che non è mai stata, e che non ci sarà mai; Quali scienze convengano più a un galantuomo; Dissertazione sopra Alessandro Magno; Su quella massima, che agli amici non si ha a mancar mai; Su quell' altra massima, che si ha da disprezzar la fortuna, e non si curar della Corte; Dello studio, e della conversazione; Della seconda guerra Punica; Dell' eloquenza; Dell' amicizia; Giudizio sopra Seneca, Plutarco, e Petronio; Parallelo di Alessandro, e di Cesare; degli Storici Franzesi; de' Traduttori Franzesi; Del gusto, e discernimento de' Franzesi; L' interesse sordido; La virtù troppo rigida; Riflessioni su i diversi genj de' Romani ne' diversi tempi della Repubblica; Delle prime guerre de' Romani; Il genio dei Romani al tempo che Pirro fece loro la guerra; Contro l' opinione di Livio sulla guerra immaginaria, che ei fa fare da Alessandro ai Romani; Della tragedia; della commedia; della commedia Italiana, e Inglese; e dell' opere in Musica.

Traduzioni varie, parte dal Latino, parte dallo Spagnuolo, parte dall' Inglese, e parte dal Franzese tutte di cose spirituali, cioè di Thomas à Kempis dell' imitazione di Gesù Cristo; di Gio. Cassiano Eremita dell' abito de' Monaci; il Castello interiore di S. Teresa; Opuscoli di D. Lorenzo Grazian;

dell' Amor Serafico di Roberto Boyle; *Orazione dell' uso de' Sacramenti della Penitenza, e dell' Eucarestia presa dal libro intitolato: Journe Chrestiene.*

Traduzioni di poesie dall' Inglese; *Lo Scellino Lampante, e la Battaglia delle Bermude di Filips, e d' una parte del Paradiso perduto di Milton*. Vertit & alia poetica ex aliis linguis Magalottus, quorum pleraque sunt edita.

Poesie varie.

Lettere familiari. Nimis longus essem, si vellem singulos recensere, ad quos litteras dare solitus erat Magalottus. Quas ipse ab amicis accepit omnes pene extant apud nobilissimum virum Cosmum Venturium; apud quem extat quoque maxima pars operum, quae reliquit Magalottus, quaeque nos supra retulimus. Haec enim cum ceteris Magalottae familiae bonis ad eum hereditate pervenerunt. In tabulario Mediceo magna extat copia epistolarum, quibus Magalottus certiorem faciebat Magnum Ducem Ferdinandum de omnibus iis rebus, quas eum scire velle putabat, cum iter per Europam illius filius Cosmus faceret.

ANGELUS FABRONIUS

JOSEPHO PETRIO SUO

S. P. D.

ITa natura comparati sumus, ut cum aliquem vel doctrina, vel prudentia, vel alio virtutis genere excellere supra ceteros videmus, & sententiae principatum tenere, statim quaeramus, quibus potissimum initiis & fundamentis laus haec excitata sit. Itaque ignosci mihi velim, si cum de Francisco Redio dicendum susceperim, pauca ex historiae monumentis deprompsero, ex quibus intelligi possit quantum intersit in medicina facienda non ingenio indulgere, non temporibus servire, non optemperare paucorum, quos probamus, auctoritati, sed ratione, consilio, caute, prudenter, & per experimenta, in quo praecipua Redii gloria posita est, morborum caussas ac remediorum naturam inquirere. Profecto nulla non laude celebrandi sunt sapientes ii viri, qui sic excoluerunt physicas facultates ac praesertim medicinam, ut in experientia omnia ferme posita esse putaverint, nullamque capitalio-

rem esse pestem, nullam majorem contagionem, nihil tam exitiosum, quam libidinem systematum atque hypothesium; ad quas quoniam omnium hominum ingenia sunt propensa, nunquam satis admoneri illi possunt de iisdem declinandis fugiendisque. Ortum inquiramus medicinae apud Babylonios, Chaldaeos, atque Aegyptios, & tum facile intelligemus quidquid ad illius incrementum inventum est, id totum deberi observationibus atque experientiae. Proponebantur aegroti in frequentioribus locis, ut a transeuntibus discerent quid sine periculo & cum utilitate hi in similibus morbis experti fuerant, & quod iterum ac saepius salutare fuisse illae gentes noverant, hujus memoriam tanquam praeclari alicujus Deorum inventi in celebrioribus templis consecrabant. Tum quidem adolescere coepit medicina quando hujusmodi multa, quae dispersa erant, quaeque infinita videbantur, ratione & distributione colligi, & sub uno aspectu poni coeperunt; & difficultas laborque redigendi ad artem, quae a multis erant descripta & notata, immortalitatem Hippocrati comparavit. Natus hic in Insula Co in primis clara & valida, & Aesculapio dicata, longe lateque peregrinatus est, ut se externis ditaret divitiis, quamvis nulla res esse videretur in usu

medicinae posita, quae sapientissimi viri scientiam effugeret. In Thessaliam quoque eadem de caussa, in Hellespontum alioque filios & discipulos suos misit; atque ex rebus undique exquisitis, collatis, arcessitis, comportatis medicinam instituit genuitque, quae Clinice vocatur. Huic successit temeraria atque inconsiderata medicina Chrysippi, aliorumque opera, qui nihil observationibus tribuentes, omnia novitati, loquacitatique animas aegrorum, ut ita dicam, negotiari velle videbantur. Viguit malo hominum fato eorum auctoritas ad Acronis Agrigentini usque tempora, qui in Sicilia Empiricorum sectam condidit. Ab hac aliae inter se diffidentes sectae profluxerunt, quarum varia sors fuit ad Herophli usque aetatem, qui eas omnes damnavit in musicos pedes, *ut ait Plinius* (1) venarum pulsu descripto per aetatum gradus. *Deserta deinde & haec secta est, quoniam necesse erat in ea litteras scire. Plurimum operae, studii, diligentiae, laboris contulit Asclepiades magni Pompeii aetate ad revocandum simplex & naturae consentiens medendi genus. Sed salutares, quas ipse dedit humano generi, leges paullo post abrogavere multi, quos temeritas & casus, non ratio & con-*

(1) Praef. lib. 29.

filium in medicina facienda ducebat: satis vero mirari non possumus hominum facilitatem, ne dicam stultitiam, qui corpus suum turpissimo medicorum quaestui omnique superstitionis generi addicebant. Floruit sub Augusto Antonius Musa felicitate magis quadam, quam prudentia clarus; & quamvis non adeo profluxerit ad hominum famam Cornelius Celsus, qui Tiberii fortasse aetate vixit, omni tamen laude celebrandus is est, quod scriptis de re medica libris octo, nullo non rerum & verborum delectu habito, veterem simplicitatem dignitatemque medicinae restituere curavit. Sed circulatorum strepitu completae aures hominum obsurduerant, & violentis assueti medicamentis irridebant eos, qui tuto, blande, & jucunde ex Asclepiadis praecepto se curaturos aegrotos pollicebantur. Quo quidem tempore omnium sermone celebrabatur novae & temerariae sectae conditor Vectius Valens, cujus, ut & majorum omnium placita paullo post funditus sustulit, Nerone imperante, Thessalus, rabie quadam, *ut ait Plinius*, in omnis aevi medicos declamans. *Quanta vero prudentia ingenioque is esset, ex eo judicari potest, quod monumento suo, quod erat Appia via, jatronicen se inscripserit. Reliquos medicos omnes fama & divi-*

tiis visus est superasse Crinas Massiliensis, qui ad siderum motus omnem medendi artem dirigebat; in quem ceterosque irruit postea ex eadem civitate Charmis, qui tantum frigidae tribuebat, ut ea omnes sanari posse morbos affirmaret. Sic alius alii succedens, ut quisque loquacitate, novandique ingenio pollebat, hominum vitae necisque fatum regere videbatur. Ex quibus intelligi potest Hippocrateam medicinam ex magna spe juvandi homines deturbatam prorsus in oblivione jacuisse. Neque dubium est quin consequentes medici majora attulerint medicinae detrimenta, quibus nihil non licentiae atque audaciae dabat hominum inscitia atque credulitas. Profecto si a veterum industria rationeque minime desciviſſent medicinae cultores, non utique doleremus utilissimam scientiam non solum per tot saecula haesisse, sed etiam retro sublapsam in pejus ruisse, atque ad humani generis perniciem totam conversam fuisse. An melius actum cum hominum vita & medicina existimabimus, quando Galenus hujus principatum adeo tenuit, ut quidquid ipse proferret ex oraculo dici putaretur? Et nimirum ille medicorum, si Superis placet, princeps, neglecta experientia observationeque, tot a Peripateticis mutuatus est, qui-

bus

bus tanquam alienis fordibus obfolevit medicina, ut nil minus quam hominum falus propofita illi fuiffe videatur. Cujus ego viri placita de occultis qualitatibus (utor jampridem difciplinarum ipfarum vocabulis, ne fi aliter fecero, & obfcurus, & nimio plus diligens fuiffe videar) de elementis, de facultatibus, de fympathiis, de mirabilibus remediorum poteftatibus, de pharmacis elective purgantibus, de fpecificis, de antidotis, de univerfa denique morborum ratione fi hoc loco referre vellem, ineptiffimus judicarer. Mirum profecto videri debet permultos non mediocris ingenii extitiffe homines, qui hujufmodi ineptiis atque ftultitiis auctoritatem adjungere magno conatu ftudioque allaborarunt, inter quos poft Oribafium, Aetium, Alexandrum Trallianum, Paullum Aeginetam, eminere videntur Actuarius & Myrepfius, a quibus ad Arabes, paucis immutatis, univerfa Galeni doctrina traducta eft. Sed Arabum fectae, quamvis totae effe viderentur in veterum libris interpretandis, nova tamen excogitarunt remedia, novifque a chemia nuper inventa paratis fibi praefidiis, medicinam modico inftrumento locupletarunt. Quo fucceffu eo paullatim proceffit audacia & impudentia chimicorum, ut nobiliores medicorum deriderent at-

que contemnerent, nihilque esse putarent, quod per ipsos effici non posset ad hominum salutem vel conservandam, vel restituendam. Quae sunt illa Paracelsi in Galenum ejusque sectatores? Profecto illi gratia aliqua habenda est, quod servile Scholasticorum jugum a medicorum cervicibus dejicere studuerit; ceterum nil stultum magis, ac risu magis dignum, quam quod ipse ceterique, qui inani, speciosa tamen, prudentiae laude delectabantur, de aegritudinibus, deque remediorum naturis effutire non dubitarunt. Sed plerique Principum ita in eos effusi erant, ut diu eorum steterit fortuna & auctoritas, magnaque voce jurabant homines vere jurasse Helmontium a concusso Archaeo & irato febres morbosque omnes oriri, horumque omnium unicum domitorem esse Alkaest. Hujusmodi similiumque somniorum plurimi extiterunt vaferrimi interpretes & sectatores, quoad Otho Tachenius, & Sylvius de le Bois novi aliquid severe in inculto & derelicto solo. Docebant hi summam esse vim in humanis corporibus acidorum & alkalium; esse alkalicam felli vim, esse acidam pancreaticae lymphae, mixtam, superante acido, salivae. Horum quasi triumviratu cuncta administrari; acido fermento subigi cibos in stomacho;

demum transmissos occursu bilis fervescere, turbari, secerni; hinc per intestina dispelli, inde in sanguinem, iterumque obortis turbis in corpus omne diduci; alterutrius vitio gigni viscidum, superante bile, fervorem, unde febres, & aegritudinum agmina. Post haec placuit Willisio, magna ceteroquin doctrina homini, omnia tribuere sulphuri, fermentis & ignibus, cum quae in quibusdam corporibus artis chemicae subsidio accidere vidimus, eadem in humano corpore fieri sibi persuaderet. Tum enim erat omnibus philosophis commune vitium ex uno paucisque experimentis, ex adumbrata veritatis imagine, interdum etiam ex confictis principiis concludere quid esset in natura rerum omnium, quod in universum dominaretur, quoque cognito, latebras naturae omnes sic peragrare possemus, ut nihil amplius futurum esset occultum atque reconditum. Quae quidem omnia facile ostendunt quam dissolute, quam turpiter, quam perniciose per tot saecula philosophati sint medicinae studiosi. Hinc sectae hostili odio invicem infestae, ingenia certis hominibus certisque sententiis sacramento addicta, impotens atque infinita pugnandi libido, nova rebus nomina indita ad lites alendas ex compacto institutas; fallaces & captiosae interrogatio-

nes, certae quaedam & solemnes formulae, quibus nihil subesset nisi strepitus; subtiles & acutae speculationes de iis, quae nunquam fuissent, aut vero esse possent; perpetuae, & ad ravim usque productae inani labore disputationes; omnia prius quaesita quam veritas & natura. Interea mathematici nacti tempus idoneum ad tot debellandas sectas, vehementes quidem fuerunt, & omnes profuderunt vires ingenii, ut persuaderent hominibus non solum mancam & imperfectam, sed nullam fore medicinam, nisi in subsidium illa mathematicas disciplinas advocasset. Latissime quidem patent hae disciplinae, sed si earum mechanicis principiis omnis animalis vitae rationem explicare voluerimus, inconsulta experientia, nil facilius erit, quam ut incognita pro cognitis habeamus, hisque temere assentiamur. Age dum statuamus medicinam non exquisitis argumentorum subtilitatibus contineri, ejus artem non a systematum & hypothesium inventione, sed ab experientia observationibusque rite ac saepius habitis pendere, eumque fore utilem medicum, qui principia caussasque rerum, quae latent obscuritate involutae naturae, praetermittens totus est in harum effectibus noscendis, atque inter se comparandis, inquirendoque prudenter pa-

tienterque quid natura ferat, aut usus doceat, aut evidens ratio confirmet. Haec pristina simplicitas est, quae propter novitatis amorem diu non sine maximo Reipublicae detrimento obsolevit, cujus quod apud nos restitutor fuerit Franciscus Redius vir sane divino ingenio & prudentia singulari, quodque exemplo praeceptisque suis nos docuerit, qua ratione ingredi sine casu aut prolapsione vix possemus via omnium maxime lubrica, rem illum gessisse omnium saeculorum memoria dignam, ac pene caelestem judicare debemus. Vereor equidem ne cum de tanto viro dicendum susceperim, minuam potius, quam augeam ejus gloriam. Quid porro praestiterim nemo te melius judicabit, qui sic polles omni physica scientia, ut non modo aequorum expectationi, sed etiam iniquorum invidiae satisfacere potueris. Vale.

Pisis III. *Non. Martias* MDCCLXXIX.

FRANCISCUS REDIUS.

SI quis haud invidiofe perpenderit quae quantaque fluxerint ex libris Francifci Redii, quos complures brevi tempore edidit ad ufum hominum, & ad medicae artis, hiftoriaeque naturalis incrementum, fateri minime dubitabit fingulari Dei beneficio conceffum Etruriae hominem fuiffe, ut florentiffima Provincia in hoc gloriari maxime poffet, nullam effe philofophiae partem, quam ipfa e tenebris in lucem, ex fervitute in libertatem non revocaverit. Habuit ille, ut Galilaeus ceterique infigniores philofophi, objurgatores vituperatorefque, fed cum in incepto itinere conftanter perfeveraffet, demum effecit ut alteros fe reprehendiffe poeniteret, alteri fe didiciffe gauderent. Natus ille Aretii anno MDCXXVI. XII. Kal. Martii nobiliffima Etruriae urbe, nobiliffimifque parentibus Gregorio Redio, & Caecilia Ghincia, educatufque Florentiae mature praeparavit animum hu-

maniorum litterarum ſtudio ad ſapientiam concipiendam. Hujus rei cauſſa ad Academiam Piſanam venit, in qua ineunte Majo an. MDCXLVII. philoſophiae & medicinae laurea inſignitus fuit. Sunt qui narrant ducem & magiſtrum Redio fuiſſe in optima philoſophandi ratione Famianum Michelinium, poſtquam, ut fit, ad ejus ſcholam fortuito veniſſet; quod quidem minus vere affirmari exiſtimo. Perſcriptum enim invenio in monumentis ejusdem Academiae vocatum Michelinium fuiſſe ad tradendas mathematicas diſciplinas anno poſtquam Redius ſtudiorum curriculum confecit. Piſis quidem dum eſſet Redius maxime ſe applicuit ad familiaritatem Paganini Gaudentii, cujus magnum erat nomen in litterarum humaniorum, quas docebat, cultoribus. Valebat ingenio, vincebat omnes induſtria, perfecte eruditus Graecis non ſolum Latiniſque litteris, ſed etiam Haebraicis atque Arabicis, omnique eo, quod ad antiquitatem quomodocumque pertineret, orationem ſubito dicere non verebatur; quodque vehementiſſime in his ſubitis dictionibus ſe exercuiſſet, illud paratius atque accuratius dicendi genus negligere vi-

debatur. Quare minime eſt mirandum ſi multorum, quae reliquit, ſcriptorum fama ad noſtram uſque minime manſit aetatem. Illius certe opera & conſilia utiliſſima fuere Redio, qui incendebatur quotidie magis ad ſtudia oratoria atque poetica. Sed dum ipſe incertus eſſet quodnam curriculum habitura eſſet ſua induſtria, offertur illi munus tradendi humaniores litteras in Columnenſium Principum domo. Romae quidem illum fuiſſe an. MDCL. ſcriptum invenio, ibique frequentaſſe illuſtriores bibliothecas atque Academias, magnaque habuiſſe ſubſidia in illis ſuis philoſophicis exercitationibus a Raphaele Magiotto, quem poſt Galilaei mortem multo doctiſſimum philoſophum noſtram tuliſſe Etruriam vere videor poſſe contendere. Neapolim quoque conceſſit, cum in rarioribus exquirendis rebus naturalibus curioſus eſſet, cupiduſque doctos homines audiendi, ſibique conciliandi. Sed inter haec ſpectans Etruriam, & ad ſuos redire cupiens nihil potius habuit, quam ut aditus ſibi ad gratiam Ferdinandi II. Magni Etruriae Ducis daretur. Quod quidem ei facile fuit, cum tam cognatum nihil eſſet Principis ſapien-

tiſſimi ingenio, quam eos omnes complecti, in quibus non vulgaris eſſet vis rationis, cognitionis & ſcientiae. Et quidem non tam voce, quam praemiis Redium ad magna ſuſcipienda illico ſtimulare coepit; cumque de illius doctrina mira aliquando praedicaſſet, deſignaviſſetque jam medicum ſuum; *gaude*, inquit, *iſto tuo tam excellenti bono, & fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis*. Erat enim ſupra quam cuiquam credibile eſt modeſtus, dulcis, feſtivique ſermonis, & ad omne obſequium humanitatemque accommodatiſſimus. Multi tum erant, qui ſine inſtrumento rerum mathematicarum ad ullam rem illuſtriorem ſatis ornatum atque inſtructum accedere quem poſſe putabant, ſed cum ad earum intelligentiam minus a natura habuiſſet Franciſcus praeſidii, nil invita faciendum Minerva putavit, praeſertim cum aliae non deeſſent viae, quas ad gloriam proximas, & quaſi compendiarias eſſe intelligebat. Ad medicinam igitur & hiſtoriam naturalem omni errorum & mendaciorum genere contaminatiſſimas expurgandas ſe convertit, in quo tanta felicitate uſus eſt, ut earum diſciplinarum parens

jure dici possit. Illud & suscepit Redius, ut probaret exemplo suo hominibus, hoc vehementer interesse dignitatis & gloriae litterarum ab elegantia doctrinae eloquentiam minime segregare. Quemadmodum enim ille optimus orator est, ut ait Cicero, qui non temere & impudenter, sed ex arte dicit, & in dicenda caussa argumentis aptissime ductis texit orationem, & philosophiae studiis adjutus quocumque vult animos trahit, ita & philosophus ille probatissimus est, qui res magnas & obscuras inventas aperit, atque illustrat, & ab oratore instructus puris & electis verbis vestit res ipsas, ne obscure & perverse dicendo offendat eorum animos, qui in cogitando & quaerendo sunt defatigati. Ex multis autem dicendi generibus quod aequabile & temperatum est, non solum judicio & voluntate, sed sponte atque ipsa natura Redius excoluit in primis, effecitque, quod perpaucis adhuc contigisse video, ut par esset tum in numeris adstricta, tum in soluta oratione. Omnino, ut de Nestore & Ulysse dicebat Homerus, melle dulcior & nive candidior ex Redii ore fluere videbatur oratio;

quod quanti faciendum sit ex aliorum praesertim Scriptorum comparatione intelliges, quos omnes fere mala, quae tum vigebat, disciplina, pravaeque opiniones corruperant. Profluxit autem Redius primum ad hominum famam suis Italicis carminibus; cumque sua sponte deditus esset poesi, hanc etiam eo magis excolendam putabat, quod per eam ad sapientiam concipiendam animi praeparari & excitari consueverint. Pleraque ejus carmina sunt amatoria, quae legens aegre putabis illum ex aliis potius, quam ex se ipso horum argumenta sumpsisse, cum tot imagines, & illa pictura impetus commotionisque animi haud repraesentari posse videatur delicate, molliter, ac vere nisi ab eo, cujus sensus acerrime commoti fuerint. Valde illi placebat hoc poesis genus, quamvis voluptatum illecebris minime titillaretur. Sed ingenium Redii mollissimae cerae simillimum, quocumque is vellet, flectebatur ac torquebatur. Dulces adeo sunt versus illius, & ii praesertim, qui epigrammata Latine dici solent, ut Italicae poesis amatores non modo ipsos legant, sed etiam ediscant. Unus est sonus totius epigram-

matis, unus ſtylus, unum cogitatum; & quae in eo lucent ornamenta, adeo ſunt propria & venuſta, ut non in alienum, ſed in ſuum immigraſſe locum videantur. Fortaſſe unum alteri praeferes, omnia certe laude digna putabis, quamvis pleraque eorum feſtinanter nimium ad oblectandum animum majoribus curis ſtudiiſque feſſum ſe ſcripſiſſe Auctor fateatur. Adde his ſi placet carmina, quae ad amicos quaſi per ludum & jocum ſcripſit, ex quibus intelliges quantum valeret in illo perpetuae feſtivitatis genere. Sed vicit opinionem omnium Redius cum an. MDCLXXXV. Italicum Dithyrambum cum enarrationibus ſane copioſis atque eruditiſſimis (notae alieno ineptoque vocabulo appellari ſolent) in lucem emiſit. Hoc poeſis genus a Graecis inventum ad Bacchi laudes canendas, intentatum liquere Latini, ceteraeque nationes, ſi Italos excipias. Ante Redium quaſi adumbratam quamdam formam illius dedere Ugolinus Ubaldinius, Angelus Politianus, Benedictus Florettus, Nicolaus Villanius, & quem Redius ipſe certe imitatus eſt, Bonavita Capezzalius. Verum illud ipſum Poeta noſter perfecit, ac

tanta elegantia varietateque colorum ornavit, ut Graecos ipsos vicisse videatur. In disparibus numeris molliter & libere fluunt versus, neque duriter bina, aut plura verba Graecorum more interdum simul junguntur. Laudator est ipse Bacchus optimiorum vinorum, quibus Etruria mirum in modum abundat; quodque minime patiatur Ariadnam, cum qua loquitur, quidquam sibi reponere, id fortasse dandum est homini, cui vinum defusum est e pleno oenophoro. Ne tamen elinguis esse videretur procaci ingenio femina, hanc Redius in novo Dithyrambo laudantem induxit salubriores Etruriae aquas. Sed rudem & imperfectum hunc Dithyrambum reliquit, propterea quod alterius praestantiam minime aequare illum posse intelligebat. At dum poeticum ingenium in Redio praedicamus, id praesertim intelligi volumus ipsum fuisse ex maxime raro hominum genere, in quibus celeres mentis motus, qui sunt proprii poetarum, cum lenta & considerata philosophorum prudentia conjunguntur. Sic postquam exacuerat illam mentis aciem condendis carminibus, investigationi naturae dabat operam, omnia caute & patienter

perpendens non ad disciplinae cujusdam praecepta, sed ad rationem atque experientiam. Cum doleret inquinatam, perversam, conturbatam hominum stultitiis & deliramentis medicinam, non hanc se diligere minus debere putavit, quod esset deformior, sed misereri potius, ejusque dignitati, ut & hominum incolumitati consulere. Placuit sapiens illius consilium Ferdinando II. praesertim cum eidem nihil deesse arbitraretur ad illud ipsum exequendum. Ipsam auctoritatem, quam ei dederat, & quod medico semper, interdum etiam consiliario illo uteretur, plurimum valituram arbitrabatur ad retundendos pertinaces, petulantes, ac protervos medicos. Restabat igitur ut Redius qua voce, qua scriptis, qua exemplo opus magnum aggrederetur, in quo quidem minime desiderari est passus prudentiam, industriam, ac diligentiam suam. Multa expertus, multa diu meditatus non dicam hypothesibus & conjecturis, sed vix sibi ipsi credebat, nisi experientia saepius demonstrasset id verum esse, quod intendebat. Morborum, ajebat, plerumque ignorari obscurissimas caussas, vices, effectus, remediorum-

que poteſtates: fruſtra confugi ad elateres, aut atomorum figuras, aut ſalium ~~luctas~~, aut fermentorum licentiam, aut adfinitatum leges, occultaſque qualitates; idque ſupereſſe unum ad decus & famam nobiliſſimae ſcientiae, ſi ipſa ſoluta opinionum & ſententiarum vinculis in ſola naturae contemplatione conſiſteret, ſicque priſtinae redderetur ſimplicitati. Neque mediocris erat laboris repugnare viſis, & eorum obſiſtere auctoritati (atque haec late quidem dominabatur) qui invectis in medicinam alexipharmacis, cardiacis, & hujuſmodi multis medicamentis, quo ruere natura ipſis videbatur, magis magiſque illam impellendam putabant, & qui ſaepius violenterque exonerato ventre, ac ſanguine venis emiſſo, aut moto per vim ſudore, omnem vigorem, & quaſſo in corpore laguentes vires prorſus extinguere conabantur. Horum temeritatem cum increparet Redius, non ſatis praecipi poſſe judicabat, omnem medici artem in imitanda & adjuvanda natura poſitam eſſe, ſaepius cunctando reſtitui rem, nihil inconſiderate ac temere agendum, ſimpliciora remedia omnibus praeferenda; & quoniam in ſimilibus morbis

/pugnam ,

magnae ſaepe exiſtunt varietates ex varia orientes corporum & locorum natura, caeli tempeſtatibus, aliiſque hujuſmodi cauſſis, ut nullum fere in uſu artis perpetuum medico praeceptum eſſe videatur, hinc exacuendam mentis aciem ad meliora eligenda, rejiciendo contraria, ac nullum non ſtudium adhibendum ad tenendas res, in quibus non cauſſarum, ſed eventorum cognitio continetur. Acris iſthaec mentis vis, & ut ita dicam, ſagacitas cuncta celerrime cogitans, & illico quod probandum ſit maxime in unaquaque re dijudicans, quanta eſſet in Redio ex ejus ſcriptis conjici poteſt; quodque illa maxime exercitatione & conſuetudine judicandi augetur, nullam homo navus & prudens praetermittebat occaſionem perficiendi naturale bonum uſu, arte, & patientia prope incredibili. *A primo ortu medicinae ad noſtra uſque tempora*, ut affirmavit mihi aliquando vir medica doctrina nobiliſſimus Pringlejus, *vix quemquam invenies, quem cum Redio prudentiae laude audeas comparare*; quo praeconio non ſane video quid glorioſius ac magnificentius dici poſſit. Homo qui convellendum ſuſceperat de-

terrimum medicinae ſtatum, in quo illam novitatis amor, credulitas ac ſuperſtitio collocaverant, multos ferre debuit obtrectatores atque adverſarios; ſed ipſe propter ſalutem hominum inimicitias non ſolum non recuſavit, ſed etiam appetiit, neque terendum tempus putavit in refellendis imperitorum maledictis. *Qui me accuſant*, ſcribebat aliquando, *Hippocratem accuſant, quem auctorem me habere glorior, cujuſque aemulari exopto negligentiam potius, quam iſtorum temerariam atque obſcuram diligentiam*. Qua re innuere volebat cautiſſime tractandam artem medicam, ab ea violenta medicamenta removenda, & reduviam curandam, quoties vel minimum vetaret periculum medicinam capiti adhibere. Si quem vero inveniſſet Redius, a quo maximis ipſe efferretur laudibus, ſubridens reſpondere ſolebat: *quam magni, quam humiles ſumus, qui idcirco nominamur, quod nihil nos ſcire putamus!* Ceterum quis non laudabit Redii modeſtiam, cujus fama, ſicuti locupletiſſimus teſtis eſt Magalottus, quamvis ad Sarmatas, ad Svecos, aliaſque remotiſſimas nationes adeo pervenerit, ut fere inſtinctu afflatuque divino ejus praecepta,

tanquam oracula, fundi putarentur (1), nullius tamen inventi gloriam ipſe ſibi arrogabat, & illa ipſa remedia, quae in quibuſdam aquis invenit ad ſanandum aut morbum regium, aut teneſmon, aut tormina, ſe ab Aſclepiade aliiſque didiciſſe palam aperteque dicebat. Addebat etiam ſibi omnia paria cum iis medicis eſſe, qui paucis, neque incertis contenti medicamentis, prudenter, fideliter, amíce praeſto ſunt aegrotis, omnia ſecundum naturam adminiſtrantes. Miraberis fortaſſe tam cautum, & fere timidum medicum non alienum, ſi res poſceret, fuiſſe ab uſu hydrargyri, ſed cum in omni re gerenda moderatricem ſemper habuerit prudentiam, nihil ferme tentavit, quod ex ſententia minime ſucceſſerit. Cum Redius exacuiſſet illam ſuam mentis aciem ad optimum quodque eligendum, id praeſertim Provinciae ſuae ſe debere putavit, ut oppugnaret (2) ine-

(1) Vid. *Lettere familiari del Co. Magalotti* Part. I. lett. 13. p. 222.

(2) *Non ho prerogative da comparire* (ſcribebat ipſe ad Stephanum Pignattellium) *nel coſpetto dei primi uomini del noſtro ſecolo. Una ſola prerogativa riconoſco in me, ma ella è una prerogativa di deſiderio, e non di fatto. Deſidere-*

rei

ptam, & garrulam & odiosam circulatorum scientiam, qua non medicinam modo, sed omnes physicas facultates ii foede deformaverant. Ea propter nulli pepercit industriae, quo in Ferdinando II. magis magisque accenderet desiderium experiendi quid in quaque re verum esset: & quidem vix credibile est quot per Redium coram sapientissimo Principe capta sint experimenta, & habitae observationes de rebus aut ad anatomiam, aut medicinam, aut botanicam, ceterasque physicas facultates pertinentibus. Multis millibus aureorum nummûm stetisse Ferdinando narratur experimenta, quae a Redio instituebantur; sed hujusmodi impensas occupationesque fructuosas solum putabat Ferdinandus, non illas, quas ambitio, luxuries ac vitiosa consuetudo in Principum aulas induxerat. Tantum Ferdinandi amor erga Redium & disciplinas, quae ab eo colebantur, valebat, ut quotidie ejus congressus sermo-

rei di potere scioglíere gli uomini da quei lacci, o da quella cecità, nella quale sono stretti ed imbavagliati dalla birba, dalla ciurmeria, dalla ciarlataneria, dalla furfanteria de' medici ignorantoni, e de' Filosofi (chymicos innuit) *che tormentano i poveri cristiani e poi li fanno morire con cirimonia e con lusso di pellegrini e superstiziosi rimedj.*

nesque doctissimos requireret, & in frequentioribus urbis locis, ipsoque theatro cum eodem colloqueretur. Neque minoribus voluntatis significationibus quantum ei tribueret declarabat Leopoldus Princeps, a quo cum Academia *del Cimento* ad aemulandam Fratris gloriam condita fuisset, credibile quidem est ipsum in ea locum dedisse Redio, plurimumque ejus opera usum fuisse. Extat Redii ipsius epistola ad Carolum Datum, ut eum certiorem faceret, se assiduo & vehementi studio in rerum naturalium inquisitione cum aliis Academicis versari, multa nova se detexisse, & invenisse quoque rationem extrahendi sales ex lignorum, herbarum, florum & fructuum cineribus. Sed quantaecumque, quamque diuturnae essent ingenii contentiones, illud tamen se nunquam efficere posse putabat, ut non multo plura, quam quae sciebat, nesciret. Ex iis angustiis, in quas superiorum aetatum philosophi physicam conjecerant, in campum paullo patentiorem illam educere tantummodo sibi proposuerat, & viam quodammodo monstrare, qua veritatis amatoribus ingrediendum esset. Ex multis, quae seposue-

rat, publica luce donanda primum putavit, quae ad viperas pertinent, quod in iis res medica non minus, quam physica contineretur. Quo minus veri de iis fuerat memoriae proditum, hoc fuit Redius ad investigandum curiosior. Postquam certissimis experimentis probasset nihil esse venenati in vipera, nisi liquorem quemdam flavi coloris, quem in vagina, qua obducuntur canini dentes, contineri putavit, exposuit qua ratione is emittatur, & cum sanguine vulnerati morsu animalis, quod ad mortem inferendam necessarium est, commisceatur. Ipsos caninos dentes tum in maribus, tum in feminis binos esse, & ab imo ad summum usque excavatos, viamque veneno aperire ait. Istud autem venenum ubi generatur, & quomodo mortem affert? Non a fellis vesica, ut erat multorum sententia, illud ortum suum ducere putat, sed in capite gigni, & deferri ad vaginam per salivarios illos ductus, quos recentissime in humano corpore detexerat Thomas Wartonius, & in multis aliis inesse animalibus probaverat Laurentius Bellinius. Sed horum postremum pro certo affirmare non audet Redius, & prorsus

ſe ignorare fatetur quomodo vitam adimat venenum. Quid? Nonne optimus & graviſſimus philoſophorum quiſque fateri ſolet, multa ſe ignorare, & multa ſibi etiam atque etiam eſſe diſcenda? Viperini veneni quae quantaque ſit vis multis apertum facit experimentis: comparat etiam inter ſe plura genera venenorum, & quae de eorum medicamentis vulgo tradebantur, pleraque mentita & omnino falſa eſſe ſe manifeſto comperiſſe affirmat. Quamvis prolata a Redio de viperis talia eſſent, ut de iis affirmare poſſet, *haec omnia vidi*, extiterunt tamen in Gallia, ubi hujusmodi ſtudia ſero admodum expetita vix tum colebantur, qui ei ſe ſe opponerent, in ea perſiſtentes ſententia, nihil venenati eſſe in vipera, niſi illa irritata eſſet, & laceſſita ad offendendum eum, a quo ſe laeſam eſſe putaret. His cum reſponderet Redius illa ſecutus eſt, quae paullo ante propoſuerat, novis eadem comprobans experimentis, quae vel pervicaciſſimos convincere erroris potuiſſent. Sed opinionum vanitas ita iis temporibus animorum imbecillitatem torquebat, ut inſanorum potius viſis, quam doctorum hominum teſti-

monijs fides haberetur, & ſublata omnis veri & falſi nota eſſe videretur. Non Gallos, ſed Redium imitati ſapientes viri Meadius, Nicolſius & Fontana per experimenta viperarum naturam & fabricam iterum indagarunt, & nova multa in lucem protulere, quae ſuperiorum oculos effugerant. Obſervarunt hi non eumdem ſemper eſſe caninorum dentium numerum; flavum liquorem non exterius, ſed per internum canalem, qui eſt in iiſdem dentibus, a ſummo ad imum uſque excurrere, huncque non a vagina exprimi, ſed ab ampulla quadam, quae muſculis cingitur ſupernae maxillae, ad cujus latera poſita eſt, quaeque proprium ductum habet ad labia uſque alveolorum, quibus ipſi dentes inſeruntur. Ex multis pauca collegi, quod haec minime congruere videntur cum iis, quae Redius protulerat. Ceterum quod ad viperini veneni naturam pertinet, injuria a Meadio Redius reprehenditur, quia illud minime ſalſum acidumque eſſe putaverat. Cum in hujuſmodi rebus perquirendis inveſtigandiſque totus eſſet Redius, fieri tandem poſſe minime deſperabat, ut naturalis hiſtoria, & illa maxime pars, quae

ad animalia pertinet, veteribus purgaretur fordibus, & nova augeretur dignitate. Hujus quasi inventor & princeps (lubuit femper difciplinarum originem, vices progreffionemque inquirere) fuit Ariftoteles, qui liberalitate Alexandri excitatus, & multorum adjutus opera libros XIX. de animalium hiftoria, partibus, & generatione confcripfit, opus copiofum, eruditum, nec minus varium quam ipfa natura. Habet tamen fua vitia & quod ad ordinem, & quod ad rerum delectum pertinet. Majoribus etiam urgentur Plinius & Aelianus, poft quos per plura faecula jacuit fere in oblivione hiftoriae naturalis fcientia. Ut ipfa cum ceteris difciplinis revivifcere coepit, non ita multum provecta eft, quod antiquitas, quafi ipfa proxime ad Deos accederet, omnia vidiffe, omniaque praeoccupaviffe putaretur. Profecto fi Aldovrandus, Gefnerus, Moufetus aliique fingulari induftria viri tantum operae pofuiffent in inquirenda confulendaque natura, quantum ftudii collocarunt in interpretandis, exponendis exquirendifque veterum fententiis, melius fuorum famae, melius pofteritati profpexiffent. Sed haec

potius vitia temporum, quam eorum hominum dixeris, cum in omni re physica, quasi per caliginem perstringere aciem omnium mentium ipsius Aristotelis testimonium atque auctoritas videretur. Excussum est tandem hoc servile jugum, imminuta superiorum auctoritas, avocata philosophia ab inanibus speculationibus, ut in sola inquisitione naturae atque experientia consisteret; & quod ab hac esset approbatum confirmatumque, huic unice habita fides, cum hoc praecipuum esse munus philosophi putaretur obsistere visis, assensusque suos sustinere. Hanc quod secuti sint viam Malpighius & Redius, quodque principes multis extiterint ad suscipiendam & ingrediendam horum studiorum rationem, philosophiam egregiis inventis locupletarunt. At cum invitarent homines ad noscendam praesertim miram insectorum varietatem, proprietates dissimilitudinesque, haud mediocriter iis laborandum fuit, ut convincerent illorum errores, qui a putrore pleraque eorum gigni putabant. Hic primus quasi gradus fuit ad rerum hujusmodi scientiam; sed pertinaces, litigiosos oppugnatores ii invenerunt in ho-

minibus Jesuitis, Kirkerio praesertim, Bonannio & Fabrio, quod ea conditione atque eo fato nati esse viderentur magnarum rerum inventores (quis Galilaei, Cavallerii, Cassinii, aliorumque exempla ignorat?) ut se suaque ab iisdem hominibus defendere deberent. Sed ut res a Redio prolatas in libro, cui titulus, *Esperienze intorno agl' insetti*, propius attingamus, plurimis variisque idem comprobat experimentis, putrescentes animalium carnes ex se minime vermes gignere, nisi muscae aliaque huiusmodi insecta ova in iis deposuerint. Lepide ridet eos, qui aut putri de bove florilegas nasci apes, aut pressum humo bellatorem equum crabronis originem esse, aut de parte sepulta cancri exire scorpionem putabant, quae & alia hujusmodi multa quamvis poetarum esse somnia facile agnoveris, omnium tamen opinione firmabantur, tantum licentiae ad hujusmodi disseminanda mendacia dabat hominum credulitas. Hinc occasionem cepit Redius verum ortum ac generationem scorpionum explicandi, deque eorum, ac praesertim Africanorum (nam nostrates ferme sunt innocui) veneno, quae ipse primus

animadverterat exponendi. Dubitare videtur num perforatus sit eorum aculeus, in cujus extremo cum saepe vidisset, aquae guttulam albi coloris, dum ipse scorpio ad morsum incitaretur, id ei omnem tollere dubitationem debuisset. Sunt qui tria foramina, per quae scorpio foras venenum emittit, se vidisse testantur, sed probabilius bina tantummodo esse dixeris ad aculei latera posita, ut est loculentus auctor Felix Fontana (1). Tota redundat eruditione atque lepore Redii oratio ubi confutat aut Honorati Fabrii, aut Athanasii Kirkerii futiles & commentitias sententias de quorumdam animalium ortu: parcebat enim adversariorum dignitati, in quo ipse servabat suam; quod est hominibus facetis & argutis difficillimum, habere rationem hominum & temporum, & ea, quae occurrant, cum salsissime dici possint, tenere. Miraberis profecto hominem, quo non felicior alter fuit in convincendis non vulgi modo, sed & illustriorum philosophorum erroribus, turpiter lapsum fuisse in explicanda generatione vermium, qui in interiori parte fructuum,

(1) *Ricerche fisiche sopra il veleno della vipera* pag. 52.

leguminum, plantarum, harumque tuberibus inveniuntur. Ait enim haud improbabili argumento affirmari poſſe animam, vel virtutem illam, a qua flores & fructus in vivis & ſenſu quodam praeditis plantis generantur, cauſſam & originem hujuſmodi vermium eſſe, ipſoſque fortaſſe fructus magis quam ad uſum hominum, ad generationem eorumdem vermium, cum matricis vice fungantur, procreatos eſſe. Qua de re ſeparatum opus edere meditabatur cum hac inſcriptione: *Storia de' varj e diverſi frutti ed animali, che dalle querce e da altri alberi ſono generati*, quod e manibus depoſuit, poſtquam Malpighius ſuam *de gallis* diſſertationem in lucem emiſit. Quin immo, ut ipſe Malpighius teſtatur (1) de ſua priſtina ſententia deceſſit, illi prorſus aſſentiens vermes omnes, quos abditos reperimus in interiori parte fructuum, leguminum, & vel eorum, quae magis tuta videntur a muſcarum injuriis, & in omnibus morboſis plantarum tumoribus, ortum habere ab ipſarum muſcarum ovis. Ceterum ut erat Redius veritatis amantiſſimus, nihil tam indignum Sa-

(1) Pag. 78. *Oper. Poſth. edit. Venet.*

pientis gravitate & conſtantia putabat, quam aut in falſo perſiſtere, aut quod non ſatis explorate perceptum eſſet & cognitum ſine ulla dubitatione defendere: quapropter erraſſe ſe non angebatur, notatione gaudebat, & tam facile errata ſua confitebatur, quam alius obſtinate defendere ſolet. Id etiam ex iis intelligi poteſt, quae attulit in hoc ipſo, de quo loquimur, libro, ut probaret cor viperarum unam tantummodo auriculam, atque unum habere cavum, ſe ipſum reprehendens, quod huic contraria ſententiae, ſpecie rerum deceptus, alio in loco aſſerere minime dubitaverit. De metamorphoſi quorumdam inſectorum, & eorum praeſertim, quae erucae dicuntur, ſic loquitur Redius, ut dum multa iis temporibus abdita prodit, quaedam in incerto relinquat, & quaedam etiam minus vere tangat; quibus de rebus omnibus accurate ſane diſputat Antonius Valiſnerius (1), ad quem hiſtoriae naturalis ſtudioſos delegamus. Permulta alia collegit Redius, ut erat in omni re naturali curioſus, de iis inſectis, quae in hominum & brutorum corporibus inveniuntur,

(1) *Dialogo 1. intorno la curioſa origine degl' inſetti.*

& pediculorum varia genera pro varia animalium, quibus adhaerent, natura minute describit. Coarguitur tamen a Bidloo (1) aliisque, quod male expresserit figuram & formam vermium, qui aut in vervecum hepate, aut in cervorum cerebro reperiuntur, quod idem dixeris de aliis vermibus maximeque de frumentario; sed veniam illi dandam puto, quod non adeo perfectis uti potuit microscopiis, qualia nunc magnorum artificum ingeniis elaborata habemus. Librum, qui haec continet, in vulgus edidit Redius an. MDCLXXXIV. instituitque ad Carolum Datum singulari eruditione virum, & ingenii felicissimi, atque ad omnia, quod de Catone dictum accepimus, versatilis, ex cujus judicio magnum pondus accessurum sperabat ad retundendos adversarios, qui & voluntatem nocendi in iracundia, & vim in ingenio habebant. Quoniam vero hoc sibi sumpserat Redius, ut errantibus & vagis opinionibus philosophorum de insectis stabiles certasque sententias opponeret, novum opus aggressus est, quod inscripsit; *Osservazioni intor-*

(1) *Observat. de animalculis in ovino aliorumque animantium hepate detectis Lug. Bat.* 1698.

no agli animali viventi, che si trovano negli animali viventi. Permagni quidem aestimari debent ea, de quibus dicitur, non tam eorum praestantia (ut enim elucet mira Dei sapientia in tot minimorum animalium fabrica, varietate atque proprietatibus!) quam novitate: sed ex eruditionis copia, ex orationis elegantia atque splendore magnus ad illa cumulus accedit, ut hac re una potuisse videatur Redius in eam gloriam, in qua nunc est, celebritatemque venire. Sic studia, quae neglectu hominum atque fastidio obsoleverant, in honore esse coeperunt, ac revocata philosophia ad dignitatis gradum, in quo eam illi non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimi auctores & magistri Plato atque Aristoteles collocaverant. Exordiri voluit Redius opus suum a descriptione serpentis, cui duo erant capita. Cum in eo duplicata viscera reperisset, duplici quoque eum moveri anima putavit, & quidem sinistrum caput septem horis serius, quam dextrum mortis signa dedit. Ejus morsum, quem venenatum & pestiferum fore putabat, innocuum expertus est; non propterea tamen ipsum carere veneno affirma-

vit, cum plura ſint animalia, in quibus ſopita ac pene extincta eſt vis veneni hiberno tempore, quae verno, ac praeſertim aeſtivo reviviſcit. De viperis etiam hoc loco loquitur, cum ſaepe ſoleret ab eo quod ſibi propoſuerat digredi. Accedens tandem ad praecipuum operis argumentum formam exponit eorum vermium, quorum ſedes eſt in diverſis viventium animalium partibus; & ex quampluribus, quos nominat, nonnullos elegit, ut per eos oſtenderet quam ſolers ſubtiliſque ſit deſcriptio partium, quamque admirabilis fabrica membrorum. Magna cura & diligentia quaeſivit omnes minimas partes lumbricorum, & quaenam ſimilitudo eſſet inter eos, qui in hominum aliorumque animalium viſceribus, & in terra degunt, ex quo aliquid ſe colligere poſſe ſperabat, quod ad rem medicam pertineret. Sed diſſimili natura eos eſſe comperit. In magna & involuta canalium copia mirabiliter indicavit uniuſcujuſque munera; & dum inquirit quomodo foetus ſuos illi procreent, nullum invenire potuit diſcrimen inter marem & feminam, quapropter minime aſſerere dubitavit humanos lumbricos herma-

maphroditos esse. Quoniam haec male acceptum iri putabat a molestis & odiosis Peripateticis, similia exempla ad illos convincendos in aliis animalibus quaesivit. Invenit tandem in cochleis nudis, & domiportis, in quibus quid inter marem & feminam intersit non distinguitur. Priorum fabricam praesertim indagavit exposuitque Redius, sicque procreationi illas operam dare animadvertit, ut hac in re nihil commune habeant cum ceteris animantibus. Eadem ferme quae Redius, annis post quatuordecim protulit de nudis cochleis Verneyus in actis Parisinae Scientiarum Academiae, Auctoris nomine, a quo sumpserat, occultato. Nec defuere e nostratibus, qui observationes Gallorum hujusmodi in rebus extulerint, quod hoc sit fere Italis commune vitium (dicam aperte quod sentio.) ut bona sua, quae & multa sunt, & exteris nationibus invidenda, parvi ducant; aliena, quamvis sane mediocria, sic adament atque suspiciant, ut pretium rebus, libris praesertim, non nisi peregrinitas apud eos facere videatur. Sed illuc revertor. Nullum cochleae genus, quin immo nullum aut

terreſtre aut marinum animal ſine corde eſſe poſſe probat Redius adverſus Bonannii ſententiam, qui profitebatur Italis ſuis ſe veriſſimam philoſophiam exhibiturum, dum in praeclariſſima inventa Malpighii & Redii petulanter invaderet. Hac occaſione, novis allatis experimentis, illud ratum, firmum ac fixum eſſe voluit Redius, nihil *ex putri*, ut loquebantur, naſci; ita tamen diſputat homo natura leniſſimus, & a contentionibus, ſi quis unquam alius, abhorrens, non tanquam adverſarium convincere, ſed verum unice invenire velle videatur. Naturam quorumdam animalium (id enim ſequitur) quae terra aut arena nutriri videntur, exponit, de hirudinibus, de teſtudinibus, quae ſpoliatae cerebro per plures menſes vivunt, de anguillis (ac de his quidem ſeparatum opus edere meditabatur, quod minime perfecit) de leporibus, de innumeris pene vermibus, quos in variis avibus quaeſivit, inaudita multa profert; cumque ea diceret, quae ſibi erant in promptu, nonnullis fortaſſe videbitur ſcriptis Redii deeſſe lucidus ordo, cui primas nunc tribuere ſolemus. Extremo libro refert ſe iterum ad ter-

restres lumbricos, ex quibus illud erat, quod praesertim vellet habere cognitum, quibus gaudeant & excitentur rebus, & a quibus abhorreant atque extinguantur. Sic enim sperabat se facile mederi posse humanis corporibus, quando a rotundis hisce vermibus illa divexantur. Sed hujusmodi curationes, seu potius experimenta, quibus eae innituntur, argutula sane epistola oppugnavit Jacobus Sinibaldius (1), cum aquas, saccharum, omnesque sales stomachi calore concoctos ac fermentatos, priusquam ad sedem & locum vermium perveniant, pristinam illos aut amisisse, aut mutasse vim & naturam non levi argumento contenderet. Et haec quidem ferebat Redius fronte, ut putabatur, & volebat bellissime: sed angebatur intimis sensibus, cum multa ab aliis vel iracunde, vel insolenter, vel in omni genere stultitiae insulse & arroganter contra id dicerentur, quod omnes habebat in se numeros veritatis. Quoniam vero latissime patere videbatur illa philosophiae pars, quam Italicis litteris illustrandam susceperat, nihil fere intermisit postea nec dispu-

(1) *Edita est Romae an. 1687. apud Jo. Angelum Mutium.*

tare, nec ſcribere, effecitque etiam ut nobiliſſimi ſuorum diſcipulorum (ſcholas enim Graecorum more domi habebat) in eaſdem exercitationes operam darent. Hi autem praeceptoris voce quotidie admoniti illam perfectam philoſophiam eſſe, quae de maximis quaeſtionibus copioſe poſſet ornateque dicere, illius gloriae tum ſe reſponſuros eſſe judicarunt, quando prudentiam cum differendi elegantia junxiſſent. Itaque nihil elegantius & accuratius iis libris, quos aut Petrus Paullus Sangallus de culicibus, aut Stephanus Lorenzinius de torpedinibus, aut Joannes Caldeſius de teſtudinibus tum terreſtribus tum maritimis in vulgus, diverſis temporibus, edidere. Sunt qui putant Redium iis hominibus non modo auctorem fuiſſe ad illa opera ſcribenda, ſed adjutorem quoque ſe praebuiſſe, quod cum nobis nullo certo argumento conſtet in medio relinquimus. Cum eſſet quidem Redius moribus facillimis humaniſſimiſque, nihil tam optabat quam impertiri ceteris praeſtantiam doctrinae, quam conſecutus fuerat, multorum favere induſtriae, honori atque fortunae, quae quidem complere ajebat beatiſ-

ſimam vitam, qua benevolentiſſimorum Principum beneficio fruebatur. Non defuere tamen qui crederent tam facile illum invidere ſolitum iis, quos gloria pares aut ſuperiores ſe habiturum ſuſpicabatur, quam favere inferioribus. Quibus profecto non auſim aſſentiri, quod non deceat de viris fama probatiſſimis ſuſpicionibus judicare. Sed quoniam Redio maledici deeſſe non poterant, eo pervenit nonnullorum aut audacia, aut credulitas, ut ficto officio & ſimulata ſedulitate coram religioſiſſimo Principe religionis munia illum obire dicerent. Sed has accuſationes miſſas facio (dilui enim facile poſſunt ipſa epiſtolarum Redii lectione, quarum multae ejus in Deum ſinceram pietatem indicant) repetamque narrationem rerum in ejus ſcriptis contentarum, quae ut illius gloriae ſeges & materia fuerunt, ſic praecipuum hujus commentarioli argumentum eſſe debent. Placuit Redio uno libro multa, eaque varia ſine diſpoſitione atque ordine, quo tamen nihil pulchrius in omni ſcriptorum ratione, comprehendere. Haec enim omnia opportuniſſima fore judicavit ad ſanandos eos, quorum aures ſem-

per patebant circulatorum mendaciis, quique nihil nisi fallacibus judiciis probabant. Profecto proprium erat officium ac munus hominis, qui ad tutandum, conservandum & juvandum genus humanum natus videbatur, revocare omnia ad experientiam, praesertim cum saepe accideret, ut quae remedia nonnullis malis inventa putabantur, ea nulla essent. Nemo tunc erat, qui Indicos lapillos quosdam, quos gigni opinio erat in quorumdam serpentum capite, & in magnorum lacertorum, aliorumque animalium stomacho, sanare non posse crederet venenatorum animalium morsus, dolores nephriticos, & ipsum calculorum morbum. Magnum remedium esse putabatur in armadilli (sic Hispani vocant genus quoddam testudinis maritimae) ossibus & cortice adversus surditatem, morbumque gallicum; & mira prorsus praedicabantur de aliis animalibus, de variis radicum generibus, adeo ut quidquid ab Indis ad nos deferretur, tanquam singulare aliquod Aesculapii donum non vulgus modo, sed & plerique sapientum suspicerent ac venerarentur. Has aliasque bene multas hujusmodi opiniones (non enim vacat singulas refer-

re) falsitatis ut convinceret Redius, scribendum suscepit librum, cui titulum fecit: *Esperienze intorno a cose naturali*, in quo dum saepe digreditur a proposito, multa alia quasi semina scientiae spargit. Merito efferruntur quae de cervis exposuit, nec non de torpedine, cujus torpefacientem vim primus omnium sedem habere docuit in duobus illis falcatis musculis, quorum extrema cutem dorsi & pectoris tangunt. Horum mollissima est materia, cum ex aqueis vesiculis varia figura praeditis constare videantur. At cum praesertim sibi proposuisset Redius secernere omnia fucata & simulata a sinceris & veris, non recentiorum modo, sed & veterum philosophorum plures errores notat atque emendat; grammatici etiam interdum partes agit in horum scriptis interpretandis, cum esset litteris Graecis & Latinis eruditissimus; errata quaedam Scriptoris commentariorum Academiae Florentinae indicat, tantamque eruditionis copiam cum ubertate orationis conjungit, ut eum multi in hujusmodi philosophicis scriptionibus sibi tanquam exemplar ad imitandum proposuerint. Miraberis praesertim ingentem

Scriptorum, quos nominat, numerum, neque Graecos modo, Latinos & Italos, ſed Arabos, Gallos, Hiſpanos & Luſitanos, ex quo conjici poteſt veriſſimam illam putaſſe Plinii ſenioris ſententiam: *nullum eſſe librum tam malum, ut non aliqua parte prodeſſe poſſet*. Tot Scriptorum referens ſententias id praeſertim oſtendere volebat Redius, perverſum eſſe illud philoſophandi genus, quod totum alienis teſtimoniis auctoritatique innitebatur, quapropter apud eum ſaepe haec oratio uſurpata eſt, ut nihil praeter experientiam rite ac ſaepius habitam in univerſa phyſica diceretur eſſe tutum. At cum Jeſuitae omnia fere gymnaſia tenerent, plerique hominum diſcum, quam philoſophum, audire malebant: extitere etiam, qui, libris editis, ſapienter ſe geſſiſſe Athanaſium Kirkerium affirmarent, cum derideret eos, qui omnia vellent confirmari ſenſibus, nulla aut mediocri tributa fide Scriptorum teſtimoniis (1).

(1) *Prodromo Apologetico alli ſtudj Chircheriani, Opera di Gioſeffo Petrucci Romano, nella quale con un apparato di ſaggi diverſi ſi dà prova dell' eſquiſito ſtudio che ha tenuto il celebratiſſimo Padre Atanaſio Chircher circa il credere alle opinioni delli Scrittori sì de' tempi andati, come de' preſenti, e particolarmente intorno a quelle coſe naturali dell' India ec. Amſterdam* 1687.

Omnium autem ineptiarum, quae ſunt innumerabiles, haud ſcio an ulla ſit major, quam ut ille ſoleret quocumque in loco, quoſcunque inter homines de ſuis fictis & commentitiis fabellis argutiſſime diſputare, non intelligens ſe a prudentioribus derideri. Itaque Redius vicem hominis dolens, qui ob praeſtantiam ingenii & eruditionis clarus & magnus eſſe poterat, multa cum eo locutus eſt, quae ad ejus ſanandam mentem pertinere arbitrabatur, & ad eum quoque inſtituit librum *de experimentis rerum naturalium*, ut in eo non adumbratam, ſed expreſſam verae philoſophiae formam intueretur. Praeter haec, quae expoſuimus, alia ſunt, quae explicationem illuſtrem & perpolitam deſiderare putavit Redius. Acaros, qui ſub cute generantur, ſcabiei cauſſam eſſe probat, quapropter ſine periculo, contra ac putabatur, poſſe nos huic mederi morbo illos perdendo vermiculos, qui cum facile carni ac linteis adhaereſcant, inde oriri affirmat ejuſdem morbi contagia. Hos vermiculos aliqua in parte teſtudines referre dicit; albos eſſe, ſi dorſum excipias, in quo fuſci aliquid apparet, cum pilis longis & rariori-

bus, ſex habere pedes, agiles eſſe & pronos ad motum, & in extremo acuminato rictu bina eoſdem exerere cornicula. Horum explicata figura ac proprietatibus, ortum, incrementum & mutationes perſequitur aliorum vermium, & eorum praeſertim, qui e durioribus lignis, e rubeis betis, e ſeminibus oleoſis, ut ſunt amygdalarum, avellanarum, aliarumque nucium, ex arefactis dulcioribus fructibus, atque e caſeo enaſcuntur. Sed quoniam in his omnibus, quae expoſuimus, pauca quaedam ſunt, quae obſervatoris diligentiam effugerunt, non mediocris laus danda eſt Antonio Valiſnerio, qui quod ſcriptis Redii deeſſe videtur, ſupplevit (1). Porro ea eſt naturalis hiſtoriae difficultas, ut illa agro non ſemel arato, ſed novato & iterato per induſtres cultores indigeat, quo meliores foetus poſſit & grandiores edere. Quamobrem Redio ſapienter momenti libenter aſſentimur, pleraſque res a natura occuli atque involvi, & idcirco nun-

(1) *Vid. volum.* 1. operum Redii quae edita ſunt Venetiis an. 1712. Etenim in hujus extremo extant: *miglioramenti e correzioni d' alcune ſperienze ed oſſervazioni del Sig. Redi fatte dal Sig. Antonio Valiſnieri e regiſtrate dal Sig. Dott. Girolamo Gaſperi Veroneſe.*

quam non remittendum laborem in iis quaerendis; permulta videri explorata, quae aut falsa, aut dubia sunt; res plane certas ita modicas & paucas esse, ut plerumque bellum sit confiteri potius nos nescire, quod non bene novimus, quam levia & commentitia effutiendo simplicis veritatis amatores nauseare. In his scriptionibus quamvis attentissime versaretur Redius, nunquam tamen intermisit medicinam facere, quod egregie non modo iis, qui utebantur ejusdem opera, sed etiam in vulgus gratum esse sentiebat. Itaque domus ejus celebrabatur, ipse deducebatur, salutabatur, consulebatur, unaque vox omnium erat, neminem tulisse Etruriam illo aut gloria clariorem, aut auctoritate graviorem, aut humanitate politiorem. Sensit quidem non vulgari modestia vir ultra quam fines Italiae sunt famam suam peragrasse, cum nobilissimi Gallorum, Germanorum & Britannorum ab eo de rebus medicis consilia petiissent, cum munera eadem de caussa vel ab ipsis Turcis, qui in Affrica dominabantur, accepisset, & cum exterorum multi se in hoc Magno Duci invidere dicerent, quod tam frugi, tamque claro viro

illi frui liceret. Nam honores & copiae non superbiae ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem & materiam dederant. Nullam quidem in Redio sive morum sit, sive ingenii virtutem invenies, quae generi hominum non fructuosa fuerit; sed praesertim gratissima laus eorum factorum habetur, quae suscepta videntur ad excitandos studiosos adolescentes ad gloriam, ad eorum mentes erudiendas ac veritatis amore inflammandas sine emolumento ac praemio. Eminebat is etiam, & excellebat ipsa Principum suorum, quae plurimum commendat, gratia, quibus cum serviret, non minus considerabat quid eorum salus exigeret, & quid eorum eruditissimae aures appeterent, quam quid virtutibus deberetur. Quod vero Ferdinandus, & Leopoldus fratres sic litteris sustentarentur ac recrearentur, ut mallent in illa sedicula, quam olim Laurentius Mediceus habuit sub imagine Platonis, quam in solio sedere, & cum Redio aliisque litteratissimis viris, quam cum sui similibus familiariter vivere, id profecto multorum triumphis antepono. Maxima pars experimentorum de rebus physicis,

quae caussam dederunt Redii scriptis, coram iisdem Principibus habita fuerunt, de quibus satis dixisse videbor, cum commemoravero quae pertinent ad sales factitios, eorumque usum in medicina, ad vitreas guttas, quae in aliqua parte fractae in minutissimum statim abeunt pulverem, & ad examen cujusdam aquae, quae mirabiliter omnes sanguinis fluxiones cohibere falso dicebatur. Atque hi sapientissimi Principes cum minime ignorarent Redium eadem mentis acie, qua plurimarum rerum vim naturamque viderat, hac quoque adspicere, quae ad dicendi artem pertinebant, ei munus an. MDCLXV. assignarunt docendi Etruscas litteras in Academia Florentina. Post hoc mandata ipsi & aliis doctis viris dederunt de augendo, ac tertio edendo Etrusco lexico, qua quidem in re quamvis non mediocriter adlaboravit, consultis praesertim veterum scriptorum codicibus, quorum festivam copiam habebat, quorumque nonnullos edidit, non praecipuae tamen illius partes fuerunt, quod aliis gravioribusque distineretur occupationibus. Nihilo tamen minus facile non quem invenies, cui aeque ac Redio debeat Etrusca

lingua. Genus orationis ſecutus elegans, come, urbanum, temperatum, quod quidem mores ſcriptoris exhibet, veluti Auguſtus gloriari potuit, ſe *cacozelos*, & *antiquarios*, *ut diverſo genere vitioſos*, *pari faſtidio ſpreviſſe* (1) *cincinnos*, & *reconditorum verborum foetores perſecutum fuiſſe*, effeciſſeque ne amplius dominaretur in ſcholis fex philoſophorum, ſimioli illi cum annulo & toga, qui quod barbare non eſſet dictum, non putabant Ariſtotelium. Quod praecipuum ſcriptoris munus duxit ſenſum animi apertiſſime exprimere, ac necubi lectorem morari, non dubitavit nomina cum praenominibus ſaepius repetere, & iterare quidquid detractum adferret aliquid obſcuritatis, etſi gratiam augeret. Nec elegantia ſolum, ſed etiam omni lepore atque feſtivitate affluebat, cum vellet narrationibus movere riſum, ſive mendaciunculis, quod vere narrare poterat, adſpergeret, ſive ſingeret. Temporis autem, loci & perſonarum ratio, & ipſius joci moderatio & temperatio diſtinguebat philoſophum a ſcurra. Dixiſſes hominem

(1) Svet. in vita Aug. 5. 86. Vid. Redii epiſtolas Tom. IV. p. 146. Venet. edit.

ore, vultu gravem, & ferme severum minime ad jocum fuisse factum: verum ejus facetiae non in re, sed in verbo erant positae. Permulta acute & salsissime dicta inveniuntur in ejus familiaribus epistolis, quarum plures nos quoque edidimus (1). Atque haec omnia quidem, quae a me dicta sunt de Redii elegantia atque eruditione, sic accipi volo, ut non modo laude, sed etiam admiratione, praesertim si tempora, quibus scripsit, inspicias, digna judicentur. Quod ad res, de quibus scripsit, quamvis sint & magnitudine praestabiles, & novitate primae, non ita tamen sunt propriae illius, ut competitores, a quibus fuerit victus, non habeat. Malpighius certe, qui haec naturalis historiae studia paullo post Redium excolenda suscepit, longius in iis processit; & si a Redio vincebatur prudentia in medicina facienda, illum quidem plurimum superabat rerum anatomicarum scientia, & magnitudine quadam ingenii prorsus ad inventa facti. Se ab eo cupivisse laudari aperte & ingenue aliquando confessus est Redius;

(1) Inter epistolas Laurentii Magalotti, & in vol. II, *delle lettere inedite degli uomini illustri*.

nec celebratus modo fuit, ſed etiam conſultus de rebus ad medicinam pertinentibus. Omnes quidem, qui magnum aliquid memorandumque fecerunt, venia digniſſimos judico, ſi, tanquam mercedem laborum, laudes laudatorum virorum expetunt. Gloria enim virtuti reſonat, tanquam imago; quae quia recte factorum plerumque comes eſt, non eſt bonis viris repudianda. Qui ingenuis ſtudiis artibusque delectantur, expectabunt a me, ut commemorem quoque Redium perſtudioſum fuiſſe muſices & picturae, & omnia honeſta dilexiſſe, quae cum hominum utilitate & voluptate eſſent conjuncta. Omnino neſcire videbatur quid eſſet otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen nihil agere, nihil eſſe; adeo multa & diverſa ſtudia illius animum occupabant. Dum ruſticaretur cum Magno Duce ſemper aliquid ſcribebat & inquirebat, quod ad hiſtoriam naturalem pertineret, cui rei indicio ſunt plures ejus familiares epiſtolae, quae diverſorum animalium naturam & fabricam accurate deſcribunt (1). Neque ſenectus coegit eum a ſuis exer-

(1) Tom. IV. operum pag. 134. 139. 143. 155. & alibi.

exercitationibus ceſſare: fuit enim ſemper operoſa, & ſemper agens aliquid & moliens, tale ſcilicet, quale illius ſtudium in ſuperiore vita fuit. Porro quid eſt glorioſius ſenectute ſtipata ſtudiis juventutis, decorata comitatu nobilium adoleſcentium, & recordatione ſuſtentata pure, utiliter & eleganter actae aetatis? Itaque nihil ſe habere dicebat Redius, quod illam incuſaret, ac de morte ſic loquebatur, ut aequiſſimo animo hanc expectare videretur (1). Chriſtianus enim animus erigens ſe ſe futuram beatitudinem ita proſpiciebat, quaſi cum exceſſiſſet e vita, tum denique victurus eſſet. Piſis cum moraretur Redius in comitatu Magni Ducis, in cubili mortuus inventus eſt mane Kal. Mart. an. MDCXCVIII. Ejus cadaver, ſicuti juſſerat, Aretium delatum eſt, tumuloque conditum cum hac inſcriptione: FRANCISCO REDI PATRITIO ARETINO GREGORIUS FRATRIS FILIUS. Multi ejus caſum deplorarunt, & laudatus publice fuit Piſis, Florentiae, & Romae quoque ab Arcadibus collegis ſuis tum ſoluto, tum numeris vincto ſermone. Extat panegyrica ora-

(1) Ved. Tom. II. 129.

tio, quam de eodem habuit in Academia Furfureorum Antonius Maria Salvinius, qui licet ipsi omnia summa tribueret, primum tamen atque universum fere argumentum, in quo exultaret oratio, esse voluit ejus in amicitia fidem, constantiam, humanitatem, benignitatem, quidquid demum hominem homini commendat. Redii quidem praecipua laus fuit ita se gessisse in tribuendis officiis, ut non minus a minoribus, quam a Principibus amaretur. Solent plerique dum verentur ne gratiae potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequi. Sed ab hoc vitio aberat longius Redius; neque minus eos oderat, qui intolerantius se jactant, & aequabilitatem communis juris praestantia dignitatis aut fortunae suae transeunt. Atque ex multis amoris & existimationis signis, quae habuit Redius a Cosmo III. illud maximi facere videbatur, quod tribus numismatibus a peritissimo artifice Maximiliano Soldanio elaboratis, aeternitatem immortalitatemque, ut ipse ajebat, sibi donaverit. Profecto si idem studium esset Principibus omnibus ornandi claros viros gloriolae insignibus,

non adeo langueret juventus, & perinde, atque deberet, in laudis & famae cupiditate versaretur.

OPERA EDITA.

T. I. In referendis Redii operibus eum sequemur ordinem, quo disposita fuerunt a Gabriele Hertio Typographo, cum eadem Venetiis ederet an. 1712. adjuvante maxime Antonio Valisnerio.

Esperienze intorno alla generazion degl' insetti. Haec experimenta edita primum fuere Florentiae an. 1668. in 4. Ex Italico in Latinum conversa fuere ab Andrea Frisio, & edita Amstelodami an. 1671. in 12.

Osservazioni intorno agli animali viventi, che si trovano negli animali viventi. Liber hic prodiit primum Florentiae an. 1684. in 4.

Osservazioni intorno a' pellicelli del corpo umano. Hae observationes nomen prae se ferunt Jo. Cosmi Bonomi, editaeque sunt Florentiae an. 1687. Josephus Lanzonius eas Latinas fecit.

T. II. Esperienze intorno a diverse cose naturali e particolarmente a quelle che ci son portate dall' Indie. Opus istud typis impressum primum fuit Florentiae an. 1671., secundo vero Amstelodami an. 1675., cum in Latinum sermonem conversum ab Andrea Frisio fuisset.

Osservazioni intorno alle vipere. Liber impressus primum Florentiae fuit an. 1664. Conversus etiam in Latinum fuit, relatusque cum aliis Redii operibus inter Miscellaneas Germanicae Academiae Curiosorum.

Lettera sopra alcune opposizioni fatte alle osservazioni intorno alle vipere. Haec epistola edita primum Florentiae fuit an. 1686. Ipsa quoque Latinitate donata fuit ab Andrea Frisio.

Osservazioni intorno a quelle gocciole e fili di vetro che rotte in qualsisia parte tutte quante si stritolano. His quoque locus datus est inter Miscellaneas Academiae Curiosorum.

Esperienze intorno a quell' acqua che si dice che stagna subito tutti quanti i flussi del sangue, che sgorgano da qualsisia parte del corpo. Haec experimenta primum exiere in lucem Romae: *Giornale de' Letterati di Roma dell' an.* 1673. 31. *Agosto*.

Lettera intorno all' invenzione degli occhiali al Sig. Paolo Falconieri. Hanc epistolam Sponius in Latinum convertit, ediditque Lugduni an. 1683. cum aliis scriptis suis. Edita secundo Florentiae fuit an. 1690. nonnullis in locis aucta & emendata.

Esperienze intorno a' sali fattizj. Haec experimenta in lucem emissa primum fuere a Scriptoribus *del Giornale de' Letterati di Roma an.* 1674. 30. *Maggio*.

Lettere varie familiari.

Etimologie Italiane tratte dalle origini della lingua Italiana di Egidio Menagio.

T. III. Bacco in Toscana colle annotazioni.

Sonetti. Horum Epigrammatum magnificentissima est editio Florentina, quam faciendam jussit Ferdinandus Princeps Mediceus an. 1702

Giunta di varie poesie.

T. IV. Lettere. Quaedam harum epistolarum impressae fuerunt *ne' supplementi al Giornale de' Letterati d' Italia*. Plures etiam edidit Facciolatus in *Ortografia moderna Italiana*. Nunquam

satis laudari possunt hae Redii familiares epistolae ob sermonis elegantiam, & ob eruditionis & doctrinae copiam. Ex his multa intelligi possunt ad Redii vitam pertinentia; quot & quam illustribus ipse floruerit amicitiis, quantaque in opinione doctrinae fuerit vel apud exteros Principes. Ludovicus XIV. Galliae Rex Redii Dithyrambum ad se mitti curavit; Christina Svecorum Regina Redium quamvis absentem inter Academicos suos legit cum singularibus declarationibus amoris atque existimationis, quae & alia hujusmodi multa satis indicant quam illustris & pervagata illius fama esset. Nomen etiam ejusdem ut multorum celebratum & illustratum est scriptis l Salvinus Salvinius in commentariolo, quod de vita Redii scripsit, illos nominat omnes, qui Redio ingenii monumenta dedicarunt. Cum dono accepisset Hertius ab heredibus Redii quaedam hujus scripta, his se quintum operis Redii volumen confecturum spopondit. Qua de caussa vero fidem minime liberaverit ignoro. Nos quoque inter Magalotti familiares epistolas plures edidimus, quas ad eum Redius scripsit. Vid. Vol. I. Flor. 1769. Extant etiam nonnullae Redii epistolae in Vol. I. & II. *delle lettere inedite d' uomini illustri*: Florentiae 1775.

Consulti medici di Francesco Redi. Firenze 1726. per Giuseppe Manni.

Ipse an. 1672. edendas curavit ineditas vitas Dantis & Petrarchae, quas Leonardus Aretinus scripserat. Litteras etiam F. Guitonis Aretini typis mandare sibi proposuerat, quod tamen non praestitit. Sunt qui narrant multa, quae in adversaria conjecerat Etruscam linguam, Etruscorumque Scriptorum historiam, Graeca Theocriti Idilia, medicinam, & naturalem historiam illustrantia ipsum, paullo ante quam moreretur, in ignem conjecisse.

ANGELUS FABRONIUS

JOANNI TARGIONIO S. D.

NON dubito fore multos, Targioni, qui judicabunt scriptorem hujusce commentarioli de vita Josephi de Papa fuisse nimium & tanquam prodigum in extollendis operibus, quae ille philosophiae consecravit. Sed hi erunt fere qui praeterita tempora ex suis metiuntur, & nihil rectum putant nisi quod acceptae post longum iter diuturnosque labores rerum cognitioni & scientiae conveniat. Profecto nihil est simul inventum & perfectum; & qui severunt aliquid tanquam in inculto & derelicto solo, quanquam ipsi minime uberrimos industriae suae fructus collegerint, operae tamen pretium fecisse existimandi sunt, quod satum ita diligenter coluerunt, ut inde posteritas suas posset augere divitias. Jacuit omnino naturae scientia usque ad Galilaei tempora, ejusque libri, quasi hospites, errantes homines domum deduxerunt, & ubi essent, & quibus itineribus eo, quo intendebant, pervenire possent docuerunt. Impressa a Galilaeo hujusque sectatoribus vestigia per-

secutus est Josephus de Papa; & quamvis novis inventis Physicam minime locupletaverit, multum tamen luminis attulit scriptis suis ad noscendam frigoris & caloris, humidi & sicci *naturam, caussasque aperuit plurimorum naturalium effectuum, qui ab illa, tanquam a fonte, profluunt. Fuit haec quidem non mediocris laus, sed illa etiam major, quod illius exemplo, cohortationibus, & auctoritate in primis factum est, ut in Etruria reviresceret optima philosophandi ratio, quae malitia quorumdam potentum ferme exaruerat. Postquam enim erepti e vita fuerunt Ferdinandus, & Leopoldus Medicei Principes, quae fuerat olim concessa libertas in investigatione veri cum iis extincta esse videbatur; sublata etiam magna ex parte praemia, ceteraque industriae incitamenta; & si quis majorum gloriae respondere sibi proposuisset revocabatur opera, & machinationibus illorum, qui apud Principem plurimum gratia poterant, a perfecta philosophia tanquam a libidinis scopulo. Haec omnia reputent illi, qui Josephum de Papa minime summorum virorum laudibus dignum arbitrantur, quod ab illius operibus reconditiora quaedam abesse videntur. Quid illa tandem? Num vulgaris est laus, Josephum prudentiam tanta cum*

dictionis elegantia junxisse, ut ejus libri mirabiliter scripti ab omnibus judicentur? In quo magis gloriosum erat elaborare, propterea quod plurimi extitere illa aetate philosophi, qui dum mandabant litteris cogitationes suas, omnem sibi licentiam permitti volebant, quasi non vocabulorum opificem, sed rerum inquisitorem unice deceret esse sapientem. Sed plura persequi pro defensione Josephi de Papa prohibet summa bonitas aequitasque caussae, quodque, si opus erit, te fore illius propugnatorem & patronum non dubito, cujus auctoritas, utpote hominis in omni re physica doctissimi, maximi apud omnes esse debebit momenti ac ponderis. Ipsi vero obsequi quodammodo sum arbitratus, si ejus vitam a Rediana minime sejungerem. Redium enim, a quo scientiam, honores atque fortunas se accepisse palam profitebatur, sic dilexit, ut non minorem ex pietate laudem, quam ex doctrina tulerit. Nihil vero tam gloriosum ipsi Redio fuit, quam perpetuum studium erga adolescentes, a quibus magni aliquid sperari posse videbatur. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale. Pisis Kal. Feb. MDCCLXXII.

JOSEPHUS DE PAPA.

JOsephus *de Papa* Emporii, quod oppidum Florentia millibus passuum fere XVIII. distat, anno MDCXLVIII. Kalendis Martii natus est patre Marco-Ludovici filio, matre Elisabetha Cannera. Hic ineunte adolescentia jussu patris Pisas demigravit. Nam cum litteris operam daret, fulgere jam in adolescentulo visa est magna docilitas ingenii & indoles virtutis. Cum in eam se civitatem contulisset, quae doctrina & numero litteratorum fere omnes Italiae praestaret, primo anno, ut patri obsequeretur, ad juris prudentiam animum adjecit; cumque celeriter acciperet, quae tradebantur, plurimum studii in mathematicis & physicis disciplinis consumebat. Harum praeceptorem habuit Alexandrum Marchettum. At juris civilis eum brevi pertaesum est, quod cupidissimus esset perspiciendi & penitus cognoscendi constructionem corporum, &, quibus inficiuntur, morborum caussas, &

qua curantur, artem. Itaque audiebat assidue Laurentium Bellinium, qui magna cum laude in Academia Pisana anatomen explicabat, & ceteros quosque medicinae praeceptores. Omnia reliqua tempora, quibus cluso Lyceo quinque ipsis cujusque anni mensibus mos est feriari a studiis, non animi relaxationi & jucunditati, ut condiscipuli consuescebant, sed experimentis artis tribuit. Nam Florentiam concedens exercebatur plurimum in praxi medica, Francisco Redio, qui iis temporibus in Etruria principatum medicinae tenebat, &, cum hic abesset, Savona doctoribus. Qua consuetudine factum est, ut Redius captus adolescentis humanitate ac doctrina, ei, quem non secus diligeret ac filium, omne studium & operam detulerit; annoque MDCLXXI. munus publice tradendi in Academia Pisana logicam impetrarit. Id munus Josephus annos natus XXIII. facile assecutus fuit, quod Leopoldus Mediceus Cardinalis & nobilissimus patronus litteratorum nonnullas theses philosophiae, quae in experimentis consistit, ab eo paullo ante, cum Alexandri Marchetti auditor esset, docte & diligenter editas legisset.

Ubi de eo genere ſtudiorum orationem initio habuit, & aggreſſus eſt praelectiones recitare, inque circulos venire, in quibus de philoſophia diſputabatur, ſtatim cognitum eſt, quam ſingulari doctrina & eruditione valeret. Tantum autem in philoſophia a recentioribus auctoribus tradita progreſſum fecit, ut brevi tempore illuſtraretur, atque Piſis quidem ſibi devinciret doctiſſimos viros Laurentium Bellinium, Donatum Roſſettum, Alexandrum Marchettum, & Henricum Noriſium, qui poſtea Cardinalis factus maximo ornamento Eccleſiae Catholicorum fuit. Nam Florentiae, quam in urbem ſtativis feriis quoque anno eum conceſſiſſe diximus, in amicorum numero habuit Carolum Datum, Antonium Magliabechium, Vincentium Vivianium, Horatium Oricellarium, Benedictum Menzinium, Laurentium Magalottum, Petrum Andream Fortionium, Antonium Mariam Salvinium, Laurentium Panciaticum, Jacobum Lapium. Utebatur autem intime Antonio Rillio & Bedicto Averanio, quibuſcum multo familiarius quam cum ceteris perpetuo vixit, quod ejuſdem prope aetatis tota ipſa hyeme & vere

ardent, corporibus pene innumerabilia minutiſſima & ſubtiliſſima corpuſcula continenter erumpere, & quam celerrime volitare. Haec obvias res, in quarum occultos poros niſu impetuque ſuo pervadunt, pulſare, movere, agitare, texturam luxare, nonnullaſque ex iis particulas auferre. Quare aquam & fluida omnia ebullire, ligna inflammari, liquefieri metalla, ceram &c. Inde repetendam eſſe efficientem caloris cauſſam, cum nihil aliud ſit calor, niſi affectio quaedam ſenſuum, quae ortum ex iis corpuſculis habeat, ubi in poros carnium pervadunt, agitantque fibrillas & nervulos. Itaque calorem eſſe rem, ſeu materiam, quae praeſertim in igne, ſole, ſtellis exiſtit; ſecus vero frigus. Hoc enim nihil aliud eſſe, niſi variam caloris privationem, atque ex acceſſu & receſſu corpuſculorum igneorum ſenſus affici majore minoreque calore aut frigore, quae a Borellio ſe didiciſſe ſcribit. Hoc libro nihil tum eſſe potuit jucundius iis, qui aliquam cupiditatem habebant notitiae frigoris & caloris cauſſarum. Namque non ſolum excogitavit firma ad probandum argumenta, ſed etiam oratione perſpicua, gravi,

copiosa, & optimo stylo exposuit, & plurimis, iisque certis explicavit experimentis. Talem librum ipse Cosmus III. Etruriae Magnus Dux totum legit, ut judicari possit maximo plausu & approbatione clarorum virorum exceptum fuisse, quibus is Princeps permotus e summis occupationibus eripuerit ad ejusmodi lectionem tempus. Ac probatus quidem Francisco Redio in primis fuit, qui illius exemplum ad Joannem III. Regem Polonorum legendum misit, & ceteris fere omnibus tum apud Italos eruditionis fama florentibus. Satis est nominare Alphonsum Borellium, Carolum Datum, & Geminianum Montanarium, qui Josephum de Papa in epistolis ad eum scriptis summis laudibus extulerunt. Quo factum est, ut hic altiorem in Academia gradum ascendens philosophiam traderet. Tunc opusculum breve quidem, sed luculentum Italice confecit de luce & igne, ut eximeret quibusdam hominibus injectos scrupulos ac dubitationes, veri ne esset similis sententia abs se contra Nicolaum Cabeum Jesuitam in superiore libro tradita: idem scilicet & unum esse ignem & lucem. At vigebat iis temporibus Peripateti-

eorum contra sentientium schola; quorum dissensio, eo vulgato an. MDCLXXV. Florentiae opusculo, majorem in modum crevit. Nam Joannes Maria Baldigianius Jesuita ea in urbe contra Josephi sententiam argumenta colligere, perque domos nobilium ac potentium virorum, apud quos propter doctrinae & religionis famam plurimum valebat, in medium proferre. Huic Josephus accurate & copiose respondit, & objecta sic diluit, ut Baldigianius vehementer Redium rogarit, ne ejusmodi responsa typis traderentur. At Redius etsi Jesuitae morem gessit, tamen discipuli sui prudentiam & moderationem animi, quam in scribendo adhibuerat, suspiciens, collaudatoque palam magno ejus ingenio, mittere libellum Romam ad litteratos nescio quos amicos suos constituit, ut qui vir Josephus esset, intelligerent. Sed is Redii consilio obstitit; ratus futurum, ut quae refellendi Baldigianii caussa scripserat, ad aliud, quod meditabatur, opus conficiendum sibi ex usu esse possent. Interim, cum nullum detrimentum existimationis fecisset, mirifice augebatur numerus illorum, qui ad eum disciplinae caussa conve-

niebant; ac post non multo ferre coepit virtutis fructum. Nam Franciscus Maria Mediceus, post Cardinalis, selectissimus adolescens Cosmi III. frater Florentia anno MDCLXXVII. in hyeme decedens Pisas, propter caeli temperiem, cum venisset, Josephum de Papa geometriae habuit praeceptorem; cui quidem sic fuit deditus, ut non solum quamdiu ibi commoratus est nunquam eum a se dimiserit, sed etiam secum Florentiam deduxerit, & perpetuo quoad vixit cariorem habuerit neminem. Erat enim in eo praeter singularem prudentiam, summa comitas & affabilitas sermonis cum nativo quodam lepore conjuncta. Itaque captus ille amore litterarum plures quotidie horas assidue Pisis ei disciplinae operam dabat, ac deinde Florentiae nullum diem praetermittebat, quin a Josepho praeceptis philosophicis ac mathematicis erudiri vellet: quod maximae laudis praeceptori fuit tenere regium adolescentem ferventi aetate, & allicere. Igitur hujus gratia, magnoque jam merito Josephus suo dictus est eodem anno Medicinae Professor in Academia Pisana. Neque ita multo post honorificum sane munus

susti-

ſuſtinuit, ut Annae Coſmi Magni Ducis filiae, quae Electori Palatino nupſit, animum imbueret aliqua notitia phyſicarum rerum. Hic qua prudentia & virtute vixerit, nullum eſt certius indicium, quam quod, cum difficillimo invidiaeque pleno munere fungeretur erudiendi fratrem & filiam Magni Ducis, univerſae regiae domui & aulae eſſet cariſſimus: cumque arte medicinae praeſtaret, etſi quisque ex regia ſtirpe ſingularem haberet medicum, tamen Joſephus arceſſebatur, qui praeſcribebat cuique valetudinis curationem; atque anno MDCLXXXII. Franciſci Mariae, poſtea Magni Ducis Coſmi III., poſtremo Joannis Gaſtonis, qui poſt obitum Coſmi Etruriae imperium cepit, Archiatrus renunciatus fuit. Neque vero ſecunda fortuna elatus ſe ſe quieti aut remiſſioni dedidit. Nam magna aſſiduitate & diligentia habere Piſis in Lyceo praelectiones perrexit, ac domi erudire adoleſcentes cum philoſophia & medicina, tum geometria & aſtronomia, in quorum numero nobiles inter aequales fuerunt Petrus Paullus Sangallius, & Paſchaſius Giannettus. Ac aſtronomiae quidem diſcipulum habuit clariſſimum

virum Josephum Averanium, quem honoris caussa nomino; cumque extremo fere anno MDCLXXX. insignis cometa apparuisset, illius ortum, obitum, figuram, trajectiones atque motus omnes reliquos, nondum Pisis constituta specula, diligenter simul cum Alexandro Marchetto observavit, & disertissimam de iis epistolam quinto idus Decembris eodem anno scripsit ad Comitem Philippum Ilcium praepositum cubiculo Francisci Mariae Principis Etruriae. At illud in primis esse sibi enitendum duxit, ut alteram contra qualitates Peripateticorum epistolam conscriberet. Hac Florentiae edita anno MDCCXXXI. & Francisco Redio dicata, complexus est ea, quae ad humidi & sicci naturam explicandam pertinent, Democritum atomorum auctorem secutus. Docet corpore nos sentire humidum, cum aquae humor allapsus extrinsecus tangit cutem, illiusque minutissimae particulae pervadunt in poros carnis, percelluntque nervulos. Tunc novo modo affici sensus, existereque humidum. Aquam enim natura esse maxime humidam, non autem aerem. Siccum vero natura elementum esse nullum, sed id esse

ſiccum, quod eſt expers humidi. Quae ſane opinio etſi plerifque philoſophis fortaſſe ficta atque vana videretur, multis tamen rationibus, & exquiſitis experimentis a Joſepho de Papa ſic confirmata fuit, ut miram quamdam diſcendi ſtudioſis afferret delectationem, & phyſicae lucem. Initio autem epiſtolae argumenta ille ſuis objecta opinionibus a Joanne Franciſco Vaunio & a Daniele Bartolo Jeſuitis graviter confutavit. Sed hujus loci non alienum videtur, qualis animus Vannii & Bartoli in Joſephum fuerit, docere, quo facilius intelligi poſſit, idem omnium Jeſuitarum in Académiam Piſanam fuiſſe ingenium. Vaunius philoſophiae praecepta & inſtituta Florentiae juventuti cum traderet, publicas anno MDCLXXVIII. in collegio Societatis habuit diſputationes duas, in quarum una Orlandus, in altera Gherardinius, uterque illius auditor, de editis a praeceptore propoſitionibus diſſeruit. His copioſe & audacius multo impugnabantur tradita a Galilaeo in indicato libro, qui Italice inſcribitur, *Saggiatore*. Quare fiebat, ut dicta quoque recentiorum philoſophorum, & in primis epiſtola Joſephi de

Papa de natura caloris & frigoris recte impugnarentur. Aperte autem, & fingulatim unamquamque ejus epistolae propositionem evertere conatus est in praeceptionibus philosophicis, quas discipulis dictavit. Neque eo fuit contentus, sed etiam ex omnibus argumentis, quae pugnare cum traditis a Galilaeo, & a Josepho de Papa existimavit, librum composuit & typis mandavit. Bartolus vero in suo de glaciatis humoribus libro, nihil aliud curavit, nisi ut falsa esse ostenderet, quae de iis Josephus ediderat. In his contra se scriptis, si tantum Josephum patientem & injurias ferentem dicam, minus quam debeam praedicem, cum ille potius prudentissimus & sapientissimus fuerit. Nam cum Vannii liber non modo ceteris litteratis non probaretur, sed ne ipsi quidem Eschinardo Jesuitae (ut ejus oratio, quam Romae habuit in nescio qua Academia indicio fuit) Josephus silentio & judicio doctorum virorum parere sibi victoriam maluit, quam editis responsis molestiam adversario exhibere, & in periculum se se inferre perdendae tranquillitatis animi, cui summe studebat. Itaque non solum ea responsa

pluribus & graviſſimis rationibus fulta ſuppreſſit, ſed etiam Vannium laudavit (neſciens quorſum ejuſmodi laus evaderet) litteris ad eum ſcriptis comitatis, & obſequii plenis: cumque aeſtate, quae ſecuta eſt, Florentiam veniſſet, ad eumdem non ſemel, ſed ſaepius inviſit domum, devinctumque ſibi hominem officio & obſervantia putavit. At ille poſt non multo in ſecunda diſputatione adeo magnifice eas litteras explicavit, ut mutaſſe Joſephus ſententiam, aſſenſiſſeque Peripateticis videretur. Hoc quoque ſit Joſephi bonitatis exemplum, quod habere ea de re querimoniam nefas duxerit, ac ſibi, amicis, veritati confirmarit ſe feciſſe ſatis editis, aliiſque, quos deinceps ederet, libris: ex quibus cognoſcere cuique liceret, in eadem ſe ſententia perpetuo manſiſſe. Igitur neque conſcripta a ſe contra Bartolum reſponſa vulgavit, & ob eam potiſſimum cauſſam, quod is non rationibus, ſed aſſertionibus, contemptu, & irriſu rem ſe confeciſſe arbitrabatur. At Peripatetici implacabile odium in philoſophos recentiores ſuſceperant. Namque ante id tempus judicio omnium fere gentium erant in philoſophia principes, tum au-

tem mechanica ratione, qua recentiores magnam partem involutarum obſcuritate naturae rerum facile dilucideque explicabant, factum eſt, ut omnes prope Academiae ad eorum ſocietatem ſe applicarent, & Peripateticos puderet eam ſcientiam neſcire, & diſcere. Itaque tantum bellum adverſus recentiores, & praeſertim Academiam Piſanam exarſit, ut nunquam pari periculo fuerint. Illi ira incenſi, cum intelligerent ſibi cum viris ſtrenuis, omnique doctrina & virtute ornatiſſimis negotium eſſe, inierunt conſilia, non rationibus, quibus modicum valebant, ſed malis dolis, potentiaque Principum tollere novam, & defendere ſuam veterem philoſophiam. Adorti nobiles homines & aulicos, dederunt operam conſiliis clandeſtinis, ut Atomiſtas in ſuſpicionem Principibus, Epiſcopis, Magiſtratibus adducerent, tanquam alia, atque Catholicorum docet Fides, ſentirent. Ajebant nemini ſapientum virorum dubium eſſe, quin brevi tempore vera in Deum religio ſubverteretur, & animi & mores adoleſcentium corrumperentur, ſi ii philoſophi de novarum opinionum commentis diſputare, ſcribere, ac juven-

tuti tradere pergerent. Neceſſum eſſe illorum coercere, & opprimere inſolentiam, jactationem, procacitatem. Penitus ac nimis diu inſederant praecepta Peripateticorum in animis mortalium, adeoque altis radicibus Ariſtotelis erat defixum nomen, ut cuique in religionem veniret. His igitur proſpere res incoepit cedere. Namque Piſis Scotiſta Theologiae praeceptor cogitur, ut ea diſciplina dimiſſa, officium & partes ſcholae Peripateticorum ſuſpiciat, ſubtilique ſuo differendi genere Atomiſtas opprimat. Ad vetera autem ſuſtinenda Galeni placita Senis arceſſitur Piſas, annuo DC. nummorum argenti ſtipendio, Ruſticus Medicus decrepitus ſenex. Bononiae quoque, ut Marcellus Malpighius memoriae prodidit, in recentiorum philoſophiam ſaevitum fuit. Poſtquam enim Capponus doctor contra illos vehementiſſime declamaſſet, collegium Medicorum conſcripſit promulgavitque peculiare edictum, ne quis doctoris laurea decoraretur, niſi conceptis juraret verbis, nunquam ſe veterum auctorum, quos Academia Bononienſis uſque ad eam diem ſecuta eſſet, deſertorem ſectae futurum. Neapoli ve-

ro Cantelmus Cardinalis, ejusque urbis Archiepiscopus ductus studio religionis, quam Peripateticorum calliditate captus in magno periculo esse existimabat, propter licentiam libertatemque differendi ab Atomistis invectam, ex suggestu sic concionatus fuit, ut populo persuadere ad veritatem voluerit, eos esse homines sine ulla religione & fide. At Romae aliter Atomistis accidit, si quid accidit. Nonnulli Medici in numero eorum erant, qui novos philosophos de labefactata religione accusabant. Ii sublimitate doctrinae, qua pollere dicebantur, cum magnam gloriam potissimum apud Romanos essent consecuuti, manibus pedibus, ut ajunt, noctesque & dies id sunt conati, ut auctoritate Pontificis Maximi opera Petri Gassendi, ac ceterorum philosophorum contra Aristotelem sentientium proscriberentur. Delata caussa ad selectos judices ex Cardinalium Collegio, in medium protulerunt indicem ejusmodi librorum. Intercessit Cardinalis Etraeus, atque apud Collegas contendit, injurium esse improbare Gassendi opus, hominis integri animi, Galli, Catholici, & licentiam permittere legendi, sin minus ap-

probare Aristotelis idololatrae libros, quibus complures contineri errores & falsas opiniones, ex eodem Gassendo cognosci plane ad veritatem posse. Praeceptum illud, cum corporibus simul animos interire, ab Aristotele tradi: quo sancto extingui & funditus deleri religionem. Hac ratione sapientissimi Patres adducti, divinaque auctoritate permoti: *traditum a Deo mundum disputationibus hominum, ut hi non inveniant opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem*, consiliis accusatorum obstiterunt. Itaque decreto Innocentii XI. Pontificis Maximi cautum fuit, ne quisquam auderet voce scriptoque reprehendere censoria auctoritate eas propositiones, de quarum falsitate pronunciatum a Sede Apostolica non esset judicium. At negligere nonnulli Peripatetici decretum Pontificis Maximi maluerunt, quam tacere. Hi vero quorsum spectarent, cum Sotomajor, Scarlattus, Solarius, aliique socii collegii Florentini in publicis disputationibus declaraverunt, tum maxime Niger in concionibus, quas in maxima Aede sacra ad populum habuit Pisis. Namque hic cum ejulans semel clamitasset, si veterem suam

recuperare dignitatem, gloriam, felicitatem cives Pisani vellent, continuo non solum a libidine ceterisque omnibus criminibus desisterent, sed etiam suis ex finibus perniciosas illas, sanctisque Catholicorum Ecclesiae dogmatibus contrarias opiniones perpetuum exterminarent, quae in urbis Academia tradebantur; iterum postrema in concione in eamdem sententiam locutus est, usus testimonio Paulli Apostoli: *contristavi vos, sed non me poenitet.* Interim Josephus de Papa, postea quam vidit non dari sibi facultatem sectam Atomistarum profitendi, quin Cosmum III. Magnum Ducem, & reliquos Mediceos Principes offenderet, quod Peripateticis faverent partibus, & occasionem suae amplificandae fortunae dimitteret; sic se gessit, ut studiis obsequeretur suis, & regiorum Principum sine offensione retineret benevolentiam; Nam etsi quaedam philosophicarum disciplinarum praecepta dictando commutavit, tamen omnia explicando dixit eadem. Haec quidem in Lyceo timide & pedetentim conatus est, domi vero non modo loqui, ac disputare libere, sed etiam impulsu Redii dictare copiose

ac definite plerisque discipulis nonnullos tractatus in ejus sectae sententiam coepit. Atque idoneum tempus ratus conficiendae rei, ad Cosmum Magnum Ducem adiit, & apud eum liberrime prolocutus est: Peripateticos aucupari potius sibi famam obtrectatione philosophiae recentiorum, quam studere religioni. Ecquod enim haec accipere detrimentum posset ex nova ratione naturalium explicandarum rerum, quam neque praestantes sapientia viri, neque Pontifex Maximus reprobarit? Nescios esse Peripateticos ejusmodi rationis & disciplinae; quare intelligere magnum se existimationis detrimentum hac constituta facturos. Qui si vicissent, neminem unum deinceps probabilem in universa Etruria futurum medicum. Hac re audita, optimus Princeps aliquantulum placatus animo in Atomistas, Josepho de Papa indulsit, atque delatis in eorum sectam edictis quidpiam derogavit. Hoc Pisis initium fuit conservationis frugiferae philosophiae, hoc robur auctae celebritatis nobilissimae Academiae. Neque minus Senensibus ad colendam philosophiam atque medicinam recentiorum Josephus de Papa adjumento

fuit. Namque eo cum venisset an. MDCLXXXV. Franciscum Principem Mediceum Praefectum provinciae Senensium secutus, & animadvertisset Pyrrhum Gabriellium studiis physicarum rerum sic esse deditum, ut agendorum experimentorum gratia machinam pneumaticam suo sumptu construxisset, illum confirmavit, & assidue cum eo de fructuosa philosophia & medicina tradenda sermonem habuit. Petro autem Beringuccio, (qui, cum genere, prudentia, virtute, omnique eruditione claresceret, educator dictus fuit Joannis Gastonis Cosmi III. filii) persuasit, ut Crescentium Vasellium magni ingenii adolescentulum Pisas sua pecunia mitteret, ac aliquot annos aleret, quo iis disciplinis apprime erudiretur. Quo factum est, ut ea praeclarissima genera studiorum tum Gabriellii opera conservata, deinde Vasellii industria ac labore confirmata, maximo ornamento, & utilitati praesertim Senis forent. Quamdiu ibi Josephus fuit ad Academias illorum ventitavit; quare attingere coepit Italicam poeticen, quem brevi futurum gravem & ingeniosum poetam judicavit Redius, cognoscique potest ex nonnullis

ejus epigrammatibus Italicis, quae extant. Sermonibus quoque Gallorum & Hispanorum succisiva tempora dedit. Sed poetices expers esse suavitatis maluit, quam heri sui & Principis Cosmi III. offendere pietatem. Nam poetae minus erant huic probati Duci, quod cum ex illis quosdam liberius vixisse intelligeret, ita esse omnes perperam suspicaretur, & eorum carminibus judicaret incendi animos cupiditate liberius vivendi. Cum vero Josephus latam Senensium regionem, & oram maritimam Praefectum provinciae in venatu comitatus peragrasset, ea omnia diligenter animadvertit & notavit, quae ad historiam naturalem pertinent. Histricem, melem, aliquot pullos luporum, aliasque captas feras rari generis, anatomes caussa, dissecuit. Ubi ad balneas S. Casciani venit, salubritatem aquarum perscrutatus est, deque iis doctas & disertas litteras Francisco Redio scripsit. Exposuit quoque in aliis litteris ad eumdem Redium cetera, quae in venis aquarum majorem in modum calidarum prope vicum Belfortium viderentur admiranda: eumque de gravioribus & periculosis morbis, quos Senis,

propter egregiam ſui apud cives vulgatam famam, non curare non potuit, quam ſaepiſſime certiorem fecit. Quae fama jam extra fines egreſſa Etruſcorum ſic pervaſerat per animos longinquarum gentium, ut undique Joſephus de Papa conſultaretur. In iis fuit Joannes Baptiſta Garellius Medicus Caeſareus, qui ab eo de aegra valetudine Ducis Lotharingiae conſilium petiit. Aſtallus vero Cardinalis omni ſtudio a Cardinali Mediceo contendit, ut eumdem mittere Romam vellet, cujus arte Cardinalis Chiſius infirmiſſima valetudine conflictatus ſanaretur: & fuerunt qui eum a Coſmo Magno Duce flagitarunt, ut Innocentio XII. Pontifici Maximo graviter aegro medicaretur. At ſatius ille duxit docere litteris remedia, & non diſcedere a lateribus ſuorum Principum, quibus ſummopere ſtudebat, quam proficiſci in eam potiſſimum urbem, in qua, cum eſſet domicilium orbis terrarum, ſine ſumma invidia atque obtrectatione laudis ſuae mederi Pontifici Maximo, & Chiſio Cardinali non poſſet. Plurima proferre poſſemus, ſed difficile eſt ea perſequi, & non neceſſarium, quod Joſephi conſulta duo-

bus comprehensa voluminibus in manibus sint Medicorum. Illud unum cognosci volumus, illum idcirco evocatum Romam fuisse, quod jam ibi ab anno MDCLXXXIII. aliquamdiu moratus magnam reliquerat sui famam non minus felicitate, quam virtute partam. Nam afflictis tum rebus philosophorum (de quibus supra mentionem fecimus) cum in circulum medicorum veniret, in quo de infirma valetudine potentium nobiliumque hominum consultatio haberetur, maxima sapientia atque doctrina de parum cognita iis temporibus ratione adhibendarum curationum disserebat. Nulla ejusmodi consultatio sine illo habebatur. Erat satis in dicendo eloquens, suavis & ornatus, neque minus in proponendis remediis promptus, quam in prognosticis pronuntiandis callidus. Quo factum est, ut non solum iis, quorum valetudinem levarat, sed etiam reliquis civibus atque in primis litteratis, Principibus, Cardinalibus merito esset carissimus. Postquam Magni Ducis & regiae domus dictus Archiatrus fuit, Florentia nunquam discessit, nisi prosecutus Franciscum Mariam Cardinalem fratrem Du-

cis, aut ipsum Ducem, ubi hi Romam petiverunt, aut aulam, ubi haec in aliquam ex amoenissimis Mediceis villis, aut Pisas concessit propter miram caeli in hieme temperiem. Hic quamdiu adfuit, etsi propter sui gravitatem muneris, nullius praelectionis recitandae non haberet potestatem, tamen in Lyceum ventitans id perfecit, ut hac ratione initium dignitatis suae publice, quoad ejus fieri per aetatem posset, non ad ostentationem testaretur; qua animi contentione invitus destitit cum senuit. Neque tamen unquam cessavit ad aedes aegrorum adire, & consulta praescribere. At officium, & partes medici non saepe per se ipsum suscipiebat: quod est signum non solum obsequii, & observantiae erga Principem, sed etiam diligentiae. Nam & non generatim praestare cuique, quod praecipue ad unum aut paucos pertinet, obsequentis & observantis debet duci, & potius abundare otio ad prospiciendum valetudini Principum, quam deficere, non mediocris est diligentiae. Interdum conveniebat in eam Academiam, quam *della Crusca* Florentini vocant. In illam, raro tum beneficio,

cum

cum fuisset cooptatus, adeo concinna, eleganti, atque sententiosa oratione collegis, quod talem tribuissent ipsi honorem; gratias egit, ut diu multum de ea a litteratis viris saepe mentio summa cum laude Florentiae fieret; quare tradita demum typis fuit. Omnia reliqua tempora aut libris legendis, aut consultis dictandis, vel scribendis, aut salutandis visendisque regiis Principibus tribuebat; & si quod succisivum incurrisset, in solitudine considebat, qua mirandum in modum delectabatur, expertus difficillimum esse nullas animi commotiones oriri ex frequentia consessuque hominum. Igitur paucis admodum, quorum mores a suis non abhorrerent, ad eum aditus patebat, sicut Laurentio Magalotto clarissimo viro, qui singulis noctibus, regio, cui interfuerat, misso consilio, ad illius aedes veniebat; quocum ad noctem seram vigilans familiares sermones conferebat, eodemque arbitro & judice suorum studiorum utebatur, deinde Carolo Rinuccinio, & Joanne Bottario. Nihilo minus amicis Josephus diligenter officia praestabat, quantum animi sui tranquillitas, & aulae, cui inserviebat, dignitas patiebatur.

Quin etiam compluribus, quibus rebus poterat, auxilio erat; quod cum faciebat, summo studio nitebatur occulere. Qua de re satis est exempli caussa proferre, Petro Michelio ea tribuisse, ut plura a parente proficisci non potuerint. Nam eum multo doctissimum historiae naturalis scriptorem, quem nostram tulisse aetatem videor posse contendere, non solum sua pecunia adjuvit, sed etiam multo labore atque industria simul cum Magalotto effecit, ut gratiam a Magno Duce iniret, eique in singulos annos stipendium decerneretur. At Joannem Bottarium praecipue, amplius annis XX. habuit carissimum: a quo hactenus vivo, optimeque de re litteratorum publica merito maximam partem eorum, quae scripsimus, & quae persequemur reliqua, accepimus in elogio Josephi de Papa, quod prosa ille oratione Italice composuit, Romaeque elegantibus typis Joannis Mariae Salvionii in vulgus edidit. Ei rei fuit indicio inita a Josepho ratio, ut medica, quae confecerat & penes se erant, consulta, postquam ipse decessisset, Bottario Romam mitterentur, quem unum superstitem ceteris suis amicis esse aje-

bat, eumque de illis edendis nec ne constituturum, quod in homine & doctrinam & fidem & industriam magnam videret. Id quale sit facile is judicabit, qui foetum suum sic diligit, ut homini nisi probo & fideli illum educandum non tradat. Nihilo secius cum intellexisset complura ex suis consultis diligenti conquisitione collecta in Bottarii jam potestate esse, hujus tandem rogatu inductus ad eum reliqua ipse misit, ut ederentur in lucem. Itaque anno MDCCXXXIII. ejusdem Salvionii typis Romae vulgata fuerunt, ac distributa in tomos duos, quorum primum Trajano Aquavivae, alterum Francisco Burghesio, utrisque S. R. E. Cardinalibus, Typographus dicavit: quae vehementer probata Josepho auctori ceterisque omnibus editio fuit; non autem Veneta parum diligenter paullo post facta. Sed hinc cognosci quidem certe potest, magnam tum hominum fuisse, quae nunc quoque est, ejus operis commendationem. In iis enim multa experientia comparet, multa doctrina: quae qui legat, non multum desideret absolutum exemplar diaeteticarum curationum, quas hoc tempore me-

dici adhibent praestantiores. Sunt vero haec consulta non amplius CXLI. quod complurium a se conscriptorum exempla conficere Josephus interdum non potuit propter graves ac multas suas occupationes, & necessitatem ea per litteras flagitantibus quam celeriter transmittendi. Hoc loco ceteros Josephi libros priusquam numeremus, libet praecipere lectoribus, ne aetatem, qua ille scripsit, cum nostra conferant, neve ea, quae ipsis comperta sunt, pari modo eruditis viris eorum temporum fuisse arbitrentur. Scimus enim vires naturae, & rationem, qua hae aptae colligataeque inter se, & potissimum cum geometria sunt, quasi per caliginem tam turbido tempore (sicut supra docuimus) paucis philosophis visas fuisse. Suspicimus autem non modo inventores rerum atque disciplinarum, sed etiam investigatores, & qui earum progressionem persecuti sunt. Igitur qui percepta habent hujusmodi praecepta non tam laudibus efferent Arvaei opusculum de ratione, qua sanguis circumeat ac diffundatur in omne corpus, Galilaei dialogos de novis disciplinis, & Vivianii geometricas propositiones, quam

Iosephi de Papa tractatum *de humoribus*, aliosque libros. Nam ante annum MDCLXXXIII. quo eum ille Latine confecit, & ad Jacobum Lapum misit, publice nemo, ut ait Bottarius, saltem in Etruria conatus est convellere quatuor humores Peripateticorum, quibus fundamenta medicinae continebantur, & Democritea substruere, atque hominis fabricam, & quae ad medicinam theoricam & practicam pertinent, geometrice explicare. Sed ante id tempus (postquam singulas epistolas de calore & frigore, de humido & sicco, de luce & igne ediderat) librum de febribus scribere instituit, quem caput ac principem ipse credebat ceterorum. Namque in eo exposuit omnia, ex quibus optimae ars medicinae efficitur, consutatisque variis & inter se discrepantibus complurium, qui illustre nomen in medicis habebant, auctorum opinionibus, succo nerveo, quem *animales spiritus* appellamus, naturam & caussas febrium attribuit, & multis argumentis docuit. Sed cum ille jam typis mandare librum constituisset, comperiit maximam ejus partem ab Alphonso Borellio perscriptam fuisse in opere *de motu ani-*

malium, Romae anno MDCLXXXI. postquam Auctor vita functus est edito. Itaque perficere aggressus est, quae a Borellio praetermissa videbantur (nam extremam hic operi manum imponere non potuit) ac nonnulla de cordis, & sanguinis motu in primis scripsit: cumque conata ne a se quidem perfecta fuisse intellexisset, fidei vindicum testamenti sui quam diligentissime opus commendavit, eos orans atque obsecrans, ut docto cuipiam viro illud transderent, qui perspiceret, corrigeret, tum denique vulgaret. Quod cum Josephus Averanius illius amicissimus, ac vir doctrinae laude celebris accepisset, non esse committendum duxit arbitrio censorum opus viri clarissimi, qui explicare ac defendere sententiam suam per se ipse non posset. Igitur adhuc occulitur. Sed novissimo tempore ex multis opusculis, quae Italice confecerat, sexdecim elegit, quorum exempla Florentiae, & alicubi extare cognoverat, eaque ceteris crematis edenda Tartinio & Franco Typographis Florentinis tradidit. Itaque omnia uno volumine colligata in lucem nomine Josephi de Papa prodierunt anno MDCCXXXIV. an-

tequam ille mortem obiisset uno. In primo sphaeram, Aristotelem & Ptolemaeum secutus, adeo dilucide explicat, ut, omni sublata obscuritate verborum, discendi studiosi opus praeceptore non habeant. II. continet nonnulla praecepta & instituta naturalis philosophiae, quae capitulatim sunt dicta, ut iis Anna Medicea adolescentula facile erudiretur. III. & IV. epistolas de cometa viso anno MDCLXXX. duas, quarum prima est ad Comitem Philippum Ilcium, ut supra docuimus, altera data Pisis pridie idus Februarias anno MDLXXXI. ad Marchionem Cosmum Castilioneum, qua nullos esse cometarum *influxus* ostendit, ac propius accedere ad eam opinionem videtur, quae communis nunc est, cometas esse planetas, non vero refractiones lucis. V. antiperistesim Peripateticorum vacuum nomen. In VI. exposuit quae ipse multa meditatione atque experientia perspexit in sandaracha ex China ad Magnum Ducem deportata aliquid admirationis habere. VII. disertissimam continet praelectionem de gravitate corporum, contra quam Aristoteles sensit, quae specimen esse potest praestantiae libri, quem ea de quae-

ſtione, plurimis jam excogitatis rationibus, ſcribere conſtituerat. VIII. falſam fuiſſe opinionem veterum medicorum, ex imo ventre vapores flatuſque poſſe ad caput ferri. IX. gratiarum actionem, quam, ut diximus, in Academia *della Cruſca* habuit. X. rationem expurgandarum mercium peſte ſuſpectarum. IX. litteras, quibus epiſtolae Marchionis Chaumontii reſpondit de admirandis in veſica neſcio cujus viri repertis calculis, quam Chaumontii epiſtolam maximae laudi Joſepho de Papa fuiſſe exiſtimamus, quod homo Gallus extraneum appellet non ſolum Italiae, ſed etiam univerſae Europae ornamentum, unumque ex illis, qui aevo ſuo, ſuaeque regioni ſunt honori. XII. & XIII. judicium de totius Etruriae aquis & vinis ſalubrioribus a Carolo tum Infante, nunc Rege Hiſpaniae Liburni commorante bibendis. XIV. legitimam excuſationem decrepitae aetatis, quare non proficiſcatur Liburnum, qua in urbe variolis idem Carolus conflictabatur, deque iis curandis conſultationem. XV. reliqua conſulta, quae ſcripſit, poſtquam edita Romae ea fuerunt, de quibus ſupra mentionem feci-

mus. XVI. postremo aliquot epigrammata Italica. Est etiam unus liber Italice confectus de industria & felicitate in perimendis ac delendis locustis, quae magnam partem occupaverant orae maritimae Pisanorum, Senensium, Volaterranorum, universosque agros Plumbinensium, Scarlinensium, & Suveretanorum. At in eo suum noluit Josephus inscribi nomen, propterea quod imperata Magni Ducis facturus librum quam celerrime confecerit, quin fas illi fuerit in aliquem eorum locorum se conferre, suisque ipse oculis de talium animalium ortu & propagatione judicare. Tali modo cum VI. & LXXX. annos complesset, atque ad extremam senectutem non minus doctrina quam prudentia crevisset, subito nactus est morbum, quem medici putarunt esse gangraenam siccam. Itaque paucis diebus interpositis, cum morbus atque aetas medicamenta vicissent, III. idus Martias anno MDCCXXXV. Florentiae decessit. Elatus est pro hominis dignitate honesto & decoro funere (namque, ut diximus, Archiatrus fuerat Magni Ducis Etruriae) cumque justa facta ei fuissent in Aede S. Felicis, magna bo-

norum frequentia, ibidem in paroecia sua sepultus est. Quamdiu corpus inibi insepultum jacuit, appensa foribus templi honoris caussa inscriptio ab Antonio Francisco Gorio celeberrimo in Lyceo Florentino historiae doctore composita, quae ita habebat.

JOSEPHO DEL PAPA EMPORIENSI
GRAVISSIMIS DISCIPLINIS
ET INTERIORIBUS LITERIS
ERUDITISSIMO
IN PISANO LYCEO
PHILOSOPHIAE AC MEDICINAE
CELEBERRIMO PROFESSORI
A STUDIIS SERENISSIMORUM PRINCIPUM
TOTIUS REGIAE MEDICUM DOMUS
ARCHIATRO
QUI AB INEUNTE ADOLESCENTIA
EDITIS EXCELLENTIS INGENII
MONIMENTIS
IMMORTALEM GLORIAM SIBI
COMPARAVIT
IN MEDICINA FACIENDA
PRUDENTISSIMUS
HUJUS AMPLISSIMAE CIVITATIS
TOTIUS ITALIAE PROCERUM
SALUTI CONSULUIT
INCOMMODAM QUA SEMPER FUIT
VALETUDINEM
AD OCTOGESIMUM SEXTUM VITAE ANNUM

REI MEDICAE SCIENTIA
SUBSTENTAVIT
SINGULAREM DOCTRINAM
MORUM INTEGRITATE
INNOCENTIA VITAE
HUMANITATIS SUAVITATE
CUMULAVIT
QUICUMQUE TEMPLUM INGREDERIS
AETERNAM PRECARE FELICITATEM.

Corpore fuit gracili, ſtatura mediocri, vultu tranquillo & ſereno, ex quo & ex obtutu oculorum apparebat quidpiam aſſidue ſecum cogitare. Animi ſenſum facile oratione explicavit, ſecutus eloquendi genus elegans: quotidiano ſermone tempeſtive facetus, vitatis ſententiarum ineptiis. Conſuetudinem & familiaritatem amicorum ſic coluit, ut cum nulli moleſtus eſſet, excellentiores ſapientia, & virtute praecipue diligeret. Uxorem nunquam duxit, libertatis & tranquillitatis, quam ſtirpis & familiae cupidior, alienoque ſemper animo ab amore venereo. In aula ita verſatus eſt, ut obſervantia omnibus carus, neque ſe aulicis fluctibus committeret, neque honores peteret, neque elate ſe gereret, cum ſuſpiciones quoque vitaret invidiae, atque o-

ftenderet ſe non fortunae, & tempori ſervire; ſed Principi. Cumque maxima doctrinae laude floreret, nihil neque inſolens, neque glorioſum ex ore ejus exiit, quod prudentia iram reprimeret, reſque humanas omnes divino numine agi, fide Catholica crederet. Deum ſumma religione coluit. Adeo diligens veritatis, ut temere laudaret neminem. Prudens & attentus paterfamilias habitus eſt, ſed parum liberalis, etſi abeſſe videretur a cupiditate pecuniae, veritus ne ſi eleganter ac ſplendide ſe gereret, in aliquam animi perturbationem incideret, & valetudinis faceret jacturam ſuae. Id cum difficillimum ſit judicare, ea credimus vixiſſe moderatione, ut collectis opibus magis ex uſu eſſe Patriae poſſet. Nam teſtamento Emporium heredem fecit: qua de hereditate nummûm argenti LXXXX. millium juſſit, ut in primis bonarum artium praeceptores, iique docti, pacta mercede, conducerentur; deinde ejus oppidi adoleſcentuli bona indole praediti, qui in aliqua celebri Academia ſtudiis litterarum dare operam vellent, quibus rebus indigerent, adjuvarentur; tum pleraeque pauperes virgines dotibus datis aut

collocarentur, aut pudice alerentur. Postremo nonnulla legata Emporiensibus salutaria varie dedit, nonnulla amicis. Itaque vindices testamenti, ut Josephi de Papa memoria maneret, illius effigiem marmore incisam a Josepho Piamontino in superiore sepulcri parte posuerunt, cum inscriptione a Bottario confecta, quae est hujusmodi:

JOSEPHO DEL PAPA EMPORIENSI
IN HUMANIORIBUS LITERIS
ET IN GRAVISSIMIS DISCIPLINIS ERUDITISSIMO
IN PISANO LYCAEO PHILOSOPHIAE PRIMUM
DEINDE MEDICINAE
PROFESSORI CELEBERRIMO
REGIAE MEDICEAE DOMUS ARCHIATRO
IN MEDICINA FACIENDA
MATHEMATICISQ. RATIONIBUS EXPLANANDA
PRUDENTISSIMO DOCTISSIMOQUE
VIRO ANTIQUA PROBITATE
ET OB INGENII MONUMENTA
HAEREDITATEMQ. IN PATRIAE UTILITATEM
SAPIENTI TESTAMENTO COLLOCATAM
IMMORTALI
CURATORES HAERED.
P.
VIX. AN. LXXXVI. OB. CIƆIƆCCXXXV.

OPERA EDITA.

Lettera intorno alla natura del Caldo, e del Freddo scritta all' Illustrissimo Francesco Redi Gentiluomo Aretino dal Dottore Giuseppe del Papa da Empoli Lettore di Logica nell' Università di Pisa. In Firenze per Francesco Livi 1674. in 8.

Lettera nella quale si discorre, se il Fuoco, e la Luce sieno una cosa medesima, scritta all' Illustrissimo Signor Francesco Redi dal Dottor Giuseppe del Papa Lettore straordinario di Filosofia nell' Università di Pisa. In Firenze 1675. in 8.

Della natura dell' umido, e del secco lettera all' Illustrissimo Signor Francesco Redi scritta da Giuseppe del Papa da Empoli Professore straordinario di Medicina Pratica nell' Università di Pisa. In Firenze per Vincenzo Vangelisti 1681. in 4.

Relazione delle diligenze usate con felice successo nell' anno 1716. per distruggere le cavallette, le quali avevano stranamente ingombrato una gran parte delle maremme di Pisa, di Siena, e di Volterra, e tutte le campagne di Piombino, Scarlino, e Severeto; nella Stamperia G. Ducale 1716. in 4.

De Praecipuis humoribus, qui humano in corpore reperiuntur, deque eorum historia qualitatibus & officiis exercitatio Josephi del Papa Regiae Celsitudinis Joannis Gastonis Magni Ducis Etruriae Archiatri, nec non in Pisana Universitate Publici Medicinae Profess. Florentiae 1733. in 4.

Consulti Medici del Signor Dottore Giuseppe del Papa Archiatro della Corte di Toscana, e pubblico Lettore di Medicina nell' Università Pisana ec. Tom. I. e II. in Roma appresso Giovanni Maria Salvioni 1733. in 4.

Trattati varj fatti in diverse occasioni dal Dottore Giuseppe del Papa primo Medico dell' Altezza Reale del Serenissimo Granduca di Toscana. In Firenze 1734.

ANGELUS FABRONIUS

BARTHOLOMAEO BIANUCCIO SUO S. P. D.

Sunt nonnulli adeo antiquitatis amatores, ut omnia in veterum philosophorum scriptis se invenire posse sperent; leges ipsas, quibus corpora omnia se se vicissim pertrahunt, omnesque materiae partes in se invicem tendunt, quidquid demum Keplerus, Galilaeus, & Newtonus feliciter excogitarunt ad mundi systema explicandum, renovatum potius, quam inventum esse affirmantes. Nihil quidem, mea sententia, injustius, quam ex obscuris quibusdam verbis, quae casu magis quam consulto veteres scriptores fudisse videntur, ad minuendam recentiorum gloriam ea velle deducere, quae hi diuturna atque infinita prope meditatione ac labore, tanquam fundamenta scientiae, constabilivere, ex quibus multarum caussarum seriem atque colligationem perspicere possemus. Permulta licet exempla ab iis corporibus repetita, quae totius terrae ambitu continentur, docuerint veteres insidere ipsis corporibus gravitatem, longissime tamen ii abfuerunt non solum ab intelligentia, sed etiam a suspi-

cione earum rerum, quae mirabilibus Newtoni inventis materiem dederunt. Ad haec obtinenda necesse fuit caelestes peragrare regiones, caeli conversiones atque astrorum cursus diligentissime considerare, ut ex tot ingentibus variisque motibus gravitatis mores perspicerentur, tantique muneris fides eluceret. Quae ille cum diu multumque intellexisset, cum constare omnia cerneret, singularumque rerum exemplis ac testimoniis comprobari, tum vero ad cetera corporum officia gravitatis accessionem fieri oportere minime dubitavit, ejusque legibus, tanquam vinculis, teneri omnia, ac coalescere. Quam ingens inde ac mirificus rerum ordo emanavit, cum errantium siderum motus, veris atque autumni antecessiones, accedentis ac recedentis Oceani aestus, telluris ipsius figuram ac conformationem ex una eademque caussa naturaliter proficisci videremus! Quae quidem talia sunt, ut denegari laus Newtono minime debeat, sicuti in plurimis rebus, ita in explicandis gravitatis viribus fuisse inventorem & quasi architectum veritatis. Quid illa de luce? Quamvis Platonis discipuli (Aristotelem excipio) non ignorasse videantur lucem recta propagari linea, & angulos, ut loquuntur, incidentiae aequales esse angulis reflexio-

xionis, & quaedam haud prorsus contemnenda de refractionibus Ptolemaeus protulerit, laus tamen propria Newtoni fuit opticam non dicam ab oblivione vindicasse, sed omnino genuisse. Cum enim omnia ad experientiam revocasset, nova prorsus, ac prorsus miranda luminis phaenomena detegere ac confirmare potuit, refractionum inaequabilitatem, radiorum in eamdem superficiem iisdem angulis incidentium alternae reflexionis ac transmissus vices, varias radiorum prope corporum ipsis objectorum extrema parvo intervallo transeuntium inflexiones, proprios & constantes singulorum radiorum colores, varietatesque, quae ex varia eorumdem admixtione oriuntur; ex quibus tanta subito lux, verique species enituit, ut nihil amplius esse videatur in minimis hisce rebus, atque a sensuum usu remotissimis, quod non optime sit nobis cognitum atque perspectum. Harum quidem & similium rerum vestigia, ac demonstrationes frustra in veterum scriptis quaesiveris. Sed quoniam saepe usuvenire videmus in praestantioribus rebus, ut paullatim suos quaeque gradus faciant, priusquam absolutam praestantiam maturitatemque consequantur, hinc operae pretium semper putavi diligenter inquirere quid magnis inventis occasionem de-

derit, quaeque ipsi rerum inventores ab aliis subsidia habuerint. Succlamatum est & frequenter a Jesuitis plurimum valere ad imminuendam Newtoni gloriam opus, quod de lumine ante illum scripsit Franciscus Maria Grimaldius; hunc praeoccupavisse & vidisse multa, & ejusdem saltem laudis in difficillima tractatione & gloriosa inventione participem esse debere. Quid porro praestiterit Grimaldius diligenter & accurate exponemus, ut quilibet per se facile judicare possit qua in re ipse palmam tulerit. At semper illud fixum & statutum esse oportet non posse quem ad inventoris gloriam aspirare, nisi omnes inventae rei partes, principia, ordinem, colligationem, munera, viresque noverit, & optimo in lumine collocaverit. Quod ut aliis exemplis comprobemus, recordari juvat haud ignotum fuisse Andreae Caesalpino sanguinem a dextro cordis ventriculo per pulmones circuire, & a vena arteriosa ad arteriam venosam, indeque ad sinistrum cordis ventriculum transire; sed cum ipse non ultra processerit, quidquam minime detraxisse videtur de gloria Harvaei, qui merito sanguinis circuitus per universum corpus inventor ab omnibus praedicatur. Eadem ferme dici possunt de Bartholomaeo Eustachio, qui quamvis narret se

observasse in equis canalem plenum albae materiae dorso haerentem, quia tamen ignoravit quaenam esset haec materia, ubi is ductus inciperet ac finiret, an recta pergeret ad cor, quibusque usibus illum natura destinaverit, non videtur laudem ullam habere posse communem cum Pacqueto, cui unice gloria debetur invenisse chyli ductum, ejusque mirabilem usum omnibus patefecisse. Non desunt, qui ad minuendam Hallerii gloriam indicia quaedam satis clara irritabilitatis, ut vocant, apparere dicunt non solum in Stenonis, Bellinii, & Baglivii, sed etiam Hippocratis & Virgilii scriptis, quod temere atque injuriose ab iis affirmari probat vir physica doctrina praestans Tissotius (1), *cujus ex sententia non minus Hallerius irritabilitatis, quam Newtonus attractionis inventor dicendus est. Non ab re putavi, doctissime Bianucci, haec tecum proloqui, priusquam ad Grimaldii vitam narrandam accedam. Nolo enim quis putet me derogari aliquid velle de dignitate Newtoni, cum Grimaldium extulero in iis, quae de lumine scripsit. Ille enim in Philosophia archite-*

(1) Vid. Tissot *Discours preliminaire aux Dissertation sour le parties irritables des animaux par M. Haller.* [*Lausanne* 1755.

ctus, molitor, effector dicendus est, qui ea, quae summa ac praecipua erant, invenit atque absolvit, cetera item, quae tenuiora essent, adumbravit, ac aliis excolenda reliquit, atque ita idem omnia & inchoasse & perfecisse videri possit. Tu interea velim quid de hoc commentariolo pro tua in omni re physica praestantia sentias, ad me diligentissime perscribas; neque enim dubito illud ipsum si tibi se probaverit, omnibus fore probatissimum. Vale.

Pisis Id. April. MDCCLXXIX.

FRANCISCUS MARIA GRIMALDIUS.

POstquam superiori libro Joannis Baptistae Ricciolii vitam explicavimus, multi a me exigere visi sunt, ut de Francisco Grimaldio separatim quoque scriberem, quocum usu, consuetudine, studiorum etiam honestissimorum societate Ricciolius ipse conjunctus fuit. Et sane nulla mihi justa esse poterat caussa id recusandi, quod Grimaldius etsi varietate & copia eruditionis vinceretur a Ricciolio, illum tamen multum anteibat omni doctrina physica & mathematica, & lenta quadam considerataque prudentia, qua & studia sua, & omnem vitae actionem moderabatur. Natus is est Bononiae an. MDCXVIII. IV. Non. Apriles; & si munus illud fortunae fuit, quod patriam habuerit humanitate & antiquitate praestantem, & doctissimorum virorum parentem & altricem, hoc specimen prudentiae, quod ea studia potissimum excolenda susceperit, quae tum majori parti hominum, & Jesuitis

praesertim, quibus adscribi an. MDCXXXII. collega voluit, utilitate licet praestantissima, minime probarentur. Hi enim certis destinatisque sententiis quasi addicti & consecrati, vel ipsam veritatis lucem, tanquam religioni inimicam, adspicere verebantur. Dici vero satis non potest quanta voluptate compleretur Grimaldii animus, & quam pulcherrime ferret magnos labores in signorum ortu & obitu, accessibus & recessibus siderum, conjunctionibus, propinquitatibus, & intervallis observandis notandisque, & tanquam in sedem Dei admitteretur, ardebat desiderio ex illo omnis boni veritatisque fonte aliquid ad communem hominum utilitatem derivare. Nec astronomus modo, sed peritus quoque artifex erat eorum instrumentorum, quibus uti debebat, & quod mireris quadrantem satis accurate divisum sibi confecisse testis est locupletissimus Jo. Dominicus Cassinius. Hae praecipuae exercitationes ingenii, haec curricula industriae summi viri fuerunt, prae quibus minime commemoranda esse putamus munia, quae habuit a majoribus suis tradendi adolescentibus tum humaniores litteras, tum e-

lementa geometriae ac philosophiae, quanquam eidem minime cura in illis exequendis defuit. Multa simul versabantur Grimaldio ante oculos, sed hos praesertim conjiecit in lunam, in qua habitari facile cum Galilaeo credebat. Lunares autem regiones sic peragravit, ut propriis nominibus illas distinguere se posse putaverit. Qua in re non tam astronomiae, quam celebriorum astronomorum, physicorum, mathematicorum, aliorumque hominum gloriae servire voluit. Horum enim nominibus, tanquam certis signis, notavit descripsitque praecipuas, quas observaverat, lunae partes. Haud multo post Hevellius nova nomina ex geographia petita iisdem imposuit, vel novitatis amore, vel quod verebatur, ne praetereundo quosdam dignos viros iis injuriam facere videretur. Sed recentioribus astronomis nomina a Grimaldio data retinere placuit; cumque haud amplius lis sit de nomine, illud unice ambigendum videtur, an lunaribus maculis vere quaedam sit similitudo cum mari, & terrae quibusdam partibus eminentibus a mari. Illarum quidem species & forma adeo mutatur pro varia tele-

ſcopiorum, quibus conſpiciuntur, perfectione, pro varia lunae a ſole diſtantia, & praeſertim pro vario ſolis ipſius poſitu, ut eaedem maculae vix agnoſci poſſint. Non reſpuit Grimaldius dicta illorum philoſophorum, qui putabant multa ab luna ad nos manare & fluere, quibus & animantes alantur augeſcantque, & pubeſcant maturitatemque aſſequantur, quae oriuntur a terra. Vetus erat opinio aeſtus maritimos ortu & obitu lunae commoveri; renovaſſe illam plurimiſque argumentis confirmaſſe videbatur Schirlacus de Rheita e Cappuccinorum familia; ſed protulerunt multa Ricciolius & Grimaldius, quibus ſatis firmam ſententiam ſe labefactare poſſe ſperabant. In tanta rerum aſtronomicarum & phyſicarum incertitudine facile erat in errorem labi; nec male mereri de nobiliſſimis facultatibus ii videbantur, qui lucis aliquid vel errando hominibus atttuliſſent. Non licet enim uno eodemque temporis momento veritatem aſſequi, quae latens in occulto lente, patienter, & etiam faſtidioſe inquirenda eſt. Id praeſertim intelligi poteſt ex iis, quae Grimaldius de lumine ſcripſit, in quo non licet

satis singularem hominis patientiam & acumen admirari. Rem quidem magna & diligentissima contemplatione dignissimam putavit, quanquam non dubitabat fore plerosque, quibus honestius videretur errare, duce Aristotele, quam se magistro erudiri. Cum igitur hac in re plena errorum essent omnia, cumque tum homines suis maxime delectarentur erroribus, studuit eos ratione & experientia, ipsiusque veritatis judicio convincere. Quoniam vero omnes alicujus argumenti partes, atque omnia membra tum facile noscuntur, cum totae quaestiones scribendo, explicantur; hinc LX. usque propositionibus expositis, effecit Grimaldius, ut esset mira quaedam continuatio seriesque rerum, ut alia ex alia nexa, & omnes inter se aptae colligataeque esse videantur. Diu opus in manu habuit, quam cunctationem varietas & magnitudo rerum desiderabat. Cum vero de illo edendo cogitaret, mortem obivit, in hoc gratulans sibi, fore ut qui opus posthumum lecturi essent, recordarentur illud Homericum

Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι

Profecto perpauci illud comprobavere; quantoque in pretio esset habendum, tum ma-

xime eſt cognitum, quando veritas de rebus ad opticam pertinentibus coepit apparere. Ad molliendos Peripateticorum animos, quos ſe offendiſſe putabat eorum ſolemnioribus de luce confutatis opinionibus in prima operis parte, ſecundam ita contexuit, ut non ſolum diffidere ſuis experimentis atque argumentis, ſed & eadem retractare velle videretur. Quod timiditatem potius quam inconſtantiam appellaveris. Nam, ut diximus, cum Jeſuitae omnes ſolemnibus pene verbis jurare ſolerent in verba Ariſtotelis, ceterorumque Peripateticorum, iniquo tuliſſent animo eſſe inter ſuos, qui ad eorum dogmata convellenda unice accommodaſſet orationem. Sed ut floſculos, illos quidem caeno oblitos (tanta eſt quaeſtionum, quae ſaepe in medium afferuntur, inſulſitas, tanta dicendi diſputandique barbaries) carpam atque delibem, illud affirmare non dubitabo Grimaldium, quamvis minime aſſecutus ſit veram lucis, quam dicimus, theoriam, ea tamen protuliſſe experimenta, quae repetita a Newtono, multiſque modis confirmata, illius jeciſſe fundamenta videntur. Neque in magna laude non ponendum, quod iis tem-

poribus, quibus ubique ſcholaſtica diſciplina dominabatur, lucem eſſe corpus immenſaeque ſubtilitatis agnoverit, eamdemque maxima, finita tamen, velocitate e loco ad locum deferri; materiam ab ipſa luce minime penetrari, colores non in corporibus, at in ipſa luce exiſtere, hanc prope corpora tranſeuntem aliquantulum a prima via declinare; nec non in refractione & in diffractione luminis, quin & aliquando in reflexione ſub diverſis eamdem coloribus apparere; hos autem, tum quos permanentes, tum quos emphaticos appellamus, diverſae non eſſe naturae, & ab eodem pendere principio; lucem a denſiore medio in minus denſum oblique tranſeuntem magna ex parte reflecti, atque alia praeterea bene multa in ipſo operis curſu, cum ſe ſe offert occaſio, non ſine magno ingenii acumine animadverſa. Hujuſmodi ſunt, quae pertinent ad poros innumerabiles, quibus omnia ſcatere corpora oſtendit, ad miram & prorſus incredibilem materiae ſubtilitatem, nec non ad aquae aſcenſum in tubis capillaribus, cujus phaenomeni explicationem, ſi voci *viſcoſitatis*, quam uſurpat, vox *attractionis* ſubſtituatur, ab explicatione

magni Newtoni vix ac ne vix quidem differre dixeris. Quod si haec etiam silentio praetereantur, geometrica eorum, quos in iride suspicimus, effectuum sane mirabilium enodatio ad aeternitatem nominis Auctori nostro afferendam vindicandamque sufficeret. Sed vir modestia singulari ob haec nec laudem, neque gratiam aut exigebat, aut desiderabat. Magis quam immortalitatem nominis, mortalitatem suam cogitabat; & quamvis semper praeclarum aliquid & immortale meditaretur, non oportere tamen brevem vitam caducis laboribus nimium distineri contendebat. Nihilo tamen minus quod Ricciolio omnino adhaerescere sibi proposuerat (nam cum omnibus virtutibus abundaret, tum hac praecipue, quod habebat maximam in amicitia constantiam) interdum magnitudine rerum mandatarum non occupabatur modo, sed etiam obruebatur. Honestissimum vero judicabat obsequi voluntati, & inservire studiis hominis, a quo omnia summa Jesuitarum Societas expectare videbatur. Laudes, quas a Ricciolio de Grimaldio omnes haberi audiebant, erant hujusmodi, ut sine ejus subsidio nihil magni a se

perfici potuisse confiteretur. Obiit vir sane immortalitate dignissimus Bononiae V. Kal. Januar. an. MDCLXIII. cum complesset annos XLIV. menses VIII. dies XXVI.

OPERA EDITA.

Physico-Mathesis de lumine coloribus & iride, aliisque adnexis libri duo, in quorum primo afferuntur nova experimenta, & rationes ab iis deductae pro substantialitate luminis. In secundo autem dissolvuntur argumenta in primo adducta, & probabiliter sustineri posse docetur sententia peripatetica de accidentalitate luminis. Qua occasione de hactenus incognita luminis diffusione, de reflexionis, refractionis, ac diffractionis modo & caussis, de visione, deque speciebus intentionalibus visibilium & audibilium, ac de substantiali magnetis effluvio omnia corpora pervadente, non pauca scitu digna proferuntur, & speciali etiam argumento impugnantur Atomistae. Auctore P. Francisco Maria Grimaldio Societatis Jesu. Opus posthumum. Bononiae 1665. Ex Typographia Haeredis Victorii Benatii.

Multa ad Grimaldium pertinentia, praesertim astronomica, in Riccioli operibus reperiuntur, ad quae ipsius Grimaldii studiosos delegamus.

INDEX

RERUM NOTATU DIGNIORUM QUAE IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

R

S

ERRATA			CORRIGE
Pag. 56.	l. 6.	ETHERODOXUM	HETERODOXUM
76.	22.	Jambergianis	Lambergianis
82.	12.	capillaribus	capillaribus, &
ibid.	23.	athmosphaera	atmosphaera
103.	23.	profecto	*deme*
123.	ult.	Averliani	Aureliani
141.	13.	agere	praestare
152.	ult.	foetis	foetibus
187.	prim.	omnium	*adde* maxime
208.	7.	delabi	se delabi
215.	10.	maxime	maxime se
224.	16.	non parum	aliquid
225.	3.	& sed	sed &
270.	15.	Herophli	Herophili
281.	16.	putabant	negabant
287.	2.	luctas	pugnam
295.		mixillae	maxillae
306.	11.	non	ut non

111. Addi debebat operibus editis Montanarli *il Trattato del valore dell' abuso delle monete*, quem librum edidit Philippus Argelatus in tertia parte *de monetis Italiae*.